Erich Maria Remarque

YAŞAMAK ZAMANI ÖLMEK ZAMANI

2. BASIM

Almanca aslından
çeviren
AHMET CEMAL

Erich Maria Remarque

YAŞAMAK ZAMANI ÖLMEK ZAMANI

ROMAN

Almanca aslından çeviren

AHMET CEMAL

CAN YAYINLARI LTD. ŞTÎ.

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

Özgün adı

Zeit zu leben und Zeit zu sterben

E-Kitap: 2014 Y.S.

Erich Maria Remarque (asıl adı Erich Paul Remark) 1878-1970 yılları arasında yaşadı; dünyaca ünlü bir yazar olmadan önce çeşitli işlerde çalıştı. 1929 yılında ‘Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok’ adlı romanı yayımlandı ve Birinci Dünya Savaşının acımasızlığını bütün çıplaklığıyla gözler önüne seren bu roman büyük yankı uyandırdı. 1933 yılında Almanya’da kitapları yakıldı. 1938 yılında Alman vatandaşlığından çıkarıldı. *Remarque* 1939 yılında New York’a gitti ve 1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı oldu. Çoğunlukla trajik bir hava taşıyan yapıtlarında gerilim dolu olayları başarıyla betimlemiştir. *Remarque*'ın, *Dönüş Yolu* ve *Yaşamak Zamanı ve Ölmek Zamanı* adlı kitapları da Can Yayınları arasında çıkacaktır.

ERİCH MARIA REMARQUE VE YAPITLARI

Yüzyılımız, ilk yarısında iki dünya savaşı birden yaşamak gibi kötü bir yazgının sonucu, çok sayıda savaş yazarı yetiştirdi. Erich Maria Remarque, Curzio Malaparte, John Dos Passos, Norman Mailer, Ernest Hemingway, James Jones, Heinrich Böll ve daha birçokları, adına savaş denilen insanlık suçunu ameliyat masasına yatırıp bütün yönleriyle irdelediler ve yerdiler.

Bu yazarlar arasında Remarque’m özelliğine gelince, onu her şeyden önce ‘körleşenlerin gözünden perdeyi ilk kaldıran yazar’ diye nitelendirebiliriz. Avrupa, İkincisinden farklı olarak, ilk dünya savaşına neredeyse güle güle oynaya girmişti. Henüz yıkılmamış, yalnızca sallanmakta olan tahtların parıltısı, resmi geçitler, o güne dek bir dünya savaşı tanımamış kitleleri bir coşku havasına sokmuştu. Bu durum, savaş başladıktan sonra da pek değişmedi. Cephe gerisindekiler için yaşam, günlük olağan akışını sürdürüyordu. Askerlere gelince, onlar görevlerini yerine getiren onurlu kişilerdi. Birinci Dünya Savaşı, henüz kollarını cephe gerisi ve cephe ayrımını yapmadan atmış bir ahtapot değildi. Bu yüzdendir ki, neredeyse salt kahramanlık destanlarıyla örülü bir atmosfere yerleştirildi.

Remarque’in 1929’da yayımlanan *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* (Im Westen nichts Neues) adlı romanı, bu destanlar atmosferini bir çırpıda parçaladı. Yazar, romana şu satırlarla son verir: "1918 Ekimi’nde vuruldu. O gün, bütün cephede son derece sakin ve sessiz geçmişti. Öylesine sakin bir gündü ki, ordu raporunda tek bir cümleyle, o gün Batı Cephesi’nde yeni bir şey olmadığının belirtilmesiyle yetinilmişti. " Savaşın anlamsızlığını, korkunçluğunu ve savaşın yarattığı kargaşanın ortasında bir insan yaşamının ne denli önemsiz kaldığını böylesine güçlü bir anlatımla sergileyen satırlara, dünya yazınında az rastlanır.

Erich Maria Remarque (asıl adıyla Erich Paul Remark), 22. 6. 1898 tarihinde Almanya’nın Osnabrück kentinde bir ciltçi-nin oğlu olarak dünyaya geldi. Birinci Dünya Savaşı’ndan döndükten sonra köy öğretmenliği, ticaret, bir kauçuk fabrikasında reklam müdürlüğü ve nihayet Berlin’de gazetecilik gibi işlerle uğraştı. 1931’de İsviçre’ye, 1939’da da New York’a gitti. 1947’de Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlığına

alındı. Avrupa'ya döndükten sonra İsviçre'ye yerleşti. 25. 9. 1970 tarihinde orada öldü.

1920'lerin başında kaleme aldığı ilk romanı *Düşler Odası* (Die Trambude) genelde tutarlı olmaktan yoksun, bir sanatçının yaşamını konu alan bir yapıttır. 1929'da yayımlanan *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* ise yazarına bir anda dünya çapında ün kazandırdığı gibi, çağımız Alman yazınının en çok okunan ürünleri arasına girdi ve 32 dile çevrildi. Kimi eleştirmenlere göre, Remarque'in bu yapıtıyla birlikte, çağımızda bundan böyle -hangi nedenle çıkmış olursa olsun- savaşı yücelten yazın ürünü verebilme olanağı da ortadan kalkmış oldu.

Remarque'in büyük ününün başlıca kaynağı, hiç kuşkusuz onun yapıtlarında doğrudan savaşa karşı ve *insanoğlu* ndan yana çıkmış oluşudur. Remarque'in romanlarında savaş, hiçbir zaman bu savaşlarda doğrudan çarpışanların savaşı değildir; onlar yuvalarından, tarlalarından, sevdiklerinden zorla koparılıp kanlı meydanlara fırlatılmışlardır. Çoğu kez ne için, ne uğruna sa-vaşıldığını bile tam anlamıyla bilemezler. Bilmemeleri de doğaldır, çünkü savaşlar için gerçek anlamda neden, hiçbir zaman yoktur. Ama savaş açısından bir seçim de söz konusu değildir; o, herkesi amansız çarkının dişleri arasına alır ve insanı insan yapan tüm değerleri yıkar.

Remarque, Hitler yönetiminde mahkûm edildi, yapıtları alanlarda yakıldı ve Alman yurttaşlığından atıldı. Suçu, yönetimlerin açtığı vahşi savaşların suçunun bütün bir ulusa yükle-nemeyeceğini, bütün bir ulusun savaşları sayılamayacağını söylemekti.

Yalnız cephe değildir Remarque'm savaş romanlarında betimlenen; cephe gerisi de ele alınır. Ön saflarda yürütülen kanlı kavganın insan değerlerine ne denli aykırı düştüğünü daha ürpertici biçimde gösteren bir 'cephe gerisi' temasıdır bu. Sonra savaştan kurtuluş, savaştan sağ dönen için de pek kolay değildir. Savaşta ölmemiş olmak, savaş sonrası mutlulukların temelini atabilmek için her zaman yeterli değildir. *Dönüş Yolu* (Der Weg Zurück) adlı yapıtında Remarque, savaş sonrası insanının yalnızlığını ve döndüğü çevreye yabancılaşmasını ele alır. Savaştan dönen, eski çevresini yadırgar; öte yandan savaşta her şeyini yitirmiş olan o çevrenin de artık sağ dönen kahramana sağlayabilecek bir desteği kalmamıştır. Bu

yabancılık, *Dönüş Yolu* nun kahramanlarından birini yaşamına kendi eliyle son vermeye sürükleyecek denli yoğundur. Bu konu, daha sonra Amerikalı yazar William Faulkner'ın *Askerin Ücreti* (Soldier's Pay) ve Heinrich Böll'ün *Babasız Evler* (Haus ohne Hüter) adlı romanlarında da işlenmiştir.

Siyasal nedenlerle ya da salt belli bir ırktan olmaları nedeniyle bir yönetim tarafından amansızca izlenenler için tek bir kurtuluş yolu düşünülebilir: Kaçmak, yerini yurdunu bırakmak. Ama bir kurtuluş yolu mudur bu gerçekten? *Zafer Anıtı* (Arcc de Triomphe), Remarque'ın bu soruların karşılığını aradığı yapıtıdır ve konu bu yetkinlik düzeyinde, ünlü *Romen* yazarı Constantin Virgil Gheorghiu'nun *ikinci Fırsat* (La Seconde Chance) adlı romanının dışında, dünya yazınında işlenebilmiş değildir. Remarque, kaçakların yazgısını daha önce *İnsanları Seveceksin* (Liebe Deinen Naechsten) adlı romanında da işlemiştir.

Kara Anıt (Der schwarze Obelisk, 1956), *Hayat Kıvılcımı* (Der Funke Leben, 1952), *Üç Arkadaş* (Drei Kameradan, 1938), *Tanrının Gözdesi Yok* (Der Himmel kennt keine Günstlinge) ve *Lizbon Gecesi* (Die Nacht von Lissabon, 1963), Remarque'in öteki tanınmış yapıtlarıdır.

Remarque'in 1954 yılında yayımlanan *Yaşamak Zamanı Ölmek Zamanı* (Zeit zu leben und Zeit zu sterben) adlı romanı, genç Alman askeri Ernst Graeber'in üç haftalık izin döneminde geçer. Alman orduları, artık Doğu Cephesi'nden geri çekilmeye başlamıştır. Çöküş başlamıştır. Ama Graeber'in önünde, tam üç haftalık ve savaştan uzak bir yaşam vardır. Döndüğü kentinin yıkıntıları, anasıyla babasını bulma çabaları ve sonunda bu umutsuzluk denizinin ortasında kurtarıcı bir ada gibi karşısına çıkacak bir sevginin atmosferinde geçecek üç hafta. Graeber ve Elisabeth, bu süreyi bombardıman uçaklarının saldırılarından ve savaşın kentin her köşesinde boy gösteren yıkımından çalarak yaşayacaklardır. Ama ne ölçüde? Ama nereye kadar? Remarque, bu dekor içinde, iki insanın umutlarından ve umarsızlıklarından oluşma sahnede Nazi Almanyası'nın çok canlı, çok gerçekçi bir görünümünü vermiştir. Tıpkı *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*'ta olduğu gibi, bu roman bitirildiği zaman da okurun belleğinde ve tasarımında kalan, devletlerin savaşı değil, insanın insana layık gördüğü acımasızlıktır.

Remarque'in klasikleşmiş olan *Yaşamak Zamanı, Ölmek Zamanı*, daha sonra filme de alınmıştır.

Ahmet CEMAL

BİRİNCİ BÖLÜM

Afrika'dakinden başka türlü kokuyordu Rusya'daki ölüm. Afrika'da da ölüler ağır İngiliz ateşi altında cepheler arasında çoğu kez uzun süre gömülmeden kalmıştı, ama güneş çabuk tutmuştu elini. Geceleri esen rüzgâr, o iç bayıltıcı, leş gibi ve ağır kokuyu da birlikte taşımıştı hep. İçleri gaz dolan ölüler sessiz, tüm umutlarını yitirmiş ve her biri kendi başının çaresine bakmak için sanki bir kez daha savaşırcasına, yabancı yıldızların ışığında doğrulmuştu -ama daha ertesi günü büzülmeye, sonsuz bir yorgunlukla sanki içine girmek istercesine toprağa yapışmaya başlamıştı- ve sonradan, yanlarına gidip alma olanağı doğduğunda, bazıları tümüyle hafiflemiş ve kurumuştu bile. Haftalar sonra rastgele bulunan ölülerden ise geriye, birdenbire çok büyük gelirmiş gibi görünen üniformaların içinde takırdayan iskeletlerden başka hemen hiçbir şey kalmamıştı. Kum, güneş ve esintilerin kucağında kupkuru bir ölümdü bu. Rusya'dakine gelince, oradaki ölüm, vıcık vıcıktı ve leş gibi kokuyordu.

Yağmur günlerden beri yağıyordu. Kar erimekteydi. Daha bir ay önce, kalınlığı bir metreden fazlaydı. Başlangıçta, görende yalnız kömürleşmiş damlardan kuruluymuş izlenimini uyandıran, bırakan yıkık köy, sessizce ve her gece daha incelen kar örtüsünden bir parça daha yükselmişti. Önce pencerelerin pervazları görünmüştü. Birkaç gece sonra bunu, kapıların üst kısmındaki girintiler izlemişti. En sonunda da pis kokulu karın derinliklerine uzanan merdivenlerin basamakları ortaya çıkmıştı. Kar, hiç durmaksızın eriyor, eriyordu ve bu erimeyle birlikte ölüler gün ışığına çıkıyordu.

Eski ölülerdi bunlar. Kasımda, aralıkta ve ocakta olmak üzere birkaç kez çarpışılmıştı köy için. Ve şimdi, nisan ayında, yine çarpışılıyordu. Köy alınmış, bırakılmış, bırakıldıktan sonra yine alınmıştı. Gelen kar fırtınaları birkaç saat içinde çoğu kez ölüleri, sıhhiyecilerin bulamayacakları derinliklere gömmüştü. Sonra her yeni gün, bir hastabakıcının kanlı bir yatağa yeni bir çarşaf sermesi gibi, savaş alanını yeni bir kar tabakasıyla örtmüştü.

Önce ocak ayının ölüleri ortaya çıktı. En üstte bulunan bu ölüler, nisan başlarında, kar gevşemeye başladıktan hemen sonra göründü. Gövdeleri kaskatı kesilmiş, yüzleri gri balmumu rengini almıştı.

Bunları tahta parçalarını gömer gibi gömdüler. Köyün arkasında, kar örtüsünün fazla kalın olmadığı bir tepecikte karı küreleyip, donmuş toprağı kazdılar. Çetin bir işti yaptıkları.

Aralık ayının ölüleriyle birlikte, ocak ayındaki ölülere ait silahlar bulundu. Tüfekler, el bombaları, bazen de çelik miğferler, gövdelerden daha derine gömülmüştü. Bu ölülerde, üniformaların altındaki künyeleri kesip almak, daha kolaydı. Kar suyu, kumaşı yumuşatmıştı. Açık ağızlardaki kar suyu, bu askerlerin boğularak öldüğü izlenimini yaratıyordu. Birkaçının bazı uzuvları gevşemeye yüz tutmuştu. Taşındıklarında gövde henüz katılığını yitirmemiş oluyordu, ama ucundaki el ile bir kol, aşağı doğru sallanıyor ve gövde yürürken hareket edermiş gibi savruluyordu. Korkunç bir umursamazlıkla, hayasızlığa dek varan bir umursamazlıkla işaret vermekteydi sanki bu el. Güneşe yatırıldıklarında, tümünün de ilk eriyen yerleri, gözleri oluyordu. Göz çukurlarındaki buzlar eriyor ve ağır ağır damlalar halinde aşağı dökülüyor, ölüye sanki ağlarmış gibi bir görünüm veriyordu.

Birden yine birkaç gün süren şiddetli bir don oldu. Kar sertleşip buza dönüştü. İncelmesine ara verdi, ama bunun hemen ardından o bunaltıcı rüzgâr, yeniden sökün etti.

Önce, erimekte olan beyazlığın üstünde gri bir leke gördüler. Bir saat sonra bu leke, yukarı kalkmış, gerilmiş bir el biçimini almıştı. "Al bir tane daha, " dedi Sauer.

"Nerede? " diye sordu Immermann.

"Orada, kilisenin önünde. Kürekle çıkarmayı deneyelim mi bir kez? "

"Ne gereği var? Rüzgâr kendiliğinden çıkarır onu nasıl olsa. Arkadaki kar örtüsünün kalınlığı daha en aşağı bir-iki metre var. Bu yerin dibine batasıca köy, bu bölgenin en derin noktasında. Yoksa çizmelerine zorla buzlu su doldurmaya mı niyetlisin? "

"Yok canım. " Sauer, mutfağın bulunduğu yöne baktı. "Bugün ne zıkkımlanacağımızı biliyor musun? "

"Domuz eti, patates ve suyla pişirilmiş lahana. Domuz eti masal tabii. "

"Lahanasız yemek düşünülebilir mi hiç? Bu hafta üçüncü kez lahana yiyoruz. "

Sauer pantolonunu açıp işemeye başladı.

"Daha bir yıl öncesine dek geniş bir yay çizerek işerdim, " dedi acı acı. "Tam bir askere yakışırcasına canlı bir işemeydi. Kendimi iyi hissederdim. Yemeklere diyecek yoktu! Her gün ilerler, bilmem kaç kilometre yol alırdık. Yakında memlekete döneriz, derdim kendi kendime. Şimdi ise bir sivil gibi, uyuşuk ve dertli dertli işiyorum. "

Immermann, bir elini üniformasının altına sokup tatlı tatlı kaşınmaya başladı. "Ben ise bir dönsem sivil yaşama, nasıl işediğime falan aldırmayacağım. Varsın uyuşuk olsun. "

"Ben de öyle, ama bu gidişle hep asker kalacağız. "

"Doğru. Geberene dek kahramanlığımızı yitirmeyeceğiz. Artık bir tek SS'ler geniş yay çizerek işeyebilen. "

Sauer, pantolonunun önünü yine ilikledi. "Onlar işemesin de kim işesin? İşin en pis yanını biz görüyoruz, onuru onların oluyor. Yere batasıca bir kenti ele geçirmek uğruna haftalar boyu çarpışıyoruz. SS son gün gelip sanki zaferi kendi başına kazanmışçasına kente giriyor. Gördükleri ilgiye dikkat ettin mi? En kalın paltolar, en iyi çizmeler ve en büyük et parçaları onlara veriliyor! "

Immermann sırıttı. "Şimdi artık SS'in de kent falan aldığı yok. Tıpkı bizim gibi, o da geri çekiliyor. "

"Tıpkı bizim gibi değil. Biz elimize geçeni yakıp yıkmıyoruz. Bütün tutsakları vurmuyoruz. "

Immermann kaşınmayı bıraktı. "Ne oldu sana böyle bugün? " diye sordu şaşarak. "Pek insancıl konuşmaya başladın birdenbire. Dikkat et de Steinbrenner duymasın bu dediklerini, yoksa pek yakında kendini cezalılar bölüğünde bulursun. Bak, kilisenin önündeki kar, biraz daha alçaldı! Kolun bir kısmı da görünüyor artık. "

Sauer onun gösterdiği yere baktı. "Kar böyle erimeye devam ederse, herifin ölüsü yarın sabah bir haçın tepesinde asılı çıkar. Yerini bulmuş. Tam mezarlığın üstünde kuyruğu titretmiş. "

"Mezarlık mı orası? "

"Tabii. Unuttun mu yoksa? Ekim sonunda, son saldırımız sırasında, bir kez daha gelmiştik buraya. "

Sauer, yemek takımlarına sarıldı. "Aman karavana çıktı! Elini çabuk tut, yoksa ancak bulaşık suyu kalır bize. "

El gittikçe büyüdü, büyüdü. Görünüş farklıydı şimdi. Kar erimiyor, sanki el, ağır ağır topraktan bitiyordu. Etkisini yitirmiş soluk bir tehdit ve yardım istemek için yapılan, ama yarıda donup kalıvermiş bir hareket gibiydi.

Bölük komutanı durdu. "Nedir oradaki? "

"Bir Rus ayısı, teğmenim. "

Rahe, daha dikkatli baktı. Soluk kol yeninin bir kısmı seçi-lebiliyordu. "Bu, Rus değil, " dedi.

Astsubay Mücke, çizmelerinin içindeki ayak parmaklarını oynattı. Bölük komutanını hiç mi hiç çekemiyordu. Gerçi kusursuz ve dimdikti teğmenin önündeki duruşu, -disiplin, tüm kişisel duygulardan önce gelirdi ne de olsa- ama ondan ne denli hoşlanmadığını dile getirebilmek için, hiç olmazsa çizmelerinin içindeki ayak parmaklarını oynatmaktaydı. Budala herif, diye düşündü kendi kendine.

"Çıkarın onu, " dedi Rahe.

"Emredersiniz. "

"Birkaç kişi yollayın bu iş için. Hoş bir manzara değil. "

Muhallebi çocuğu, diye düşündü Mücke. En ufak bir şeyde altına edersin, değil mi? Duyan da bunun, gördüğümüz ilk ölü olduğunu sanır!

"Bu bir Alman askeri, " dedi Rahe.

"Emredersiniz teğmenim, ama dört günden beri yalnızca Rus askeri buluyoruz. "

"Çıkarttırın bir kez. Ondan sonra görürüz ne olduğunu. "

Rahe, kaldığı yere doğru yürüdü. Zevzek herif, diye düşündü Mücke. Bir sobası, sıcak bir evi var. Demir Haç nişanının bütün rütbeleri de göğsünde. Oysa ben onun, göğsündeki tenekeci dükkânını hak etmek için harcadığı çabanın aynını harcamış olmama karşın, daha birinci derecesini bile alamadım. "Sau-er! " diye seslendi. "Immermann! Buraya gelin! Kürek de getirin yanınızda! Daha kim var sizden başka? Graeber! Hirschmann! Berning! Steinbrenner, kumandayı siz alın! Orada, kardan çıkan eli görüyor musunuz? Kazıp çıkarın ve eğer bir Alman askeriyse hemen gömün! Ama Alman olmadığına bahse girerim. "

Steinbrenner salına salına geldi. "Bahse girmek mi? " diye sordu. Yüksek perdeden çıkan, çocuksu bir sesi vardı. Sesini kalınlaştırmaya çalışıyordu konuşurken. "Kaç parasına? "

Mücke bir an duraladı. "Üç rublesine, " dedi sonra. "Üç işgal rublesine. "

"Beş rublesine. Beş rubleden aşağı kabul etmem. "

"Peki beş olsun, ama gerçekten ödeyecek bahsi kaybeden! "

Steinbrenner güldü. Soluk güneş ışığında dişleri parlıyordu. On dokuz yaşında, sarışın, yüzü gotik heykellerdeki melekleri andıran bir gençti. "Tabii ödeyecek, ne sandındı ya? "

Aslında pek hoşlanmıyordu Mücke Steinbrenner'den ama ondan korktuğundan, dikkatli davranıyordu, çünkü Steinbren-ner'in su katılmadık bir Nazi olduğunu bilmeyen yoktu.

"Tamam, tamam. " Mücke cebinden kızılcık tahtasından yapılma ve üstünde yakılarak işlenmiş bir çiçek deseninin bulunduğu sigara tabakasını çıkardı. "Sigara ister misin? "

"Tabii isterim. "

"Führer sigara içmez, Steinbrenner, " dedi Immermann kayıtsız bir ifadeyle.

"Kapa çeneni. "

"Sen kapa. "

"Görünüşe bakılırsa son derece hoşnutsuz halinden! " Steinbrenner uzun kirpiklerini aralayıp yan yan baktı. "Pek çok şeyleri unutmuşa benziyorsun, ne dersin? "

Immermann güldü. "Kolay unutmam ben bir şeyi. Ne demek istediğini de anlıyorum Max, ama asıl sen unutma benim söylediğimi. Ben Führer sigara içmez dedim yalnızca, hepsi bu kadar. Burada dört tanığım var. Führer'in sigara içmediğini herkes bilir. "

"Gevezeliği bırakın! " dedi Mücke. "Kazmaya başlayın artık. Bölük komutanı böyle emretti. "

"Öyleyse iş başına. " Steinbrenner, Mücke'nin verdiği sigarayı yaktı.

"Ne zamandan beri görev başında sigara içiliyor? " diye sordu Immermann.

"Görev değil bu, " diye karşılık verdi Mücke sinirli bir sesle. "Gevezeliği bırakın da şimdi şu Rusu çıkarın karların içinden. Flirschmann, siz de yardım edin. "

"Rus değil bu, " dedi Graeber. Aralarından yalnız o, ölünün iki yanına iki kalas uzatmış ve bir kolu ile göğsünün çevresindeki karları temizlemeye başlamıştı. Şimdi ıslak üniforma iyice görünüyordu.

"Rus değil mi? " Steinbrenner, sallanmakta olan kalasların üstünde bir dansçı gibi hızlı ve emin adımlarla yürüyüp Gra-eber'in yanına çömeldi.

"Gerçekten de değil! Bu bir Alman üniforması. " Sonra arkasına döndü. "Rus değil, Mücke! Kazandım bahsi! "

Mücke ağır adımlarla yaklaştı. Kenarlarından içine sular sızan çukura baktı. "Anlamadım bu işi, " dedi asık suratla. "Bir haftadır bulduklarımızın hepsi Rustu. Bu, aralıkta ölüp derine kayanlardan biri olacak. "

"Ekim ayı ölülerinden de olabilir, " dedi Graeber. "Çünkü ekimde bizim alay buradan geçtiydi. "

"Saçma. Onlardan olamaz. "

"Olabilir. Burada bir gece savaşı vermiştik. Ruslar geri çekildi, biz ise hemen ilerleme emri aldık. "

"Söylediği doğru, " dedi Sauer.

"Gene de saçma! İkmal kuvvetlerimiz mutlaka bütün ölüleri bulup gömmüştür. Eminim bundan! "

"Bu kadar kesinlikle konuşulamaz. Ekim sonunda kar yağışı çok şiddetliydi ve biz de çabuk ilerliyorduk. "

"İkinci kez söylüyorsun bunu. " Steinbrenner, Graeber'e baktı.

"İstersen seve seve söyleyebilirim bir kez daha. O sıralarda karşı saldırıya geçmiştik ve yüz kilometreden fazla ilerlemiştik. "

"Yani şimdi geri çekildiğimizi mi söylemek istiyorsun? "

"Şimdi yine buraya geldik. "

"Yani geri çekiliyoruz, öyle mi? "

Immermann Graeber'i uyarmak için dürttü. "Yani ilerliyor muyuz? " diye sordu Graeber.

Immermann Steinbrenner'in yüzüne bakarak alaylı alaylı, "Hatlarımızı kısaltıyoruz yalnızca, " dedi. "Bir yıldan beri hatlarımızı kısaltıyoruz.

Savaşı kazanabilmek için stratejik bir zorunluluk. Bilmeyen var mı ki bunu? "

"Elinde bir yüzük var, " dedi Hirschmann birdenbire.

Kazmaya devam etmiş ve ölünün ikinci elini de ortaya çıkarmıştı. Mücke, eğilip baktı. "Gerçekten de bir yüzük var, " dedi. "Altın bir evlilik yüzüğü. "

Hepsi baktılar. "Dikkatli ol, " diye fısıldadı Immermann Graeber'e. "Bu domuz, izne çıkmanı önleyebilir. Huzursuzluk çıkarıyor diye ihbar eder. Zaten böyle bir şey yapmak için fırsat kolluyor. "

"Büyüklük taslıyor yalnızca. Asıl sen dikkat et. Seni çekemiyor. "

"Vız gelir. İzne çıkacak değilim ki ben. "

"Bizim alayın işaretleri bunlar, " dedi Hirschmann. Elleriyle karı temizlemeye devam etmişti.

"Bu durumda artık Rus olması olanaksız, değil mi? " Steinbrenner, Mücke'ye bakıp sırıtıyordu.

"Hayır, değil, " diye karşılık verdi Mücke öfkeyle.

"Beş markı elden gel! Yazık ki on marka bahse girmemişiz. Haydi bakalım, çık paraları! "

"Üstümde para yok. "

"Nerede ya? Yoksa bankaya mı yatırdın? Haydi ver şu parayı! "

Mücke kızgın bakışlarla Steinbrenner'! süzdü. Sonra göğsündeki keseyi çıkarıp parayı saydı. "Allah kahretsin! Bugün her şey ters gidiyor. "

Steinbrenner, parayı cebine soktu. "Yanılmıyorsam Reick

bu, " dedi Graeber.

"Ne? "

"Bizim bölükten Teğmen Reicke bu. Omuzlukları burada işte. Sağ işaret parmağının bir boğumu da eksik. "

"Olamaz. Reicke yaralanmış ve geri gönderilmişti. Sonra öğrenmiştik bunu. "

"Bu, Reicke'nin ölüsü. "

"Yüzünü temizleyin. "

Graeber ve Hirschmann karı atmaya devam ettiler. "Dik kat! " diye bağırdı Mücke. "Başını koparmayın sakın! "

Ölünün yüzü, karların arasından belirmişti. Sırılsıklamdı ve kar dolu göz çukurlarıyla tuhaf bir görünüşü vardı: Sanki heykeltıraşın biri, yapmakta olduğu bir maskeyi yarım bırakmış, göz yerlerine bir şey koymamıştı. Mavi dudakların arasından bir altın diş parlamaktaydı.

"Tanıyamıyorum, " dedi Mücke.

"Reicke olması gerek. O sıralarda burada başka subay yitirmemiştik. "

"Gözlerini temizleyin. "

Graeber bir an durakladı. Sonra eldiveniyle karı dikkatli temizledi. "O, Reicke, " dedi.

Mücke heyecanlanmış, kumandayı eline almıştı. Bir subay söz konusu olduğunda, daha fazla özen gösterilmesi gereğine inanıyordu. "Kaldırın! Hirschmann ve Sauer bacaklardan, Steinbrenner ve Berning de kollardan tutsunlar. Siz de başına dik

kat edin, Graeber! Haydi, herkes aynı anda kaldırsın. Bir, iki kaldırın! "

Ölü yine kıpırdandı. Altındaki karlardan, havanın dolmasından doğan bir fısıltı yükseldi.

"Ayağı düşüyor, astsubayım, " diye bağırdı Hirschmann.

Aslında çizmesiydi düşen. Yarı yarıya sarkmıştı. Ayak kemiklerinin üstündeki etler, kar suyu yüzünden çizmenin içinde çürüdüğünden, çözülüyorlardı. "Bırakın! Bırakın yine aşağı! diye bağırdı Mücke, Ama artık çok geçti. Gövde kaydı. Çizme Hirschmann'ın elinde kalmıştı.

"Ayak içinde mi? " diye sordu Immermann.

"Çizmeyi bir yana koyup küreklemeye devam edin, " diye bağırdı Mücke Hirschmann'a. "Kim bilebilirdi, etlerin bu denli yumuşadığını kim bilebilirdi? Siz de susun, Immermann. Ölüye karşı saygı gösterin biraz! "

Immermann hayretle baktı Mücke'ye, ama sesini çıkarmadı.

Birkaç dakika sonra ölünün çevresindeki karları tümüyle temizlemişlerdi. Islak üniformada, içinde kâğıtlar olan bir cüzdan buldular. Yazılar dağılmıştı, yine de okunabiliyordu ve Graeber haklı çıkmıştı. Buldukları, sonbaharda bölüğe takım komutanı olarak atanan Reicke idi.

"Hemen haber vermeliyiz, " dedi Mücke. "Burada kalın! Ben şimdi dönerim. "

Bölük komutanının kaldığı eve yürüdü. Biraz oturulabilecek durumda olan tek ev de buydu zaten. Devrimden önce herhalde köy papazı oturmaktaydı. Rahe, büyük odadaydı. Mücke, nefret dolu bakışlarını içinde ateş bulunan geniş Rus sobasında gezdirdi. Sobanın yanındaki sedirde Rahe'nin çoban köpeği uyumaktaydı. Mücke raporunu verdikten sonra, Rahe onunla birlikte ötekilerin yanına döndü.

Bir süre Reicke'ye baktı. "Gözlerini kapatın, " dedi sonra.

"Olmaz teğmenim, " diye karşılık verdi Graeber. "Göz kapakları çok yumuşamış. Dokunursak kopar. "

Rahe, delik deşik olmuş kiliseye baktı. "Şimdilik oraya götürün. Tabutumuz var mı? "

"Tabutlar geride kaldı, " diye bildirdi Mücke. "Olağanüstü durumlarda kullanmak üzere birkaç tane almıştık yanımıza. Rusların elinde kaldı.

Dilerim kullanma olanağını bulurlar bol bol. "

Steinbrenner güldü. Rahe’nin yüzü değişmedi. "Burada bir tabut yapabilir miyiz? "

"Yaparız, ama çok uzun sürer teğmenim, " dedi Graeber. "Gövde çok yumuşamış. Hem köyde bu iş için uygun tahta da yok gibi. "

Rahe, bu sözleri doğru bulduğunu belli edercesine başını salladı. "Bir çadır bezine yatırın. Onun içinde gömeriz. Bir mezar kazın, bir de haç yapın. "

Graeber, Sauer, Immermann ve Berning her yanı gevşemiş cesedi kiliseye taşıdılar. Hirschmann elinde, içinde ayak parçaları bulunan çizme olduğu halde, çekingen adımlarla onları izledi.

"Astsubay Mücke! " diye seslendi Rahe.

"Buyurun teğmenim! "

"Bugün yakalanan dört Rus çetecisini gönderecekler buraya. Çeteciler yarın sabah kurşuna dizilecek. Bu işi yapma emri bölüğümüze verildi. Takımımızda gönüllü olup olmadığına bakın. Yoksa manga kalemce atanacak. "

"Baş üstüne teğmenim! "

"Tanrı bilir ancak bu işi neden bize verdiklerini! Ama bu kargaşalığın ortasında düzenli ne kaldı ki? "

"Ben gönüllüyüm, " dedi Steinbrenner.

"Peki. " Rahe’nin yüzü hareketsizdi. Karın kürelenmesiyle açılan yoldan geri döndü. Sobasının başına gidiyor, diye düşündü Mücke. Muhallebi çocuğu! Birkaç çeteciyi kurşuna dizmenin düşünülecek yanı var mı ki? Sanki onlar bizim yüzlerce arkadaşımızı vurmamışlar gibi düşünüyor!

"Ruslar zamanında gelirlerse, Reicke’nin mezarının kazılmasına yardım ederler, " dedi Steinbrenner. "O zaman bu işten de kurtulmuş oluruz. Bir taşla iki kuş vurulmuş olur, değil mi astsubayım? "

"Öyle olsun! " Bir ekşime duyuyordu Mücke midesinde. Zevzek herif, diye düşündü. Gözlüklü fasulye sırığı. İlk savaştan kalma ve bu savaşta da terfi edememiş teğmen. Evet, yürekliydi yürekli olmasına, ama kim değildi ki? İş bununla bitmiyordu. Liderlik yeteneğinden yoksundu. "Rahe hakkında ne düşünüyorsunuz? " diye sordu Steinbrenner'e.

Stienbrenner, ne sorulduğunu anlamamış gibi baktı. "Rahe bölük komutanımız değil mi? "

"Evet, ama onun dışında? "

"Onun dışında mı? Ne gibi? "

"Hiç, " diye karşılık verdi Mücke surat asarak.

"Bu kadar derinlik yeter mi? " diye sordu Rusların en yaşlısı.

Yaklaşık yetmiş yaşlarında bir adamdı. Beyaz, kirli bir sakalı, masmavi gözleri vardı. Çat pat Almanca konuşabiliyordu.

"Kapat çeneni be, ancak sana bir şey sorulunca konuş, " diye çıkıştı Steinbrenner. Çok neşeliydi. Gözleri ile çeteciler arasında bulunan kadını izliyordu. Kadın genç ve güçlü kuvvetliydi.

"Daha derin olmalı, " dedi Graeber. Steinbrenner ve Sauer ile birlikte çetecilerin başında bekliyordu.

"Bizim için mi bu mezar? " diye sordu Rus.

Steinbrenner, hafif adımlarla hemen adamın yanına atlayıp elinin keskin yanını suratına vurdu. "Sana çeneni kapat demedim mi babalık? Burayı panayır mı sandın yoksa? "

Gülümsüyordu. Kötülük yoktu yüzünde. Yalnızca bir sineğin ayaklarını koparan bir çocuğun sevinci içindeydi.

"Hayır, bu mezar sizin için değil, " dedi Graeber.

Rus yerinden kımıldamamıştı. Sessizce durmuş, Steinbren-ner’e bakıyordu. Steinbrenner de ona baktı. Yüzü değişiverdi birdenbire, gerildi ve iğne üstünde oturuyormuş gibi bir hal aldı. Rusun kendisine saldıracağına inanıyor ve karşısındakinin ilk hareketini bekliyordu. Onu şuracıkta vuruvermesinin pek önemi yoktu aslında. Adam nasılsa ölüme yargılıydı ve kimse de bu hareketin kendini savunma amacıyla yapılıp yapılmadığını araştırmazdı. Görünüşe bakılırsa Steinbrenner için durum, pek öyle değildi. Graeber de bilmiyordu onun amacının ne olduğunu. Rusu, bir an kendinden geçecek denli kızdırmak bir spor muydu Steinbrenner için? Yoksa işleyeceği bir cinayeti kendi kendine haklı göstermek için birçoklarının izledikleri biçimcilikten bir tutam mı kalmıştı içinde? Her ikisi de olabilirdi. Ve ikisi de aynı anda birlikte var olabilirdi. Graeber çok kez rastlamıştı buna.

Rus, kımıldamıyordu. Burnundan gelen kan, sakalına akmaktaydı. Graeber, kendisi onun durumunda olsaydı ne yapacağını düşündü. Karşısındakinin üstüne atlayıp oracıkta ölmeyi mi göze alırdı, yoksa birkaç saat, bir gece daha fazla yaşayabilmek için yapılanların tümünü sineye çeker miydi? Graeber, bu soruya karşılık veremedi.

Rus ağır ağır eğilip kazmayı kavradı. Steinbrenner bir adım geri çekildi. Ateş etmeye hazırdı, ama Rus, yeniden doğrulmadı. Çukurun dibinde kazmaya devam etti. Steinbrenner sırıttı. "Uzan çukura, " dedi.

Rus, kazmayı bırakıp çukurun içine yattı. Hiç sesini çıkarmadan yatıyordu. Steinbrenner mezarın hemen yanma geldiğinde, adamın üstüne birkaç parça kar döküldü. "Bu kadar uzunluk iyi mi? " diye sordu Steinbrenner Graeber’e.

"Yeter. Reicke pek uzun boylu değildi. "

Rus gözlerini yukarı dikmişti. Gökyüzü, iyice açılmış gözlerinde mavi yansımalar bırakıyordu. Ağzının yanındaki yumuşak sakalları, soluk alırken titriyordu. Steinbrenner bir süre onu öylece yatırdı çukurun içinde. "Çık dışarı! " dedi sonra.

Rus dışarı tırmandı. Islak toprak ceketine yapışmıştı.

"Şimdi gidip sizin mezarlarınızı kazalım, " dedi Steinbrenner kadına bakarak. "Onların bu denli derin olmaları gerekli değil. İsterse yazın leşleriniz tilkilere yem olsun, ırgalamaz bi-

Sabahın ilk saatleriydi. Ufukta soluk, kırmızı bir şerit belirmişti. Karlar hışırdıyordu, gece yine biraz donmuştu. Kazılan mezarlar, simsiyah görünmekteydi. "Allah kahretsin! " dedi Sau-er. "Şu bize verdikleri işlere bakın! Neden bizim yerimize SD yapmıyor bunu? Onlar uzmanıdırlar kurşuna dizmenin. Bizim işimiz mi bu? Üçüncü kezdir bize veriyorlar. Görevimiz askerlik yapmak mı, yoksa başka şey mi, şaşıracağım neredeyse! "

Graeber tüfeğini elinde çok sıkmaksızın tutuyordu. Çelik çok soğuktu. Eldivenlerini giydi. "SD cephe gerisindeki işlerle uğraşıyor. "

Ötekiler de gelmişlerdi. Aralarında yalnızca Steinbrenner dipdiriydi ve uykusunu iyice almışa benziyordu. Teni, küçük bir çocuğunki gibi pembeydi. "Dinleyin beni, " dedi. "Çetecilerin arasında bir de karı var. Onun işini görmeyi bana bırakın. "

"Neden bırakacakmışız? " diye sordu Sauer. "Nasıl olsa artık vakit bulamazsın onu gebe bırakmaya. Bunu daha önce denemeliydin. "

"Denedi, " dedi Immermann.

Steinbrenner öfkeyle ona döndü. "Sen nereden biliyorsun? "

"Denedin, ama yaklaştırmadı yanına seni. "

"Kendini çok akıllı sanıyorsun, değil mi? Ben isteseydim, o kızıl ineği elde ederdim. "

"Belki de edemezdin. "

"Bırakın saçma sapan konuşmayı. " Sauer bir tutam tütün dişledi. "Eğer kadını yalnız başına vurmak istiyorsa, bana göre hava hoş. Bunu da dert

edinecek değilim ya! "

"Bana göre de hava hoş, " dedi Graeber.

Diğerleri bir şey söylemediler. Ortalık, daha aydınlanmıştı. Steinbrenner yere tükürdü. "Vurmak, mermi harcamak değer mi bu çeteciler için? Asmak gerekirdi bunları! "

"Nerede? " Sauer çevresine bakındı. "Ağaç görüyor musun çevrede? Yoksa oturup bir de darağacı mı yapsaydık? Yapmaya kalkışsak bile, kereste nerede? "

"İşte geliyorlar, " dedi Graeber.

Mücke, dört Rusla birlikte görünmüştü. Önlerinde ve arkalarında ikişer asker yürümekteydi. Yaşlı Rus, en önde geliyordu. Onu kadın izliyor, onun ardından da iki Rus genci yürüyordu. Dördü birden emir almaksızın çukurun yanına sıralandılar. Kadın dönmezden önce çukurun içine baktı. Üstünde kırmızı yünlüden bir etek vardı.

Birinci takımın komutanı Teğmen Müller, bölük komutanının evinden çıktı. İdam cezası yerine getirilirken Rahe'yi o temsil edecekti. Gülünçtü, ama kurallara hâlâ uyuluyordu. Herkes biliyordu ki Ruslar belki de çeteci falan değildiler, ama kendilerine en ufak bir savunma olanağı tanınmaksızın sorguya çekilip ölüm cezasına çarptırılmışlardı. Zaten saptanacak ne vardı ki ortada? Sözde silah bulunmuştu üzerlerinde. Şimdi de usulünce ve bir subayın denetimi altında kurşuna dizileceklerdi. Sanki bütün bu işlemler zavallıcıkların umrundaymış gibi!

Yirmi bir yaşındaki Teğmen Müller, altı hafta önce bölüğe atanmıştı. Hükümlüleri gözden geçirdikten sonra kararı okudu.

Graeber kadına baktı. Kadın kırmızı etekliği ile, sakin durmaktaydı mezarın önünde. Güçlü, genç, sağlıklıydı ve çocuk doğurmak için yaratılmıştı. Müller'in okuduğunu anlamıyordu, ama okunanın ölüm hükmü olduğunu biliyordu. Birkaç dakika sonra, şu anda sağlıklı damarlarında büyük bir güçle atmakta olan yaşamın sonsuza dek biteceğini de biliyordu, ama yine de sabah ayazından başka bir yakınması yokmuşçasına sakin duruyordu.

Graeber, Mücke’nin çok ciddi bir şey söylermiş gibi Mül-ler’e bir şeyler fısıldadığını gördü. Müller başını kaldırdı. "Daha sonra olmaz mı? "

"Şimdi yapılırsa daha iyi, teğmenim. Daha kolay olur. "

"Peki. Nasıl isterseniz öyle yapın. "

Mücke, öne çıktı. Genç erkek hükümlülerden birini göstererek, "Şuna söyle de çizmelerini çıkartsın, " dedi yaşlı Rusa.

Yaşlı adam, onun söylediklerini diğerine yineledi. Hafif bir sesle ve şarkı söyler gibi konuşuyordu. Ufak tefek yapılı olan diğeri, önce anlamadı. "Haydi! " diye homurdandı Mücke. "Çizmelerini! Çıkart çizmelerini! "

Yaşlı adam, biraz önce söylediklerini yineledi. Genci bu kez anladı ve görevini savsaklamış birinin heyecanı ile acele acele çizmelerini çıkartmaya koyuldu. Bir çizmeyi çekmek için tek ayak üstünde durduğunda sendeliyordu. Neden bu denli acele ediyor, diye sordu kendi kendine Graeber. Bir dakika erken ölmek için mi? Adam çizmelerini eline alıp görevini tamamlamış biri gibi Mücke’ye uzattı. İyi çizmelerdi bunlar. Mücke bir şeyler homurdanıp yan tarafı gösterdi. Adam çizmeleri yere bırakıp yeniden sıradaki yerini aldı. Adam, ayakları yalnızca pis paçavralara sarılı olduğu halde kara basıyordu. Paçavralardan sarı sarı dışarı çıkan parmaklarını da sıkılgan bir ifadeyle büküyordu.

Mücke diğerlerini de gözden geçirdi. Kadının üstünde bulduğu bir çift kürklü eldiveni karın üstüne bırakmasını emretti. Kırmızı eteği de bir süre süzdü. Yıpranmamıştı ve iyi bir kumaştan dikilmişti. Steinbrenner, gizli gizli sırıtıyordu, ama Mücke kadına eteği çıkartmasını söylemedi. Ya istediği takdirde penceresinden idam yerini görebilecek olan Rahe’den korkuyordu ya da eteği ne yapacağını bilmiyordu. Geri çekildi.

Kadın acele acele Rusça bir şeyler söyledi. "Sorun ne istediğini, " dedi Teğmen Müller. Yüzü sapsarıydı. İlk kez bir ölüm cezasının yerine getirilmesine katılmaktaydı.

Mücke, kadının ne istediğini yaşlı Rustan sordu.

"Bir şey istemiyor. Lanet ediyor yalnızca hepinize. "

"Ne? " diye seslendi hiçbir şey anlamamış olan Müller.

"Lanet ediyor hepinize, " diye yeniledi Rus daha yüksek sesle. "Size ve Rus topraklarında bulunan bütün Alınanlara lanet ediyor! Çocuklarınıza lanet ediyor! Kendi çocuklarının sizin çocuklarınızı tıpkı şimdi sizin yaptığınız gibi kurşuna dizmelerini diliyor. "

"Görülmemiş bir edepsizlik! " Mücke, gözlerini kadına dikmişti.

"İki çocuğu var, " dedi yaşlı Rus. "Benim de üç oğlum var. "

"Yeter, Mücke! " diye bağırdı Müller sinirli bir sesle. "Günah çıkartan papaz değiliz burada. "

Ölüm cezasını yerine getirecek olan askerler, hiç ses çıkartmadan duruyorlardı. Graeber, tüfeğinin soğukluğunu duyuyordu. Eldivenlerini yine çıkartmıştı. Buz gibi çelik, baş parmağıyla işaret parmağına yapışmış, sanki derisini emmekteydi. Gra-eber'in yanında Hirschmann duruyordu. Yüzü sapsarıydı, ama hiç kımıldamıyordu. Graeber, en solda duran Rusa ateş etmeye karar verdi. Başlangıçta ne zaman bir idam mangasına atansa, havaya ateş ederdi, ama o günler şimdi geride kalmıştı. Bunu yapmakla bir iyilik etmiş olmuyordu kurşuna dizilenlere. Zaman zaman başkaları da onun gibi düşünmüş ve bazı cezalar yerine getirilirken, herkesin havaya ateş ettiği görülmüştü. Bunun üzerine idam yinelenmiş ve hükümlüler işkenceyle ölmüşlerdi böylece. Bir keresinde ilk atışta vurulmayan bir kadın, diz üstü çöküp kendisine armağan ettiği bir-iki dakikadan ötürü gözyaşları içinde Graeber'e teşekkür etmişti. Şimdi anımsamaktan hoşlanmıyordu bu kadını. Zaten böyle olaylar da artık görülmüyordu.

"Nişan al! "

Graeber, arpacığın üstünden Rusu gördü. Sakallı ve mavi gözlü yaşlı adamdı gördüğü. Arpacık, adamın yüzünü ikiye bölüyordu. Graeber

tüfeğini biraz daha indirdi. Son seferinde kurşunu birinin alt çenesine atmıştı. Göğüs kısmı daha emindi. Hirschmann'ın tüfeğinin namlusunu yüksekte tuttuğunu ve karşısındakinin kafasının üzerinden boşa ateş etmeye niyetlendiğini gördü. "Mücke görüyor seni! Daha aşağı indir. Yana kaydır! " diye mırıldandı. Hirschmann namluyu indirdi. Tam o sırada emir duyuldu: "Ateş! "

Yaşlı Rus, doğrulup karşısındakinin üstüne atılır gibi oldu. Bu haliyle panayırlardaki büyülü aynaların bulunduğu kulübelerde, görüntüleri dışbükey aynalarda çarpıtılan kimselere ben-zemişti. Gövdesi dışa doğru büküldü ve düştü. Arkaya, mezarın içine doğru düşmüştü. Ayakları, çukurun dışında kalmıştı. Diğer iki erkek ise oldukları yere yığılmışlardı. Çizmelerini çıkarmış olanı, son anda yüzünü korumak için ellerini havaya kaldırmıştı. Bir eli bileğinin kaslarının ucunda paçavra parçası gibi sallanmaktaydı. İçlerinden hiçbirinin ne elleri bağlanmış, ne de gözleri kapatılmıştı. Unutulmuştu bu işlerin yapılması.

Kadın öne düşmüştü. Ölmemişti. Bir eline dayanmış, başını kaldırmış, karşısındaki askerlere bakmaktaydı. Steinbren-ner'in yüzünde hoşnut bir ifade vardı. Onun dışında kimse kadına nişan almamıştı.

Yaşlı Rus, mezarın içinde biraz daha debelenip toprak parçaları fırlattıktan sonra kımıltısız kaldı. Kadın, eline dayanmış olduğu halde hâlâ yarı doğrulmuş durumdaydı. Geniş yüzüyle askerlere bakıyor ve fısıldayarak bir şeyler söylüyordu. Yaşlı Rus ölmüş olduğundan, söylediklerini çevirme olanağı kalmamıştı. Kollarına dayanmış, artık yoluna devam edemeyen büyük ve renkli bir kurbağa gibi, gözlerini bir an bile karşısında-kilerden ayırmaksızın konuşuyordu. Mücke'nin asık suratla yandan kendisine yaklaştığını hemen hemen algılamadı bile. Fısıldadı, fısıldadı ve ancak son anda gördü tabancayı. Başını hızla çevirip Mücke'nin elini ısırdı. Mücke bir küfür savurdu ve sol eliyle kadının alt çenesine yukarıdan aşağı bir darbe indirdi. Kadının dişleri elinden ayrıldıktan sonra da onu ensesinden vurdu.

"Çok kötü bir atıştı bu, " diye homurdandı Müller. "Nişan almasını bilmiyor musunuz? "

"Bu atışı yapan, Hirschmann’dı teğmenim, " diye rapor etti Steinbrenner.

"Hayır, Flirschmann değildi, " dedi Graeber.

"Susun! " diye bağırdı Mücke. "Size bir şey sorulursa konuşursunuz. " Sonra Müller’e baktı. Müller’in yüzü sapsarıydı. Yerinde kımıldamaksızın duruyordu. Mücke öteki Rusların üstüne eğildi. Tabancayı daha gençççe olanlardan birinin kulağının arkasına dayayıp tetiği çekti. Adamın kafası bir an sarsıldıktan sonra öylece kaldı. Mücke tabancasını kılıfına sokup eline baktı. Bir mendil çıkarıp eline sardı.

"Tentürdiyot sürdürün üstüne, " dedi Müller. "Sıhhiyeci nerede? "

"Sağdan üçüncü evde, teğmenim. "

"Hemen gidin. "

Mücke gitti. Müller ölülere baktı. Kadın ıslak toprağın üstünde yüzüstü yatıyordu. "Mezara koyun ve üstüne toprak atın, " dedi. Nedenini bilmeksizin çok kızmıştı birdenbire.

İKİNCİ BÖLÜM

Gece ufuktan gelen top sesleri yine arttı. Gökyüzü kızıllaş-mıştı. Top ateşlerinin parıltısı daha belirgindi. Alay on gün önce cepheden dönmüş, dinlenmekteydi, ama Ruslar yaklaşıyorlardı. Cephe her gün yer değiştiriyordu. Artık cephe hattı denilebilecek belirli bir hat da kalmamıştı. Ruslar saldırıya geçmişlerdi. Aylardan beri saldırmaktaydılar. Ve alay, aylardan beri geri çekiliyordu.

Graeber uyandı. Top gümbürtülerine kulak verdikten sonra yine uyumaya çalıştı, ama başaramadı. Biraz daha bekledikten sonra çizmelerini giyip dışarı çıktı.

Yıldızlı ve soğuk olmayan bir geceydi. Sağdan, ormanın arkasından patlamalar işitiliyordu. Havada saydam denizanaları gibi asılı duran parlak yumaklar ışık saçıyordu. Uzakta, daha arkalarda ışıldaklar gökyüzünü tarayıp uçak arıyorlardı.

Graeber durdu ve başını yukarı kaldırdı. Ay yoktu, ama gökyüzü yıldızlarla doluydu. Graeber görmedi onları, yalnızca uçucular için ideal bir gece olduğunun farkındaydı.

"İzne çıkacak olanlar için güzel bir hava, " dedi yanından biri. Immermann’dı konuşan. Nöbetteydi. Gerçi alay dinlenmek üzere geri çekilmişti, ama çeteciler yine de her yandan sızıyorlardı. Onun için geceleri nöbetçiler konuyordu.

"Erken kalkmışsın, " dedi Immermann. "Nöbetine daha yarım saat var. Hadi git uyumana bak. Ben seni uyandırırım. Senin yaşında her zaman uyuyabilir insan. Kaç yaşındasın? Yirmi üç var mısın? "

"Evet. "

"Neden uyumuyorsun o halde? "

"Yorgun değilim. "

"İzne çıkmanın heyecanına kaptırdın kendini, değil mi? " Immermann, soran gözlerle Graeber'e baktı. "Talihli domuzsun kısacası! Tam bu sırada izne çıkmak! "

"Dur bakalım, daha almadım iznimi. Son anda izinler kalkabilir. Daha önce üç kez başıma geldi. "

"Olabilir. Ne zamandan beri geldi izin sıran? "

"Altı aydan beri. Hep bir engel çıktı önüme. Son seferinde hafif yaralanmıştım. Vatana gönderecek kadar önemli bulmadılar. "

"Terslik işte, ama ne de olsa geldi ya izin sıran! Bende ise yok böyle bir şey. Eski bir Sosyal Demokrat olarak politik açıdan kara listeye alınanlardanız. Gelecekteki bin yıllık Alman devleti uğruna kendimizi kurban etmek, gübre olarak kullanılmak düşüyor bize. "

Graeber çevresine bakındı.

Immermann güldü. "Tam Alman bakışı! Korkma, herkes uykuda. Steinbrenner de zıbardı. "

"Bunu düşünmüyordum, " diye karşılık verdi Graeber öfkeyle. Düşündüğü buydu.

"Öyleyse daha kötü. " Immermann yine güldü. "O denli iliklerimize işlemiş ki, farkına bile varmıyoruz. Yaşamakta olduğumuz kahramanlık çağında, yağmurda bitiveren mantarlar gibi, yalnızca bol bol muhbirlere rastlanması ne tuhaf, değil mi? Düşünülmeye değer bir durum aslında! "

Graeber bir an durakladı. "Her şeyi bu denli iyi biliyorsan, Steinbrenner'in karşısında daha dikkatli olman gerek, " dedi sonra.

"Vız gelir Steinbrenner. Size benden çok daha fazla zararı dokunabilir aslına bakarsan. Sırf daha dikkatsiz davrandığımdan ötürü. Böyle yapmak, bir onur belirtisidir benim gibi biri için. Fazla kuyruk sallamak, partilileri kuşkulandırır. Eski bir Sosyal Demokrat'ın kuşkuyu çekmemesi için izlemesi gereken kural budur. Öyle değil mi? "

Graeber ellerini hohladı. "Soğuk, " dedi.

Politik konuşmaya girmek istemiyordu. Suya sabuna dokunmamaktı en iyisi. İzne çıkmak ve iznini tehlikeye düşürmemek istiyordu, o kadar. Immermann haklıydı. Üçüncü Reich'ın en yaygın özelliği, egemen olan güvensizlikti. Hemen hiçbir yerde güven içinde olamıyordu insan. Böyle olunca da yapılabilecek en iyi şey, ağzını tutmaktı.

"Son ne zaman gitmiştin evine? " diye sordu Immermann.

"Yaklaşık iki yıl önce. "

"Oldukça uzun bir süre geçmiş aradan. Sanırım, epey şaşı-racaksındır! "

Graeber karşılık vermedi.

"Şaşıracaksın, " diye yineledi Immermann. "Ne kadar çok değişiklik olduğunu görüp şaşıracaksın. "

"Ne değişmiş olabilir ki? "

"Pek çok şey. Göreceksin. "

Graeber korkunun keskin bir bıçak gibi midesine saplandığını duydu bir an. Yabancısı değildi bu duygunun. Arada sırada, belirli bir nedeni olmaksızın geliverirdi birdenbire. Hiçbir şeyin ve hiç kimsenin yerinden emin olmadığı bir dünyada şaşılacak bir şey değildi aslında.

"Nereden biliyorsun? " diye sordu. "Sen izne çıkmadın ki! "

"Çıkmadım, ama biliyorum. "

Graeber ayağa kalktı. Neden çıkmıştı dışarı sanki? Konuşmak istemiyordu canı. Yalnız kalmak istemişti. Bir çıkabilseydi yola! Bir saplantı olmuştu artık kafasında bu. Yalnız kalmak istiyordu, birkaç hafta yalnız kalmak ve düşünmek. Başka bir şey istemiyordu. Düşünmek istediği o kadar çok şey vardı ki! Ama burada olmazdı. Orada, vatanında, yalnız başına, savaştan uzak düşünebilirdi ancak.

"Nöbet değişme zamanı geldi, " dedi. "Pilimi pırtımı alıp Sauer’i uyandırayım. "

Top sesleri gecenin içinde sürüp gidiyordu. Ufuktan gelen gümbürtü ve yanıp sönmeler kesilmemişti. Graeber, ışıkların geldiği yöne bakıyordu. Ruslar - 1941 sonbaharında Führer, artık Rusların hesabının tamamlandığını söylemişti. Öyleydi de görünüşte. Führer, 1942 sonbaharında da aynı şeyleri söylemiş ve görünüş yine öyle olmuştu. Ama sonra o açıklanması olanaksız Moskova ve Stalingrad dönemleri gelip çatmıştı. Birdenbire hiçbir şey yolunda gitmez olmuştu. Sanki büyü yapılmıştı. Ruslar ansızın yeniden top sahibi olmuşlardı. Ufukta başlayan gümbürtüler, Führer’in bütün konuşmalarını kesmiş, sürüp gitmiş, Alman tümenlerini önüne katıp dönüş yoluna sürmüştü. Anlayamamışlardı ne olduklarını, ama birden kolorduların çevrilip tutsak düştükleri üzerine söylentiler çıkıvermişti. Ve bundan hemen sonra herkes, zaferlerin kaçışa dönüştüğünü öğrenmişti. Tıpkı Kahire bir taş atımlık uzaklıktayken Afrika’dan kaçışlarını andıran bir çekiliş olmuştu bu.

Graeber bata çıka köyü çevreleyen yolda ilerledi. Dolunay-sız ışık, bütün boyutları çarpıtıyordu. Kar, bir yerlerde bu ışığı tutup gerisin geriye yansıtıyordu. Evler olduklarından uzak, ormanlar ise daha yakın görünmekteydi. Hava, tehlike ve yaban kokuyordu.

Fransa’da 1940 yazı. Paris’e yapılan gezinti. Neye uğradığını şaşırmış bir ülkenin göklerinde Stukaların uğultusu. Kaçaklar ve bozguna uğramış bir ordunun artıkları ile tıkanmış yollar. Haziran ortasında tarlalar, ormanlar, yakılıp yıkılmış bir ülkedeki ileri yürüyüşler ve sonra gümüş ışıkları, caddeleri, kahveleri ile bir tek kurşun atılmaksızın kapılarını onlara açıveren kent. O sıralarda da düşünmüş müydü Graeber? Bir huzursuzluk duymuş muydu içinde? Hayır. O zaman yapılan her şey doğru gözükmüştü gözüne. Savaşa susamış düşmanların saldırısına uğrayan Almanya kendini savunmaktaydı, o kadar. Düşmanın bu denli hazırlıksız oluşunda, hemen hiç karşı koyama-masında da bir çelişki bulmamıştı.

Ya sonra? Afrika’da, ilerleyişlerinin büyük aşamalarında, yıldızlar ve tank zincirlerinin sesleriyle dolu çöl gecelerinde düşünmek gelmiş miydi aklına? Hayır, orada da düşünmemişti. Çekilirken bile düşünmemişti. Afrika’da, yabancı topraklardaydılar. Arada Akdeniz, sonra Fransa vardı. Alman

toprakları ise ancak bunun ötesinde başlıyordu. Afrika yitirilse bile fazla düşünmenin gereği yoktu. Her yerde kazanmak olanaksızdı.

Sonra Rusya harekâtı başlamıştı. Rusya, yenilgi ve geri çekiliş. Ve şimdi arada deniz yoktu, dönüş yolu dosdoğru Almanya'ya uzanıyordu. Hem bu kez Afrika'da olduğu gibi yalnızca birkaç kolordu yenilgiye uğramış değildi. Alman ordusunun tümü geri çekiliyordu. İşte bu noktada düşünmeye başlamıştı birdenbire. O ve onun gibi birçokları düşünmeye başlamışlardı. Yendikleri sürece her şey yolunda gitmişti, yolunda gitmeyenler de ya örtbas edilmiş ya da büyük hedef ileri sürülerek haklı gösterilmişti. Neydi bu hedef? Aslında hep iki yüzü yok muydu bu hedefin? Ve bunlardan biri, hep karanlık ve insanlıkla bağdaşmaz bir nitelik taşımamış mıydı? Neden daha önce görememişti bunu Graeber? Ama gerçekten görmemiş miydi? Çoğu zaman kuşku ve tiksinti duymasına karşın, bunları kafasından zorla söküp atmamış mıydı?

Sauer'in öksürdüğünü duydu ve onu bulmak için birkaç kulübe kalıntısının çevresini dolandı.

Sauer, kuzeyi göstermekteydi. Ufukta koskoca bir ateş alev alev çakmaktaydı. Patlamalar duyuluyor, alev sütunları göz kamaştırıyordu.

"Orada da Ruslar mı var? " diye sordu Graeber.

Sauer başını salladı. "Hayır, bunlar bizim istihkâmcılar. Orayı yıkıyorlar. "

"Demek daha geriye çekiliyoruz. "

Susup dinlediler. "Uzun zamandır sağlam tek ev görmedim, " dedi Sauer sonra.

Graeber, Rahe'nin kaldığı evi gösterdi. "Bu henüz oldukça sağlam. "

"Sağlam mı diyorsun buna sen! Makineli tüfek mermileriyle delik deşik olmuş, çatısı yanmış, ahırı çökmüş! " Sauer soludu. "Doğru dürüst bir cadde görmeyeli neredeyse yıllar olacak. "

"Ben de öyle. "

"Ama sen göreceksin. Eve döndüğünde. "

"Evet. Tanrı'ya şükür! "

Sauer, ufuktaki alevlere baktı. "Bazen Rusya'da neleri yakıp yıktığımızı gördüğümde korku giriyor içime. Bir kez sınırlarımızdan içeri girmeyegörsünler, onlar bize neler yaparlar acaba dersin? Düşündün mü hiç bunu? "

"Hayır. "

"Ben düşündüm. Doğu Prusya'da bir çiftliğim var. 1914'te Ruslar geldiğinde nasıl kaçmak zorunda kaldığımızı anımsayabiliyorum. Daha on yaşındaydım o zaman. "

"Sınıra dek daha çok var. "

"Pek önemi olmayabilir bunun. Her şey çok çabuk da olup bitebilir. Başlangıçta buralardan ne denli hızlı geçip ilerlediğimizi anımsıyor musun? "

"Hayır. O sıralarda ben Afrika'daydım. "

Sauer yine kuzeye baktı. Baktığı yerde göğe ateşten bir duvar yükseldi, ardından patlamalar duyuldu. "Görüyor musun ne yaptığımızı? Kafanda Rusların da bize aynı şeyleri yaptıklarını canlandır bir. Taş üstünde taş kalır mı o zaman? "

"Buradakinden fazla kalmaz. "

"Ben de bunu demek istiyordum zaten. Anlamıyor musun? İnsan bunu kafasından bir türlü atamıyor. "

"Henüz sınıra varmadık. Önceki gün zorla dinlediğimiz o politik konuşmayı işittin. Orada söylenenlere göre, yeni gizli silahlarımızı daha uygun bir saldırı noktasına yerleştirebilmek için yalnızca hatlarımızı daraltıyormuşuz. "

"Saçma! Kim inanır ki artık buna? Öyleyse önce neden bu kadar ileri gittik? Sana bir şey söyleyeyim mi? Kendi sınırlarımıza varır varmaz barış yapmak zorundayız. Başka çıkar yolu yok bunun. "

"Neden? "

"Ne biçim soru bu oğlum? Bizim yaptıklarımızı onların bize yapmalarının önüne geçmek için. Anlamıyor musun? "

"Anlıyorum, ama ya barış yapmak istemezlerse? "

"Kim istemezse? "

"Ruslar. "

Sauer, bakışlarını Graeber'in yüzüne dikmişti. "Ama yapmak zorundalar. Onlara barışı sunuyoruz. Onlar da kabul etmek zorundalar. Barış barıştır! İşte o zaman biz de kurtulduk demektir. "

"Ancak kayıtsız şartsız teslim olursak barışı yapmak zorunda kalırlar. Ondan sonra Almanya'yı işgal ederler, sen de çiftliğinden yana hava alırsın. Bunu da düşündün mü? "

Sauer bir an şaşaladı. "Tabii düşündüm, " diye karşılık verdi sonra. "Ama yine de aynı şey değil. Barış yapılırsa her şeyi yakıp yıkamazlar artık. " Gözlerini kıstı. Birden tam kurnaz bir köylü gibi bakmaya başlamıştı. "Bizde her şey ayakta kalır. Yalnızca onların her şeyi yanıp yıkılmış olur. Ve günün birinde nasıl olsa çıkmak zorunda kalacaklar topraklarımızdan. "

Graeber karşılık vermedi. Neden konuşuyorum yine, diye düşündü. Oysa suya sabuna karışmayacaktım. Bir yararı yok konuşmanın. Neler konuşulmadı, konuşa konuşa tüketilmedi ki bütün bu yıllar boyunca? Hemen hemen tüm inançlar. Konuşmak hem yararsız, hem de sakıncalıydı. Ve öteki, sessiz, ağır ağır yaklaşmış olan öteki, çok büyük, çok belirsiz, üstelik de çok karanlıktı. Görev üstüne, yemek üstüne, soğuk üstüne konuşuluyordu. Yalnızca 'ötekinden' söz edilmiyordu hiç. Ondan ve ölenlerden hiç söz edilmiyordu.

Köyün içinden geçen yoldan geri döndü. Erimekte olan karın üstüne ulaşımı sağlamak için kalaslar uzatmışlardı. Üstünde yürürken kalaslar hareket ediyordu. Altlarında sağlam zemin bulunmadığından, kaymak çok kolaydı.

Kilisenin yanından geçti. Küçük ve yıkık bir yapıydı. Şimdi Teğmen Reicke yatmaktaydı içinde. Kapı açık duruyordu. Akşam iki askerin ölüsü daha bulunmuştu ve Rahe her üçünün ertesi sabah askeri törenle gömülmesini emretmişti. Askerlerden birini, bir onbaşıyı tanımak olanağı olmamıştı. Yüzü bütünüyle kemirilmişti. Künyesi de yoktu.

Graeber kiliseye girdi, içerisi güherçile, küf ve ceset kokuyordu. Cep fenerini yakıp ışığını köşelere tuttu. Köşelerden birinde iki kırık aziz heykeli duruyordu. Heykellerin yanında bir çift parçalanmış buğday çuvalı vardı. Ruslar zamanında burası herhalde tahıl ambarı olarak kullanılmıştı. Yanda içeri yağmış karın içinde, zincirsiz ve lastiksiz paslanmış bir bisiklet duruyordu. Çadır bezlerinin içine konan ölüler, kilisenin ortasına yatırılmıştı. Ciddi, buz gibi ifadeyle ve yapayalnız yatmaktaydılar. Artık hiçbir şeyi umursamıyorlardı.

Graeber kapıyı kapattı ve köyün çevresini dolanmayı sürdürdü. Yıkıntıların içinde gölgeler oynaşmaktaydı. Zayıf ışık bile kuşkulandırmaktaydı insanı. Mezarların kazıldığı tepeye çıktı. Reicke için kazılan mezar, onunla birlikte diğer iki askeri de gömebilmek için genişletilmişti.

Çukura sızan suyun hafif şırıltısını duydu. Çukurdan küre-lenen toprak, mat bir tonda parlamaktaydı. Üstünde ad bulunan bir haç, bu toprak yığınına dayanmıştı. İsteyen, bu haçın altında kimin yattığını öğrenebilirdi, ama yalnızca daha birkaç gün için, çünkü köy, çok yakında savaş alanı olacaktı.

Graeber tepeden çevreye baktı. Çıplak, kasvetli ve biraz da insanı aldatıcı bir manzarayla uzanmaktaydı toprak. Işık, gözü yanıltıyordu. Olduğundan büyük gösteriyor ya da olanı saklıyordu. Ve gözüne tanıdık gelen hiçbir şey yoktu. Her şey yabancıydı ve bilinmezin yarattığı buz gibi esintinin etkisiyle buz kesilmişti sanki, insana destek olabilecek, bir tutam sıcaklık verebilecek hiçbir şey yoktu. Her şey çevredeki topraklar gibi sonsuza uzanmaktaydı. Sınırsız ve yabancı. Dışında ve içinde yabancı. Graeber ürperdiğini hissetti. Böyleydi işte. Sonunda kendisi de böyle olmuştu.

Toprak yığınından bir toprak koptu. Graeber, onun boğuk bir sesle çukurun dibine çarpışını duydu. Acaba bu taş gibi donmuş toprakta kurtlar sağ kalabilmişler miydi? Eğer yeterince derinlere kayabilmişlerse, o zaman belki. Ama metrelerce derinlikte yaşayabilirler miydi? Ve neyle yaşarlardı? Eğer henüz öl-memişlerse, yarından başlayarak karınlarını daha uzun süre doyurabilecek yiyecekleri olacaktı.

Son yıllarda yeterince doyurdular karınlarını ‘Zaten, diye düşündü. Gittiğimiz her yerde patlayıncaya kadar yiyebildiler. Avrupa’nın, Asya’nın ve Afrika’nın kurtlarına bir altın çağ yaşattık. Onlara ordularca kadavra bıraktık. Kurtların efsanelerinde kuşaklar boyu iyi yürekli bolluk tanrıları olarak anılacağız.

Döndü. Ölüler... Çok ölü verilmişti bu savaş boyunca. Önce karşı tarafın ölüleriydi çoğunlukta olan, ama sonra ölüm, atanmış, artan bir yoğunlukla, onların aralarına da sızmıştı. Alayların hep yeniden tamamlanması gerekmişti. Başlangıçta birlikte oldukları arkadaşları, gittikçe eksilmişti. Şimdi ise yalnızca küçük bir gruptular. Kendi dostlarından yalnızca biri buradaydı şimdi: Dördüncü bölükten Bölük Komutanı Fresenburg. Ötekiler ölmüş, başka yere atanmış ya da şansları varsa çürüğe çıkarılıp Almanya’ya gönderilmişlerdi. Bir zamanlar bambaşkaydı bu durumlar. Ve daha başka türlü.

Sauer’in ayak seslerini ve bulunduğu yere tırmandığını duydu. "Bir şey mi oldu? " diye sordu.

"Hayır. Bir ses duydum sandım bir an, ama Rusların yattığı ahırdaki farelermiş. "

Sauer, çetecilerin gömülü olduğu tepeye baktı. "Bunların mezarları var hiç olmazsa. "

"Evet. Hem de kendileri kazdılar mezarlarını. "

Sauer tükürdü. "Aslında haklı bu zavallıcıklar. Ne de olsa kendi vatanları şu yakıp yıktığımız. "

Graeber ona baktı. Geceleri insan gündüzden farklı düşünürdü, ama öte yandan Sauer, öyle aşırı duygusallığa kaçmayan bir eski askerdi. "Nereden geldi bu aklına? " diye sordu. "Geri çekildiğimiz için mi böyle düşünüyorsun? "

"Tabii. Aynısını günün birinde onların da bize yaptıklarını düşünsene bir an! "

Graeber konuşmadı bir süre. Ben de ötekilerinden daha iyi değilim, diye düşündü. Elimden geldiğince erteledim, erteledim her şeyi. "İnsanın kendi paçası sıkışınca başkalarını anlamaya başlaması ne tuhaf, " dedi sonra. "Oysa işler yolunda giderken düşünülmüyor bunlar, değil mi? "

"Öyle tabii. Bilmeyecek ne var bunu? "

"Evet, ama göğüs kabartıcı bir durum değil. "

"Göğüs kabartıcı değil mi? İş başa düştükten sonra kalır mı göğüs kabartıcı olup olmadığına bakan? " Sauer, şaşkınlık ve öfkeyle baktı Graeber’e. "Sizin gibi yüksek okul eğitimi görenler, bazen ne tuhaf düşünüyorlar! Ne sen, ne de ben başladık bu savaşa, onun için sorumlusu da biz değiliz. Yalnızca görevimizi yapıyoruz. Ve emir emirdir. Öyle değil mi? "

"Evet, öyle, " diye karşılık verdi Graeber yorgun bir sesle.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Salvo, uçsuz bucaksız gökyüzünün gri renkli bulutları arasında çabucak yitip gitti. Duvarların üstüne tünemiş kargalar, uçuşmayıp yalnızca silah seslerini bastıran birkaç çığlıkla yetindiler. Başka gürültülere alışmışlardı.

Uç çadır bezi, yarı yarıya kar suyuna gömülmüştü. Yüzü kalmamış olan adımın üstü kapatılmıştı. Reicke, ortada yatıyordu. İçinde ayağın bir parçası bulunan çürümüş çizme, yerli yerine konmuştu, ama kiliseden taşınırken biraz kaydığından, şimdi aşağı doğru sarkık durmaktaydı. Kimse de bir kez daha düzeltmeye yeltenmemişti. Bu durumda gören, Reicke'nin bir an önce içine girebilmek için toprağı eşelediğini sanırdı.

Islak toprak parçalarını çukurun içine kürelediler. Mezar tümüyle dolduktan sonra geride biraz daha toprak kalmıştı. Mücke, Müller'e baktı. "Toprağı çizmelerle dövüp sıkıştıralım mı? "

"Ne? "

"Mezara attığımız toprağı sıkıştıralım mı diye sordum, teğmenim. O zaman toprağın geri kalan kısmını da mezara atabilir, üstüne de birkaç taş yerleştiririz. Tilki ve kurtları düşündüğüm için böyle yapalım diyorum. "

"Onlar gelmez buralara. Mezar yeterince derin. Ayrıca... "

Müller, tilkilerin ve kurtların mezarları eşelemek gereğini duymayacak kadar bol yiyecek bulduklarını düşündü. "Saçma bu dediğiniz, " dedi. "Nereden geldi aklınıza? "

"Böyle olaylar görüldü. "

Mücke, anlamsız gözlerle Müller'e baktı. 'İşte dünyadan haberi olmayan biri daha, ' diye düşündü. Hep yanlış adamları subay yapıyorlar. Reicke gibi biçilmiş kaftan olanlar ise erkenden vurulup gidiyor.

Müller başını salladı. "Geri kalan toprağı bir tepecik halinde yığın, " dedi. "En uygunu bu. Baş kısmına da haçı yerleştirin. "

"Emredersiniz, teğmenim. "

Müller, bölüğü sıraya sokup yola koyuldu. Emirlerini gereğinden fazla yüksek sesle vermekteydi, içinde hep sanki yaşlı başlı askerlerce ciddiye alınmıyormuş gibi bir duygu vardı. Ve gerçekten de onu ciddiye almıyorlardı.

Sauer, Immermann ve Graeber, geri kalan toprağı kürekle-yip küçük bir tepe yaptılar. "Haç uzun süre dik durmayacak, " dedi Sauer. "Toprak çok yumuşak. "

"Evet durmayacaktır. "

"Uç gün bile dayanmaz. "

Immermann, "Reicke ile hısımlığın mı var? " diye sordu.

"Kes sesini! Herif iyi bir insandı. Sen ne anlarsın? "

Graeber, "Haçı yerleştirelim mi? " diye sordu.

Immermann arkasına dönüp baktı. "Ah, bizim izinli. Bayağı acele ediyor! "

Sauer, "Sen olsan etmez miydin? " diye mırıldandı.

"Bana izin verilmediğini sen de biliyorsun, leş kargası! "

"Tabii vermezler. Gidersen dönmeyeceğini biliyorlar. "

"Belki de dönerdim. "

Sauer, yere tükürdü.

Immermann, yüzünde derin bir nefretle güldü.

"Hatta gönüllü dönerdim belki de! "

"Evet, belki de. Ne mal olduğunu anlayabilen yok ki zaten. Bir sürü maval okuyorsun, ama kimbilir anlatmadığın ne sırların vardır. "

Sauer, haçı kaldırdı. Uzun kısmının alt ucu sivrilmişti. Haçı toprağa sokup, bir küreğin geniş yanıyla üstüne birkaç kez vurdu. Haç, iyice toprağa girmişti. "Görüyorsun ya, " dedi Sauer, Graeber’e, "üç gün bile dayanmaz. "

Immermann, "Uç gün de yeterince uzun bir süredir, " diye karşılık verdi. "Bak sana bir akıl vereyim Sauer. Üç güne kadar mezarlıktaki karlar, iyice erimiş olacak. O zaman oradan taştan yapılma bir haç çıkarıp buraya dikersin. Böylece o uşak ruhun rahata ermiş olur. "

"Yani bir Rus haçı dikmemi mi öneriyorsun? "

"Neden olmasın? Tanrı evrenseldir. Yoksa o da mı yitirdi bu niteliğini? "

Sauer arkasını döndü.

"Çok şakacı olduğunu sanıyorsun, değil mi? Tam anlamıyla evrensel bir şakacı! "

"Şakacı oldum, oldum diyorum Sauer. Önceden böyle değildim. Haça gelince, fikir senin. Dün böyle bir öneride bulunan, sendin. "

"Dün... Dün, bulduğumuzun bir Rus olduğunu sanıyorduk. Kelime oyunu yapma! "

Graeber, küreğini aldı. "Ben gidiyorum, " dedi. "Yanılmıyorsam burada artık işimiz kalmadı, değil mi? "

Immermann, "Evet izin kuşu, " diye karşılık verdi. "Dediğin gibi, işimiz kalmadı burada, vesvese kumkuması! "

Graeber bir şey söylemedi. Tepeden aşağı yürüdü.

Manga, ışığı tavandaki bir delikten alan bir bodruma yerleşmişti. Işık deliğinin altında oturan dört kişi, bir sandık tahtasının üstünde kâğıt oynamaktaydı. İki-üç kişi, uyumak üzere köşelere çekilmişlerdi. Bodrum, oldukça genişti. Herhalde vaktiyle parti ileri gelenlerinden birine aitti. Suyu da pek o kadar sızdırmıyordu.

Steinbrenner içeri girdi. "Son haberleri duydunuz mu? "

"Radyo bozuk. "

"Kepazeliğin daniskası diye buna derler! Bozuk olmamalıydı! "

Immermann, "Düzelt öyle ise, yavru, " dedi. "Çünkü radyoya bakan adam, on dört günden beri mezarında kafası kopuk yatıyor. "

"Neresi bozuk? "

"Ona uyacak pilimiz kalmadı. "

"Pil mi kalmadı? "

"Kalmadı. " Immermann sırıtarak Steinbrenner'e baktı. "Ama tellerini alıp burnuna sokarsan, işler belki... Çünkü kafan hep elektrik akımıyla doludur. Dene bir! "

Steinbrenner, eliyle saçlarını düzeltti. "Bazı insanlar, canları şöyle bir iyice yanmadan öğrenemiyorlar dillerini tutmasını. "

Immermann, sakin bir sesle, "Öyle üstü kapalı konuşmayı bırak, Max, " diye karşılık verdi. "Bugüne kadar birkaç kez gammazladın zaten beni. Bunu bilmeyen yok. Bilirim, keskin delikanlısındır. Güzel bir şey senin hesabına. Güzel, ama ne yazık ki ben de çok iyi bir makinist ve attığını vuran bir makineli tüfek nişancısıyım. Benim gibilerine şu anda burada senden daha çok gerek duyuluyor. Onun için şansın o kadar parlak gitmiyor. Kaç yaşındasın bakayım? "

"Kes sesini! "

"Yirmi falan, değil mi? Yoksa henüz on dokuzunda mısın? Ama genç yaşına göre oldukça yüklü bir yaşamın var geride. Beş-altı yıl boyunca hep Yahudilerin ve vatan hainlerinin peşine düştün. Doğrusu şapka çıkarmak gerek senin gibi birinin önünde: Oysa ben yirmi yaşındayken yalnızca kızların peşinde dolaşırdım. "

"Belli zaten. "

"Evet, " diye mırıldandı Immermann. "Bellidir. "

Kapıda Mücke belirmişti.

"Ne oluyor yine burada? "

Kimse ses çıkarmadı. Mücke’yi konuşulamayacak kadar aptal buluyorlardı.

"Burada ne oluyor diye sordum! "

"Bir şey yok başçavuşum. Konuşuyorduk yalnızca, " diye karşılık verdi Mücke’ye en yakın oturan Berning.

Mücke, Steinbrenner’e baktı. "Bir şey mi oldu? "

"Son haberler, on dakika önce verildi. " Steirbrenner doğrulup çevresine bakındı. Kimsenin yüzünde merak izi görünmüyordu. Yalnızca Graeber dinlemekteydi. Kâğıt oynayanlar, sakin sakin oyunlarını sürdürüyorlardı. Sauer, başını yazmakta olduğu mektuptan kaldırmamıştı. Uyuyanlar ise kesintisiz horlamaktaydı.

"Dikkat! " diye bağırdı Mücke. "Kulaklarınız sağır mı oldu? Son haberlerden konuşuyoruz burada! Bu, görevinizle ilgilidir! "

"Emredersiniz, " dedi Immermann.

Mücke ona baktı. Immermann dikkat kesilmişti ve yüzünden herhangi bir şey anlaşılmıyordu. Oyuncular, kâğıtlarını tersyüzü kapattılar. Topladılar. Böylece oyuna devam edecekleri zaman, bir an bile yitirmeyeceklerdi. Sauer, başını mektubundan yarı yarıya kaldırdı.

Steinbrenner şöyle bir kasıldı. "Haberler önemli! ‘Ulusun Saati’ programında yayımlandı. Amerika’da geniş çapta grevlerin başladığı bildiriliyor. Çelik endüstrisi felce uğramış. Cephane fabrikalarının çoğu çalışmıyor. Uçak endüstrisinde sabotajlar var. Her yerde hemen barış yapılması için gösteriler düzenleniyor. Hükümet sallantıda. Her an devrilmesi bekleniyor. "

Konuşmasına ara verdi. Kimsenin bir şey söylediği yoktu. Uyuyanlar uyanmış, kaşınmaktaydılar. Tavandaki delikten, deliğin altına konan bir kovaya kar suyu damlamaktaydı. Mücke, sesli bir soluk aldı.

"Denizaltılarımız, Amerika'nın bütün kıyılarını çevirmiş durumda. Dün iki büyük asker taşıma gemisiyle, savaş malzemesi yüklü üç şilep batırıldı. Yalnızca bunlar, bir haftada otuz dört bin ton ediyor. İngiltere, yıkıntıların arasında açlıkla savaşıyor. Deniz trafiği, her yerde denizaltılarımızca kesildi. Yeni gizli silahların yapımı bitti. Bunların arasında uzaktan yönetilen, hiç inmeden Amerika'ya gidip dönebilen bombardıman uçakları da var. Atlantik kıyıları, uçsuz bucaksız bir kale oldu. Düşman bir çıkarma yapmaya kalkışırsa, tıpkı 1940'taki gibi, bu kez de onları Okyanus'a dökeceğiz. "

Oyuncular, kâğıtlarını yine ellerine almışlardı. Bir kar topağı, pat diye kovanın içine düştü. Kısa ve kırmızı sakallı, güçlü kuvvetli bir adam olan Schneider, "Daha doğru dürüst yerde barınsak iyi olurdu, " diye homurdandı.

Immermann "Rusya'ya ait haberlerin de var mı, Steinbrenner? " diye sordu.

"Neden sordun? "

"Şu anda Rusya'dayız da ondan. Birkaçımızı ilgilendirir. Sözgelimi izne çıkacak olan arkadaşımız Graeber gibi. "

Steinbrenner bir an durakladı. Immermann'a güvenemi-yordu, ama sonunda partili yanı galebe çaldı. "Cephenin kısaltılması işi, hemen hemen tamamlanmış gibi, " diye açıklamaya girişti. "Verdikleri büyük kayıplar, Rusları zayıf düşürdü. Karşı saldırı için yeni ve çok iyi mevziler hazırlandı. Yedeklerimiz de tamamlandı. Yeni silahlarla yapacağımız karşı saldırımıza dayanamayacaklar. "

Elini kaldırdı, sonra yine indirdi. Rusya ile ilgili heyecan verici bir şeyler söylemek çok güçtü. Durumun ne olduğunu herkes gözleriyle görmekteydi. Steinbrenner birdenbire, bir sınavı daha başarma kaygısında olan çalışan bir öğrenciye benze-mişti. "Tabii hepsi bu kadar değil. Haberlerin en önemlileri, çok gizli tutuluyor. 'Ulusun Saati'nde bile yayımlatılmıyor, ama kesinlikle bilinen bir nokta var: Düşmanı bu yıl içinde yok edeceğiz. "

Biraz burnu sürtünmüş gibi döndü ve başka bir barınağa gitmek üzere dışarı çıktı.

Mücke de onun ardından gitmişti. Uyuyanlardan biri "Şu çanak yalayıcıya da bak, " dedikten sonra devrilip yine horlamaya başladı.

Oyuncular, oyunlarına yeniden başlamışlardı. Schneider, "Yok etmekmiş, " dedi. "Herifleri yılda iki kez yok ediyoruz. " Kâğıdına baktı. "Benden yirmi. "

Immermann, "Ruslar doğuştan kancıktır, " diye açıklamalara girişti. "Fin savaşında kendilerini olduklarından çok daha zayıf göstermişlerdi. Alçakça bir Bolşevik oyunuydu yaptıkları. "

Sauer başını kaldırdı. "Hiç rahat durmasını bilmez misin sen? Ukalalık yapmaktan vazgeçmeyecek misin? "

"Ben bildiğimi söylüyorum. Daha birkaç yıl öncesine kadar bizim müttefikimizdiler. Finlandiya hakkındaki bilgilerimin kaynağı da doğrudan Göring'in söyledikleridir. Bir itirazın var mı? "

Duvar yanından biri, "Kavga etmeyi bırakın artık, çocuklar, " dedi. "Ne oldu size bugün böyle? "

Konuşmalar kesildi. Şimdi yalnızca tahtaya konan kâğıtların sesi ve damlayan suyun şapırtısı duyulmaktaydı. Graeber, yerine çöktü. O, ne olduğunu biliyordu. Kurşuna dizmelerden ve gömmelerden sonra hep böyle olurdu.

Akşamüstüne doğru yaralı kafileleri geçti. Bir kısmı durdu-rulmaksızın derhal yola devam ettirildi. Kanlı sargıları ile gri-beyaz düzlüklerden gelmişlerdi. Şimdi de öbür yandaki soluk ufka doğru ilerlemelerini sürdürüyorlardı. Sanki hiçbir yerde bir hastane bulamaksızın uçsuz bucaksız ve gri-beyaz kar örtüsüne batıp gidecek gibiydiler. Çoğunun hiç sesi çıkmıyordu. Tümünün karnı açtı.

Yürüyemeyen ve de kendilerine sıhhiye arabası sağlanamayanlar için kilisede bir sahra hastanesi kuruldu. Delik deşik olmuş dam, elden geldiğince onarıldı ve ölesiye yorgun bir doktor, iki erkek hastabakıcı ile gelip ameliyata başladı. Hava kara-rıncaya değin açık bırakılan kapıdan sedyeler içeri dışarı taşındı. Ameliyat masasının üstündeki beyaz ışık,

salonun altın renkli loşluğunda aydınlık bir çadırı andırmaktaydı. Köşede iki aziz heykelinin kalıntıları duruyordu. Meryem Ana’nın kolları açıktı, ama elleri kopup gitmişti. Hazreti İsa’nın ise bacakları yoktu. Sanki bacakları kesilen birini germişlerdi çarmıha. Yaralılar pek sık bağırmıyorlardı. Doktorun elindeki uyuşturucu ilaçlar, henüz tükenmemişti. Kazanlarda ve nikel kaplarda su kaynıyordu. Bölük komutanının evinden getirilen çinko banyo teknesinin içi, kesilen kol ve bacaklarla yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. Bir yerlerden çıkagelen bir köpek, kapıya dikildi. Bütün kovmalara karşın her seferinde yine aynı yere gelmekte direndi.

Graeber "Bu da nereden çıktı? " diye sordu. Fresenburg ile eskiden köy papazının oturduğu evin yakınında durmaktaydılar.

Fresenburg, uzun tüylü, tir tir titreyen ve kafasını öne uzatmış hayvana bakarak, "Ormandan gelmiştir herhalde, " dedi.

"Ormanda ne yapar ki? Ona göre yiyecek yoktur. "

"Olmaz olur mu? Hem yalnızca ormanda değil, her yerde bulabilir. "

Yaklaştılar. Köpek dikkatli ve kaçmaya hazırdı. Başını çevirip baktı. Durdular.

İrice, zayıf, gri-kızıl tüylü, ince ve uzun başlı bir hayvandı. Fresenburg, "Bu köy çomarı değil, " dedi. "Cins bir köpek. "

Dilini hafifçe şaklattı. Hayvan kulaklarını dikti. Fresenburg dilini yeniden şaklatarak ona seslendi.

"Burada yiyecek mi bekliyor dersin? " diye sordu Graeber, Fresenburg, başını, hayır gibilerden salladı. "Çevrede yiyecek çok. Onun için gelmiş değil. Burada ışık ve evi andıran bir şeyler var. Sanırım yalnızlığından kurtulmak için gelmiştir. "

Kiliseden dışarı bir sedye çıkardılar. Üstünde, ameliyat sırasında ölen biri yatmaktaydı. Köpek birkaç metre geriye sıçradı. Kendini hiç zorlamaksızın, sanki yumuşak bir yay tarafından fırlatılmışçasına sıçramıştı. Durup Fresenburg’a baktı. Fresenburg, ona bir şeyler söylemeye devam ederek bir

adım attı. Köpek sakınarak geriye sıçradı, ama sıçradığı yerde durdu ve kuyruğunu belli belirsiz birkaç kez salladı.

Graeber, "Korkuyor, " dedi.

"Evet, ama iyi bir köpek. "

"Ve insan eti yiyen bir köpek. "

Fresenburg döndü. "Hepimiz öyleyiz. "

"Neden? "

"Öyleyiz. Ve tıpkı şu köpek gibi hâlâ iyi olduğumuza inanıyoruz. Ve tıpkı onun gibi bir tutam sıcaklık, ışık ve dostluk arıyoruz. "

Fresenburg, yüzünün bir yanıyla gülümsedi. Yüzünün öteki yanı geniş bir yara izinden ötürü hemen hiç hareketsizdi. Sanki ölmüş gibiydi. Graeber, ne zaman yüzdeki bir engele rastlayıp dağılan bu gülümsemeyi görse içinde tuhaf bir duygu uyanır, sanki bu durum rastgele olmamış gibi gelirdi.

"Öteki insanlardan farklı değiliz. Yalnız savaştayız, hepsi

bu. "

Fresenburg başını salladı ve bastonuyla çizmelerinin üstündeki karı silkti.

"Hayır, Ernst. Biz ölçülerimizi yitirdik. On yıl boyunca bizi her şeyden ayırdılar. Korkunç, insanlıkla bağdaşır yanı olmayan, gülünç ve düzmeciliği göklere çıkaran bir övünçle donattılar. Başka ırkların ancak kölesi olabileceği bir üstün ırk diye nitelendirdiler bizi. " Acı acı güldü. "Üstün ırk! Her aptala, her düzenbaza, her emre boyun eğmek, ne ilgisi var bunun üstün ırk olmakla? Karşılığı ortada. Ve her zaman olduğu gibi, bu karşılık, suçlulardan çok suçsuzların canına okuyor. "

Graeber, bakışlarını ona dikmişti. Cephede Fresenburg, güvendiği ve inandığı tek kişiydi. İkisi de aynı kentten geliyorlar ve birbirlerini uzun bir süreden bu yana tanıyorlardı. Sonunda "Madem bütün bunları biliyorsun, o halde neden buradasın? " diye sordu.

"Neden mi buradayım? Yani bir toplama kampında olacak yerde, neden buradayım, bu mu sormak istediğin? "

"Hayır, ama 1939'da yaşın, artık askere alınmana engel olacak kadar geçkin değil miydi? Neden gönüllü yazıldın? "

"O zamanlar yaşlıydım. Durum bu arada değişti. Şimdi benden yaşlı kuşakları da alıyorlar. Asıl sorun bu değil, çünkü bir özür olamaz. Burada olmak, hiçbir şeyi çözümlemiyor. O zamanlar savaşa girildiğinde, ne olduğuna, suçun kimde olduğuna ve savaşa kimin başladığına aldırmaksızın vatan hizmetine koşmanın gereğine inandırmıştık kendimizi. Bu, aslında bir bahaneden başka bir şey değildi. Tıpkı çok yıllar önce, durumu daha kötüye gitmekten kurtarmak için savaşa girdiğimizi söylememiz gibi bir bahane. Ve bu, kendi kendimizi aldatmaktan başka bir şeye yaramadı! "

Elindeki bastonu kuvvetle karlara vurdu. Köpek hiç ses çı-karmaksızın yerinden fırlayıp kilisenin arkasına saklandı. "Biz Tanrı'ya karşı geldik Ernst, anlıyor musun? "

Graeber, "Hayır, " diye karşılık verdi. Anlamak istemiyordu. Fresenburg, bir süre konuşmadı. "Anlayamazsın, " dedi sonra daha sakin bir sesle. "Henüz çok gençsin. İsterinin yarattığı çılgınlıkların ve savaşın dışında bir şeye tanık olmadın, ama ben daha önce bir savaş daha gördüm. Ve aradan geçen zamana tanık oldum. İki savaş arasındaki süreyi de yaşadım. " Yine gülümsedi. Yüzünün yalnızca bir yanı gülümsüyor, öteki yanı donukluğunu koruyordu. Gülümseme, bu donuk kısmın kenarlarını ölgün bir dalga gibi yalıyor, ama üstünden geçmeyi başara-mıyordu. Fresenburg, "Bir opera sanatçısı olmak isterdim, " dedi. "Boş kafalı, sesi etkileyici bir tenor ya da çok yaşlı biri. Bir çocuk da olabilir, ama hayır, çocuk olmak istemezdim. Önümüzdeki geleceğe doğru giden bir çocuk olmak istemezdim. Hiç olmazsa bu savaşı yitirdiğimizi biliyorsundur sanırım? "

"Hayır, bilmiyorum. "

"Sorumluluk duygusu taşıyan her generalin çoktan savaşmaktan vazgeçmesi gerekirdi. Burada bir hiç uğruna çarpışıyoruz! " Söylediğini yineledi. "Bir hiç uğruna çarpışıyoruz. Uygun koşulları kapsayan bir barış için bile çarpıştığımız söylenemez. " Bir elini, gittikçe kararmakta olan ufka

doğru kaldırdı. "Artık kimse bizimle görüşmek için masaya oturmuyor. Atilla ve Cengiz Han gibi davrandık. Her antlaşmaya ve insanların tüm yasalarına karşı geldik. Biz... "

"Bu söylediklerini yalnızca SS yaptı, " diye sözünü kesti Graeber çaresizlik içinde. Fresenburg ile, Immermann, Sauer ve Steinbrenner'in yanında olmamak, nehrin kıyısındaki eski ve sakin kentten, iki yanı ıhlamur ağaçlarıyla kaplı yoldan ve gençlikten söz etmek için buluşmuştu. Oysa şimdi, her şey eskisinden de daha kötü bir görünüme bürünmüştü. Sanki güçlü bir büyünün etkisi her yeri kaplayıvermişti bu son günlerde. Başkalarından bir yardım beklememişti, ama çekilişin yarattığı kargaşada bir süre uzak kaldığı Fresenburg'dan çok şeyler ummuştu, oysa bugüne dek kabullenmekten kaçındığı, üzerinde ancak eve döndüğü zaman düşünmeyi planladığı, en çok korktuğu gerçekleri, şimdi bu adamın ağzından işitmekteydi.

"SS! Öyle ya, " dedi Fresenburg nefretle. "Yalnızca onlar için savaşıyoruz artık. SS için, Gestapo için, yalancılar, vurguncular, kafalarındaki saplantıların uğruna hiçbir şeyi harcamaktan çekinmeyenler, katiller ve çılgınlar için çarpışıyor, bir yıl daha dümenin başında kalabilmeleri için savaşıyoruz. "

Hava biraz daha kararmıştı. Kilisenin kapıları, dışarı ışık vurmasın diye kapatılmıştı. Pencere boşluklarında, battaniye asanların koyu gölgeleri görünüyordu. Bodrum girişleri ve diğer barınaklar da karartılmaktaydı. Fresenburg, gözlerini bu girişlere dikmişti. "Birer köstebek haline geldik, kahrolası ruhlarımızla da birer köstebek olduk. Buraya dek vardırdık işi. "

Graeber, cebinden açık bir sigara paketi çıkararak ona tuttu. Fresenburg istemedi. "Kendin iç... Ya da giderken yanma al. Benim sigaram var yeteri kadar. " Ama Graeber başını salladı. "Al! "

Fresenburg belli belirsiz gülümseyerek bir sigara aldı. "Ne zaman yola çıkıyorsun? "

"Bilmiyorum. İzin henüz gelmedi. " Graeber, dumanı derin derin ciğerlerine çektikten sonra yine dışarı üfledi. Sigarası olmak, iyi bir şeydi. Bazen dostlardan bile iyiydi. Hiç olmazsa insanın kafasını karıştırmıyordu. Dilsiz

ve işe yarayan bir şeydi sigara. "Bilmiyorum, " dedi... "Bir süreden beri hiçbir şey bilmiyorum. Önceleri her şey apaçıktı. Şimdi ise karmakarışık. Uyumak ve bir başka zamanda uyanabilmek isterdim, ama böylesi-ne kolay bir çıkış yolu kimsede yok. Çok geç kaldım düşünmeye başlamakta. Bununla övünmüyorum. "

Fresenburg, elinin tersiyle yüzündeki yara izini ovuşturdu. "Aldırma. Son on yıl boyunca kulaklarımızı propaganda ile öylesine doldurdular ki, başka bir şey duyabilmek, güçtü. Özellikle gürültü çıkarmayan şeyleri duyabilmek, olanaksızdı. Kuşku ve vicdanımızın sesi gibi. Pohlmann'ı sen de tanır miydin? "

"Tarih ve din öğretmenimizdi. "

"Eve döndüğün zaman bir yokla. Belki daha hayattadır. Benden de selam götür. "

"Neden hayatta olmasın? Asker değil ki! "

"Hayır, değil. "

"O halde mutlaka yaşıyordur. Yaşı altmış beşten fazla olamaz. "

"Selamımı söyle. "

"Söylerim. "

"Şimdi artık gitmem gerekiyor. Sana iyi yolculuklar. Sanırım artık görüşemeyeceğiz. "

• "Ben dönene dek hayır. O da yalnızca üç hafta. Fazla uzun bir süre sayılmaz. "

"Evet, doğru. Hoşça kal. "

"Sen de. "

Fresenburg, yakınlardaki bir yıkık köyde bulunan bölüğüne dönmek üzere karların içine bata çıka yola koyuldu. Gra-eber, o karanlıkta kaybolana dek

arkasından baktı. Sonra da döndü. Kilisenin önünde köpeğin koyu gölgesini gördü. Kapı açıldı ve küçük bir ışık demeti bir an dışarı sızdı. Kapının önüne çadır bezleri asılmıştı. Küçücük ışığın sıcak bir görünüşü vardı. Ne için yakıldığı bilinmese, vatan kadar sıcak olduğu bile söylenebilirdi. Graeber köpeğe doğru yürüdü. Hayvan sıçrayıp kaçtı ve Graeber, kırık aziz heykellerinin, kilisenin dışındaki karların üstünde durduğunu gördü. Kırık bisiklet de bunların yanına konmuştu. İçeride yer sıkıntısı olduğundan atmışlardı bunları.

Graeber, takımının kaldığı bodruma doğru ilerledi. Kalıntıların ardından soluk bir akşam kızıllığı görünmekteydi. Kilisenin biraz uzağında, yerde ölüler yatmaktaydı. Eriyen karların

arasında ekim ayından kalma üç ölü şimdiden yarı yarıya topra-ğımsı bir görünüm almıştı. Bunların yanında da öğleden sonra kilisede ölenler yatmaktaydı. Henüz soluktu bunların yüzleri, düşman ve yabancıydı; bu yüzlerde daha yazgıya boyun eğmiş-lik de okunmuyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Uyandılar. Bodrum, sarsılmaktaydı. Gümbürtü, kulaklarda uğultular bırakıyordu. Her yandan toz toprak dökülüyordu. Köyün arkasındaki uçaksavarlar ateşe başlamıştı. Yeni gelen ihtiyarlardan biri, "Dışarı! " diye bağırdı.

"Susun! Işık yakmayın sakın! "

"Çıkalım bu fare kapanından! "

"Nereye çıkacağız, salak! Kesin sesinizi! Hepiniz de acemi misiniz? "

Boğuk bir gümleme bodrumu yine sarstı. Karanlıkta bir yer çöktü. Yukarıdan taş, pislik ve tahta yağıyordu. Tavandaki delikten soluk ışıkların gidip geldiği görülüyordu.

"Yıkıntıların altında kalanlar var! "

"Susun! Bir parça duvar yıkıldı yalnızca. "

"Çıkalım buradan! Gömülüp kalmadan çıkalım! "

Bodrumun girişinde gölgeler göründü. Biri, "Koyun kafalılar burada kalın! " diye bağırdı. "Hiç olmazsa şarapnel tehlikesi yok burada! "

Ama diğerlerinin dinledikleri yoktu. Sağlamlaştırılmamış bodruma güvenmiyorlardı. Çıkmak isteyenler de, kalanlar da haklıydılar. İş, hepten şansa kalmıştı; parçalanmak da, şarapnel isabetiyle ölmek de olabilirdi.

Bekliyorlardı. Midelerinin içi, boşalmış gibiydi ve dikkatle soluk alıyorlardı. Yeni bombanın inmesini bekliyorlardı, ama bombanın yerine, birbirini çok kısa aralıklarla izleyen ve oldukça uzaktan gelen bir sıra patlama duydular.

"Allah kahretsin! " diye bir küfür duyuldu birinin ağzından. "Bizim avcı uçaklarımız nerede? "

"Herhalde İngiltere göklerindedir. "

Mücke, "Kesin sesinizi! " diye bağırdı.

Immermann, "Stalingrad’da, " dedi.

"Susun dedim size! "

Uçaksavarlar sustuğunda, motorların gürültüsü duyuluyordu. "Geldiler! " diye bağırdı Steinbrenner. "Bunlar bizimkiler! "

Hepsi kulak kesilmişti. Dışarıda uğultunun içinde makineli tüfek takırtıları duyuluyordu. Sonra birbirinin ardından üç patlama duyuldu. Köyün hemen arkasına düşen bombaların güm-bürtüsüydü. Bodrumdan önce soluk bir ışık demeti geçti. Bunun ardından gözleri kör edici bir beyaz, kırmızı ve yeşil, bodrumun içine doldu. Toprak kabardı, sonra karanlığın içinde, gök gürültüleri ve şimşeklerin arasında paramparça oldu. Bu gürültünün yankıları uzaklaşırken, dışarıdan çığlıklar, içeride de çöken duvarların çatırtısı duyuldu. Graeber, kireç yağmuru altında el yordamıyla doğrulmaya çalışırken, Kilise, diye düşündü. Sırtında yalnızca derisi kalmışçasına, bomboş hissediyordu kendini. Sanki geri kalan ne varsa, sıkıp çıkartmışlardı. Bodrumun girişi, henüz ayaktaydı. Kamaşan gözleri yeniden görmeye başladığında, gri renkli girişi seçmeyi başardı. Kıpırdandı. Yaralanmamıştı.

Sauer, "Allah kahretsin! " dedi. "Sanırım bütün bodrum yıkıldı. " .

Sürünerek ilerlediler. Dışarıdaki gürültü yeniden başlamıştı. Gürültünün arasında Mücke’nin emirler yağdıran sesini de duyuyorlardı. Sıçrayan taşlardan biri, alnını yaralamıştı. Titrek ışıkların altında kapkara görünen kan, yüzünden aşağı sızıyor-

"Haydi bakalım, herkes iş başına! Sarılın küreklere! Kimler

eksik? " ,

Kimse karşılık vermedi. Çok budalaca bir soruydu. Graeber ve Sauer, yıkıntı ve taşları temizliyorlardı. Ama iş, çok yavaş yürüyordu. Demir

çubuklar ve büyük taşlar, çalışmalarını engelliyordu. Hemen hiçbir şey göremiyorlardı. Soluk gökyüzünden ve patlamaların ışığından başka bir şey seçilmiyordu.

Graeber, sıvaları bir yana itti ve bodrumun çöken kısmı boyunca sürünerek ilerledi. Başı, molozların hemen üstündeydi ve elleriyle durmadan çevresini yokluyordu. Hem kendini bü-

tün gücüyle zorlayarak gürültünün arasında çığlık ve inlemeleri duymaya çalışıyor, hem de elleriyle yıkıntıları araştırarak kol ve bacak bulmaya çabalıyordu. Gelişigüzel çalışmaktansa böyle yapmak, daha iyiydi. Yıkıntılar altında kalanlar için zaman önemliydi.

Birden hareket eden bir el yakaladı. "Burada biri var! " diye bağırdı. Molozları eşeleyerek elin sahibinin başını bulmaya çalıştı. Bulamayınca tuttuğu eli çekti. "Neredesin? Bir şey söyle' Ses ver! Neredesin? " diye bağırdı.

Yıkıntıların altında kalan, patlamalar kesildiği bir sırada tam kulağının yanında, "Buradayım, " diye fısıldadı. "Çekme, çünkü sıkıştım. "

| El yine kıpırdandı. Graeber, sıvaları bir yana itti. Sonunda adamın yüzünü bulmuştu. Dudaklarına dokundu. "Buraya gelin, " diye bağırdı. "Yardım edin bana! " Köşeye kazmak için ancak birkaç kişi sığabiliyordu. Graeber, Steinbrenner’in sesini duydu. "Oraya doğru kay ve başını tut kı gömülmesin! Biz bu yandan kazacağız. "

Graeber yana doğru kaydı. Ötekiler karanlıkta hızla çalışmaya koyulmuşlardı. Sauer, "Kim bu acaba? " diye sordu.

"Bilmiyorum. " Graeber eğildi. "Kimsin sen? "

Gömülü kalan adam bir şey söyledi, ama Graeber anlayamamıştı. Yanında, ötekiler çalışıyorlar, yıkıntıları itip kaldırıyorlardı.

Steinbrenner, "Yaşıyor mu? " diye sordu.

Graeber, eliyle adamın yüzünü yokladı. Hiç kımıltı yoktu.

"Bilmiyorum, " dedi. "Birkaç dakika önce yaşıyordu. "

"Bilmiyorum" dedi. "Birkaç dakika önce yaşıyordu. "Gürültü yeniden başlamıştı. Graeber, yıkıntıların arasındaki yüze doğru eğildi.

"Birkaç dakikaya kadar çıkaracağız seni! " diye bağırdı "Duyuyor musun beni? "

Yanağında sanki bir soluk hisseder gibi oldu, ama emin değildi. Üzerinde Steinbrenner, Sauer ve Schneider, soluk soluğa çalışıyorlardı.

"Sorduklarıma karşılık vermiyor. "

"Artık devam edemeyiz. " Sauer küreğini öne doğru uzatınca, bir tınlama duyuldu. "Burada demir putreller var. Taşlar da çok büyük. Işığa ve aletlere ihtiyacımız var. "

Bir hava saldırısı sırasında ışık yakmanın kendini öldürmek demek olduğunu onlar da biliyorlardı.

Schneider, "Leş kargası! " diye bir küfür savurdu. "Neler de biliyor! "

"Böyle çalışamıyoruz. Bir şeyler görebilene dek beklemeliyiz. "

"Evet. "

Graeber, duvara dayandı. Gözlerini gürültülerin geldiği gökyüzüne dikmişti, hiçbir şey göremiyordu. Yalnızca görünmeyen, ama tırpanını tüm gücüyle sallayan ölümün sesini duyabiliyordu. Şu andaki durumun olağanüstü bir yanı yoktu. Böyle çok daha kötü koşullarda beklediğini de anımsayabiliyordu.

Elini dikkatle tanımadığı yüzde gezdirdi. Yüz, şimdi toprak ve çamurdan artmıştı. Dudaklarını elinin altında hissetti. Sonra dişlerine dokundu. Parmaklarının hafifçe ısırıldığını sezdi. Dişlerin sıkıştırması biraz daha sonra gevşeyiverdi.

"Daha yaşıyor, " dedi Graeber.

"Alet aratmak üzere iki kişi gönderdiğimizi söyle. "

Graeber yine dudakları yokladı. Artık kımıldamıyorlardı. Yıkıntıların arasındaki eli arayıp buldu ve sımsıkı tuttu. El de karşılık vermiyordu. Graeber, eli sıkıca tutmayı sürdürdü. Yapabileceği, yalnızca bu kadardı. Böylece oturup hava saldırısı bitene dek bekledi.

Alet getirip yıkıntıların altında kalan adamı çıkardılar. Bu, Lammers'ti. Ufak tefek yapılı, gözlüklü bir adamcağızdı. Gözlüğünü de buldular. Bir metre uzakta, toprağın üstündeydi ve kırılmamıştı. Ama Lammers ölmüştü.

Graeber, Schneiderİe birlikte nöbete çıktı. Hava pusluydu ve barut kokusuyla doluydu. Kilisenin bir yanı çökmüştü. Bölük komutanının evi de yıkılmıştı. Graeber, Rahe'ye bir şey olup olmadığını merak etti. Sonra alacakaranlıkta ve evin arkasında onun ince, uzun karaltısını gördü. Kilisedeki yıkıntı kaldırma çalışmalarına gözkulak oluyordu. Yaralıların bir kısmı yıkıntıların altında kalmıştı. Geri kalanıysa dışarı taşınmış, yere serilen battaniyelerin ve çadır bezlerinin üstüne yatırılmıştı. İnlemiyorlardı. Gözlerini göğe dikmişlerdi, ama yardım istercesine bakmıyorlardı. Korkuyorlardı gökyüzünden. Graeber, yeni

açılmış bomba çukurlarının yanından geçti. Karın içinde öylesine kapkaraydı ki bu çukurlar, gören dipsiz sanırdı. İçlerine daha şimdiden sis bulutlan birikmeye başlamıştı. Daha küçükçe bir bomba çukuru da mezarların bulunduğu küçük tepenin yanına açılmıştı.

Schneider, "Bu çukuru mezar olarak kullanabiliriz, " dedi. "Dolduracak kadar ölü var elimizde. "

Graeber başını salladı. "Çukuru dolduracak toprağı nereden bulacaksın? "

"Çukurun kenarlarından çıkarırız. "

"Bir yararı olmaz bunun. Çukur yine de çevresindeki topraktan daha aşağıda kalır. Yeni mezarlar açmak daha kolay. "

Schneider, kırmızı sakallarını kaşıdı. "Mezarların çevresindeki topraktan yüksek olması şart mı? "

"Şart değil herhalde, ama böyle alışılagelmiş. "

Yürüdüler. Graeber, Reicke’nin mezarındaki haçın yerinde olmadığını gördü. Patlamalar, haçı gece karanlığının içinde bir yere fırlatmıştı.

Schneider durdu ve kulak kesildi. "Bak, iznin güme gidiyor, " dedi.

İkisi de dinlediler. Cephe, birdenbire canlanıvermişti. Ufukta aydınlatma paraşütleri ve fişekleri görülüyordu. Topçu ateşi daha güçlenmişti ve daha düzenli aralıklarla duyuluyordu. Schneider, "Yaylım ateş, " dedi. "Bu, yeniden ateş hattına sürüleceğiz demektir. Senin izin de böylece hapı yutmuş oldu. "

"Evet. "

Schneider haklıydı. Duydukları küçük bir saldırıya benzemiyordu. Ansızın sessizliğini yitirmiş olan cephede büyük topçu hazırlığı vardı. Ertesi sabah büyük bir olasılıkla genel saldırı başlayacaktı. Geceyle birlikte başlayan sis, gittikçe yoğunluğunu artırmaktaydı.

Ruslar, tıpkı bölüğün kırk iki kişi yitirmesine yol açan iki hafta önceki saldırılarında olduğu gibi, sisin ardından ilerleyeceklerdi.

Kısacası izin, hapı yutmuştu. Zaten Graeber de hiçbir zaman tümüyle inanamamıştı izne çıkacağına. Annesiyle babasına bile yazmamıştı. Askere alındığından bu yana yalnızca iki kez evine gidebilmişti ve sonuncu gidişinin üstünden öyle çok zaman geçmişti ki, gerçekten gidip gitmediğini bile kestiremez olmuştu. Hemen iki yıllık bir süre geçmişti. Yirmi yıl da olabilirdi. Hepsi aynı şeydi. Düş kırıklığına uğramış gibi bile hissediyordu kendini. Yalnızca bir boşluk duygusu vardı içinde.

Schneider’e, "Ne yana gideceksin? " diye sordu.

"Benim için fark etmez. Sağa gideyim mi? "

"İyi. Ben de sola giderim. "

Sis, büyük bir hızla yoğunlaşmaktaydı. Sanki koyu bir ayranın içinde bata çıka yürümekteydiler. Boyunlarına kadar gelen bulutlar, buz gibi olduğu

halde kaynayan bir sıvıyı andırıyordu. Schneider'in kafası, bu sis bulutlarının üzerinde uzaklaştı. Graeber de soldan geniş bir çember çizerek köyün çevresini dolaştı. Zaman zaman sis bulutlarının içinde hepten yitip gidiyordu. Sonra yine çıkıyor ve süt beyazı örtünün üstünden, cephenin renkli ışıklarını görüyordu. Ateş, gittikçe şiddetlenmek-teydi.

Birkaç silah sesini duyduğunda, ne kadar zamandan beri yürüdüğünü unutmuştu. Schneider olacak, diye düşündü. Sinirlendi birdenbire herhalde. Sonra yine silah sesleri ve bunun ardından da bağırmalar duydu. Öne doğru eğildi, sis bulutlarının içine battı ve tüfeği ateş etmeye hazır tutarak bekledi. Sesler yaklaşmaktaydı. Biri adını seslendi. Graeber karşılık verdi.

"Neredesin? "

"Buradayım. "

Başını bir an için sisin üstüne çıkardı ve sakınarak bir adım yana sıçradı. Kimse ateş etmedi. Şimdi sesleri çok yakından duyuyordu, ama sisin içinde uzaklıkları kesinlikle saptayabilmek zordu. Sonra Steinbrenner'! gördü.

"Domuzlar! Schneider'i vurdular. Başından vurdular! "

Çetecilerdi vuranlar. Sisten yararlanarak yaklaşmışlardı. Görünüşe bakılırsa Schneider'in kırmızı sakalı, şaşmaz bir hedef olmuştu. Bölüğü uyurken basacaklarını sanmışlar, ama yıkıntı kaldırma çalışmaları tahminlerini boşa çıkartmıştı. Yine de Schneider'i vurmayı başarmışlardı.

"Alçaklar! Bu lanet olasıca sisin içinde arkalarından da gide-

meyiz!

Steinbrenner ın yüzü, sisten nemlenmıştı. Gözleri parlıyordu. "Bundan sonra devriyeye iki kişi bir arada çıkacak, " dedi. "Ve fazla uzaklaşılmayacak. Rahe böyle emretti "

"Peki. "

Birbirlerini seçebilecek kadar yakın yürümeye başladılar. Steinbrenner, dikkatle sısın içine bakıyor ve her adımını dikkatle atıyordu. İyi bir askerdi.

"Birini ele geçirmeyi çok isterdim, " diye fısıldadı. O zaman bu sısın içinde, ona ne yapacağımı bilirdim. Kimse sesini duymasın diye ağzını bir paçavrayla kapatıp kollarını ve bacaklarını da sımsıkı bağladın mı, tamam. Ondan sonra veryansın! Bir gözün, yerinden kopmaksızın yuvasından dışarı ne kadar çekilebileceğini kestiremezsin! " Elleriyle sanki bir şeyi ağır ağır eziyormuş gibi bir hareket yaptı.

Graeber, "Kestirebilirim, " dedi.

Schneider i düşünmekteydi. Eğer sola gidecek yerde sağa gitmiş olsaydı, onun yerine beni vuracaklardı. Ama pek fazla duygulanmamıştı bunu düşünürken. Buna benzer çok olaya tanık olmuştu. Bir askerin yaşamı, hep rastlantılara bağlıydı.

Nöbetleri sona erene dek araştırdılarsa da kimsecikleri bulamadılar. Cephedeki ateş, geriye sıçramıştı. Gün ağarıyordu. Saldırı başlamıştı. "İlerliyorlar, " dedi Steinbrenner. "Şu anda ön hatlarda olabilmeyi çok isterdim. Böyle bir saldırıda yedeklere her zaman gerek duyulur. Bir-iki günde astsubay olmak, işten bile değildir. "

"Ya da bir tankın altında yamyassı olmak. "

"Sız yaşlı askerler de hep aynı şeyi düşünürsünüz! Bu kafayla ilerlenmez. Herkes ölmüyor ya! "

"Hiç kuşkusuz ölmüyor, yoksa savaş olmazdı. "

Yine bodruma girdiler. Graeber uzanıp uyumaya çalıştı, ama başaramadı. Cepheden gelen gümbürtüleri dinledi.

Kurşun rengi ve sırılsıklam bir gün başlamıştı. Cephede yer yerinden oynuyordu. Tanklar da savaşa girmişti. Güneyde hatlar geri çekilmişti bile. Uçak motorlarının sesi duyuluyor, düzlükten asker taşıyan kamyonlar art arda geçiyordu. Yaralılar, cephe gerisine götürülüyordu. Bölük, yürüyüşe geçmek üzere emir beklemekteydi.

Graeber saat onda Rahe’ye çağrıldı. Bölük komutanı kaldığı yeri değiştirmişti. Şimdi taş yapının henüz ayakta kalmış bir başka kanadında

oturmaktaydı. Yanında da büro bölümü vardı.

Rahe’nin odası, zemin kattaydı. Üç ayaklı bir sandalye, üstünde birkaç battaniye örtülü parçalanmış bir soba, bir çadır yatağı ve bir masa... Bütün eşya bu kadardı. Kırık pencereden bir bomba çukuru görünüyordu. Pencere, kartonla yamanmıştı. Oda soğuktu. Masanın üstünde, bir ispirto ocağı ile bir kahve-lik vardı.

"İzniniz geldi, " dedi Rahe. Sapsız ve renkli bir fincana kahve doldurdu. "Onaylandı. Şaşırdınız, değil mi? "

"Evet, teğmenim. "

"Ben de şaşırdım. İzin kâğıdınız yazıcıda. Oradan alın ve bir an önce buradan savuşmaya bakın. Sizi götürecek bir araba bulmaya çalışın, çünkü her an izinlerin kaldırılmasını bekliyorum. Bir kez buradan ayrıldınız mı, artık yapılacak bir şey kalmadı demektir, anladınız mı? "

"Anladım teğmenim. "

Rahe, daha bir şeyler söylemek istermiş gibi, durdu, ama sonra masanın çevresini dolanıp Graeber’e elini uzattı. Hoşça kalın ve çabuk ayrılın buradan. Çok uzun bir süreden beri izne çıkmamıştınız. Artık hak ettiniz. "

Dönüp pencerenin yanına gitti. Pencere, onun boyuna göre çok kısaydı. Dışarı bakmak için eğilmesi gerekiyordu.

Graeber döndü ve evin çevresini dolanıp yazıcının bulunduğu yere gitti. Pencerenin önünden geçerken Rahe nin göğsündeki nişanları gördü. Kafasını ise göremedi.

Yazıcı, damgalanıp imzalanmış belgeyi ona uzattı.

"Eşek şansı seninki, " diye homurdandı. Üstelik evli de değilsin, öyle mi? "

"Hayır, ama iki yıldan beri ilk kez izne çıkıyorum. "

"Tam kıyamet koparken izne çıkabilmek, eşek şansı, " diye yineledi yazıcı.

"Ben seçmedim zamanını. "

Graeber, bodruma gitti. İzne çıkacağına inanmadığından, eşyalarını da toplamamıştı. Zaten toplayacak fazla bir şeyi de yoktu. Eşyaların arasında emaye bir Rus ikonu da vardı. Bunu annesine götürecekti. Yolda bir yerde bulmuştu.

Sıhhiye arabalarından birinde bir yer buldu. Tıka basa yaralılarla dolu olan araba, karlı bir hendeğe girmiş, sarsıntıyla dışarı fırlayan şoför muavini kolunu kırmıştı. Graeber arabada onun yerini aldı.

Araba, kazıklar ve saman demetleriyle, işaretlenmiş olan ve bir kavis çizerek yine köyün yanından geçen yoldan ilerlemekteydi. Graeber, bölüğün kilisenin önündeki köy alanında esas duruşta olduğunu gördü. Şoför, "Bunlar, ön hatlara gidecekler, " dedi. "Şimdi gönderiliyorlar. Tam cehennemin ortasına! Ruslar bu kadar topu nereden buluyorlar anlamıyorum! "

"Evet! "

"Yeterince tankları da var. Nereden geliyor bütün bunlar? "

"Amerika'dan ya da Sibirya'dan. Orada bir sürü fabrikaları varmış. "

Şoför, yolun ortasında kara saplanmış bir kamyonu solladı. "Rusya çok büyük. Aklın alamayacağı kadar büyük. İnsan içine girince yitip gidiyor. " Graeber başını salladı ve çizmelerine sarılı paçavraları düzeltti. Bir an kendini asker kaçağı sandı. Bölük, koyu bir gölge halinde köy alanında durmaktaydı, o ise geri dönüyordu. Yalnız başına geri dönüyordu. Ötekiler burada kalıyorlardı. O ise evine gidiyordu. Ötekiler cepheye gitmek zorundaydılar. Hak etmiştim bunu, diye düşündü. Rahe de böyle söylemişti, ama neden düşünüyorum sanki bütün bunları? Aslında tek korkum, birinin arkadan yetişip beni geri götürmesi.

Birkaç kilometre ileride, yoldan kayıp kara saplanmış içi yaralıyla dolu bir arabaya rastladılar. Durup sedyeleri yokladılar. İki kişi ölmüştü. Bunları çıkarıp öteki arabadan üç yaralı aldılar. Graeber, yaralıların yüklenmesine yardım etti. İkisinin bacakları kesilmişti. Üçüncüsü ise yüzünden yaralı

olduğundan oturabiliyordu. Geri kalanlar küfürler savurup bağırıyorlardı. Bunlar, kendilerine yer bulunamayan sedyeli yaralılardı. Hepsinin içinde, bütün yaralıları pençesine alan korku, son anda savaşın arkalarından yetişebileceği korkusu vardı.

Graeber'in arabasının sürücüsü, öteki arabanınkine, "Ne oldu? " diye sordu.

"Aks kırıldı. "

"Aks mı kırıldı? Bu karın içinde mi? "

"Burnunu karıştırırken parmağını kıran da olmuştur. Şimdiye kadar hiç duymadın mı, acemi çaylak? "

"Doğru, ama artık kış sona ermek üzere olduğu için yine de şanslısın, yoksa bu yaralıların hepsi donardı. "

Yollarına devam ettiler. Şoför arkasına yaslandı. "İki ay önce benim başıma geldi, " dedi. "Şanzımanda bir aksaklık olmuştu. Çok ağır ilerleyebiliyordum. Yaralılar sedyelerinde dondular. Kurtarmak için de hiçbir şey yapamadım. Sonunda gideceğimiz yere vardığımızda, ancak altı kişi hayatta kalmıştı. Tabii onların da elleri, ayakları ve burunları donmuştu. Rusya'da kışın ortasında yaralanmak hiç şakaya gelmez. "

Cebinden bir tutam tütün çıkarıp ısırdı.

"Hele yürüyebilecek durumda olan yaralıların halini bir görmeliydin! Gece yarısı bu soğuğun ortasında yayan gidiyorlardı. Arabamıza saldırdılar. Arılar gibi kapılara ve eşiklere asıldılar. İtmek zorunda kaldık. "

Graeber, kafası başka yerde, başını sallayarak çevresine bakındı. Köy artık görünmüyordu. Bir kar yığının ardında kalmıştı. Gökyüzünden ve ortasından geçerek batıya doğru ilerledikleri düzlükten başka hiçbir şey yoktu görünürlerde. Öğlen olmuştu. Güneş, kurşuni bulutların ardından belli belirsiz parlıyordu. Karın parıltısı azalmıştı. Birden içinde sıcacık bir dalganın kabardığını, yükseldiğini, gövdesinin her yanını kapladığını duyar gibi oldu. İlk kez olarak yakasını kurtardığını, ölümden uzaklaştığını, giderek uzaklaştığını duyumsadı. Gözlerini, arabanın tekerleklerinin altında

kaybolan ve araçların ağırlığı altında ezilmiş kara dikti. Metre metre güvenliğe, metre metre batıya, vatana, kurtarıcı ufkun ardında yatan o akıl almaz yaşama doğru yaklaşmaktaydı.

Şoför, vites değiştirirken onu dürttü. Graeber irkildi. Ceplerini araştırıp bir paket sigara çıkardı.

"Mersi, " dedi şoför başını çevirmeksizin. "Ben sigara içmem. Yalnızca tütün çiğnerim. "

BEŞİNCİ BÖLÜM

Birkaç vagonluk tren durdu. Kamufle edilmiş küçük bir istasyon, güneşin altında uzanmaktaydı. Çevrede bulunan birkaç evden geriye yalnız yıkıntılar kalmıştı. Bunların yerine kurulan barakaların damları ve duvarları, kamuflaj boyasıyla boyanmıştı. Rayların üstünde birkaç vagon göze çarpmaktaydı. Rus esirleri, bu vagonları boşaltıyorlardı. Küçük tren yolu, bu noktada anayollardan biriyle birleşmekteydi.

Yaralılar, barakalardan birine taşındı. Yürüyebilecek durumda olanlar, kaba saba yapılmış sıralara yerleşmişlerdi. Kafileye bu istasyonda izne giden birkaç asker daha katılmıştı. Bunlar, ellerinden geldiğince göze çarpmamaya çalışıyorlardı. Görülürlerse, yine geri gönderilmekten korkmaktaydılar.

Yorgun bir gündü. Soluk ışık, karın üstünde yarattığı yansımalarla, sanki kendi kendine oynamaktaydı. Uzaklardan uçak motorlarının vınlaması geliyordu. Ses yere yakın bir yerden geldiğine göre, yakınlarda bir havaalanı olmalıydı. Daha sonra istasyonun üzerinden bir uçak filosu geçti ve ta bir kırlangıç sürüsünü andırana kadar yükseldi. Graeber, yerinde uyuklamaktaydı. Kırlangıçlar, diye düşündü.

İki jandarma tarafından sözü yarıda kesildi. "Kâğıtlarınızı gösterin! "

Jandarmalar güçlü ve sağlıklıydılar. Yüzlerinde, tehlikenin içinde olmayan tüm insanlara özgü kararlılık vardı. Üniformaları kusursuz, silahları tertemizdi. Her biri, izne çıkan askerlerden herhangi birinden en aşağı on kilo daha şişmandı.

Askerler hiçbir şey söylemeksizin izin belgelerini gösterdiler. Jandarmalar, geri vermezden önce bunları inceden inceye gözden geçirdiler. Ayrıca askerlere maaş cüzdanlarını da gös-terttiler.

Sonunda jandarmalardan en kıdemlisi "Karavana üç numaralı barakada, " dedi. "Hem temizlenin. Bu haliniz nedir böyle? Vatana domuzlar gibi mi döneceksiniz? "

Kafile üç numaralı barakaya doğru gitti. İçlerinden kara sakalları uzamış biri, "Burunlarını sokmadıkları şey de yoktur pis köpeklerin! " diye bir küfür savurdu. "Ateş hattından uzakta olunca nasıl da beceriyorlar pabuç kadar dil uzatmasını! Şu hale bakın, sanki suçluymuşuz gibi davranıyorlar bize! "

"Stalingrad'da bunlar, alayını yitiren düzinelerle askeri kaçak diye kurşuna dizdirdilerdi, " dedi bir başkası.

"Sen Stalingrad savaşına katılmış miydin? "

"Katılsaydım, şimdi burada olmazdım. O cehennemden kimse çıkamadı. "

"Dinle beni, " diye söze karıştı yaşlıca bir astsubay. "Cephede istediğin gibi konuşabilirsin, ama burada iş başka. Şu andan başlayarak düşündüğünü içinde saklayıp dilini tutarsan, çok hayırlı olur, anlaşıldı mı? "

Ellerinde yemek takımlarıyla sıraya girdiler. Bir saatten fazla bekletilmelerine ve soğuktan donmalarına karşın, kimse yerinden kımıldamadı. Beklemek, çoktandır alıştıkları bir şeydi. Sonunda herkese içinde biraz etle sebze ve birkaç patatesin yüzdüğü birer kepçe çorba verildi.

Stalingrad'da bulunmamış olan asker, dikkatle çevresine bakındıktan sonra, "Jandarmalara da bundan veriyorlarsa, doğrusu çok şaşarım, " dedi.

Astsubay, ona küçümsercesine baktı.

"Başka sıkıntın yok mu oğlum senin? "

Graeber çorbasını içmekteydi. Hiç olmazsa sıcak bir şey giriyor boğazımıza, diye düşündü. Evinde yiyeceği yemekler, farklı olacaktı. Bir kere annesi pişirecekti. Sonra belki önüne soğanlı, patatesli sosisle, ardından vanilyalı ahududu pudingi bile koyardı.

Geceye kadar beklemek zorunda kaldılar. Jandarmalar tarafından ıkı kez denetlendiler. Gelen yaralıların sayısı durmaksızın artıyordu ve her yeni yaralı kafilesi, izinlileri daha da sinirli yapıyordu. Yaralıların taşınması

yüzünden kendilerinin geride bırakılmasından korkuyorlardı. Sonunda, vakit gece yarısını geçtikten sonra, bir trene bindiler. Hava, daha da soğumuştu. Gökyüzü, pırıl pırıl yıldızlarla kaplıydı. Uçucular için ideal bir görüş sağlandığından, yıldızlardan hepsi nefret etmekteydiler. Yalnız başına doğanın, artık uzun bir süreden beri hiçbir önemi kalmamıştı. İyiliği ya da kötülüğü üzerine yalnızca savaşla olan ilişkisi oranında bir yargıya varılıyor, bazen bir korunma aracı, bazen de bir tehlike kaynağı sayılıyordu.

Yaralılar trene yüklendi. Üçü, yüklendikten hemen sonra yine indirildi. Ölmüşlerdi. Sedyeler perona bırakılıverdi. Ölülerin üstünde battaniye yoktu. Çevrede bir tek ışık yanmıyordu.

Ağır yaralılardan sonra bindirilme sırası, yürüyebilecek durumda olan yaralılardaydı. Bunlar inceden inceye muayeneden geçirildi. Biz binemeyeceğiz, diye düşündü Graeber. Bunların sayısı çok kabarık. Zaten trende yer kalmadı. İçi sıkıntıyla dolu, gözlerini gecenin karanlığına dikti. Yüreğinin atışlarını duyuyordu. Üzerinde görünmeyen uçakların vızıltılarını duyuyordu. Bunların Alman uçakları olduğunu bilmesine karşın korkuyordu. Oysa cephedeyken daha az korkardı.

"İzinliler! " diye çağrıldılar sonunda.

Grup, hızlı adımlarla ilerledi. Jandarmalar yine ortaya çıkmışlardı. Öğleden sonra son denetimden geçen herkese birer kâğıt verilmişti. Şimdi trene binerken bu kâğıdı geri vermek zorundaydılar. Vagona tırmandılar. İçeride daha önce girmiş olan birkaç yaralı oturmaktaydı. İzinliler, itişip kakışıyorlardı. Birinin yüksek sesle emirler verdiği duyuldu. Tümü, bir kez daha aşağı inip sıraya girmek zorunda kaldılar. Sonra içinde yine yaralıların bulunduğu ikinci vagona götürüldüler ve buna binmelerine izin verildi. Graeber, ortada oturacak bir yer buldu. Pencere yanında oturmak istemiyordu. Cam kırıklarının neler yapabileceğini çok iyi biliyordu.

Tren, hemen kalkmadı. Kompartımanın içi karanlıktı. Hepsi bekliyorlardı. Dışarıdaki seslerin kesilmesine karşın, tren hareket etmedi. Pencereden iki jandarmanın arasında götürülen bir asker gördüler. Cephane sandıklarını sürükleyen bir grup Rus geçti. Onların ardından yüksek sesle birbirleriyle konuşan SS’ler göründü. Trende hâlâ bir kıpırdanma yoktu. İlk olarak yaralılar küfretmeye başladılar. Ayrıca bunu yapmak hakkına sahip

olduklarını da söyleyebilirlerdi, çünkü şimdilik onlara dokunulması, düşünülemezdi.

Graeber, başını arkaya dayadı. Tren hareket ettikten sonra uyumaya çalıştıysa da, başaramadı. Tüm seslere kulak kabartmıştı. Karanlıkta diğerlerinin gözlerini görüyordu. Karın ve yıldızların dışarıdan sızan mat ışığı altında parıldıyorlardı. Ortalık, yüzlerin de seçilmesini olanaklı kılacak denli aydınlık değildi. Yalnızca gözlerdi belli olan. Kompartıman karanlıkla, huzursuz bakışların fışkırdığı gözlerle doluydu. Bunların arasından sargı bezlerinin ölü beyazlığı seçiliyordu.

Tren sarsıldı ve yine durdu. Bağrışmalar duyuldu. Biraz sonra kapılar açılıp kapandı. İki sedye, perona bırakıldı. İki yaralı daha ölmüştü. Yaşayanlar için iki kişilik yer daha, diye düşündü Graeber. Hiç olmazsa son anda yeni yaralılar yetişip de bizi inmek zorunda bırakmasalar! Hepsi bunu düşünüyordu.

Tren yine sarsıldı. Peron, yanlarından ağır ağır geriye kaydı. Jandarmaların, tutsakların, SS'lerin, sandık yığınlarının önünden geçtiler, sonra ansızın kendilerini düzlükte buluverdiler. Hepsi eğildi. Daha inanamıyorlardı. Tren mutlaka yine duracaktı. Ama durmadı. Kaydı, kaydı ve tekerleklerin tutuk sesi, tekdüze bir tempoya kavuştu. Tanklar, toplar, vagonların ardından bakan taburlar görünüyordu. Graeber birdenbire kendini çok yorgun hissetti. Eve gidiyorum, diye düşündü. Eve dönüyorum. Tanrım, sevinmeye bile cesaretim yok.

Sabah kar yağmaktaydı. Kahve almak üzere bir istasyonda duruldu. İstasyon, küçük bir kentin yakınındaydı, ama evlerden geriye, pek az şey kalmıştı. İki ölü vagonlardan indirildi. Tren, manevra yapmaktaydı. Graeber, elindeki bulaşık suyunu andıran kahveyle birlikte kompartımanına koştu. Ekmek almak üzere vagondan inmeye cesaret edemiyordu.

Hafif yaralıları ayıklamak üzere bir devriye kolu, treni dolaşmaya çıkmıştı. Bunlar, kentteki revirde kalacaklardı. Haber, vagonda çabuk yayıldı. Kollarından yaralı olanlar, saklanmak üzere helalara koşuştu. İçeride yer bulmak için birbirleriyle itişiyorlardı. Kapıyı kapatmak isteyeni öfkeyle ve çaresizlik içerisinde fırlatıp atıyorlardı. Birden dışarıdan birisi, "Geliyorlar! " diye bağırdı.

Düğüm düğüm olmuş grup, birden çözülüverdi. İçlerinden ikisi, kendilerini helaya atıp kapıyı kapattılar. İtiş kakış sırasında yere yuvarlanan biri, iki yanma tahtalar konmuş kırık koluna bakmaktaydı. Kolunda, gittikçe büyüyen kırmızı bir leke belirmişti. Bir üçüncüsü, peronun ters yönüne dönük olan kapıyı açtı ve büyük bir güçlükle aşağı, kar tipisinin ortasına indi. Orada trene dayanıp durdu. Geride kalanlar, yerlerinden kımıldamamışlardı.

"Kapıyı kapatın, " dedi birisi. "Yoksa durumu çakarlar hemen. "

Graeber kapıyı çekti. Bunu yaparken gözü bir an için aşağıya sinmiş olan adamın bembeyaz yüzüne takıldı. "Eve dönmek istiyorum, " dedi sargısı kanlanan yaralı. "Şimdiye kadar iki kez sahra hastanesine yatırıldım ve her seferinde de iyileşmem için izin verilmeksizin taburcu edildim. Artık vatanıma dönmek istiyorum. " Bu sözleri söyledikten sonra sağlam izinlilere nefretle baktı. Kimse karşılık vermedi. Devriye kolu görünene kadar aradan epey zaman geçti. İki kişi vagonları tararken, birkaç kişi de dışarıda, trenden indirilen yaralıların başında nöbet bekliyordu. Vagonları gezen iki kişiden biri, genç bir hekim asteğmendi. Yaralı belgelerine şöyle bir göz atıyor, kayıtsızca, "Siz inin, " dedikten sonra bir başkasına geçiyordu.

Askerlerden biri, yerinde kaldı. Ufak tefek yapılı, yaşlıca biriydi.

'Haydi bakalım, babalık, " dedi doktorla birlikte yürüyen jandarma. "Ne denildiğini duymadınız mı? "

Adam yerinden kımıldamadı. Omzu sarılıydı. "Haydi dışarı! " diye yineledi jandarma.

Adamda hareket yoktu. Dudaklarını sımsıkı kapatmış, sanki söyleneni anlamıyormuş gibi gözlerini önüne dikmişti. Jandarma, ayaklarını iki yana açarak onun önüne dikildi. "Galiba yaldızlı davetiye istiyorsun? İn aşağı diyorum sana! "

Adam, hâlâ bir şey duymamış gibi yapıyordu. "Ayağa kalkın! " diye bağırdı jandarma bu kez "Konuşanın, sizden yüksek rütbeli olduğunu görmüyor musun? Divanı harbe mi gitmek ni-yetindesiniz? "

"Ağır ol, " diye söze karıştı doktor. "Gürültüsüz yapmak gerek her şeyi. "

Yüzünün teni pembeydi. Gözlerinde kirpik yoktu. Biraz önce helaya girmek için çabalarken yere düşen adama, "Yaranız kanıyor, " dedi. "Sargınızın değişmesi gerek. Aşağı inin. "

Adam, "Ben... " diye söze başlayıp bir şeyler söylemek istedi. Tam bu sırada vagona gelen ikinci bir jandarmanın, ilkiyle birlikte yaşlı askeri sağlam kolundan tutup çektiğini gördü. Asker, yüzünü kıpırdatmaksızın tiz bir çığlık koyuverdi, ikinci jandarma, bu kez onu belinden yakaladı ve hafif bir paket taşı-yormuşçasına kompartımandan çıkardı. Bu ışı, umursamaksızın ve kabalığa kaçmadan yapıyordu. Asker, ikinci bir kez bağırmaya kalkışmadı. Aşağıda birikmiş olan kafileye karışıp gözden kayboldu.

"Ne bekliyorsunuz? " diye sordu doktor.

"Yaram yeniden sarılınca yoluma devam edemez miyim, yüzbaşım? "

"Göreceğiz bakalım. Sanırım edersiniz, ama önce yaranızın sarılması gerek. "

Adam, bitkin bir ifadeyle indi. Hekim asteğmene ‘yüzbaşım’ diye seslenmesi de bir sonuç vermemişti. Jandarma, helanın kapısını açmak istedi. "Tabii, " dedi sonra yüzünde küçümsediğini belli eden bir anlamla, "Başka şey gelmez akıllarına. Hep aynı numarayı yaparlar. Açın kapıyı! Çabuk! "

Kapı açıldı. Askerlerden biri dışarı çıktı. "Çok kurnaz sandınız kendinizi, değil mi? " diye homurdandı jandarma. "Neden kapandınız oraya? Niyetiniz saklambaç oynamak mı? "

"İshalim var. Yanılmıyorsam hela da bu iş için yapılmıştır. "

"Ya? Demek tam da bu anda başladı ishaliniz? Buna inanacağımı mı sanıyorsunuz? "

Asker, paltosunun önünü açtı. Göğsünde birinci dereceden Demir Haç nişanı vardı.

Asker, jandarmanın bomboş göğsüne baktıktan sonra, "Evet, " diye karşılık verdi, sakin bir sesle, "İnanacağınızı sanıyorum. "

Jandarmanın yüzü kıpkırmızı olmuştu. Doktor, ondan önce davrandı. Askere bakmaksızın, "Lütfen inin, " dedi.

"Neyim olduğuna bakmadınız. "

"Sargınızdan görebiliyorum. Lütfen inin. "

Asker belli belirsiz gülümsedi. "Peki, " dedi sonra.

Doktor, jandarmaya sinirli sinirli, "Sanırım burada işimiz bitti, değil mi? " diye sordu.

"Evet. " Jandarma, izinlilere baktı. Hepsi, izin kâğıtlarını ellerine almıştı. "Evet, burada işimiz bitti, " diyerek doktorun arkasından trenden indi.

Helanın kapısı yavaşça açıldı. İnen askerle birlikte helaya saklanmış olan bir onbaşı, kompartımana süzüldü. Yüzü ter içindeydi. Sıraya oturdu. "Gitti mi? " diye sordu bir süre sonra.

"Öyleye benziyor. "

Onbaşı uzun süre bir şey söylemeden oturdu. Her yanından ter akıyordu. "Onun için dua edeceğim, " dedi sonunda, Hepsi başlarını kaldırıp baktılar. "Ne dedin? " diye sordu içlerinden biri kulaklarına inanamamış gibi. "O jandarma domuzu için bir de dua mı edeceksin? "

"Hayır, ona değil, benimle helaya girmiş olana dua edeceğim. Bana içeride kalmamı öğütledi. İşi kendisinin yoluna koyacağını söyledi. Nerede o? "

"Dışarıda. Dediğini de yaptı. Şişman domuzu öyle kızdırdı ki, herif hırsından helanın içini aramayı unuttu. "

"Ona dua edeceğim. "

"Edersen et. "

"Mutlaka edeceğim. Adım, Lüttjens. Evet onun için mutlaka dua edeceğim. "

"İyi ama, şimdi kapa çeneni. Duanı yarına ya da hiç olmazsa tren kalktıktan sonraya bırak, " dedi birisi.

"Dua edeceğim. Mutlaka evime dönmem gerek. Burada revire götürülürsem memleket izni vermezler. Oysa Almanya'ya dönmek zorundayım. Karım, kanser. Henüz otuz altı yaşında. Bu ekimde otuz altısını bitirdi. Dört aydan beri yatağa düştü"

Ürkek bakışlarını hepsinde ayrı ayrı gezdirdi. Kimsenin karşılık verdiği yoktu. Çok sıradan bir olaydı.

Tren, bir saat sonra kalktı. Saklanmak üzere aşağı inen adam, bir daha görünmemişti. Herhalde yakalandı, diye düşündü Graeber.

Öğleyin kompartımana bir astsubay geldi.

"İçinizde tıraş olmak isteyen var mı? "

"Ne? "

"Tıraş olmak isteyen var mı diye sordum. Mesleğim berberliktir. Fransa'dan kalma nefis sabunum da var. "

"Tren giderken mi tıraş edeceksin? "

"Tabii. Demin subay vagonunda çalıştım. "

"Kaç para? "

"Elli fenik. Yani yarım mark. Önce sakallarınızı kırpmak zorunda olduğumu düşünürseniz, bu fiyatın ucuz olduğunu anlarsınız. "

"Peki. " İçlerinden biri, cebinden parayı çıkardı. "Ama bir yerimi kesersen, beş para alamazsın. "

Berber, sabun kabını bıraktıktan sonra, cebinden bir makasla bir tarak çıkardı. Yanında, içine kılları ve saçları attığı büyük bir kese kâğıdı da getirmişti. Sonra sabunlamaya başladı. Pencerelerden birinin yanında çalışıyordu. Köpük, öylesine aktı ki, gören, berberin kar sürdüğünü sanırdı. Adam, işinin ustasıydı. Üç kişi tıraş oldu. Yaralılar istemediler. Graeber, berberin önüne dördüncü olarak oturdu. Bir yandan da tıraşları bitmiş öteki üç kişiye bakıyordu. Tuhaf bir görünüşleri vardı. Yüzleri, havanın etkisinden kızarmıştı ve leke lekeydi. Çeneleriyse bembeyaz. Yüzlerinin yarısı asker yüzü, yarısı da muhallebi çocuğu yüzüydü. Graeber, usturanın çıkardığı hışırtıyı duydu. Tıraş, içindeki sıkıntıyı biraz geçirmiş, onu neşelendirmişti. Bir berbere tıraş olmak, sanki bir tutam vatan kokusunu getirmişti burnuna. Özellikle rütbece kendinden büyük birince tıraş edildiği için bu duyguya kapılmıştı. Sanki artık üstündeki asker üniformasını atmış, sivil giyinmişti. Öğleden sonra yine durdular. Dışarıda bir gulaş karavanası duruyordu. Yemek almak üzere çıktılar. Lüttjens, trende kalmıştı. Graeber, onun hızlı hızlı dudaklarını oynattığını gördü. Bir yandan da sağlam elini, sanki bir başka görünmeyen elle dua etmek üzere birleştirmiş gibi kaldırmıştı. Sol kolu sarılıydı ve ceketinin altında kalmıştı. Yemekte ılık lahana çorbası vardı.

Sınıra geldiklerinde, vakit akşam olmuştu. Tren boşaltıldı, izinliler toplanıp bir bitten temizlenme istasyonuna götürüldü.

Giysilerini verdikten sonra, gövdelerindeki bitleri öldürmek üzere çıplak olarak barakaya girdiler. Odanın içi ve su, sıcaktı. Hepsine kuvvetli karbol kokan sabunlar vermişlerdi. Graeber, aylardan beri ilk kez gerçekten sıcak bir oda görüyordu. Gerçi cephede arada sırada içinde soba bulunan yerlerde oturmuşlardı, ama orada hep insanın sobaya dönük olan kısmı ısınmış, geri kalan yerleriyse donmuştu. Oysa burada odanın her yanı sıcaktı. Kemikleri sonunda gevşeyecekti. Kemikleri ve özellikle kafatası. Kafatası, uzunca bir zamandan beri donmuş haldeydi.

Oturdukları yerde bitlerini kırıyorlardı. Graeber’de kafa biti yoktu. Keçe ve kumaş bitleri, kafaya geçmezlerdi, bu, çok eski bir yasaydı. Bitler, bölgelerine karşılıklı saygı gösterirlerdi, savaşa yabancıydılar.

Sıcaklık, Graeber’i dalgınlaştırmıştı. Arkadaşlarının solgun renkli gövdelerine bakıyor, ayak parmaklarında sürekli soğukta kalmaktan

oluşmuş şişkinliklerle, eski yaraların kırmızı izlerini görüyordu. Ansızın asker olmaktan çıkıvermişlerdi. Üniformaları buharlı odanın içinde bir yere asılmıştı. Bitlerini kırmakta olan bu çıplak insanların, üniformadan sıyrılır sıyrılmaz, konuşmaları bile değişmişti. Yemekten ve karılarından söz ediyorlardı.

"Çocuğu olmuş, " dedi içlerinden adı Bernhard olanı. Gra-eber'in yanma oturmuş, kaşlarındaki bitleri bir aynanın yardımıyla yakalamaktaydı. "İki yıldır onu görmedim. Oysa çocuk daha dört aylık. Karımlaysa on dört aydır evliyiz ve o benden olduğunu söylüyor, ama annem, çocuğun bir Rustan peydahlandığını sanıyor. Daha önce karım, çocuğun sözünü hiç etmemişti. Ancak on ay önce yazmaya başladı. Ne dersiniz bu işe? "

Başında hiç saç kalmamış olan biri, umursamaz bir ifadeyle, "Böyle şeyler olur, " dedi. "Anavatanda savaş tutsaklarından olma çocukların sayısı, oldukça kabarık. "

"Peki, ama bu durumda benim ne yapmam gerekir? "

Ayaklarını sarmakta olan biri, "Ben olsam, döner dönmez karıyı kapı dışarı ederdim, " dedi. "Orospuluk derler buna. "

"Orospuluk mu? Neden orospuluk olsun? " Çıplak kafalı, eliyle bunu benimsemediğini gösteren bir işaret yaptı. "Savaşta her şey başkadır. Bunu anlamak gerekir. Çocuk oğlan mı, kız mı? "

"Oğlan. Karım bana çok benzediğini yazıyor. "

"Oğlansa yanında tut. Yararı dokunur. Köyde yardımcı, her zaman gereklidir. "

"İyi, ama çocuk yarı Rus! "

"Ne sakıncası var? Ruslar da ari ırktan. Ayrıca vatana asker gerek. "

Bernhard, elindeki aynayı bıraktı. "İş bu kadar basit değil. Konuşması kolay. Böyle bir şey senin başına gelmediği için bu kadar rahatlıkla konuşabiliyorsun. "

"Askerliğini tecil ettirip anavatanda kalmış bir ayının, karının karnını doldurmasını mı yeğlerdin? "

"Hayır. Asla istemezdim böyle bir şeyi. "

"Gördün mü! "

Bernhard, alçak sesle ve biraz utangaç, "Dönmemi bekleyebilirdi, " dedi.

Çıplak kafalısı, omuzlarını kaldırdı. "Kimi bekler, kimi beklemez. İnsan evinden yıllar boyu uzak kalınca, her şeyi bıraktığı gibi bulmayı isteyemez. "

"Sen de evli misin? "

"Tanrı’ya şükür değilim. "

Sivri yüzlü, küçük ağızlı, fareye benzeyen bir adam, birdenbire, "Ruslar, ari ırktan değildir, " diye söze karıştı. O zamana değin hiç sesini çıkartmamıştı.

Hepsi dönüp bu yeni konuşmacıya baktılar. Çıplak kafalı, "Yanılıyorsun, " dedi. "Unutma ki bir zamanlar Ruslar, müttefi-kimizdiler. "

"Onlar, aşağı ırktan gelme insanlar. Hem bolşevik, hem de aşağı ırktan. Arilikle ilgileri yok. Konulan kurallar, böyle diyor. "

"Yanılıyorsun diyorum sana. Aşağı ırktan gelenler, Polon-yalılar, Çekler ve Fransızlar. Ruslar ise ari ırktan. Tabii komünistler hariç olmak üzere. Zaten biz de ari Rusları, komünistlerin elinden kurtarıyoruz. Belki bizim gibi insanlara hükmetmek için değil, ama çalışmak için dünyaya gelmişlerdir. Yine de ari ırktan sayılırlar ve diğerleri gibi köklerinin kazınması, söz konusu olamaz. "

Fare suratlı, biraz şaşalamıştı. "Ruslar, her zaman aşağı ırktandılar, " dedi. "Bunu çok iyi biliyorum. Su katılmadık aşağı ırktan. "

"Bu dediğin çoktan değişti. Aynen Japonlarda olduğu gibi. Savaşta müttefikimiz olduklarından bu yana, onlar da ari ırkta yükseldiler. Tek fark, tenlerinin sarı olması. "

Gövdesi kıllar içinde olan kalın sesli biri, "Aslında ikiniz de yanılıyorsunuz, " dedi. "Ruslar, bizimle ittifak yaptıklarında, henüz aşağı ırktan değildiler. Ancak bizimle birleştikleri için aşağı ırktan oldular. Durumun aslı bu. "

"Peki, ama adam çocuğu ne yapsın? "

Fare suratlı, yeniden kendinden emin konuşuyordu. "Teslim etsin. Acı çektirmeden yok ediverirler. Başka yapabilecek bir şey var mı ki? "

"Ya kadın ne olacak? "

"O, yetkili makamları ilgilendirir. Gövdesine kızgın demirle bir damga vurulur, saçları kökünden kazınır, toplama kampına, hapishaneye ya da darağacına gönderilir. "

Bernhard, "Ama şimdiye kadar ilişen olmamış, " dedi.

"Belki daha haber almamışlardır. "

"Biliyorlarmış. Annem ihbar etmiş. "

"O zaman yetkili makam da zehirlenmiş ya da sallapati iş görüyor demektir. Onu da toplama kampına ya da darağacına göndermek gerek. "

Bernhard birdenbire öfkeyle, "Rahat bırak beni artık, " diyerek kafasını çevirdi.

Çıplak kafalı, "Her şeye karşın çocuğu bir Fransızdan pey-dahlasaydı daha iyi olurdu, " dedi. "Son araştırmalar Fransızların yarı-aşağı ırktan olduklarını ortaya koydu. "

"Fransızlar, soysuzlaşmış, orta düzeyde insanlardır. " Kalın sesli adam, Graeber’e baktı. Graeber, adamın suratında bir gülümsemenin izlerini görür gibi oldu.

Sancısı tutmuş gibi odanın içinde gezinen çarpık bacaklı, göğüs kemikleri fırlak biri, durdu. "Biz, üstün insanlarız. Geri kalanların da tümü, aşağı ırklardan gelme insanlar. Peki. Bu kesin, ama normal diye nitelendirdiğimiz insanlar kimler? "

Çıplak kafalı, bir süre düşündü, "isveçliler olmalı, " dedi sonra. "Ya da İsviçreliler. "

Kalın sesli adamsa, "Vahşilerdir, " diye düşüncesini açıkladı. "Tabii ki vahşilerdir normal diye nitelendirilenler. "

Fare suratlısı, "Artık beyaz vahşi kalmadı dünyada, " dedi.

"Öyle mi dersin? " Kalın sesli adam, bakışlarını ısrarla bunu söyleyenin yüzüne dikmişti.

Graeber, dalıp gitmişti. Diğerleri, yine kadınlar hakkında konuşmaya başlamışlardı. Graeber ise kadınlar hakkında fazla bilgili değildi. Vatanının ırk sorunlarına ilişkin kuramları, onun aşk hakkındaki düşünceleriyle uyuşmuyordu. Aşkı, ırk ayrılıkları, secere ve çok çocuk doğurabilme yeteneği gibi konularla birlikte düşünmek istemiyordu. Ve bir asker olarak, savaştığı ülkelerdeki birkaç orospunun dışında, pek az kadınla yakınlık kurmuştu. Onlar da bu işi, Alman Kızlar Birliği'nin üyeleri gibi sanki makineleşmişçesine yapıyorlardı, ama onlar, hiç olmazsa uğraşları olduğu için böyleydiler.

Elbiselerini alıp giydiler. Ansızın yine er, onbaşı, çavuş ve astsubay oluvermişlerdi. Karısı bir Rustan çocuk doğuran adamın astsubay olduğu ortaya çıktı. Kalın sesli asker de astsubaydı. Fare suratlıysa, nakliye bölümünde çalışan bir erdi. Diğerlerinin tümünün rütbesinin astsubay olduğunu görünce, ortadan kayboluverdi. Graeber, üniforma ceketine baktı. Ceket henüz sıcaktı ve asit kokuyordu. Pantolon askılarının tokalarının altında kaçan bitlerden oluşan bir koloniye rastladı. Gazın etkisiyle hepsi de ölmüşlerdi. Onları kazıyıp attı. Bir barakaya götürüldüler. Nasyonal Sosyalist Partisi'ne üye ve yönetici kademelerde bulunan bir subay, bir konuşma yaptı. Yüksekçe bir yerde duruyordu ve arkasında Führer'in bir resmi asılıydı. Onlara, vatanlarına dönmekte oldukları şu sırada, omuzlarına büyük bir sorumluluğun yüklendiğini söyledi. Cephede geçirdikleri süre hakkında hiçbir şey anlatmayacaklardı. Mevziler, bölgeler, birlikler, birliklerin harekâtı ve yerleri hakkında tek kelime söylememeleri gerekiyordu, çünkü her taraf casuslarla doluydu. Bu nedenle dilini tutmak, en önemli şeydi. Boşboğazlık eden, ağır cezaları göze almak zorundaydı. Yerli yersiz eleştirilerde bulunmak da vatana ihanet sayılıyordu. Savaşı

Führer yönetiyordu, o ne yaptığını bilirdi. Durum çok parlaktı. Ruslar, çok büyük kayıplara uğradıklarından, can çekişmekteydiler.

Karşı saldırının hazırlıkları tamamlanmak üzereydi. Bakım çok iyi, birliklerin morali çok yüksekti. Şunu iyice kafalarına yerleştirmeleri gerekiyordu: Herhangi bir mevzinin ve yerin adını vermek ve dedikodu yapmak, vatana ihanet etmek demekti.

Subay, biraz durup soluk aldı. Sonra daha farklı bir ses tonuyla, Führer'in, işlerinin başından aşkın olmasına karşın, bütün askerlerinin üzerine titremekte olduğunu söyledi. Her izinli askerin evine bir armağan götürmesini emretmişti. Bu amaçla hepsine, birer yemek paketi verilecekti. Askerler de, savaş hatundaki birliklerin durumlarının iyi olduğunu ve armağan bile getirebildiklerini göstermek için, bunları evlerindekilere ulaştıracaklardı. Yolda paketi açıp içindekileri yiyenler, cezalandırılacaktı. Paketlere dokunup dokunmadıkları, vardıkları son istasyonda denetlenecekti. Heil Hitler!

Hazırol vaziyetinde duruyorlardı. Graeber, 'Deutschland' ve 'Horst-Wessel' marşlarının söylenmesini bekliyordu. Üçüncü Reich, marşlarda büyüktü, ama beklediği olmadı. Bunun yerine bir emir duyuldu: "Rheinland'a gidecek izinliler, üç adım öne çıksın! "

Birkaç kişi öne çıktı. Subay, "Rheinland bölgesine izinli gitmek, yasaklanmıştır, " dedi. Sonra en yakınındakine sordu: "Rheinland yerine nereye gitmek istersiniz? "

"Köln'e. "

"Rheinland bölgesinin kapatıldığını şimdi söyledim. Başka nereye gitmek istersiniz? "

Adam, hiçbir şey anlamamıştı. "Köln'e gitmek isterim, " dedi. "Ben Köln'lüyüm çünkü. "

"Köln'e gidemezsiniz! Anlayın artık! Anlamıyor musunuz? Başka hangi kente gitmek istersiniz? "

"Başka kenti istemem. Köln’de karım ve çocuklarını var. Orada çilingirlik yapardım. İzin belgem de Köln için verildi. "

"Görüyorum, ama oraya gidemezsiniz! Anlayın artık! Köln, şu anda izinlilere kapatıldı. "

"Kapatıldı mı? " diye sordu eski çilingir. "Ama neden? "

"Siz delirdiniz mi kuzum? Burada soru sorma hakkı kimin? Sizin mi, yoksa emri veren yüksek makamın mı? "

Bir yüzbaşı gelip subayın kulağına bir şeyler fısıldadı. Subay başını salladı. Sonra "Hamburg ve Alsas bölgesine gidecek olan izinliler, öne çıksınlar, " diye emretti.

Bu kez kimse yerinden kımıldamadı. "Rheinland’a gitmek isteyen izinliler, burada kalsınlar. Ötekiler sola dönsün, uygun adım marş! Vatana götüreceğiniz paketleri almak için sıraya girin! "

Yine istasyondaydılar. Bir süre sonra Rheinland’lılar da onların yanma geldiler. Kalın sesli adam, "Ne oldu? " diye sordu.

"Duydun ne olduğunu. "

"Demek Köln’e gidemiyorsun! Peki nereye gideceksin şimdi? "

"Rothenburg’a. Orada kız kardeşim oturuyor, ama Rot-henburg’da ne işim var? Neden Köln’e göndermiyorlar? Ben, Köln’de oturuyorum. Ne oldu ki orada? "

İçlerinden biri, "Dikkat! " dedi ve çizmelerini gıcırdatarak yanlarından geçen iki SS askerine baktı.

"İçine edeyim onların! Rothenburg’a gidip ne yapacağım? Ailem nerede? Onları Köln’de bırakmıştım. Bir şey mi oldu ki? "

"Belki ailen de şimdi Rothenburg’dadır. "

"Olamaz. Ev küçük. Ayrıca karımla kız kardeşim hiç geçi-nemezler. Köln’de ne oldu, bunu bilmek istiyorum! "

Çilingir, bakışlarını diğerlerinin üzerinde dolaştırıyordu. Gözleri yaşlarla dolmuştu. Kalın dudakları titremekteydi. "Neden sizler evlerinize dönebiliyorsunuz da ben dönemiyorum? Hem de bunca zaman sonra! Karıma, çocuklarıma ne oldu? Ge-org’dur en büyüğünün adı. Şimdi on bir yaşında. Ne oldu onlara? "

"Dinle beni, " dedi kalın sesli asker. "Elinden gelebilecek hiçbir şey yok. Karıma bir telgraf çek. Onu da Rothenburg’a getirt, yoksa karını hiç göremeyeceksin. "

"Peki, yolculuk giderlerini kim ödeyecek? Sonra karımı nerede barındıracağım? "

Fare suratlı adam, "Senin Köln’e gitmene izin vermediklerine göre, karını da oradan dışarı bırakmazlar, " dedi. "Kurallar böyle diyor. "

Çilingir ağzını açtı, ama hiçbir şey söyleyemedi. Ancak bir süre sonra yeniden konuşacak gücü bulabildi kendinde. "Neden? "

"Düşün, kendin bulursun nedenini. "

Çilingir, çevresine bakındı. Bakışlarını yardım ister gibi tek tek hepsinin üzerinde gezdiriyordu. "Her şey yıkılmış olamaz! Böyle bir şeyi düşünemem bile! "

Kalın sesli asker, "Şükret ki seni gerisin geriye cepheye yollamadılar, " dedi. "Bu da olabilirdi. "

Graeber, hiçbir şey söylemeksizin çevresinde konuşulanları dinliyordu. Titriyordu, ama soğuğun dışarıdan gelmediğini biliyordu. O elle tutulup gözle görülemeyen, ta ne zamandır peşlerini bırakmayan, bir gelip bir giden, bakışlarını delercesine insanın yüzüne diken, belki yüzlerce surata sahip olan, ama aynı zamanda da bunların tekini bile göstermeyen ucube, şimdi yeniden varlığını belli etmişti. Graeber raylara baktı. Vatana, yıkıntıların ötesine, sıcaklığa, tatlı bir bekleyişe, huzura ve bu cehennemin

ortasında ayakta kalabilmiş tek sağlam yere doğru uzanıp gitmekteydiler. Ama o korkunç görüntü, şimdi sanki ta cepheden buralara onlarla birlikte gelmişti. Kahredici soluğu, Graeber'in ta yanıbaşındaydı ve bundan kurtulmak da olanaksızdı.

"İzin ha! " dedi Köln'lü adam acı acı. "Şu iznime bakın! Ne olacak şimdi? "

Ötekiler ona baktılar, ama artık karşılık vermeye yanaşan olmadı. Sanki o âna kadar gizli kalmış bir hastalık, adamın yüzünde kendini belli edivermişti. Suçsuzdu adam, ama hastalıklıydı işte. Ötekiler, ona belli etmemeye çalışarak, birer ikişer yanından uzaklaştılar. Aynı şey kendilerinin başına gelmediği için sevinçliydiler, ne var ki pek emin de değildiler, onun için uzaklaşıyorlardı. Uğursuzluk, bulaşıcıdır.

Tren, ağır ağır perona girdi. Kapkara rengi, son ışık kırıntısını da gömmüştü.

ALTINCI BÖLÜM

Sabah manzara değişmişti ve günün ilk saatlerinin sisi arasından çevre tertemiz yükselmekteydi. Graeber şimdi pencerenin yanma oturmuş, yüzünü cama yapıştırmıştı. Yer yer hâlâ karlı, ama sabanın kara ve düzgün izlerini taşıyan tarlaları ve yeni ürünün soluk yeşil parıltısını seyrediyordu. Buralarda ne bomba çukuru, ne de yıkıntı vardı. Ne bir siper, ne de bir koru-gan görünüyordu. Yalnızca toprak.

Sonra ilk köy belirdi. Kilisenin üstünde parlayan bir haç. Tepesinde ağır ağır dönen rüzgâr horozuyla bir okul. Önünde insanların bulunduğu bir kahve. Açık duran ev kapıları. Eli sü-pürgeli kızlar. Bir araba. Sapasağlam camlardan yansıyan ilk gün ışıkları. Hiçbir yeri yıkılıp bozulmamış damlar ve evler. Dallarının hiçbirini yitirmemiş ağaçlar. Sokaklıktan çıkmamış sokaklar ve okula giden çocuklar. Graeber, çocuk yüzünü çok uzun zamandan beri görmemişti. Derin bir soluk aldı. Buydu işte ta ne zamandan beri beklediği. Karşısındaydı ve vardı. Henüz vardı!

Öteki pencereden bakmakta olan bir astsubay, "Her şey, daha buradan ne kadar farklı görünüyor, değil mi? " diye sordu.

"Evet. Çok farklı. "

Sis, gittikçe dağılmaktaydı. Ufukta ormanlar yükseliyordu. Uzağı görebiliyorlardı şimdi. Telgraf telleri, trene eşlik ediyordu. Bir türlü bitmek bilmeyen, ama hiç de duyulmayan bir ezgiye ait nota çizgileri gibi, bir alçalıp bir yükseliyordu. Kuşlar, bu çizgilerin üstünde şarkılar gibi titreşmekteydi. Sessizlik kaplamıştı her yanı. Cephenin gümbürtüleri yitip gitmişti. Uçak sesi yoktu. Graeber, kendini sanki haftalardan beri yoldaymış gibi hissetmeye başlamıştı. Arkadaşlarına ait anıları bile ansızın canlılığını yitirmişti.

"Bugün günlerden nedir? " diye sordu.

"Perşembe. "

"Ya! Perşembe oldu demek. "

Doğru ya. Dün, çarşambaydı. "Acaba bir yerde kahve verecekler mi? "

"Tabii. Buralarda her şey, eskisi gibi. "

İçlerinden bazıları, çantalarından çıkardıkları ekmekleri yemeye başlamışlardı. Graeber, ekmeğini kahveyle birlikte yemek istediğinden, bekliyordu. Şavaştan önce evlerindeki kahvaltı sofralarını düşündü. Annesinin mavi-beyaz kareli bir masa örtüsü vardı. Kahvaltı sofrasında bal, francala ve kahveyle birlikte sıcak süt bulunurdu. Kanaryaları neşeli neşeli öter, yazın ise güneş, penceredeki ıtırlara vururdu. Kaç kez koyu yeşil yapraklardan birini ellerinin arasında ovuşturmuş, yükselen yabancı ve güçlü kokuyu içine çekmiş, bir yandan da yabancı ülkeleri düşünmüştü. Aradan geçen zaman boyunca çok yabancı ülke görmüştü, ne var ki oralara gidiş nedeni, bir zamanlar düşlediğinden çok farklı olmuştu.

Yine dışarı baktı. Birdenbire içini bir güven duygusu dol-duruvermişti. Tarlalarda çalışanlar, doğrulup trene bakıyorlardı. Aralarında başörtülü kadınlar da vardı. Astsubay, penceresinin camını indirip el salladı, ama selamına karşılık veren olmadı.

Düş kırıklığına uğrayan adam, "Öyleyse bundan sonra ben de size el sallamam, alıklar, " dedi.

Birkaç dakika sonra yine bir sürü insanın çalışmakta olduğu bir başka tarla göründü. Astsubay, yine elini salladı. Bu kez yarı beline kadar pencereden dışarı sarkmıştı, ama selamı yine karşılıksız kaldı.

Adam öfkeyle, "Uğrunda savaştıklarımıza bak! " diye söylendi.

"Belki de bunlar tutsaklar ya da yabancı işçilerdir. "

"Aralarında yeterince kadın da vardı. Hiç olmazsa onlar el sallayabilirlerdi. "

"Gördüklerimiz Rus ya da Polonyalı olabilirler. "

"Saçma. Hiç benzemiyorlardı. "

Çıplak kafalı asker, "Unutma ki yaralılara ayrılmış bir trendeyiz şu anda, " dedi. "Bu trenlere kimse el sallamaz. "

Astsubay, "Böyle öküzlerden başka ne beklenebilir ki, " diyerek sözünü tamamladı ve pencereyi bir çekişte kapattı.

Çilingir, "Köln'dekiler farklıdır, " diye karşılık verdi.

Tren yoluna devam ediyordu. Bir keresinde bir tünelin içinde iki saat bekledi. Vagonda ışık yoktu ve tünelin içi, koyu karanlıktı. Toprağın altında yaşamaya alışkın olmalarına karşın, bir süre sonra tünel, içlerine sıkıntı verdi.

Sigara içiyorlardı. Sigaraların yanan uçları, karanlığın içinde ateş böcekleri gibi zikzaklar çizmekteydi. Astsubay, "Sanırım bir makine arızası var, " dedi.

Kulak kabarttılar. Ama ne bir uçak sesi, ne de patlama duydular. Köln'lü asker, "İçinizde Rothenburg'u görmüş olan var mı? " diye sordu.

Graeber, "Herhalde oldukça eski bir kent olmalı, " diye karşılık verdi.

"Gittiniz mi hiç? "

"Hayır. Peki sen hiç gitmedin mi? "

"Hayır. Şimdi orada ne yapacağım diye düşünüyorum. "

İçlerinden fare suratlı olanı, "Bana kalırsa sen Berlin'e gitmeliydin, " dedi. "İnsan ancak bir kez izne çıkar. Berlin ise eğlence doludur. "

"Berlin'de yaşamaya yetecek kadar param yok. Nerede kalacağım orada? Otelde mi? Ben, ailemin yanına gitmek istiyorum. "

Tren sarsılarak kalktı. Kalın sesli asker, "Sonunda, " dedi. "Artık burada gömülüp kalacağımıza inanmaya başlamıştım. "

Karanlığın içine belli belirsiz bir ışık sızmaya başlamıştı. Daha sonra karanlık, gümüş rengine dönüştü ve en sonunda da güneşin altında uzanan

topraklar, yeniden gözlerinin önüne serildi. Şimdi gördükleri manzara, sanki şimdiye kadarkilerin tümünden güzeldi. Hepsi pencerelere üşüştü. Öğleden sonrasının tatlı havası, şarap gibi başlarını döndürmekteydi. Ellerinde olmaksızın taze açılmış bomba çukurlarına bakındılarsa da, bir tane bile göremediler.

Birkaç istasyon sonra kalın sesli asker, indi. Onu sırayla astsubay ve başka iki asker izlediler. Bir saat sonra Graeber, geçtikleri yerleri tanımaya başlamıştı. Hava kararmaktaydı. Ağaçların arasına sis, mavi tül perdeler gibi iniyordu. Graeber'e görünenler, belirli şeyler değildi. Gözünün tek tek seçtikleri ne evler ve köyler, ne de tepelerdi, ama birdenbire dile gelip ona seslenmeye başlayan, tüm olarak manzaranın kendisiydi sanki. Her yandan aynı zamanda gelen, tatlı mı tatlı, insanı sarhoş eden ve bin bir anıyla dolu bir esintiydi. Tek tek göze görünen, kavranabilen olaylarla ve gerçeklerle ilgisi yoktu; dönüşün kendisi olmaktan uzak, yalnızca bir dönüş sezgisiydi. Ve sırf bu niteliğinden ötürü pek çok şeyden daha güçlüydü. Düşlerin şafağına uzanan, iki yanı yemyeşil ağaçlarla kaplı bir yoldu ve bu yol, sonsuzluğa uzanmaktaydı.

İstasyon adları, artık Graeber'in yabancısı değildi. Yaptığı gezilerden bildiği yerler, birbiri ardında pencerenin önünden geçip gidiyordu. Anıları, ansızın çilek ve çam reçinesinin, güneşin altında uzanıp giden kırların kokularıyla dolmuştu.

Birkaç dakika sonra tren kente girecekti. Graeber, ötesini berisini toparladı. Sonra ayağa kalkıp ilk sokakların görünmesini beklemeye başladı.

Tren durdu. Dışarıda birkaç kişi koşuştu. Graeber dışarı baktı. Kentin adının söylendiğini duydu. Köln'lü asker, "Haydi bakalım iyi tatiller, " dedi.

"Daha varmış değiliz. İstasyon, kentin tam merkezindedir. "

"Belki yerini değiştirmişlerdir. Sen yine de bir sor. "

Graeber kapıyı açtı. Yarı karanlıkta birkaç kişinin trene bindiğini gördü. "Burası Werden mi? " diye sordu.

Birkaç kişi ona baktı, ama karşılık veremeyecek kadar aceleleri vardı. Graeber indi. Sonra istasyon memurunun, "Werden! inecekler insin! " diye seslendiğini duydu.

Sırt çantasını kavrayarak memura doğru ilerledi. "Tren istasyona kadar gitmiyor mu? "

Adam, yorgun yorgun baktı. "Werden’e mi gitmek istiyorsunuz? "

"Evet. "

"Peronun arkasına, sağ tarafa gidin. Otobüs oradan kalkı

yor!

Graeber, peron boyunca yürüdü. Bu peronu bilmiyordu. Yeniydi ve ahşap bir yapıydı. Otobüsü bulunca şoföre, "Wer-den’e mi gidiyorsunuz? " diye sordu.

"Evet. "

"Tren, kentin içinden geçmiyor mu artık? "

"Hayır. "

"Neden geçmiyor? ".

"Çünkü buraya kadar geliyor. "

Graeber, şoföre baktı. Daha fazla sormasının bir anlamı olmadığını anlamıştı. Nasılsa alacağı karşılık, doğru olmayacaktı. Ağır ağır otobüse bindi. Bir köşede oturacak yer kalmıştı. Dışarısı kapkaranlıktı. Yalnızca, herhalde yeni döşenmiş olan rayların parıltısını görebiliyordu. Raylar, bir dik açı oluşturarak kentten uzaklaşmaktaydı. Tren, manevra yapmaya başlamıştı bile. Graeber köşesine büzüldü. Belki bir önlem olarak böyle yapmışlardır, diye düşündü, ama bu gerekçesine kendi de pek inanmamıştı.

Otobüs kalktı. Kötü benzin kullanan eski bir arabaydı. Motordan sık sık öksürüğü andırır sesler çıkıyordu. Birkaç Mercedes, otobüsün yanından geçip uzaklaştı. Birinde ordu subayları, diğer ikisinde de SS subayları vardı. Otobüstekiler, yanlarından geçen arabalara baktılar, ama hiçbir şey söylemediler. Yolculuk boyunca hemen hiç kimse, ağzını açmadı. Yalnız koltukların arasındaki yolda bir çocuk gülüp oynamaktaydı. İki yaşlarında, sarışın ve saçı mavi kurdeleli bir kız çocuğuydu.

Graeber, ilk sokakları gördü. Hiçbiri bozulmamıştı. Rahat bir soluk aldı. Otobüs birkaç dakika daha takırtılarla ilerledikten sonra durdu. "Buraya kadar! Herkes insin! "

Graeber, yanındaki bir adama, "Neredeyiz? " diye sordu.

"Bramschestrasse’ye geldik. "

"Otobüs buradan ileri gitmiyor mu? "

"Hayır. "

Adam indi. Graeber de onu izledi. "İki yıldır beri ilk kez izne çıkıyorum, " dedi. Birine söylemek gereğini duymuştu bunu.

Adam, ona baktı. Alnında taze bir yara izi vardı. On dişlerinden ikisinin yeri de boştu. "Nerede oturuyorsunuz? "

"Hakenstrasse 18. "

"Kentin eski kesiminde mi bu sokak? "

"Eski kesimin sınırında. Luisenstrasse’nin köşesinde. Orada Katharinen Kilisesi görünür. "

"Ya, demek orada! " Adam başını kaldırıp karanlık gökyüzüne baktı. "Sanırım nasıl gidildiğini biliyorsunuzdur. "

"Tabii, insan her şeyi unutur da evinin yolunu unutmaz. "

"Haklısınız. Unutmaz. İyi tatiller. "

"Teşekkür ederim. "

Graeber, Bramschestrasse boyunca ilerledi.

Evlere baktı. Hepsi sağlamdı. Pencerelere baktı. Hiç ışık görünmüyordu. Karartma, diye düşündü. Doğal. Belki çocukça bir düşünceydi, ama buraya gelirken nedense kentin ışıklar içinde olacağını sanmıştı. Oysa karartmayı daha önceden de bilmesi gerekiyordu. Adımlarını sıklaştırdı. Bir fırın gördü. Görünürlerde tek ekmek bile yoktu. Vitrinde bir cam vazonun içinde birkaç yapma gül duruyordu. Fırının ardından bir bakkal dükkânına rastladı. Vitrin paketlerle doluydu, ama paketlerin içi boştu. Bakkaldan sonra bir saraç dükkânı vardı. Graeber, bu dükkânı iyi hatırlıyordu. Vaktiyle vitrinin ardında içi doldurulmuş kahverengi bir at dururdu. İçeri baktı. At, eski yerindeydi. Onun önünde, başını sanki havlarcasına havaya kaldırmış olarak, siyahlı beyazlı doldurma köpek durmaktaydı. Son yıllarda bütün olup bitenlere karşın hiç değişmeyen vitrin önünde bir an durdu. Sonra yoluna devam etti. Artık kendini evinde hissediyordu. Rastladığı ilk kapıda duran tanımadığı birine, "İyi akşamlar, " dedi.

Şaşalayan adam, ancak bir süre sonra karşılık verebildi. "Size de. "

Kaldırımda Graeber'in çizmeleri ses çıkartıyordu. Biraz sonra bu ağır çizmeleri çıkarmış, ayağına hafif, sivil pabuçlarını geçirmiş olacaktı. Temiz ve sıcak suda yıkanacak, temiz bir gömlek giyecekti. Daha hızlı yürümeye başladı. Sokak, sanki canlıymış ya da içinden elektrik akımı geçiyormuşçasına, ayaklarının altında dalgalanır gibiydi, ama sonra duman kokusu, burnuna birdenbire çarpıverdi.

Durdu. Bu, ne bacadan çıkan dumana, ne de odunun dumanına benziyordu. Yangın yerinden gelme bir kokuydu. Çevresine bakındı. Yapılar ayaktaydı. Damlar da sapasağlamdı. Üzerlerinde koyu mavi gökyüzü, alabildiğine uzanıyordu.

Graeber yine yürümeye başladı. Sokak, yer yer çimenliklerle süslü küçük bir alana açılıyordu. Yanık kokusu şiddetlenmişti. Sanki ağaçların çıplak tepelerinden gelir gibiydi. Graeber havayı kokladıysa da kokunun geldiği yönü anlayamadı. Şimdi her yer, sanki gökten kül yağmış gibi yanık kokuyordu..

İlk köşeye vardığında, ilk yıkılmış evi gördü. Ansızın sarsıldığını hissetti. Son yıllar boyunca yıkıntıdan başka bir şey görmemişti ve artık bu görüntülerden etkilenmiyordu, ama bu yıkıntı yığınına şimdi, sanki yaşamında ilk kez yıkılmış bir yapı görüyormuş gibi bakıyordu.

Yalnız bir yapı, diye düşündü. Bir tek yapı. Diğerlerinin tümü ayakta henüz. Yıkıntının yanından koşar adım geçti ve yine havayı kokladı. Koku, buradan gelmiyordu. Bu ev, oldukça uzun bir süre önce yıkılmıştı. Belki de bir rastlantı sonucu, bir uçağın artık dönerken fırlatıverdiği bir bombayla yıkılmıştı.

Sokağın adını aradı. Bremer Strasse olduğunu gördü. Ha-kenstrasse’ye daha epey vardı. En aşağı yarım saat yürümesi gerekiyordu. Daha hızlı yürümeye başladı. Yolda hemen kimseye rastlamıyordu. Karanlık bir kapı kemerinin altında küçük mavi ampuller yanmaktaydı. Kâğıtlarla karartılmış olan ampullerden, bir veremlinin tenini anımsatan solgun ışıklar dökülmekteydi.

Sonra yıkılmış ilk sokak köşesine vardı. Bu kez birkaç yapının yıkıntısıyla karşılaşmıştı. Yalnızca birkaç yan duvar ayakta kalmıştı. Eğri büğrü ve kapkara, göğe doğru yükseliyorlardı. Aralarındaki bükülmüş çelik kasnaklar, taşların arasında oynaşan yılanlar gibi aşağı sarkmıştı. Yıkıntının bir kısmı kenara kü-relenmişti. Bu yıkıntılar da oldukça eskiydi. Graeber, hemen yakınlarından geçti. Kaldırımın üstündeki molozların arasından ilerledi ve karanlıkta, karanlıktan daha koyu gölgelerin, dev böcekler gibi hareket ettiklerini gördü. "Hey! Kim var orada? " diye seslendi.

Sıvalar döküldü, taşlar oraya buraya yuvarlandı. Gölgeler, hışırtılar çıkararak kayboluverdiler. Graeber, birisinin sesli sesli ve sık sık soluk aldığını duydu. Sonra bu kadar sesli soluyanın kendisi olduğunu anladı.

Şimdi artık koşmaya başlamıştı. Yanık kokusu, daha yoğunlaşmıştı. Yıkıntılar çoğalmıştı. Kentin eski bölümüne vardığında durdu, gözlerini dikip baktı, baktı. Eskiden burada bir dizi ortaçağdan kalma ev vardı. Evlerin damları sivri, üzerleri de renkli yazılarla süslüydü, ama şimdi hiçbiri kalmamıştı. Gra-eber onların yerine karmakarışık bir yangın yeriyle, kömürleşmiş kalaslarla, temel duvarlarıyla, taş yığınlarıyla, sokak kalıntılarıyla ve bunların üzerinde dalgalanan beyazımsı bir

dumanla karşılaşmıştı. Evler, kuru talaş gibi yanıp kül oluvermişti. Gra-eber koşmaya devam etti. Müthiş bir korkuya kapılmıştı. Annesiyle babasının oturdukları evin hemen yakınında ufak bir bakır fabrikasının bulunduğu aklına gelmişti. Uçaklar, hedef olarak bu fabrikayı seçmiş olabilirdi. Moloz dolu yollardan ve dumanı tüten, ıslak yıkıntıların arasından elinden geldiğince hızlı geçti, önüne çıkan birkaç kişiye çarptı, koştu, moloz yığınlarına tırmandı ve sonra durdu. Artık nerede bulunduğunu kes-tiremiyordu.

Çocukluğundan beri bildiği kent o denli değişmişti ki, artık yolunu bulamıyordu. Graeber, yolunu yapıların yüzlerine göre bulmaya alışkındı, ama şimdi ortada yapı diye de bir şey kalmamıştı ki! Yanından hızlı adımlarla geçen bir kadına, Ha-kenstrasse'ye nasıl gidebileceğini sordu.

"Ne? " diye sordu kadın ürkek. Pislik içindeydi ve ellerini göğsüne yapıştırmıştı.

"Hakenstrasse'ye nereden gidebilirim? "

Kadın eliyle bir hareket yaptı. "Orada, köşeyi dönünce. "

Graeber, kadının gösterdiği yöne ilerledi. Sokağın bir yanında, kömürleşmiş ağaçlar duruyordu. Dalların çoğu yanmıştı. Gövdelerle bazı dallar ise henüz yerindeydi. Yeryüzünden gökyüzüne doğru açılmış kapkara elleri andırıyorlardı.

Graeber, yönünü kestirmeye çalıştı. Bulunduğu yerden Katharinen Kilisesi'nin kulesini görebilmesi gerekiyordu, ama göremedi. Belki kilise de yıkılmıştı. Artık kimseye bir şey sormaya kalkışmadı. Bir ara bir yerde sedyelerin durduğunu gördü. Adamlar, molozları kürelemekteydiler. itfaiyeciler, koşuşup duruyorlardı. Dumana su sesi karışıyordu. Bakır fabrikasından koyu bir alev yükseliyordu. Sonra Hakenstrasse'yi buldu.

YEDİNCİ BÖLÜM

Sokağın adının yazılı olduğu tabela, bir sokak lambasının eğilmiş direğinde asılıydı. Çarpılmış olan ok, direğin yakınındaki bir bomba çukurunu gösteriyordu. Çukurun içinde duvar kalıntılarıyla bir demir karyola vardı. Graeber, çukurun çevresini dolanıp koştu. Biraz ötede ayakta kalmış bir yapı gördü. On sekiz, diye fısıldadı, bu, on sekiz numara olmalı!
Tanrım, keşke bu, on sekiz numara olsa!

Yanılmıştı. Gördüğü yalnızca bir yapının ön yüzüydü, ama karanlıkta, sanki yapının tamamı sapasağlammış gibi görünüyordu. Graeber yaklaştığında, ön yüzün gerisinde hiçbir şey kalmamış olduğunu anladı. Üst katlardaki çelik kirişlerin arasında bir piyano sıkışmıştı. Kapağı, kopup gitmişti. Tuşlar, kocaman bir ağzın içindeki bembeyaz dişler gibi parıldamaktaydı. Sanki tarih öncesinden kalma bir hayvan, büyük bir öfke içerisinde aşağı batıyordu. Yapının ön yüzündeki kapı, açıktı.

Graeber, oraya doğru koştu. Tam bu sırada arkasından biri, "Hey durun! " diye seslendi. "Nereye gitmek istiyorsunuz? "

Graeber karşılık vermedi. Ansızın babaevinin nerede olduğunu unutmuştu. Ayrı kaldığı yıllar boyunca o evin her parçasını, her pencereyi, kapıyı ve merdivenleri kaç kez gözünün önünden geçirmişti, ama şimdi, bu gece, düşünceleri karmakarışıktı.

Şu anda sokağın hangi yanında bulunduğunu bile bilmiyordu.

"Hey! " diye seslendi ses yine. "Duvarın altında mı kalmak istiyorsunuz? "

Graeber, evin açık duran kapısından baktı. Bir merdiven başı gördü. Yapının numarasını araştırdı. Bir sivil savunma görevlisi, yanına geldi. "Ne yapıyorsunuz burada? "

"Burası on sekiz numara mı? On sekiz numara nerede? "

"On sekiz numara mı? " Adam, başındaki miğferi düzeltti. "Sanırım on sekiz numara neredeydi demek istiyorsunuz! "

"Ne? "

"Anlaşılmayacak bir şey yok. Görmüyor musunuz? "

"Burası on sekiz numara değil! "

"Değildi, demeniz gerek. Artık parolamız hep geçmiş zaman kipleriyle konuşmak. "

Graeber, adamı ceketinin yakalarından yakaladı. "Bana bakın, " dedi vahşi bir sesle, "Buraya şaka dinlemeye gelmedim. On sekiz numara nerede? "

Adam yüzüne baktı. "Beni bırakın, yoksa düdük çalıp polis çağırırım. Burası yıkıntı kaldırma bölgesi, dışarıdan girmek yasak. Şimdi tutuklanırsınız. "

"Tutuklamazlar. Cepheden geliyorum. "

"Önemli mi bu? Burası cephe değil mi sanki? "

Graeber adamı bıraktı. "On sekiz numara, evimin olduğu yer, " dedi. "Hakenstrasse on sekiz. Annemle babam, bu sokakta otururlar. "

"Burada artık kimse oturmuyor. "

"Hiç kimse yok mu? "

"Yok. Olsa bilirdim, çünkü benim evim de buradaydı. " Adam birdenbire dişlerini gıcırdattı. "Bir zamanlar, anlıyor musunuz? On dört günden tam altı hava saldırısına uğradık. Ya siz, cepheden gelen asker, siz ne yaptınız? Kahrolasıca arkadaşlarınızla birlikte oralarda yan gelip yattınız! Sağlıklı ve neşeli olduğunuz ilk bakışta anlaşılıyor! Buna karşılık benim karım ne olacak? Orada! " Önünde durdukları yapıyı gösterdi. "Kim çıkartacak karımı bu yıkıntıların altından? Kimse! Öldü çünkü! Bu yüzden ‘değmez’ diyorlar, kurtarma ekipleri! Çünkü daha önemli işler var. Allahın belası bir sürü dosyayı, büroyu ve resmi daireyi kurtarmak zorundalarmış her şeyden önce. " Zayıf yüzünü Graeber’e yaklaştırdı. "Size bir şey söyleyeyim mi asker? İnsan, kendi başına gelmedikçe, olup bitenleri gereğince değerlendiremez. Değerlendirdikten sonra da artık çok geçtir.

Cepheden geliyorsunuz, ha? " Yere tükürdü. "Göğsü tenekeci dükkânı gibi nişanlarla bezenmiş bir yürekli asker! On sekiz numara daha yukarıda, şu molozları kaldırdıkları yerde. "

Graeber, adamın yanından uzaklaştı. Molozları kaldırdıkları yerde, diye düşündü. Molozları kaldırdıkları yerde! Hayır, gerçek olamaz bütün bunlar! Biraz sonra daldığım uykudan uyanacağım ve kendimi bir sığınakta ya da adsız bir Rus köyünün evlerinden birinin bodrumunda bulacağım. Yanımda küfür edip duran Immermann'ın sesini duyacağım. Biraz ötede Mücke ve Sauer'i göreceğim. Burası Rusya çünkü, Almanya değil. Almanya sapasağlam ve iyi korunuyor.

Bağırtıları ve küreklerin çıkardığı sesleri duydu. Sonra dumanı tüten yıkıntıların üstünde çalışanları gördü. Patlayan bir borudan fışkıran sular, sokak boyunca yayılmaktaydı. Karartılmış lambaların ışığı, üstünde yansımalar yapıyordu.

Emirler vermekte olan bir adamın yanına koştu. "On sekiz numara burası mı? "

"Ne? Çekilin gidin buradan! Ne işiniz var burada? "

"Annemi ve babamı arıyorum. On sekiz numarada otururlardı. Neredeler şimdi? "

"Oğlum ben Tanrı mıyım ki bileyim nerede olduklarım? "

"Kurtuldular mı? "

"Başka yere sorun. İşin bu yanı bizi ilgilendirmez. Biz yalnızca kurtarma işlerinde çalışıyoruz. "

"Yıkıntıların altında kalanlar oldu mu? "

"Tabii. Burada oyun oynamıyoruz ya! " Adam ellerinde küreklerle çalışan ekibe döndü. "Durun! Ses çıkartmayın! Will-mann, vur bakalım karşılık veren olacak mı? "

Çalışanlar doğruldular. Üstlerinde kazaklar, asker pantolonları, sivil ceketler, eski makinist tulumları vardı. Yakaları kirliydi. Hepsi toza toprağa bulanmıştı ve yüzleri ter içindeydi. Biri, yıkıntıların içine diz çöktü ve elindeki çekiçle, dışarı fırlamış bir boruya vurdu. Ekip başkanı, "Ses etmeyin! " diye bağırdı.

Ortalık birden sessizleşiverdi. Çekiçle vuran adam, kulağını boruya dayamıştı. Yalnızca adamların soluk alışları ve kireçlerin hışırtısı duyuluyordu. Uzaklardan cankurtaranların ve yangın arabalarının düdükleri geliyordu. Adam, çekiçle yine vurdu. Sonra doğruldu. "Hâlâ karşılık veriyorlar, ama şimdi daha sık aralıklarla vuruyorlar. Herhalde aşağıda hava azaldı. "

Çekici hızlı hızlı birkaç kez boruya vurup karşılık verdi. "Haydi! " diye bağırdı ekip başkanı. "Buraya, sağ tarafa! Hava alabilmeleri için şu boruyu iyice içeri itmeye çalışalım. "

Graeber, hâlâ adamın yanından ayrılmamıştı. "Burası bir sığınak mı? "

"Tabii! Ne sandınız? Kimse olmasa, karşılık verilir miydi aşağıdan? "

Graeber yutkundu. "Acaba aşağıdakiler, ev halkından mı? Karşıdaki sivil savunma görevlisi burada artık kimsenin oturmadığını söyledi. "

"O karşıdaki memurun beyni sulanmış. Aşağıda bize karşılık veren insanlar var. Bu da bize yeter. "

Graeber sırt çantasını yere bıraktı. "Güçlüyümdür. Kazmanıza yardım edebilirim. " Adamın yüzüne baktı. "Ben de çalışmalıyım. Annemle babam belki de... "

"Nasıl isterseniz! Willmann, biri daha nöbete giriyor. Fazladan bir kazmanız var mı? "

Önce ezilmiş bacaklar göründü. Bir kalas, onları kırmış ve sıkıştırmıştı. Adam, henüz yaşıyordu. Bayılmış da değildi. Graeber, bakışlarını onun yüzüne dikti. Tanımıyordu. Kalası testereyle kesip bir sedye getirdiler. Adam bağırmıyordu. Yalnız birden gözleri kaydı ve bembeyaz kesildi.

Giriş yerini genişlettiler ve iki ölü buldular. İkisi de ezilmişti. Yüzleri yamyassı olmuştu, bir şey seçebilmek olanağı yoktu. Burunlar kaybolmuştu. Dişler, biraz dağılmış ve eğri büğrü duruşlarıyla iki sıra yassı çekirdeğe ya da pişmiş bademlere benziyordu. Graeber, cesedin üstüne eğildi. Saçlarının koyu renk olduğunu gördü. Kendi yakınları ise sarışındı. Ölüleri yıkıntıların içinden çıkardılar. Yamyassı halleriyle sokağın taşlarının üstünde tuhaf bir görünüşleri vardı.

Çevre, biraz aydınlanmıştı. Ay yükselmekteydi. Gökyüzü yumuşak, renksize yakın soluk ve donuk bir maviye bürünmüştü. Graeber, yerine bir başkası geçtiğinde, "Hava saldırısı ne zaman oldu? " diye sordu.

"Dün gece. "

Graeber ellerine baktı. Soluk ışığın altında kapkara görünüyorlardı. Üstündeki kan da siyahtı. Bunun kendi kanı olup olmadığını bilmiyordu. Molozları ve cam kırıklarını elleriyle kürelemiş olduğunun bile farkında değildi. Adamlar çalışmayı sürdürdüler. Bomba buharlarındaki asit yandığından, durmadan gözleri sulanıyordu. Kollarıyla sık sık silmelerine karşın, göz pınarları hemen dolmaktaydı. Arkasından biri, "Hey, asker! " diye seslendi.

Graeber dönüp baktı. Gözleri yaşlar içinde olan bir adam, "Bu sırt çantası sizin mi? " diye sordu.

"Neredeki çanta? "

"Bakın orada. Biri çantayla birlikte sıvışmaya çalışıyor. "

Graeber dönmeye yeltendi. "Çantanızı çalıyor resmen, " dedi adam çantanın bulunduğu yönü göstererek. "Kendisini henüz yakalayabilirsiniz. Acele edin! Ben sizin yerinize dururum. "

Graeber artık düşünemiyordu. Yalnızca adamın dediğine ve yaptığı işarete göre davranır olmuştu. Sokaktan aşağı koştu ve birinin moloz yığınına tırmandığını gördü. Ardından yetiştiğinde, sırt çantasını sürükleyerek götürmeye çalışanın yaşlı bir adam olduğunu gördü. Graeber, çantanın kayışına bastı. Adam çantayı bıraktı, döndü, ellerini havaya kaldırdı, tiz ve

yüksek bir ses çıkardı. Ayışığının altında ağzı büyük ve simsiyahtı. Gözleri parlıyordu.

İki SS devriye geziyorlardı, yaklaştılar. "Ne oluyor burada? "

Graeber, "Hiç, " diyerek çantanın kayışlarını sırtına geçirdi. Çantayı çalmaya kalkışan adam susmuştu. Yüksek sesle ve hızlı hızlı soluk alıyordu. SS'lerden biri, "Ne yapıyorsunuz burada? " diye sordu. Yaşlıca bir subaydı. "Belgelerinizi gösterin. "

"Moloz temizliğine yardım ediyorum. Şurada. Annemle babam, orada otururlardı. Gitmeye... "

SS subayı, daha sertçe bir sesle, "Maaş cüzdanınız, " dedi.

Graeber, gözlerini karşısındakilere dikti. SS'lerin askerleri denetlemeye haklarının olup olmadığı konusunda tartışmak anlamsızdı. İki kişiydiler ve ikisi de silahlıydı. Graeber izin belgesini çıkardı. Adam cep fenerini yakıp okudu. Kâğıt parçası, bir an sanki kor gibi için için yanıyormuşçasına parıldamıştı. Gra-eber, kaşlarının titrediğini algıladı. Sonunda cep feneri söndü ve SS subayı, izin belgesini geri verdi. "Hakenstrasse 18'de oturuyorsunuz, öyle mi? "

Sabırsızlıktan neredeyse çıldıracak olan Graeber, "Evet, " dedi. "Şurada, molozları kaldırıyorduk. Ailemi arıyorum. "

"Nerede arıyorsunuz? "

"Orada, küreledikleri yerde. Görmüyor musunuz? "

"Orası on sekiz numara değil, " dedi SS subayı.

"Ne dediniz? "

"On sekiz numara orası değil. Gösterdiğiniz yer, yirmi iki numara. On sekiz burası. " İçinden demir kazıkların yükseldiği bir yıkıntıyı gösteriyordu.

Graeber, "Emin misiniz? " diye kekeledi.

"Tabii eminim. Gerçi şimdi görünüş bakımından hiçbir yerin ötekilerden ayrı bir yanı kalmadı, ama burasının on sekiz numara olduğunu iyi biliyorum. "

Graeber yıkıntılara baktı. Üstlerinde duman tütmüyordu. "Sokağın bu kesimi dün bombalanmadı, " dedi SS subayı, "Sanırım geçen hafta bombalanmıştı. "

"Acaba... " Graeber bir an durduktan sonra, sözünü sürdürdü. "Acaba kurtulanlar oldu mu? "

"Bilmiyorum, ama kurtulanlar hep oluyor. Hem belki de annenizle babanız, içeride değildiler. Çoğunluk, büyük sığınaklara gidiyor. "

"Acaba kurtulup kurtulamadıklarını ve kurtuldularsa şimdi nerede olduklarını nasıl öğrenebilirim? "

"Bu gece hiçbir yerden öğrenemezsiniz. Belediye de bombalandığından, her şey karmakarışık. Yarın muhtarlıktan sorun. Bu adamla aranızda ne geçiyordu? "

"Hiç. Yıkıntıların altında hâlâ insanlar var mıdır sizce? "

"Hepsinin altı ölü dolu. Hepsini çıkarmaya kalkışsak, şimdikinin dört yüz katı adam gerekir. Kahrolasıca domuzlar, ayrım gözetmeksizin bütün kenti bombalıyorlar. "

SS subayı gitmeye davrandı. "Burası yasak bölge mi? " diye sordu Graeber.

"Neden? "

"Oradaki sivil savunma memuru, böyle olduğunu ileri sürüyor. "

"O memurun biraz beyni sulanmış. Zaten onun için görevinden alındı. Burada istediğiniz kadar kalabilirsiniz. Eski tren istasyonunun bulunduğu yerde kurulan Kızılhaç noktasında belki yatacak bir yer bulabilirsiniz. Tabii şansınız varsa! "

Graeber kapıyı aradı. Bir noktada molozlar temizlenmişti, ama hiçbir yerde bodruma inen bir kapıya rastlayamadı. Yıkıntıların üstüne tırmandı. Ortada bir parça merdiven yükselmekteydi. Basamaklarla korkuluk, sağlam kalmıştı. Anlamsız bir biçimde boşluğa doğru uzanıyordu. Merdivenin ardındaki moloz yığını, daha yüksekti. Bir koltuk, sanki birisi özellikle yerleştir-mişçesine bir girintide durmaktaydı. Yapının arka duvarı bahçeye doğru çökmüş ve diğer yıkıntıların üstüne yığılmıştı. Tam bu sırada bir gölge geçti. Graeber bir an bunun, biraz önce karşılaştığı yaşlı adam olduğunu sandı, ama sonra bir kedi olduğunu gördü. Düşünmeden bir taş alıp ardından fırlattı. Birdenbire aklına, kedinin ölü eri yemiş olabileceği gibi anlamsız bir düşünce gelmişti. Acele acele öte yana geçti. Şimdi on sekiz numaranın gerçekten burası olduğunu anlamıştı. Bahçenin küçük bir bölümü sağlam kalmıştı, İçindeki sırasıyla tahta bir kameriye, ayaktaydı. Onun ardında da bir ıhlamur ağacının gövdesi vardı. Parmaklarını dikkatle ağacın kabuğu üzerinde gezdirdi ve çok yıllar önce kendi eliyle kazdığı harfleri parmaklarının altında duydu. Döndü. Ay, şimdi yıkıntının duvarının üzerine yükselmişti ve içerisini aydınlatıyordu. Bu konumuyla bulunduğu yer, insanların olmaktan çok uzak, tümüyle yabancı, belki düşlerde görülebilen, ama hiçbir zaman gerçekten var olamayacak bir yere, bir volkan kraterine benziyordu. Graeber, son yıllar boyunca hemen yalnızca böyle görüntülerle karşılaştığını unu-tuvermişti.

Arka kapılar, hepten tıkanmıştı. Graeber kulak kabartıp dinledi. Demir putrellerden birine vurup yine dinledi. Ansızın bir inleme duyduğunu sandı. Rüzgâr olmalı, diye düşündü. Rüzgârdan başka bir şey olamaz, ama sonra aynı sesi yine duydu. Merdivenin bulunduğu yöne koştu. Kedi, sığındığı merdiven basamağından kaçtı. Graeber, yine kulak kabarttı. Her yanı titriyordu. Ve sonra birdenbire annesiyle babasının yıkıntıların altında diri diri gömülü olduklarına, henüz yaşadıklarına, kapalı kaldıkları karanlığın içinde yaralanmış elleriyle öteyi beriyi kazıyıp onun adını seslendiklerine inanıverdi.

Taşları ve molozları bir yana itmeye başladı. Sonra kendine gelip döndü ve koştu. Düştü, dizi berelendi, harç ve taşların üstünden sokağa kaydı ve bütün gece boyunca çalıştığı yıkıntının başına koştu.

"Gelin! On sekiz numara burası değil! Orada! Kazmama yardım edin! "

Ekip başkanı doğrularak, "Ne dediniz? " diye sordu.

"Burası on sekiz numara değil! Annemle babam, öbür yan-dalar... "

"Nerede? "

"Orada! Çabuk olun! "

Adam onun gösterdiği yana baktı. Sonra Graeber'i elinden geldiğince incitmemeye çalışarak. "Orası çok eski bir yıkıntı asker, " dedi. "Buradaki işimizi sürdürmek zorundayız. "

Graeber, sırt çantasını yere fırlattı.

"Ama orada kalanlar benim annemle babam. Buyrun, alın! Çantamda yiyecek var. Öteberi var. Para da var! "

Adam kanlı ve yaşlı gözlerini ona çevirdi. "Bu yüzden buradakileri ölüme mi terk edelim? "

"Hayır, ama... "

"Öyleyse? Buradakiler, daha yaşıyor. "

"Belki de daha sonra? "

"Sonra mı? Adamlarımın yorgunluktan neredeyse yıkılmak üzere olduklarını görmüyor musunuz? "

"Burada bütün gece boyunca çalıştım. Bu durumda bana da... "

Ekip başkanı birdenbire öfkeyle, "Aklınızı başınıza toplayın biraz! " dedi. "Orada kazmanın bir yararı dokunmaz artık. Anlayamıyor musunuz bunu? Yıkıntıların altında kalan olup olmadığını bile kesinlikle bilmiyorsunuz. Sanırım kimse de yoktur, çünkü olsaydı duyardık. Şimdi artık bizi rahat bırakın! "

Bu sözlerden sonra yine kazmasını eline aldı. Graeber durdu. Çalışmakta olanların sırtlarına baktı. Sonra sedyelere ve onları taşımak üzere gelen iki

kişiye baktı. Patlayan borudan fışkıran su, bütün sokağı kaplamıştı. Graeber, tüm gücünün gövdesinden akıp gittiğini algıladı. Bir an kalıp kazanlara yardım etmeyi düşündü, yapamayacaktı. Adımlarını sürüyerek bir zamanlar on sekiz numaralı yapı olan yıkıntıya döndü.

Moloz yığınlarına baktı. Bir kez daha taşları temizlemeye koyuldu, ama bundan çabuk vazgeçti. Tek başına başaramazdı. Molozlar temizlendikten sonra geride demir kirişler, beton ve tuğlalar vardı. Yapı eskiden sağlam yapılmıştı. Bu yüzden yıkıntıyı kaldırmak, olanaksız denecek kadar güçtü. Belki de kaçmayı gerçekten başarmışlardır, diye düşündü. Belki de yapıyı bom-balamazdan önce boşaltmışlardır. Şu anda Güney Almanya köylerinden birindedirler. Ya da Rothenburg'da. Yumuşacık yataklarda yatıyorlardır. Anneciğim. Anne. Bomboş hissediyorum kendimi. Sanki ne başım, ne de midem var.

Merdivenin yanına çöktü. Hazreti Yakup'un merdiveni diye aklından geçirdi. Neydi Hazreti Yakup'un merdiveni? Göğe giden bir merdiven değil miydi? Ve melekler inip çıkmıyorlar mıydı? Peki, ama neredeydi bu melekler? Her biri şimdi birer uçak olmuştu. Ya toprak ana, o neredeydi? Artık yalnızca mezarların üstünü mü örtmeye yarıyordu? Mezar kazdığım da oldu, diye düşündü. Hem de bir sürü. Burada ne yapıyorum? Neden kimsecikler koşmuyor yardımıma? Binlerce yıkıntı gördüm, ama hiçbiri gerçek değildi. Gerçeğine ilk kez bugün rastladım. Asıl yıkıntı denen, bu önümdeki. Bu, bugüne kadarkilerin tümünden başka. Neden altında değilim? Oysa altında gömülü olmalıydım.

Sesler kesildi. Son sedyeler de götürülmüştü. Ay, daha da yükselmişti. Acımasız ve ayça biçiminde, kentin üzerinde parlamaktaydı. Kedi yine ortaya çıktı. Uzun uzun Graeber'e baktı. Gözleri, her şeye biçimini yitirten ışıkta yeşil yeşil yanıyordu. Dikkatle yaklaştı. Hiç ses çıkartmaksızın birkaç kez Graeber'in çevresini dolandı. Sonra daha da yaklaştı, ayaklarına süründü, sırtını kabarttı ve mırıldanmaya başladı. Sonra Graeber'in yanına kıvrılıp yattı, ama Graeber bu kez onu algılamamıştı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Gün pırıl pırıl doğdu, Graeber, yıkıntılar arasında uyumaya öylesine alışmıştı ki, nerede olduğunu ancak bir süre sonra anlayabildi, ama sonra bir anda her şeyi anımsayıverdi.

Merdivene dayanarak düşüncelerini toparlamaya çalıştı. Kedi, onun biraz ötesinde, yarı yarıya molozlara gömülmüş bir banyo teknesinin altında oturmuş, keyifli keyifli temizleniyordu. Dünya yıkılmış, umurunda bile değildi.

Graeber, saatine baktı. Muhtara gitmek için vakit henüz çok erkendi. Ağır ağır ayağa kalktı. Eklemleri tutulmuştu. Elleri kan ve pislik içindeydi. Banyo teknesinde biraz temiz su buldu, herhalde yangın söndürme çalışmalarından ya da yağmurdan artakalmıştı. Suda yüzünün yansısını gördü. Kendisine yabancı gelen bir yüzdü bu. Sırt çantasından bir parça sabun çıkararak yıkanmaya başladı. Su kapkara kesilmiş, elleri yine kanamaya başlamıştı. Kurusun diye ellerini güneşe tuttu. Sonra üstüne başına baktı. Pantolonu yırtılmış, ceketi kirlenmişti. Islak mendille ceketini üstünkörü bir sildi. Şu anda bundan fazlasını yapamazdı.

Çantasında ekmek vardı. Matarasında da kahve kalmıştı. Kahveyi içip ekmeğini yedi. Birdenbire karnı çok acıkmıştı. Gırtlağı, sanki bütün gece hiç durmamacasına bağırmış gibi kupkuruydu. Kedi temizlenmesini bırakıp yanına geldi. Graeber bir parça ekmek uzattı. Hayvan, uzatılanı dikkatle ağzına aldı, biraz öteye taşıdı ve yemek üzere yere çöktü. Bu arada gözünü Graeber'den ayırmıyordu. Tüyleri simsiyahtı. Yalnız ayaklarından birinin ucu beyazdı. Yıkıntılar arasındaki cam kırıkları, güneş ışığında parlıyordu. Graeber sırt çantasını alıp sokağa indi.

Aşağıda durup çevresine bakındı. Kentin görünümü ona tümüyle yabancılaşmıştı. Her yer, dişleri yer yer dökülmüş bir ağız gibi boşluklarla doluydu. Katedralin yeşil kubbesi yok olmuştu. Katharinen Kilisesi yıkılmıştı. Çevredeki damlar, sanki tarih öncesinden kalma dev böcekler bir karınca yuvasının altını üstüne getirmiş gibi, kemirilmiş ve harap olmuştu.

Hakens-trasse’de ancak birkaç yapı ayakta kalabilmişti. Kent, artık kavuşmayı beklediği vatanı olmaktan çok uzaktı, bir Rus kenti gibiydi.

Yalnızca ön yüzü kalmış yapının kapısı açıldı. Akşamki sivil savunma görevlisi, dışarı çıktı. Onun, artık yapıdan başka her şeye benzeyen bir yıkıntıdan, sanki hiçbir şey olmamış gibi çıkışını görmek, hayaletle karşılaşmak gibi oluyordu. Adam, Graeber’i görünce elini salladı. Graeber bir an durakladı. SS subayının adamın deli olduğunu söylediği aklına gelmişti. Sonra adamın yanına gitti.

Adam, dişlerini göstererek konuştu:

"Ne yapıyorsunuz burada? Yağmacılık mı? Yasak olduğunu bilmiyor musunuz? "

"Bu saçma sapan konuşmaları bırakın artık! " diye karşılık verdi Graeber. "Bana annemle babam hakkında bir şey bilip bilmediğini söylerseniz, daha iyi olur. Adları, Paul ve Marie Gra-eber’dir. Şu karşıda otururlardı. "

Adam zayıf ve sakallı yüzünü ona yaklaştırdı. "Ah, dün akşamki cepheden dönen asker; sizsiniz demek! Böyle bağırıp durmayın, asker! Yakınlarını yitiren bir tek siz mi varsınız? Ya bu nedir? "

Eliyle, kapısından çıktığı yapıyı gösteriyordu.

"Ne? "

"Kapıda asılı olan! Gözleriniz görmüyor mu? Onu şaka olsun diye asmadılar ya oraya! "

Graeber karşılık vermedi. Rüzgârda ağır ağır sallanan kapının dış yüzünde bir sürü kâğıt parçasının yapışık olduğunu görmüştü. Hızlı adımlarla oraya gitti.

Kâğıtlarda, kaybolanlar için adresler ve haberler yazılıydı. Bazıları, kurşun kalem, mürekkep ya da kömürle doğrudan doğruya kapının kaplamasına yazılmıştı, ama çoğunluğu, kapıya raptiye veya yapışkan bantlarla tutturulmuş kâğıtların üstünde yazılıydı. Bir okul defterinden yırtılmış ve

dört raptiye ile tutturulmuş çizgili bir kâğıdın üstünde, "Heinrich ve Georg, Hermann Amca'ya gelin. Irma öldü. Anneniz, " yazılıydı. Onun hemen altında, bir ayakkabı kutusunun karton kapağı üstünde ise, "Tanrı Aşkına Brunhilde Schmidt hakkında bilgisi olan, Thüringen Strasse 4'e başvursun, " cümlesi okunuyordu. Yanında, bir kartpostala, "Otto, biz Haste'de ilkokuldayız, " yazılıydı. Ve en altta, kurşun kalem ve mürekkeple yazılmış haberlerden sonra, çevresi işlemeli bir peçetenin üstüne boya kalemleriyle, "Marie, neredesin? " yazılmıştı. İmza yeri, boştu.

Graeber doğruldu.

Adam, "Sizinkilerden haber var mı? " diye sordu.

"Hayır. Geleceğimi bilmiyorlardı. "

Deli, sanki sessizce gülüyormuş gibi yüzünü buruşturdu.

"Kimsenin kimseden haberi yok, asker! Kimsecikler bir şey bilmiyor! Ve kötüler, her zaman yakayı sıyırmasını beceriyor. Hergelelere hiçbir şey olmuyor. Öğrenemediniz mi bunu da-ha? "

"Öğrendim. "

"Öyleyse siz de yazın! Siz de yazın adınızı sefiller listesine! Ve sonra bekleyin! Hepimiz gibi, canınız çıkana kadar bekleyin! "

Adamın yüzü değişti. Ansızın dayanılmaz bir acının etkisiyle parçalanmış gibiydi.

Graeber ona arkasını döndü. Molozların içine eğilip, üstüne yazabileceği bir şey aradı. Sonra kırık bir çerçevenin içinde Hitler'in renkli bir resmini buldu. Arkası beyaz ve boştu. Üst kısmını yırttı, bir kurşun kalem çıkardı ve düşünmeye koyuldu. Birden ne yazacağını kestiremez olmuştu. Sonunda matbaa harfleriyle, "Ernst izinli olarak döndü. Paul ve Marie Graeber hakkında bilgi rica ediyor, " yazdı.

Adam arkasından alçak sesle, "Vatana ihanet, " dedi.

"Ne? " Graeber dönüp ona baktı.

Graeber öfkeyle, "Zaten yırtılmıştı ve pisliğin içindeydi, " diye karşılık verdi. "Hem gevezeliği kesin de beni rahat bırakın artık! "

Kâğıdı tutturmasına yarayabilecek bir şey bulamadı. Sonunda annenin çağrısının dört raptiyesinden ikisini söktü ve kendi kâğıdını astı. Bunu isteyerek yapmamıştı. Kendini, sanki bir yabancının tabutundan çelenk çalan biri gibi görmüştü, ama başka çıkar yol da yoktu. Ve iki raptiye de annenin çağrısını, dört raptiye kadar iyi tutuyordu.

Sivil savunma görevlisi, onun arkasından bakmıştı.

Bir emir verir gibi, "Tamam! " dedi. "Ve şimdi Sieg Heil, asker! Bundan böyle matem tutmak yasak artık! Matem giysisi de yok! Direnme gücünü zayıflatır! Bu dava uğrunda kurban verebildiğiniz için göğsünüz kabarmak! Pis domuzlar! Eğer görevinizi gereğince yerine getirseydiniz, bütün bunlar olmayacaktı! "

Sert bir hareketle döndü ve incecik bacaklarının leylek gibi açarak uzaklaştı.

Graeber, onu hemen unutuverdi. Hitler'in resminin geri kalanından küçük bir parça daha yırttı ve üstüne, kapıda okuduğu bir adresi yazdı. Bu, Loose ailesinin adresiydi. Onları tanıdığından, annesiyle babası hakkında onlardan bilgi isteyecekti.

Sonra resmin geri kalanını da çerçeveden çıkardı, arkasına aynı metni yazdı ve on sekiz numaraya döndü. Orada kâğıdı, göze görünebilecek şekilde iki taşın arasına sıkıştırdı. Böylece haberin okunma olasılığını artırmış oluyordu. O anda yapabileceği, bu kadardı. Bir süre daha, altında bir mezar bulunup bulunmadığını bilmediği taş ve moloz yığınının önünde kaldı. Köşedeki kadife koltuk, güneşin altında bir zümrüt gibi parlıyordu. Sokakta, onun yanındaki bir kestane, hiç zarar görmeden kalabilmişti. Yaprakları güneşin ışıkları altında tatlı parıltılar saçıyor, dallarının arasında neşeli neşeli ötüşen ispinozlar, kendilerine yuva yapıyorlardı.

Graeber saatine baktı. Belediyeye gitmesinin zamanı gelmişti.

Kayıplar bölümünün gişesi, yaş tahtadan üstünkörü yapılmıştı. Boyanmamıştı, reçine ve orman kokuyordu. Odanın bir bölümünde tavan çökmüştü. Marangozlar, yıkılan kısma yeni kalaslar yerleştirip çakıyorlardı. Odada bulunanlar, ses çıkar-maksızın sabırla beklemekteydi. Gişede tek kollu bir memurla iki kadın oturuyordu.

En sağdaki kadın, "Ad? " diye sordu.

Yassı ve geniş bir yüzü vardı. Talazlanmış saçlarına kırmızı ipekten bir şerit bağlamıştı.

"Graeber, Paul ve Marie Graeber. Vergi yazmanı. Haken-trasse on sekiz. "

"Ne dediniz? " Kadın elini kulağına götürmüştü.

Graeber, çekiç gürültüleri arasında, "Graeber, " diye yineledi. "Paul ve Marie Graeber. Vergi yazmanı. "

"Graeber, Graeber... " Kadının parmağı, sütunlar boyunca aşağı kaydı ve bir yerde durdu.

"Graeber, evet, önadı neydi? "

"Paul ve Marie. "

"Efendim? "

"Paul ve Marie! "

Graeber ansızın çok öfkelenmişti. Acısını bir de haykırmak zorunda kalışı, ona dayanılmaz gibi gelmişti.

"Hayır. Buradakinin adı Ernst Graeber. "

"Ernst Graeber, benim adım. Ailemizde bu adı taşıyan başka kimse yok. "

"O halde bu, siz olamazsınız. Listemizde başka Graeber de yok. " Kadın, başını kaldırıp gülümsedi.

"İsterseniz, birkaç gün sonra gelip yine sorabilirsiniz. Henüz bütün raporlar bize ulaşmış değil. Evet, kim var sırada... "

Graeber yerinden kımıldamamıştı.

"Başka nereden bilgi alınabilir? "

Sekreter, saçındaki kırmızı ipek şeridi düzeltti.

"Kayıt bürosundan. Evet, sıra kimde? "

Graeber, arkasından birinin ittiğini hissetti. Bu, elleri kuş pençelerini andıran kısa boylu ve yaşlı bir kadındı. Graeber, yana çekildi.

Bir süre daha ne yapacağına karar veremeden gişenin yanında durdu. Bütün söyleyebileceklerinin bu kadar olduğuna bir türlü inanamıyordu. Her şey, çok çabuk olup bitmişti. Buna karşılık yitirdikleri, çok büyüktü. Tek kollu memur, ona baktı ve eğildi.

"Yakınlarınızın bu listede yazılı olmadığına sevinin, " dedi.

"Neden? "

"Çünkü bu listede yalnız ölenlerle ağır yaralıların adları vardır. Bize bildirilmedikleri sürece, yalnızca kayıptırlar. "

"Peki ya kayıplar? Onların listesi nerede? "

Memur, her gün sekiz saat, elinden bir şey gelmeksizin başkalarının acıları ile uğraşan bir insanın sabrıyla Graeber’e baktı.

"Mantıklı düşünün biraz, " dedi. "Kayıp kayıptır. Liste düzenlemenin ne yararı var ki? Listeden nasılsa ne olduklarını öğrenemezsiniz. Ne oldukları bilinseydi, o zaman kayıplar arasında olmazlardı. Öyle değil mi? "

Graeber, adamın yüzüne bakakalmıştı. Görünüşe göre memur, mantığıyla övünmekteydi, ama akıl ve mantığın, kayıplar ve acılarla bağdaşması düşünülemezdi. Sonra, bir kolunu yitirmiş bir adama ne karşılık verilebilirdi?

Graeber, "Sanırım öyle, " deyip çıktı.

Kayıt bürosunun yerini sordu. Büro, belediyenin başka bir kanadındaydı. İçi asit ve yanık kokuyordu. Uzun süre bekledikten sonra, kendini kelebek gözlüklü, sinirli bir kadının karşısında buldu.

"Hiçbir şey bilmiyorum, " dedi kadın hemen. "Burada bir şey seçebilmek, artık çok güç. Kartların hepsi karışmış. Bir kısmı yanmış. Bir kısmını da o itfaiyeci olacak budalalar, sıktıkları sularla mahvetmişler. "

Graeber'in yanında duran bir astsubay, "Evrakınızı neden daha güvenilir bir yere koymadınız? " diye sordu.

"Güvenilir yer mi? Neresi daha güvenlikte ki? Sizin haberiniz var mı? Belediye başkanı ben değilim. Şikâyetinizi ona yapın. "

Kadın, umutsuz gözlerle önündeki sırılsıklam kâğıt yığınına baktı.

"Bütün kayıt bürosu mahvolmuş! Ne olacak şimdi? Artık herkes kendine istediği gibi bir kimlik yakıştırabilir! "

"Berbat bir şey, değil mi? "

Astsubay yere tükürdü ve Graeber'i dürttü. "Gel kardeşim. Bunlar toptan oynatmışlar. "

Dışarı çıkıp belediyenin önünde durdular. Çevredeki evlerin hepsi yanmıştı. Bismarck Anıtı'ndan geriye yalnızca Bis-marck'ın çizmeleri kalmıştı. Bir beyaz güvercin sürüsü, Marien Kilisesi'nin çökmüş kulesinin çevresinde daireler çizmekteydi.

"Bokluk diye buna derler, değil mi? " diye sordu astsubay. "Sen kimi arıyorsun? "

"Annemle babamı. "

"Ben de karımı arıyorum. Geleceğimi yazmamıştım. Sürpriz yapmak istiyordum. Sen haber vermiş miydin? "

"Hayır. Ben de aşağı yukarı senin gibi yapmak istedim. Annemle babamı boş yere heyecanlandırmak istemiyordum, çünkü iznim birkaç kez geri alınmıştı. Sonra ansızın verilince yazmaya fırsat bulamadım. "

"Tersliğin ta kendisi. Peki ne yapacaksın şimdi? "

Graeber, yıkılmış alana baktı. 1933’ten sonra adı, Hitler Alanı olarak değiştirilmişti. Daha önce, kaybedilen Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki adı, Ebert Alanı’ydı. Ondan önce de sırayla Kaiser Wilhelm ve Pazar adlarını taşımıştı.

"Bilmiyorum, " dedi. "Bütün bunları anlayamıyorum. İnsan böyle birdenbire, Almanya’nın göbeğinde, nasıl kaybolabilir? "

"Demek olacak şey değil sence! "

Astsubay, gözlerin alay ve acıma karışık bir anlamla Gra-eber’e bakmaktaydı.

"Daha çok şeylere şaşacaksın! Ben karımı tam beş gündür arıyorum. Sabahın köründen akşam karanlığına kadar, tam beş gün boyunca aradım, ama sanki yer yarılmış da içine girmiş, büyülenip yok olmuş! "

"Ama nasıl olur bu? Elbet bir yerdedir! "

"Kayıp, " diye yineledi astsubay. "Ve daha böyle binlercesi var. Bir kısmını Kızılhaç kamplarına ve küçük kentlere götürmüşler. Posta doğru dürüst işlemeyince, gel de bul nerede olduklarını. Bir kısmı da gruplar halinde köylere kaçmış. "

"Köyler! Doğru ya! "

Graeber rahatlamıştı. "Köyleri hepten unutmuştum. Oraları güvenliktedir. Sanırım köydedirler. "

Astsubay öfkeyle soluyarak, "Köyler! Neyi çözümler orada olduklarını bilmek? " dedi. "Bunu bilmekle bir arpa boyu yol bile almış sayılmazsın! Bu, yerin dibine batasıca kentin yakınında hemen iki düzineye yakın köyün bulunduğunu biliyor musun? Daha hepsini arayamadan iznin biter! "

Graeber, adamın söylediklerine aldırmıyordu. Onun için önemli olan, annesiyle babasının yaşamalarıydı. Nerede oldukları ise önem taşımıyordu.

Astsubay daha sakin bir sesle, "Dinle arkadaş, " dedi. "Akıllı davranmalısın. Burada gelişigüzel dolaşırsan, zaman yitirir ve sonunda ancak deli çıkarsın. Sistemli çalışman gerek. Önce ne yapmak niyetindesin? "

"Henüz bilmiyorum, ama tanıdıklardan bir şeyler öğrenmeye çalışacağım. Evleri bizimle aynı sokakta olup bombalanan bir ailenin adresini buldum. "

"Fazla bir şey öğrenebileceğini sanmam. Hepsi ağızlarını açmaya korkuyor. Benim başıma geldi de söylüyorum, ama yine de deneyebilirsin bir kez. Bak dinle! Birbirimize yardımcı olabiliriz. Sen, gittiğin yerlerde karımı da sor. Ben de gittiğim yerlerde seninkileri sorarım. "

"Oldu. "

"İyi. Benim adım Böttcher. Karımın da önadı Alma. Yaz bir yere. "

Graeber yazdı. Sonra annesiyle babasının adlarını bir kâğıda yazıp Böttcher'e verdi. Adam, kâğıdı dikkatle okuduktan sonra cebine koydu.

"Nerede kalıyorsun, Graeber? "

"Bilmiyorum. Kalacak bir yer bulacağım elbet. "

"Kışlada, evleri bombalanan izinlilere yer veriyorlar. Kumandanlığa başvurursan, seni oraya yerleştirirler. Kumandanlığa uğradın mı? "

"Henüz uğramadım. "

"Kırk sekiz numaralı koğuşa düşmeye bak. Orası revir olduğundan, karavanası ötekilerden daha iyi. Ben oradayım. "

Böttcher cebinden bir sigara izmariti çıkardı, baktı, sonra yine cebine koydu.

"Bugün hastaneleri tarayacağım. Akşam bir yerde buluşabiliriz. Belki birimizden biri, bir şey öğrenmiş olur. "

"İyi. Nerede buluşalım? "

"En iyisi burada. Saat dokuz iyi mi? "

"Tamam. "

Böttcher başını salladı. Sonra mavi gökyüzüne baktı.

"Şuraya bak, " dedi acı acı. "İlkbahar geldi. Ve ben beş gecedir karımın koynunda olacak yerde, on iki osurukçu Avusturyalı askerle bir koğuşta yatıyorum. Oysa karımı bir bilsen! At gibi kalçaları vardır! "

Gartenstrasse'nin başındaki ilk iki ev, harap olmuştu ve artık içinde oturan yoktu. Üçüncüsü ise hemen hemen sağlam kalmış sayılabilirdi. Yalnızca çatı yanmıştı. Ziegler ailesi, burada oturuyordu. Ziegler, Graeber'in babasının arkadaşıydı.

Graeber, merdivenlerden çıktı. Merdiven başlarında, içi kum ve su dolu kovalar duruyordu. Duvarlara bildiriler yapıştırılmıştı. Kapıyı çaldı ve zilin hâlâ çalışmasına şaştı. Yüzünde, çektiği acıların derin izlerini taşıyan yaşlı bir kadın, kapıyı bir süre sonra açtı. Ürkek bir hali vardı.

"Ben, Ernst Graeber'im, Bayan Ziegler. "

"Ha, evet... "

Kadın, onun yüzüne bakıyordu.

"Evet... "

Biraz durakladıktan sonra, "Buyurun içeri, Bay Graeber, " dedi. Graeber'in arkasından kapıyı yine sürgüledi.

"Bir şey yok, " diye seslendi arka tarafa doğru. "Ernst Graeber geldi. Arkadaşın Paul Graeber'in oğlu. "

Oturma odası cila kokuyordu. Yerdeki muşamba, ayna gibi pırıl pırıldı. Pencerenin içindeki saksılarda bulunan sarı lekeli büyük yapraklar, sanki

üzerlerine tereyağı damlatılmış izlenimini uyandırıyordu. Kanepenin, arkasındaki duvarda bir örtü asılıydı. Üstüne kanaviçe ile:

"Azıcık aşım, kaygısız başım, " yazısı işlenmişti.

Bay Ziegler yatak odasından çıktı. Yüzünde bir gülümseme vardı. Graeber, adamın heyecanlanmış olduğunu gördü. "Kapıyı kimin çalacağı bilinmiyor, " dedi. "Hele sizin geleceğinizi asla tahmin edemezdik. Cepheden mi geliyorsunuz? "

"Evet. Annemle babamı arıyorum. Evimiz bombalanmış. "

Bayan Ziegler, "Çantanızı bırakın şuraya, " dedi. "Ben de kahve yapayım. Kavrulmuş arpadan yapılan kahvemizden daha var. "

Graeber çantasını antreye götürdü.

"Üstüm başım pislik içinde, " dedi. "Burada ise her şey pırıl pırıl. Bu, uzun zamandan beri alışık olduğumuz bir şey değil. "

"Zararı yok. Siz'rahatımza bakın. Şöyle kanepeye oturun. "

Bayan Ziegler mutfağa gitti. Bay Ziegler, ürkek bakışlarını Graeber’in yüzünde gezdirdi.

"Demek böyle, " dedi sonra.

"Annemle babam hakkında bir bilginiz var mı? Bir türlü bulamıyorum. İlgili makamlar da bir şey bilmiyor. Her şey karmakarışık. "

Ziegler başını salladı. Karısı yine kapıda belirmişti.

"Artık hiç dışarı çıkmıyoruz, " dedi çabuk çabuk. "Uzun zamandan beri çıkmıyoruz ve dışarıdan da bir haber almıyoruz, Ernst. "

"Onları hiç mi görmediniz? Herhalde bir ara görmüş olmalısınız. "

"Son gördüğümüzden bu yana en aşağı beş-altı ay geçti. O zamanlar... " Sözünü yarıda kesip sustu.

"Ne vardı o zamanlar? Nasıldılar? "

"Sağlıklıydılar. Annenizle babanızın hiçbir şeyi yoktu, " dedi kadın. "Ama aradan geçen sürede... "

Graeber, "Evet gördüm, " diye mırıldandı. "Gerçi cephede kentlerin bombalanmakta olduğunu biliyorduk, ama bu kadarını düşünmüyorduk. "

Karı koca karşılık vermediler. Graeber’e de bakmadılar.

"Kahve neredeyse hazır olacak, " dedi Bayan Ziegler. "Sanırım biraz içersiniz, değil mi? Bir fincan sıcak kahve her zaman iyi gelir. "

Üstü mavi çiçek desenleriyle süslü fincanları masanın üstüne koydu. Graeber, fincanlara baktı. Kendi evinde de aynı fincanları kullanırlardı. Bu desene nedense soğan deseni denirdi.

Bay Ziegler, "Demek böyle... " diye yineledi.

"Annemle babam başka yere gönderilmiş olabilir mi? "

"Olabilir. Erwin’in getirdiği kekten biraz kaldı mı, karıcığım? Onu da çıkart Bay Graeber’e. "

"Erwin nasıl? "

"Erwin mi? " Kadın bu adı duyunca birden ürkmüştü. "İyi, çok iyi. "

Bayan Ziegler kahveyi getirdi. Masanın üstüne ayrıca bir de teneke kutu koydu. Kutunun yazısı, Hollanda dilindeydi. İçinde fazla kek kalmamıştı. Hollanda’dan gelme, diye düşündü

Graeber. İlk zamanlar kendi de Fransa’dan evine bir şeyler taşımıştı.

Kadın, "Bir tane alsanıza, " dedi. "Tadı güzeldir. Ne yazık ki başka bir şeyimiz yok, ama bu, iyi bir kektir. "

"Evet, çok iyi. Teşekkür ederim. Buraya gelmeden karnımı doyurmuştum. "

Bu karı kocadan fazla bilgi alamayacağını hissediyordu. Belki de gerçekten bir şey bilmiyorlardı. Ayağa kalktı.

"Acaba bana, başka nereden bilgi edinebileceğimi söyleyebilir misiniz? "

"Bir şey bilmiyoruz. Hiç evden dışarı çıkmıyoruz. Özür dilerim Ernst, ama durum böyle. "

"İnanıyorum. Kahve için teşekkür ederim. " Graeber kapıya yürüdü.

Bay Ziegler birden, "Nerede kalıyorsunuz şimdi? " diye sordu.

"Elbet bir yer bulacağım. Hiç bulamazsam, kışlada kalabilirim. "

Bayan Ziegler hemen, "Bizim yerimiz yok, " diyerek kocasına baktı. "Ama kumandanlık, evleri bombalanan izinli askerler için bir önlem almıştır sanırım. "

Graeber, "Mutlaka, " diye karşılık verdi.

Bay Ziegler, "Bir yer bulana dek torbasını burada bırakmak ister belki, " dedi karısına. "Ağır olduğu belli. "

Graeber, bu sözler üzerine Bayan Ziegler'in gözlerinde beliren anlamı kaçırmamıştı.

"Zararı yok, " dedi. "Taşımaya alıştım nasıl olsa. "

Kapıyı kapatıp merdivenlerden aşağı indi. Havada ağır bir koku vardı. Ziegler'ler bir şeyden korkuyorlardı. Graeber, korktukları şeyin ne olabileceğini kestirememişti, ama 1933'ten bu yana korkulacak o kadar çok şey vardı ki!

Loose ailesi, Armoni Derneği'nin büyük salonuna yerleştirilmişti. Salon, şilteler ve taşınabilir karyolalarla doluydu. Duvarlarda birkaç bayrak, büyük sözlerle bezenmiş gamalı haçlar ve geniş bir altın yaldızlı çerçeve içinde Führer'in yağlıboya resmi asılıydı. Bunlar, bir zamanların vatanseverlik gösterilerinin kalıntılarıydı. Salon, kadın ve çocuktan geçilmiyordu.

Yatakların arası bavullar, tencereler, ocaklar, erzak ve kurtarılabilen eşyalarla doluydu.

Bayan Loose, yüzü üzüntüden kararmış bir halde salonun ortasındaki bir yatağın üstünde oturmaktaydı. Esmer ve şişman bir kadındı. Saçları karmakarışıktı.

"Annenle baban mı? "

Bir süre bütün parıltısını yitirmiş gözleriyle Graeber’e baktı ve uzun uzun düşündü.

"Öldüler Ernst, " dedi sonra.

"Ne dediniz? "

"Öldüler, " diye yineledi kadın. "Başka ne öğrenmek istiyorsun? "

Üniforma giymiş bir oğlan çocuğu, Graeber’in dizine çarptı. Graeber çocuğu yana itti.

"Nereden biliyorsunuz? " diye sordu. Sesinin çıkmadığını anlayınca yutkundu.

"Gördünüz mü onları? Gördünüzse nerede?

Bayan Loose, yorgun yorgun başını salladı. "Hiçbir şey görebilecek durum yoktu. Ernst, "diye mırıldandı. "Yalnızca alevler ve çığlıklar vardı. Sonra... "

Kelimeler, fısıltıya dönüştü ve sonra bu fısıltı da kesildi. Kadın sustu ve bakışlarını önüne dikti. Kollarına dayanmış, düşünceleri bambaşka yerlerde ve hiç kıpırdanmaksızın, salonda sanki ondan başka kimse yokmuş gibi oturuyordu.

Graeber, bakışlarını ona dikti. "Bayan Loose, " diyebildi sonunda ağır ağır ve büyük bir güçlükle. "Anımsamaya çalışın! Annemle babamı ne zaman gördünüz? Öldüklerini nereden biliyorsunuz? "

Kadın bulanık bakışlarını ona çevirdi.

"Lena ile August da öldüler, " dedi. "Onları tanırdın sen. "

Graeber, hiç durmaksızın üstüne bal sürülmüş ekmekleri yutuşturan iki çocuğun yüzlerini, şöyle böyle anımsıyordu. Kadını ayağa kaldırıp sarsmamak için, kendini zor tutarak, "Bayan Loose, " diye yineledi. "Lütfen annemle babamın öldüklerini nereden bildiğinizi söyleyin bana! Anımsamaya çalışın ne olur! Gördünüz mü onları? "

Ama kadın, artık onun söylediklerini duymaz gibiydi.

"Lena, " diye fısıldadı. "Onu da görmedim. Beni yanma bırakmak istemediler Ernst. Geriye ondan fazla bir şey kalmamıştı. Oysa daha o kadar küçüktü ki! Neden yapıyorlar bunu? Sen askersin, bilmen gerekir! "

Graeber, çaresizlik içinde çevresine bakındı. Bir adam, yatakların arasından geçerek yaklaştı. Bu, Bay Loose’ydi. Zayıflamış ve yaşlanmıştı. Elini sevecenlikle, yine derin bir acı içinde yatağın üstünde oturan karısının omzuna koydu ve Graeber’e bir işaret yaptı.

"Hâlâ olanları kavrayamadı, Ernst, " dedi.

Kadın, onun elinin altında kıpırdandı. Ağır ağır başını kaldırdı.

"Sen kavrayabiliyor musun? "

"Lena... "

Kadın, ansızın duru ve yüksek bir sesle ve anlaşılır şekilde, "Çünkü eğer kavrayabiliyorsan, anlayabiliyorsan, o zaman sen de bunu yapanlardan pek iyi sayılmazsın! "

Loose’nin gözleri hızla ve ürkek ürkek yakınlarındaki yatakların üstünde dolaştı, ama bir şey duyan olmamıştı. Üniformalı çocuk, diğer birkaç çocukla bavulların arasında bağıra çağıra saklambaç oynamaktaydı.

"Pek iyi sayılmazsın, " diye yineledi kadın. Sonra yeniden başını eğdi. Şimdi gene bir avuç acıdan başka bir şey değildi.

Loose, Graeber’e eliyle işaret etti. Bir yana çekildiler.

"Annemle babama ne oldu? " diye sordu Graeber. "Karınız, öldüklerini söyledi. "

Loose, başını hayır gibilerden salladı.

"Karım hiçbir şey bilmiyor, Ernst. Çocuklarımız öldüğü için, herkesin ölmüş olması gerektiğine inanıyor. Şu anda tam normal sayılmaz, zaten sen de gördün. " Yutkundu. Adem elması inip çıktı.

"Öyle şeyler söylüyor ki... Bu yüzden burada kalanların arasından bizi ihbar edenler oldu. "

Graeber bir an Loose’yi, pis, bulanık ışığın altında, sanki çok uzaklardaymış gibi gördü. Sonra Loose, tanıdığı adam, yine yerine geldi ve odanın dönmesi durdu.

"Yani annemle babam ölmediler mi? " diye sordu.

"Bunu kesinlikle söyleyemem, Ernst. Son bir yıldır, yani her şey kötüye döndüğünden beri, buranın durumunu sana anlatamam. Kimse kimseye güvenemiyordu. Herkes birbirinden korkuyordu. Büyük bir olasılıkla annenle baban bir yere sığınmışlardır ve güvenliktedirler. "

Graeber, şimdi daha rahat soluk alabiliyordu.

"Onları gördünüz mü hiç? " diye sordu.

"Bir kez yolda rastladım, ama dört-beş hafta önce olmalı. O sıralarda henüz kar yağıyordu. Hava saldırılarının başlamasından önceydi. "

"Görünüşleri nasıldı? Sağlıkları yerinde miydi? "

Loose hemen karşılık vermedi. Sonra "Sanırım bir şeyleri yoktu, " dedi ve yine yutkundu.

Graeber birden utandı. Böyle bir çevrede, birinin dört hafta önce hasta mı, yoksa sağlam mı olduğu sorulmazdı, ancak hayatta olup olmadığı

sorulabilirdi, o kadar.

"Özür dilerim, " dedi sıkılganlıkla.

Loose elini salladı.

"Gereği yok özür dilemenin, Ernst. Dünya, öylesine acı dolu ki, bugün artık herkes ancak kendisini düşünebiliyor. "

Graeber, sokağa çıktı. Armoni Kulübü’ne geldiğinde, sokak gözüne sıkıcı ve ölü görünmüştü, şimdiyse birdenbire sanki daha bir aydınlanmış ve canlılığını da hepten yitirmiş sayılamazdı. Şimdi gözü, yalnızca yıkılmış yapılara takılmıyordu; onların yanı sıra tomurcuklanan ağaçları, oynaşmakta olan iki köpeği ve gökyüzünün maviliğini de görüyordu. Annesiyle babası ölmemişti, yalnızca kayıptılar. Bir saat önce, tek kollu memur ona bunu söylediğinde, öğrendiğini adeta dayamlamayacak kadar acı bulmuştu. Şimdiyse gizemli bir biçimde duygusu, yerini umuda bırakmıştı. Şu anda duyduğu mutluluğun kaynağı, daha önce bir an için olsun annesiyle babasının öldüklerine inanmasıydı.

Serpilebilmek için, umuttan daha az besin gereksinen bir şey var mıydı dünyaca?

DOKUZUNCU BÖLÜM

Graeber evin önünde durdu. Çevresi karanlık olduğundan, numarayı göremiyordu.

Kapının yanında duvara dayanmış duran biri, "Nereye gitmek istiyorsunuz? " diye sordu.

"Burası Marienstrasse yirmi iki numara mı? "

"Evet. Kime gideceksiniz? "

"Sağlık Danışmanı Kruse’ye. "

"Kruse’ye mi? Ne işiniz var onunla? "

Graeber, karanlıkta duran adama baktı. Ayağında çizmeler, sırtında da bir SA üniforması vardı. Ukala bir blok şefi, diye düşündü. Bir bu eksikti!

"Bunu Dr. Kruse’ye kendim anlatacağım, " diyerek içeriye girdi.

Çok yorgundu. Bu, yalnızca gözlerinde ve kemiklerinde kalmayan, çok daha köklü bir yorgunluktu. Bütün gün soruşturup araştırmış, ama pek az bilgi edinebilmişti. Annesiyle babasının kentte hısımları yoktu, komşulardan ise çok az kişi kalmıştı. Böttcher haklıydı, insanın büyü yapıldığına inanası geliyordu. Herkes Gestapo’dan korkuyor ve konuşmuyordu ya da bildikleri, yalnızca asılsız söylentilerdi ve kendilerine geleni, yine hiçbir şey bilmeyen başkalarına yollamaktaydılar.

Graeber, merdivenleri çıktı. Koridor karanlıktı. Kruse, birinci katta oturuyordu. Graeber, adamı hemen hiç tanımıyordu. Yalnız annesinin tedavi olmak için sık sık ona gittiğini biliyordu. Belki Kruse’de annesiyle babasının yeni adresleri bulunabilirdi.

Soluk yüzlü, yaşlıca bir kadın kapıyı açtı.

"Kruse mi dediniz? " diye sordu. "Dr. Kruse ile mi görüşmek istiyorsunuz? "

"Evet. "

Kadın onu sessizce süzdü. Geçsin diye yana çekilmedi.

Graeber, sabırsızca, "Evde mi? " dedi.

Kadın karşılık vermedi. Aşağısını dinler gibiydi.

"Muayene için mi geldiniz? "

"Hayır. Özel olarak görüşeceğim. "

"Özel mi? "

"Evet. Siz, eşi misiniz? "

"Tanrı korusun! "

Graeber kadına bakakaldı. Bütün gün boyunca pek çok nefret belirtisine tanık olmuş, sürüyle kaçamak karşılık işitmiş-ti. Ama böylesiyle ilk kez karşılaşıyordu.

"Dinleyin beni, " dedi. "Burada ne olup bittiğini bilmiyorum, ama Dr. Kruse ile görüşmek istiyorum. Gerisi beni ilgilendirmez. Anladınız mı? "

Kadın birden yüksek sesle ve hem kaba, hem de düşmanca bir ifadeyle, "Kruse artık burada oturmuyor, " dedi.

"Ama adı duruyor. "

Graeber, kapının yanındaki pirinç tabelayı gösterdi.

"O tabelanın oradan çoktan çıkması gerekirdi. "

"Ama çıkarılmamış. Ailesinden burada oturan var mı? "

Kadın sustu. Graeber’in sabrı tükenmişti. Tam kadına cehennemin dibine git demeye hazırlanırken, içeriden bir kapının açıldığını duydu. Karanlık antreye bir ışık demeti düştü.

Bir ses, "Beni mi istiyorlar? " diye sordu.

Graeber, bir şansını denemek için, "Evet! " diye karşılık verdi. "Sağlık Danışmanı Kruse’yi tanıyan biriyle konuşmak istiyorum. Ama görünüşe bakılırsa bu hiç de kolay bir iş değil. "

Graeber, soluk yüzlü kadına dik dik baktı. Kadın kapıyı bırakıp içeri gitti. Kapısı açık duran odaya doğru da, "Fazla ışık var! " diye söylendi. "Bu kadar ışık yakmak, yasak! "

Graeber durdu. Yirmi yaşlarında bir genç kız, ışık demetinin arasından bir nehri geçercesine geldi. Graeber bir an onun yüksek kavisli kaşlarını, koyu renk gözlerini ve hırçın dalgalar halinde omuzlarına dökülen koyu kahverengi saçlarını gördü.

Kız, bir an sonra koridorun yarı karanlığına dalarak onun önünde durdu.

"Babamın artık muayenehanesi yok, " dedi.

"Muayene olmaya gelmedim. Bir konuda bilgi edinmek istiyordum. "

Kızın yüzündeki anlam değişmişti. Sanki öbür kadının hâlâ orada olup olmadığına bakmak istermiş gibi, yarı arkaya döndü. Sonra hızlı bir hareketle kapıyı hepten açtı.

"İçeri gelin, " diye fısıldadı.

Graeber, onun ardından, dışarıya ışık sızan odaya gitti. Kız dönüp onu tartmak ister gibi baktı. Gözleri şimdi o kadar koyu değildi; gri ve son derece saydamdı.

"Ben sizi tanıyorum, " dedi. "Eskiden lisede okumuyor muydunuz? "

"Evet. Adım, Ernst Graeber. "

Şimdi Graeber de onu anımsamıştı. Bir zamanlar zayıf gövdesine göre gözleri fazla büyük ve saçları çok gür bir kızdı. Annesini küçük yaşta yitirince, bir başka kentteki yakınlarının yanına gitmişti.

"Aman Tanrım, Elisabeth, " dedi. "Birden tanıyamadım seni. "

"Görüşmeyeli yedi-sekiz yıl geçmiş olmalı. Çok değişmişsin. "

"Sen de öyle. "

Karşı karşıya duruyorlardı.

"Burada ne olmuş böyle? " diye sordu. Graeber. "Bir general gibi koruma altındasın! "

Elisabeth Kruse acı dolu bir ifadeyle bir an gülümsedi.

"General değil, bir tutsak gibi. "

"Neden? Nedeni nedir bunun? Baban... "

Kız, eliyle çabuk bir hareket yaptı.

"Bekle, " diyerek Graeber’in yanından geçip, üstünde bir gramofon bulunan masaya gitti. Aleti işletti. Hohenfriedberg Marşı’nın ezgileri odayı doldurdu.

"Şimdi konuşmanı sürdürebilirsin, " dedi.

Graeber, hiçbir şey anlamaksızın ona baktı. Görünüşe göre Böttcher haklıydı; kentteki herkes toptan kaçırmıştı.

"Bu da nesi? " diye sordu. "Kapat şunu! Marşlardan bıktım artık. Burada ne olup bittiğini söyle bana! Neden tutsak gibisin? "

Elisebeth geri döndü. "Dışarıdaki kadın, kapıyı dinler. İhbara bayılır. Onun için gramofonu açtım. "

Graeber’in önünde durdu. Ansızın soluk alıp verişleri hızlanmıştı.

"Babama ne oldu? Ne biliyorsun onun hakkında? "

"Ben mi? Hiçbir şey bilmiyorum. Ondan yalnızca bir şey soracaktım. Ne oldu babana? "

"Demek hakkında hiçbir şey bilmiyorsun? "

"Hayır. Ona, annemin adresini bilip bilmediğini soracaktım. Annemle babam, kayıplar. "

"Hepsi bu kadar mı? "

Graeber, bakışlarını Elisabeth’e dikti. "Bu kadarı bana yeter, " dedi sonra.

Kızın yüzündeki gerginlik, kaybolmaya başlamıştı.

"Doğru, " dedi yorgun bir sesle. "Ben de ondan bir haber getirdin sanmıştım. "

"Peki, ama babana ne oldu? "

"Dört aydan beri toplama kampında. İhbar ettiler. Bir konu hakkında görüşeceğini duyunca, ondan haber getirdin sandım. "

"Öyle olsaydı, sana hemen söylerdim. "

Elisabeth başını salladı.

"Haber, kamptan dışarı gizlice çıkarılmış olsaydı, o zaman tabii ki dikkat edecektin. "

Dikkat, diye düşündü Graeber. Bütün gün boyunca yalnız bu kelimeleri duydum. Hohenfriedberg Marşı, teneke sesiyle ve dayanılmaz bir cazırtıyla odaya dolduruyordu.

"Şimdi kapatabilir miyiz bunu? " diye sordu.

"Evet. Ayrıca gidersen, senin için iyi olur. "

"Ben muhbir değilim, " dedi Graeber. "Bu dışarıdaki kadın nedir? Babanı o mu ihbar etti? "

Elisabeth, gramofonun kolunu kaldırdı, ama aleti kapatmadı. Plak, sessizce dönmesini sürdürdü. Sessizliğin içinde bir sirenin uğultusu duyuldu.

"Alarm! " diye fısıldadı kız. "Yine geliyorlar! "

Biri dışarıdan kapıya vurdu.

"Işığı kapatın! Hep bu yüzden oluyor! Fazla ışık yakılıyor! "

Graeber kapıyı açıp seslendi. "Neymiş bu yüzden olan? "

Kadın, antrenin öbür yanına varmıştı bile. Yüksek sesle bir şeyler daha söyledikten sonra kayboldu. Elisabeth, Graeber'in yanına gelip kapıyı yine kapattı.

Graeber, "Bu karı nereden geldi buraya? " diye sordu.

"Beni kiracı almak zorunda bıraktılar. Aslında bu odayı bana bıraktıkları için şükretmeliyim. "

Dışarıda yeniden gürültüler, bir kadının bağrışması ve bir çocuğun ağlamaları duyuldu. İlk alarmın uğultusu, şimdi daha da yükselmişti. Elisabeth, sırtına bir yağmurluk geçirdi.

"Sığınağa inmeliyiz. "

"Daha vaktimiz var. Neden çıkmıyorsun bu evden? Bu kadınla oturmak, cehennem azabından beter! "

Kadın dışarıdan yine, "Işığı kapatın! " diye haykırdı. Elisabeth dönüp ışığı söndürdü. Sonra karanlık odanın içinden geçip pencereye gitti.

"Neden mi çıkmıyorum bu evden? Kaçmak istemiyorum da ondan! "

Elisabeth pencereyi açtı. Odanın içi bir anda alarmın uğultusuyla doldu. Dışarıdan gelen dağınık ışıkta Elisabeth, kapkara bir görüntüye

dönüşmüştü. Kanatları sonuna kadar açarak iki yana çengelledi. Böylece patlamaların yarattığı hava basıncının etkisi altında camların kırılması olasılığı azalıyordu. Kız, bu işi bitirdikten sonra geri döndü. Sanki dışarıdan gelen gürültü, kızı bir sel gibi önüne katmış, sürüklemekteydi yürüyordu.

"Kaçmak istemiyorum, " diye bağırdı uğultunun içinde. "Anlamıyor musun? "

Graeber, kızın gözlerine baktı. Şimdi bu gözler, biraz önce kapıda gördüğü gibi, yine kapkaraydılar ve içlerinden bir güç, tutku dolu bir güç fışkırmaktaydı. Graeber, sanki bir şeye karşı, bu gözlere, yüze, alarmın uğultusuna ve arkalarındaki pencereden odaya sızan kaosa karşı kendini korumak zorundaymış gibi bir duyguya kapıldı.

"Hayır, anlamıyorum, " dedi. "Böyle davranmak, seni yalnızca yıkar. Tutulamayan mevziyi bırakmak gerekir. İnsan askerlikte öğreniyor bunu. "

Elisabeth, bir an gözlerini ona dikti. "O halde bırak, " diye bağırdı sonra. "Terk et ve beni de rahat bırak! "

Graeber'in yanından geçip kapıya koşmaya davrandı. Gra-eber kolundan yakaladıysa da, kız elinden kurtuldu. Sandığından daha da güçlüydü.

"Bekle! " diye seslendi arkasından. "Ben de geliyorum. "

Gürültünün önüne katılmış sürüklenmekteydiler. Uğultu odayı, koridoru, antreyi, merdivenleri, her yanı doldurmuştu. Sanki dört bir yandan geliyormuşçasına, duvarlara çarpıp dağılıyor, kendi içinde yankılar bırakıyordu. Bu gürültüden kurtulmak olanağı kalmamış gibiydi. Kulakları tırmalamakla yetinmiyor, gövdeden içeri girip kanı coşturuyor, sinirleri ve kemikleri titretiyor, düşünme denen yetiyi tümüyle yok ediyordu.

Graeber merdivende, "Bu kahrolasıca alarm nereden geliyor? " diye bağırdı. "İnsanı deli ediyor. "

Evin kapısı kapandı. Bir an için uğultu, daha bir boğuklaş-mıştı.

Elisabeth, "Öbür sokaktan, " diye karşılık verdi. "Karl Ala-nı'ndaki sığınağa gitmeliyiz. Buradaki sığınak beş para etmez. "

Merdivenler, ellerinde bavullar ve bohçalarla koşuşan gölgelerle dolmuştu. Bir cep fenerinin ışığı, Elisabeth'in yüzünü aydınlattı. Birisi, "Yalnızsanız, bizimle gelin, " diye seslendi.

"Yalnız değilim. "

Adam, hızlı hızlı yoluna devam etti. Binanın kapısı yine açıldı, insanlar, kutudan boşalan kurşun askerler gibi evlerinden dışarı fırlamaktaydılar. Sırtında kırmızı ipek sabahlık bulunan bir kadın, dağınık sarı saçlarını uçura uçura bir amazon gibi önlerinden geçti. Birkaç yaşlı adam, duvar boyunca sendeleyerek ilerliyordu, bir şeyler söylüyorlardı, ama gürültüde ne dediklerini anlamak güçtü. Sanki solmuş dudakları ile birtakım ölü sözcükleri çiğneyip hamur haline getirir gibiydiler.

Karl Alanı'na vardılar. Sığınağın kapısında heyecanlı bir kalabalık, itişip kakışmaktaydı. Sivil savunma görevlileri, çoban köpekleri gibi oraya buraya koşuşup düzeni sağlamaya çalışıyorlardı. Elisabeth durdu.

Graeber, "Yan taraftan yaklaşmaya çalışabiliriz, " dedi.

Elisabeth başını salladı. "Burada bekleyelim. "

Kalabalık, merdivenin karanlığına dalıp yerin altında kayboluyordu. Graeber, Elisabeth'e baktı. Kız, sanki bütün bu olup bitenler kendisini hiç ilgilendirmiyormuş gibi sakindi.

Graeber, "Yüreklisin, " dedi.

Elisabeth başını kaldırdı. "Hayır, yalnızca bodruma inmekten korkuyorum. "

Sivil savunma görevlisi, "Haydi, haydi! Aşağı! " diye bağırdı. "Yaldızlı davetiye mi bekliyorsunuz yoksa! "

Sığınak, büyük, alçak tavanlı ve sağlamdı. İçinde elektrik, galeriler, tahta sıralar, yan kapılar, sonra görevliler vardı. Bazıları, yanlarında şilteler,

battaniyeler, bavullar, paketler ve açılır kapanır sandalyeler getirmişti. Toprağın altındaki yaşam örgütlenmişti. Graeber, çevresine bakındı. Sivillerle, kadın ve çocuklarla, özellikle Almanya'da ilk kez bir sığınağa girmişti.

Mavimsi soluk ışığın altında rengini yitirmiş yüzler, boğularak ölmüş insanların yüzlerine benzemişti. Graeber, biraz ötesinde kırmızı sabahlıklı kadını gördü. Sabahlık, şimdi menekşe rengindeydi. Kadının saçlarından ise yeşil parıltılar dökülmekteydi. Dönüp Elisabeth'e baktı. Onun da yüzü grimsi bir renk almış, solmuştu. Gözleri, sanki yuvalarında değilmiş gibiydi. Saçları bütün parıltısını yitirmiş, cansız bir görünüşe bürünmüştü. Boğulmuş bunların tümü de, diye düşündü Graeber. Yalanın ve korkunun bataklığında boğulmuş, yeraltına sürülmüş, ışık ve gerçek ile aralarında amansız bir düşmanlık yaratılmış.

Karşısında bir kadın, iki çocuğu ile birlikte yere çökmüştü. Çocuklar, annelerinin dizlerine yapışmışlardı. Yüzleri yamyassı ve sanki donmuşçasına anlamsızdı. Yalnızca gözleri canlıydı. Işığın yansımalarıyla parlıyorlar, uçaksavar gürültüleri arttığında iri iri açılıp kapıya dikiliyorlar, oradan ayrılıp alçak tavanda ve duvarlarda dolaştıktan sonra, yine kapıya dönüyorlardı. Hareketleri, çabuk ve sıçramalar halinde değildi. Gürültüleri izlerken, ipnotize edilmiş hayvanların gözlerini andırıyorlardı: Ağır ağır ve boşlukta dolaşırcasına, ama aynı zamanda da çabuk ve hareket halindeymişçesine izleyip daireler çiziyorlardı. Ve zayıf ışık, üstlerinde yansımalar bırakıyordu. Graeber'i, hatta annelerini bile görmüyorlardı. Tanıma yeteneği ve bakışlarla bir şeyler anlatabilme gücü, bu gözlerden tümüyle silinip gitmişti. Belirli bir nesne üzerinde toplanmayan, dağınık bir dikkatle göremedikleri bir şeyi, ölümün habercisi ya da ta kendisi olabilecek gümbürtüleri izlemeye çabalıyorlardı. Ne tehlikeyi sezemeye-cek denli küçük, ne de yararsız bir yüreklilik göstermeye kalkışacak gibi yetişkindiler. Uyanık, savunmasız ve eli kolu bağlı bırakılmış durumdaydılar.

Graeber birden bunun, yalnızca çocukların gözlerine özgü bir durum olmadığını sezinledi. Ötekilerin gözleri de aynı yolu izlemekteydi. Yüzlerde ve gövdelerde en ufak bir kımıltı yoktu ve dinlemeye, bir şeyler duymaya çalışan, yalnızca kulaklar değildi. Öne eğilmiş omuzlar, baldırlar, dizler, bir

yere dayanmış kollar ve eller de sanki bütün zerrecikleriyle bir ses kapabilme çabasındaydılar. Hiç kıpırdanmaksızın kulak kabartıyorlardı. Yalnızca gözleri, sanki sessiz bir buyruğa boyun eğmişçesine, gürültüyü izlemekteydi.

Ve sonra Graeber, korkunun kokusunu aldı.

Sığınağın ağırlaşmış havasında belli belirsiz bir değişme olmuştu. Dışarıdaki gürültü sürüyordu, ama bir yerden sığınağa sanki tertemiz bir esinti girmişti. Donukluk, çözülme belirtileri gösterdi. Galeri, artık yalnızca oldukları yere büzülmüş gövdelerle değil, yine insanlarla doluydu ve bu insanlar, artık alınya-zılarına boyun eğmenin verdiği uyuşukluktan sıyrılmışlardı. Doğruluyorlar, hareket ediyorlar ve birbirlerine bakıyorlardı. Maskelerini çıkarmış, yeniden yüzlerine kavuşmuşlardı.

"Geçip gittiler, " dedi Elisabeth'in yanındaki yaşlı bir adam.

Başka biri, "Geri dönebilirler, " diye karşılık verdi. "Bunu yaptıkları oluyor. Bir daire çizip, herkes sığınaklardan dışarı çıktığında geri dönüveriyorlar. "

İki küçük çocuk da kıpırdanmaya başlamıştı. Adamın biri yüksek sesle esnedi. Bir yerden ortaya çıkan kısa bacaklı bir av köpeği, çevreyi koklamaya başladı. Bir bebek bağırdı. Bazıları paketlerini açıp yemek yemeye koyulmuştu. Dev gibi bir kadın, yüksek sesle bir çığlık attı. "Arnold! Gaz ocağını kapatmayı unuttuk! Şimdi yemek çatır çatır yanmıştır. Neden düşünemedin bunu? "

Yaşlı adam, "Meraklanmayın, " dedi. "Hava saldırısı alarmı verildiği zaman kentin her yanında gaz kesilir. "

"Meraklanmayın var mı? Gazı yine açtıklarında, evin içi gaz dolacak! Bu, çok daha kötü. "

Ukalaca bir ses, "Alarm verildiğinde gazı kesmezler, " diye söze karıştı. "Bunu ancak hava saldırısı. başlayacağı zaman yaparlar. "

Elisabeth, cebinden bir tarakla bir ayna çıkarıp saçlarını taradı. Tarak, ölgün ışıkta sanki kurumuş mürekkepten yapılma gibi görünüyordu, ama

dişlerinin arasından geçen saçlar, hışırdayıp dalgalanmaktaydı.

"Bir dışarı çıkabilsek! " diye fısıldadı kız. "İnsan burada boğuluyor! "

Bir yarım saat daha beklemek zorunda kaldılar. Kapılar, ancak ondan sonra açıldı. Çıkışa doğru ilerlediler. Kapıların üstünde karartılmış küçük lambalar vardı. Dışarıdan merdivenin basamaklarına ayışığı dökülmekteydi. Elisabeth, attığı her adımla biraz daha değişiyordu. Sanki ölümü andıran derin bir uykudan ağır ağır uyanır gibiydi. Göz yuvalarındaki gölgeler kaybolmuş, teninin kurşun rengi akıp gitmiş, saçları bakır renginde ışıltılarla dolmuştu. Teni yeniden ısınmış, pırıl pırıl olmuştu. Yaşam geri dönüyordu; derin soluklarla dolu, eskisinden çok daha güçlü, yitirilmemiş, yeniden kazanılmış, kısa zaman parçalarına sığdırıldığı için daha bir değer ve renk kazanmış olan yaşam, geri dönmekteydi.

Sığınağın önünde durmuşlardı. Elisabeth, temiz havayı derin derin içine çekti. Kafesinden çıkmış bir hayvan gibi, omuzlarını ve başını oynatmaktaydı. "Yeraltındaki bu toplu mezarlardan nasıl tiksiniyorum bir bilsen! " dedi. "İnsan boğuluyor içlerine girince! " Ani bir hareketle saçlarını geriye attı. "Yıkıntıları yeğlerim. Hiç olmazsa üstlerinde gökyüzü var. "

Graeber ona baktı. Merdivenleri biraz önce kaçmayı başardıkları yeraltı dünyasına inen, koskocaman ve buz gibi beton yığının önünde duran Elisabeth’te neredeyse vahşi bir hava vardı. "Eve mi dönmek istiyorsun? " diye sordu.

"Evet. Dönmeyip de ne yapacağım? Karanlık sokaklarda mı gezineceğim? Bunu yeterince yaptım bugüne dek. "

Karl Alanı’nı geçtiler. Rüzgâr, üstlerini koklayan büyük bir köpek gibi çevrelerini dolanmaktaydı; "Her şeye karşın, yine de o evden taşınmayı düşünemez misin? " diye sordu Gra-eber.

"Nereye taşınacağım? Bildiğin bir boş oda var mı? "

"Yok. "

"Ben de bilmiyorum. Binlerce kişi açıkta. Bu durumda nereye taşınabilirim? "

"Doğru. Artık taşınmak için çok geç. "

Elisabeth durdu. "Ayrıca boş oda bulsaydım da taşınmazdım. Böyle yaparsam sanki babamı terk etmiş gibi bir duyguya kapılırdım. Bunu anlamıyor musun? "

Yollarına devam ettiler. Graeber ansızın yanındaki kızdan bıkıvermişti. Ne hali varsa görsündü. Graeber çok yorgun ve sabırsızdı. Ayrıca içinde, sanki annesiyle babası şu anda Ha-kenstrasse'de onu arıyorlarmış gibi bir duygu vardı. "Gitmeliyim, " dedi. "Biriyle buluşacaktım. Geç bile kaldım. İyi geceler, Elisabeth. '

"İyi geceler, Ernst. "

Bir an Elisabeth'in arkasından baktı. Kız, karanlığın içinde hemen yitivermişti. Onu evine kadar götürmeliydim, diye aklından geçirdi, ama doğrusu fazla da aldırmıyordu. Elisa-beth'ten, daha çocuk yaşlarındayken de pek hoşlanmadığını anımsadı. Hemen dönüp Hakenstrasse'ye gitti. Orada hiçbir şey bulamadı. Kimsecikler yoktu. Yalnızca ayışığıydı var olan, bir de yeni yıkıntıların, sessiz bir çığlığın havadaki yankısını andıran tuhaf sessizlikleri. Eski yıkıntıların üzerindeki sessizlik ise daha bir başkaydı.

Böttcher, ondan önce gelmiş, belediyenin merdivenlerinde beklemekteydi. Tam üzerinde, ayışığının altında, bir fıskiyenin solgun ağzı parlıyordu. Daha Graeber yanına iyice yaklaşmadan, "Bir şey öğrenebildin mi? " diye sordu

"Hayır. Ya sen? "

"Ben de boş döndüm. Hastanelerde olmadıklarına aşağı yukarı kesin gözüyle bakabiliriz. Hemen hepsini dolaştım. İnsan oralarda nelerle karşılaşıyor bir bilsen! Yaralı kadınlarla çocukların görünüşü, yaralı askerlerden çok farklı. Gel de bir yerde bira içelim. "

Hitler Alanı’ndan geçtiler. Çizmeleri, taşlarda yankılar çıkarıyordu. "Bir gün daha geçti, " dedi Böttcher. "Ne yapmalı, bilmem ki! Yakında iznin tamamı bitecek. "

Bir meyhanenin kapısını açtı. Pencerenin yanındaki bir masaya oturdular. Perdeler sımsıkı kapatılmıştı. Tezgâhtaki ni-kelajlı musluklar, loşlukta parlıyordu. Görünüşe bakılırsa meyhane, Böttcher’in yabancısı olduğu bir yer değildi. Masalara bakan kadın onlara bir şey sormadan iki bira getirip önlerine bıraktı. Böttcher, kadın giderken arkasından şişman gövdesine ve sallanan kalçalarına baktı. "Burada yalnız başıma kaldım, " dedi. "Ve karım da kimbilir nerede yalnız başına oturuyordur. Hiç olmazsa böyle olmasını dilerim! Bu durumda gel de çıldırma! "

"Ben annemle babamın bir yerde olduklarını bileyim, yeter. Nerede olurlarsa olsunlar, fark etmez. "

"Senin durumun farklı. Görmesen de olur. Bu yaşa gelince anneyle baba, insana gerekli değildir. Sağlıklı olduklarını bilmek yeter, ama bir kadın... "

İki bira daha ısmarlayıp akşam yemeklerini çıkardılar. Masalara bakan kadın, çevrelerinde dolaşıp sucukla yağı görünce, "Doğrusu iyi yaşıyorsunuz, çocuklar! " dedi.

Birasından bir yudum aldı. Graeber’e "Senin işin kolay, " dedi acı acı. "Şimdi tıkınırsın. Sonra da gidip bir orospunun koynuna girer ve derdini unutursun! "

"Bunu sen de yapabilirsin. "

Böttcher, başını hayır gibilerden salladı. Graeber, şaşkınlıkla onun yüzüne baktı. Yıllarca savaşmış bir askerden bu denli büyük bir bağlılık beklememişti. "Sokaklardaki orospular, çok zayıf arkadaşım, " dedi Böttcher. "İşin en pis yanı, yalnız şişman kadınları sevmemdir. Diğerlerinden tiksiniyorum. Bir türlü olmuyor. Koynuma ha onları almışım, ha bir süpürge sopasını, aynı şey! Çok şişman kadınlardan başkası işime yaramaz benim! "

"İşte al sana şişman bir kadın. " Graeber, masalara bakan kadını gösteriyordu. "İşte orada yanılıyorsun! " Böttcher, daha bir canlanmıştı. "Arada çok büyük bir fark var, arkadaşım! Senin gösterdiğin, yağ tulumu gibi! İçine gömülüp gidiverirsin. Şişman, etli butlu, hepsi tamam ama kuştüyü şilteye benziyor. Nerede bu, nerede benim çifte yaylı somyaya benzeyen karım!

Her yanı demir gibidir. Bir başladım mı oda, demirci atölyesi gibi sarsılır. Duvarlardan sıvalar iner. Hayır arkadaşım, öylesini sokaktan kolay kolay bulamazsın. "

Başını önüne eğip kara kara düşünmeye koyuldu. Gra-eber’in burnuna ansızın menekşe kokuları geldi. Çevresine bakındı. Çiçekler, pencerenin içindeki bir saksıda duruyor ve çevreye son derece tatlı bir koku yayılıyordu. Her şey vardı bu kokuda: Güvenlik, vatan, umut dolu bekleyişler ve gençliğin unutulup gitmiş düşleri sanki bir solukta bu kokuya yerleşivermiş-ti. Çok güçlü ve bir saldırı gibi birden gelmişti bunların tümü. Geldiği gibi de çabuk yitip gitti. Ama bu bir an, Graeber’in kafasının içini alt üst etmiş, onu sanki bütün teçhizatıyla kalın kar örtüsünün üstünde koşmuş kadar bitkin düşürmüştü.

Ayağa kalktı. "Nerede gidiyorsun? " diye sordu Böttcher.

"Bilmiyorum. Bir yere gideceğim elbet. "

"Kumandanlığa uğradın mı? "

"Evet, kışla için bir havale emri verdiler. "

"İyi. Kırk sekizinci koğuşta yer bulmaya bak. "

"Peki. "

Böttcher’in tembel bakışları kadını izlemekteydi. "Ben biraz kalıp bir bira daha içeceğim. "

Graeber, caddeden yukarı, kışlaya doğru ağır ağır yürüdü. Gece, hava soğumuştu. Bir kavşaktaki bomba çukurundan dışarı uzanan tramvay rayları

parlamaktaydı. Ay ışığı, sokak kapılarının boşluğuna madeni bir ışıkla yansımaktaydı. Ayak seslerinin yankıları, sanki caddede onunla birlikte birinin daha yürüdüğü izlenimini yaratıyordu. Her yer bomboş, pırıl pırıl ve soğuktu.

Kışla, kentin hemen dışındaki yamaçlardan birinin üstündeydi. Bombalardan zarar görmemişti. Talim alanı, ışığın altında, sanki karla örtülüymüş gibi bembeyazdı. Graeber, kışlanın kapısından içeri girdi. İçinde, sanki izni sona ermiş gibi bir duygu vardı. Geçmiş, arkasında baba eviyle birlikte yıkılıp gitmişti ve o, yine cepheye dönüyordu. Daha başka, topsuz ve tüfeksiz bir cepheydi bu kez döndüğü, ama ötekinden daha az tehlikeli değildi.

ONUNCU BÖLÜM

Aradan üç gün geçmişti. Kırk sekiz numaralı koğuştaki masada dört kişi kâğıt oynuyordu. Oyunlarını dört günden beri sürdürüyorlar, masadan yalnız uyumak ve yemek yemek için kalkıyorlardı. Üç oyuncu, zaman zaman yerlerini başkalarına bırakıyorlardı. Dördüncüsü ise hep aynı adamdı. Adı Rum-mel'di. Uç gün önce izinli olarak gelmişti. Geldiğinde karısıyla kızı, toprağa verilmek üzereydi. Karısını, kalçasındaki bir benden seçmişti; cesedin başı yoktu. Cenaze töreninden sonra kışlaya dönüp oyuna oturmuştu. Kimseyle konuşmuyor, yerinden hiç kalkmadan oyununu sürdürüyordu. Graeber, pencerenin yanındaydı. Onbaşı Reuter de elinde bir şişe, sargılı ayağını pencerenin içine koymuş, onun yanma oturmuştu. Koğuş kıdemlisi olan Reuter, eklem iltihabından rahatsızdı. Kırk sekiz numaralı koğuş, yalnızca evleri kazaya uğramış izinlilerin sığındığı bir yer değildi, aynı zamanda hafif rahatsızlıklar çekenler için revir olarak kullanılıyordu. Arkalarında, istihkâmcı Feld-mann yatıyordu. Adamın en büyük isteği, üç savaş yılının uykusuzluklarını üç haftada çıkartmaktı. Yatağından ancak yemek zamanları kalkıyordu.

"Böttcher nerede? " diye sordu Graeber. "Dönmedi mi daha? "

"Haste ve Iburg köylerini dolaşmaya gitti. Bugün öğlende birinden ödünç bir bisiklet bulmuş. Bu durumda günde iki köye gidebilir, ama daha bakmadığı bir düzine köy var. Ayrıca bir sürü insanın barındığı kampları da unutmamak gerek. Bunlar, yüzlerce kilometre uzakta. Hepsine nasıl yetişecek, bilemiyorum. "

Graeber, "Ben her ikimiz için de dört kampa yazdım, " dedi.

"Karşılık alacağımıza inanıyor musun? "

"Hayır, ama bu önemli değil, insan yanıtsız kalacağını bile bile yazıyor. "

"Mektupları nereye gönderdin? "

"Kamp yöneticilerine. Ayrıca her kampa, doğrudan doğruya Böttcher’in karısına ve benim, annemle babama verilmek üzere birer mektup yollayacağım. "

Graeber, cebinden çıkardığı bir deste mektubu gösterdi.

"Hemen atacağım. "

Reuter başını salladı. "Bugün nerelere gittin? "

"Ortaokula uğradım. Kilise okulunun beden eğitimi salonuna, bir konukevine ve yine kayıt bürosuna gittim. Hiçbir şey elde edemedim. "

Yerini başkasına bırakan oyunculardan biri, gelip yanlarına oturdu. Graber’e, "Doğrusu sizin gibi izinli çıkmış adamların kışlada kalmalarını aklım almıyor, " dedi. "Oysa ben sizin yerinizde olsam, iznimi elden geldiğince askerlerin uzağında geçirirdim. Bir oda tutar, üstüme sivil elbiseler geçirir ve on dört gün insan kılığında dolaşırdım. "

Reuter, "İnsan üstüne elbise giyince insan kılığına mı döner? " diye sordu.

"Tabii. Ya ne olur başka? "

"Duyuyorsun ya! " dedi Reuter Graeber’e, "Kolayından alınca, yaşam nasıl da daha çekilir oluyor! Sivil giysilerin yanında mı? "

"Hayır. Hakenstrasse’deki yıkıntıların altında. "

"İstiyorsan sana giysi verebilirim. "

Avluda birkaç takım asker, silah doldurup emniyete alma, el bombası atma ve selam verme talimi yapıyorlardı. "Bazen her şey anlamını yitiriveriyor, " dedi. "Cephedeyken eve döner dönmez ilk iş olarak üstündeki şu paçavraları bir köşeye atıp sivilleri giyeceğimi sanırdım, oysa şimdi böyle yapmışım, yapmamışım, benim için hiç önem taşımıyor. "

Oyuncu, ağzına biraz kaz ciğeri atarak, "Kışla köşelerinde pineklemeye alışmışsın da, ondan böyle düşünüyorsun, " dedi.

"Ne yapacağını bilmeyen bir şapşal olup çıkmışsın. İzinleri hep onun kıymetini bilebilecek durumda olmayanların almaları ne kadar saçma! " Oyuna devam etmek üzere geri döndü. Demin Rummel'e dört markını kaptırmış, sabahleyin de revir doktoru taburcu edilmesine karar vermişti. Bu yüzden müthiş keyifsizdi.

Graeber ayağa kalktı. Reuter, "Nereye gidiyorsun? " diye sordu.

"Kente ineceğim. Önce bir postaneye uğrayacak, sonra da araştırmalarımı sürdüreceğim. "

Reuter, elindeki boş bira şişesini bir yana bıraktı, "İzinde olduğunu unutma. Hele izninin pek yakında bitmiş olacağını hiç mi hiç unutma. "

Graeber acı acı, "Unutmam, " diye karşılık verdi.

Reuter, sarılı ayağını pencereden dikkatle aşağı indirip kendi önüne doğru uzattı. "Anneni ve babanı bulmak için elinden geleni yap, ama bu arada da izinde olduğunu aklından çıkarma. Bir daha kimbilir ne zaman izin alabilirsin? "

"Biliyorum. Ayrıca yine izne çıkmazdan önce, herhangi bir kargaşalıkta kuyruğu titretmenin mümkün olduğunu da biliyorum. "

"İyi, " dedi Reuter. "Bunu biliyorsan, sorun yok demektir. "

Graeber kapıya doğru yürüdü. Tam o sırada Rummel'in eline oldukça iyi kâğıt gelmişti. Yüzünde en ufak bir kıpırdama olmaksızın, karşısındakilerin paralarını cebine attı. Graeber'e kışlalarda pineklemeye alıştığını söylemiş olan adam, çaresizlik içinde, "Böyle ele ne denir? " dedi. "Üstelik herif sevinmiyor da! "

"Ernst! "

Graeber dönüp baktı. Karşısında partililere özgü ilçe başkanı üniformasıyla kısa boylu, tıknaz bir adam durmaktaydı. Graeber bir an belleğini zorladı, ama sonra bu kırmızı yanaklı ve fındık gibi küçücük gözlü yuvarlak yüzü tanıdı. "Binding, " dedi. "Alfons Bilding! Sen ha! "

"Ta kendisi. "

Binding, yüzünde geniş bir gülümsemeyle ona bakıyordu. "Neredeyse yıllar olacak birbirimizi görmeyeli, Ernst! Nereden geldin! "

"Rusya'dan. "

"Demek izinlisin! Bunu kutlamalıyız. Gel evime gidelim. Nefis konyağım var. Cepheden gelmiş eski bir okul arkadaşına rastlayıvermek! Böyle bir olay, mutlaka ıslatılmalı. "

Graeber, karşısındakinin yüzüne baktı. Binding ile birkaç yıl aynı sınıflarda okumuşlardı, ama sonradan onu unutmuştu. Yalnız, Alfons'un partiye girdiği ve bundan da pek zararlı çıkmadığı kulağına çalınmıştı. Şimdi neşeyle ve olup bitenlerden habersiz, önünde durmuş gülüyordu. "Gel Ernst, " diye diretti. "Çekingenliğin yeri değil. "

Graeber başını salladı. "Vaktim yok. "

"Aman Ernst! Eski arkadaşların bir kadeh bir şey içmeye her zaman vakitleri vardır! "

Eski arkadaşlar! Graeber, karşısındakinin üniformasına baktı. Binding, oldukça yükselmişti. Birdenbire belki annesiyle babasını bulmasına yardımcı olabileceğini kafasından geçirdi. Partinin ileri gelenlerinden biri değil miydi artık? "Peki Al-fons, " dedi. "Bir kadeh içerim. "

"Ha şöyle! Gel, evim uzakta değil. "

Evin yolu, Binding'in söylediği kadar kısa değildi. Kentin dış kesimlerinde, sakin, bombalardan zarar görmemiş, yüksek kavak ağaçlarıyla dolu bir bahçenin ortasındaki beyaz bir köşkte oturuyordu. Ağaçların dallarında kuş kafesleri asılıydı. Bir yerden su şıpırtıları geliyordu.

Binding, Graeber'in önünden eve girdi. Koridorda geyik boynuzları, bir yaban domuzu kafatası ve doldurulmuş bir ayı başı asılıydı. Graeber, bunlara hayretle baktı. "Avcılığa bu kadar meraklı mısın, Alfons? "

Binding sırıttı. "İlgisi yok! Ömrümde elimi tüfeğe sürmüş değilim. Hepsi gösteriş. Ama iyi olmuş, değil mi? Tam Germen usulü! "

Halılarla kaplı bir odaya girdiler. Duvarlarda muhteşem çerçeveli resimler asılıydı. Sağa sola büyük deri koltuklar yerleştirilmişti. "Nasıl buluyorsun kulübemi? " diye sordu Binding övünçle. "Rahat, değil mi? "

Graeber, evet gibilerinden başını salladı. Parti, adamlarıyla gerçekten iyi ilgileniyordu. Alfons, bir sütçünün oğluydu. Babası onu liseye bile güçlükle gönderebilmişti.

"Otur, Ernst. Rubens'imi nasıl buluyorsun? "

"Ne dedin? "

"Rubens'imi canım! Şu piyanonun yanında asılı olan ve o gördüğün et yığınını betimleyen resmi nasıl buluyorsun! "

Resimde, bir derenin kenarında duran şişman ve çıplak bir kadın görünmekteydi. Saçları, altın sarısıydı. Güneş, iri kaba etlerini aydınlatmıştı. Tam Böttcher'e göre, diye düşündü Graeber. "Güzel, " dedi sonra.

"Güzel mi? " Binding'in düş kırıklığına uğradığı, iyice belli oluyordu. "Güzel de söz mü, harika azizim! Göring'in alışveriş ettiği sanatçıdan aldım. Gerçek bir sanat eseri. Elden düşme olduğu için, bana ucuza geldi. Yoksa beğenmedin mi? "

"Beğendim. Yalnız bu konuda uzman değilim, ama bu resmi görürse kendinden geçeceğinden emin olduğum birini tanıyorum. "

"Öyle mi? Koleksiyoncu mu kendisi? "

"Hayır, ama bir Rubens uzmanıdır. "

Zevkten içi içine sığmıyordu Binding'in. "Çok sevindim, Ernst! Gerçekten çok sevindim. Günün birinde sanat eserlerini toplayan bir koleksiyoncu olacağımı asla ummazdım. Şimdi bana kendinden söz et. Nasılsın? Ne yapıyorsun? Ayrıca sana herhangi bir konuda yardımım dokunabilecekse,

hiç çekinmeden söyleyebilirsin. Ne de olsa bazı tanıdıklarım var. " Yüzünde anlamlı bir gülümseme belirmişti.

Graeber, elinde olmaksızın duygulanmıştı. İlk kez hiç çekinmeksizin ona yardım elini uzatan biriyle karşılaşıyordu.

"Bana bir iyilik yapabilirsin, " dedi. "Annemle babam kayıp. Sanırım bir yere gönderdiler ya da köylerden birine sığındılar. Bulundukları yeri nereden öğrenebilirim? Burada, kentte olduklarını artık hiç sanmıyorum. "

Binding, dövme bakırdan bir masanın yanında duran koltuğa oturdu. Parlak çizmeleri, önünde soba boruları gibi uzanmıştı. "Kentte değillerse, bulmak pek kolay bir iş değil, " dedi. "Ama elimden geleni yapacağım. Tabii bu iş birkaç gün yâ da biraz daha uzun sürecektir. Şimdi her şey karmakarışık, sen de biliyorsun ya! "

"Evet, gördüm. "

Binding ayağa kalkıp bir dolaba gitti. Bir şişe ile iki kadeh çıkardı. "Önce birer yudum içelim, Ernst. Gerçek Armag-nac’tır. Bunu neredeyse konyaktan fazla seviyorum. Sağlığına! "

"Sağlığına, Alfons. "

Binding, Graeber’in boşalan kadehini yeniden doldurdu. "Peki nerede kalıyorsun şimdi? Akrabalarının yanında mı? "

"Kentte akrabamız yok. Onun için kışlada kalıyorum. "

Binding, kadehini indirdi. "Ama bu saçmalığın ta kendisi, Ernst! İzne çıkan adam kışlada oturur mu? Evimde kalabilirsin! Yeterince yer var. Kalacağın yatak odası, banyolu. Üstelik gelenine gidenine karışan da yok. İstediğin gibi hareket edebilirsin. "

"Burada yalnız başına mı oturuyorsun? "

"Tabii! Yoksa evli olduğumu mu sandın? Neyse ki o kadar aptal değilim. Benim durumumda biri için karıdan bol ne var? İnan azizim, önümde diz çökenler oldu, anlıyor musun, diz çökenler diyorum sana! "

"Doğru mu söylüyorsun? "

"Daha önce gece kaymak tabakadan biri, kızıl saçlı, nefis göğüsleri olan, kürklü bir kadın burada, bu halının üstünde kendini yerden yere atıp iki gözlü iki çeşme ağladı. Her şeye razıydı. Yalnızca kocasını toplama kampından kurtarmamı istiyordu. "

Graeber dikkat kesilmişti. "İstesen yapabilir misin böyle bir şeyi? "

Binding güldü. "İstediğimi oraya sokabilirim, ama dışarı çıkarmaya gelince, o kadar kolay değil. Bunu kadına söylemedim. Evet, ne diyorsun? Taşınıyor musun buraya? Nasıl bir yer olduğunu görüyorsun. "

"Evet, görüyorum, ama şu anda henüz taşmamam. Annemle babamdan haber gelmesi olasılığına karşılık, her yere kışlanın adresini verdim. Bir haber çıkana kadar beklemek zorundayım. "

"Peki Ernst. Ne yapacağını en iyi sen bilirsin, Alfons'un evinin sana daima açık olduğunu aklından çıkarma. Bakım da birinci sınıftır. Bunun için düşünülebilecek her önlemi önceden aldım. "

"Teşekkür ederim, Alfons. "

"Hiç gereği yok. Eski okul arkadaşı olduğumuza göre, birbirimize yardım etmekten daha doğal bir şey düşünülebilir mi? Ha, bak bir şey sorayım. Burmeister'i anımsıyor musun? "

"Hani şu matematik öğretmenimiz mi? "

"Ta kendisi. Lucie Edler meselesi yüzünden dokuzuncu sınıfta okuldan atılmama o leş kargası önayak olmuştu bildin mi? "

"Bildim, " dedi Ernst, ama anımsamıyordu.

"O zaman meseleyi müdüre duyurmaması için nasıl yalvarmıştım! Ama şeytan herif, kılım bile kıpırdatmamıştı! Ahlaki görev falan diye bir şeyler tutturmuştu. Eve geldiğimde ise babam, neredeyse öldürünceye dek dayak atmıştı. Ya, o Burmeis-ter'in yüzünden olmuştu tüm bunlar! " Binding, sanki bu adı söylemekten zevk alıyordu. "Ama öcümü bırakmadım,

Ernst! Herifi tam altı ay toplama kampına tıktırdım. Dışarı çıktığında bir görmeliydin! Önümde hazır ol duruyordu. Ve ne zaman beni görse, neredeyse altına ediyordu! Bir zamanlar o beni terbiye etmişti. Şimdi de ben onu terbiye ettim. Nasıl, iyi mi? "

"Evet. "

Alfons başını salladı. "Böyle şeyler, insanın ruhunu huzura kavuşturuyor. Zaten hareketimizin en güzel yanı da, bize böyle olanaklar tanıması. " Bu sırada Graeber'in ayağa kalktığını gördü. "Gidiyor musun? "

"Gitmeliyim. İçim rahat değil. "

Binding, onu anladığını belli edercesine başını salladı. Yüzü, sanki bir törendeymiş gibi ciddi bir anlam almıştı. "Haklısın, Ernst. Senin için çok üzgünüm. Bana inanıyorsun, değil mi? "

"Biliyorum, Alfons. " Graeber, şimdi yalnızca birkaç kelime daha söylemek zorunda olduğunu biliyor ve bunu bir an önce yapmaktan başkasını düşünmüyordu. "Birkaç güne kadar sana yine uğrarım. "

gel.

"Yarın öğleden sonra ya da akşamüstü, beş buçuğa doğru

"Peki. Yarın beş buçuğa doğru sende olurum. O zamana kadar bir şeyler öğrenmiş olabilir misin acaba? "

"Belki. Göreceğiz bakalım. Öğrenmiş olmasam da yine birer kadeh içeriz. Ayrıca... hastanelere baktın mı, Ernst? "

"Evet. "

Binding başını salladı. "Peki -yani her olasılığa karşı demek istiyorum- mezarlıklara? "

"Hayır, bakmadım. "

"Oralara da bir bak, çünkü ölenlerin hepsi kayıtlara geçmiş değil. "

"Yarın giderim. "

"Peki Ernst. " Binding, açıkça rahatlamışa benziyordu. "Yarın geldiğinde de daha fazla kal. Bizim gibi eski okul arkadaşları birbirine yardımcı olmalıdır. Benim durumumda birinin ne kadar yalnızlık çektiğini sana anlatamam. İnsanlar, yalnızca bir şey istemek için yaklaşıyorlar. "

"Ben de senden bir istekte bulundum. "

"O başka. Benim sözünü ettiğim, birtakım yararlar sağlamak isteğiydi. "

Binding Armagnac şişesini aldı, mantarını elinin ayasıyla bir vuruşta kapattı ve şişeyi Graeber’e uzattı. "Bunu da yanına al, Ernst! Çok iyi markadır. Mutlaka gerekecektir. Yalnız bir dakika bekle. " Kapıyı açtı. "Bayan Kleinert! Biraz paket kâğıdı ya da kese kâğıdı bulur musunuz? "

Graeber, şişeyi elinde tutmaktaydı. "Gerçekten zahmet ettin, Alfons... "

Binding hararetle elini sallayarak onun sözünü kesti. "Al diyorum sana! Mahzenim bu içkiyle dolu! " Eve bakan kadının getirdiği paket kâğıdını aldı ve şişeyi içine sardı. "Başarılar dilerim, Ernst! Moralini de bozma! Haydi, yarın görüşmek üzere! "

Graeber, Hakenstrasse’ye gitti. Alfons’un etkisi altında kalmıştı. Bir ilçe başkanı, diye düşündü. Hiçbir çekingenlik göstermeksizin bana yardım etmek, kalacak yer ve yiyecek sunmak isteyen ilk insan! Gerçekten partinin sıkı adamlarından olmalı! Şişeyi paltosunun cebine soktu.

Akşama doğruydu. Gökyüzü sedef rengine bürünmüştü. Ağaçlar, keskin ve seçik çizgileriyle aydınlık ufkun önünde sıralanmıştı. Alacakaranlık, yıkıntıların üstüne mavi bir sis gibi inmekteydi.

Graeber, üstüne yazılı pusulaların yapıştırıldığı kapının önünde durdu. Kendi kâğıdı yoktu. Önce kâğıdın rüzgârın etkisiyle kopup gittiğini sandı, ama öyle olsa, raptiyelerin yerinde bulunması gerekirdi. Onlar da yoktu. Biri kâğıdı almış olmalıydı.

Kan beynine çıkmıştı. Hemen kapıya bir haber bırakılmış olup olmadığına baktı. Bir şey bulamadı. Annesiyle babasının evine koştu. İkinci kâğıt hâlâ sıkıştırdığı yerde, taşların arasındaydı. Çıkarıp baktı. Kimsecikler dokunmamıştı. Üstünde bir haber falan da yoktu.

Olanlardan hiçbir şey anlamamıştı. Doğrulup çevresinde göz gezdirdi. Bakınırken, uzaklarda, caddenin ortasında, küçük beyaz bir kanadı andıran bir şeyin, esintinin önünde uçuşmakta olduğunu gördü. Hemen ardından koştu. Bu, kapıya tutturduğu kendi kâğıdıydı. Yerden alıp baktı. Kapıdan biri koparmıştı. Kenarına da güzel bir el yazısıyla On Emir kastedilerek 'Çalmayacaksın' diye yazılmıştı. Önce bunun ne demek olduğunu anlayamadı. Sonra raptiyelerin yerinde olmadığını, buna karşılık annenin bıraktığı pusulanın yine dört raptiye ile kapıya tuttu-rulduğunu anımsadı. Kadın, kendisine ait olanı geri almış, Gra-eber'e de bir ders vermişti..

Graeber iki yassı taş buldu, kâğıdını kapının yanma yere koyup taşlarla ağırlaştırdı. Sonra baba evine döndü.

Yıkıntıların önünde durup yukarı baktı. Yeşil koltuk yerinde değildi. Biri almış olmalıydı. Önceden sandalyenin bulunduğu yerde şimdi molozların arasından birkaç gazete görünmekteydi. Yukarı tırmanıp bunları çıkardı. Eski tarihli gazetelerdi. Büyük zafer başlıkları ve büyük adlarla doluydu. Sararmış, yırtılmış, pislik içinde kalmıştı. Gazeteleri bir yana atıp yine aramaya koyuldu. Bir süre sonra iki kalasın arasında sayfaları sararmış, yazıları solmuş küçük bir kitap buldu. Kitapçık, sanki biri okurken bırakmış gibi açık duruyordu. Graeber yerden alınca anımsadı. Bu, kendisinin eski bir okul kitabıydı. Sayfaları öne doğru çevirince, ilk sayfada soluk bir yazıyla kendi adının yazılı olduğunu gördü. Bu yazıyı on iki ya da on üç yaşındayken yazmış olmalıydı.

Bir din dersi kitabıydı. İçinde yüzlerce soru ve karşılık vardı. Sayfalar lekeliydi. Bazılarında da kendisinin yazdığı notlar görülüyordu. Dalgın dalgın bu notlara baktı. Bir an için gözüne her şey sallanıyormuş gibi göründü, ama neyin sallanmakta olduğunu kesinlikle bilemiyordu. Üstündeki sessiz, sedef rengi gökyüzüyle yıkılmış kent ya da elinde tuttuğu ve insanlığın sorunlarına çözüm arayan kitapçık olabilirdi sallanan. Her ikisi de olabilirdi.

Kitabı bir yana bırakıp aramasını sürdürdü. Ne bir kitap, ne de annesine ve babasına ait başkaca bir eşya bulabildi. Zaten bulması da düşünülemezdi. İkinci katta otururlardı. Eşyaları, ta derinlere gömülmüş olmalıydı. Din dersi kitabıysa patlama sırasında havaya fırlamış ve sonra, hafif olduğundan, ağır ağır yere inmişti herhalde. Bir güvercin gibi inmiş olmalı, diye düşündü Graeber. Kendine güvenin ve barışın simgesi, bütün soruları ve bunların açık seçik karşılıklarını kapsayan, ateşle, dumanla, dumandan boğulanlarla, çığlıklarla, ölümle dolu bir gecede kolu kanadı kırılıveren bembeyaz bir güvercin.

Bir süre daha yıkıntıların üstünde öyle oturdu. Esmeye başlayan akşam rüzgârı, kitabın sayfalarını çevirmekte, sanki görünmeyen biri kitabı okurmuş gibi bir görüntü yaratmaktaydı. O kitapta ‘Tanrı merhametlidir, ’ yazılıydı. Sonra ‘bilgedir ve de iyiliğine, adaletine sınır yoktur. ’

Graeber, elini, Binding’in verdiği Armagnac şişesine götürdü. Açıp bir yudum içti. Sonra caddeye indi. Din dersi kitabını yanma almamıştı.

Ortalık kararmıştı. Hiçbir yerde ışık yoktu. Graeber Karl Alanı’ndan geçti. Sığınağın köşesini dönerken az kalsın biriyle çarpışıyordu. Hızlı adımlarla yürüyen genç bir subaydı bu. "Dikkat etsenize! " diye homurdandı teğmen öfkeyle.

Graeber, teğmenin yüzüne baktı. Sonra. "Peki Ludwig, " dedi. "Bir daha dikkat ederim. "

Teğmen de bakışlarını ona dikti. Sonra yüzünde geniş bir gülümseme belirdi. "Ernst, sen ha? "

Bu Ludwig Wellmann’di. "Ne yapıyorsun? İzinli mi geldin? "

Evet. Ya sen?

"Benim iznim bitti. Dönüyorum. Onun için bu kadar acele ediyorum. "

"Nasıl geçti? "

"Eh, şöyle böyle! Ama bir dahaki sefere başka türlü planlayacağım. İzne çıktığını kimseye söylememek, eve haber bildirmeden bir yere gitmek gerek. "

"Neden? "

Wellmann yüzünü buruşturdu. "Aile sorunları, Ernst! Analarla babalar! Olmuyor işte! İnsanın iznini berbat ediyorlar! Ne kadar oldu geleli? "

"Dört gün. "

"Biraz daha geçsin, sen de farkına varacaksın benim gibi! "

Wellmann bir sigara yakmaya davrandı, rüzgâr, çaktığı kibriti söndürdü. Graeber ona çakmağını verdi. Çakmağın küçük alevi bir an için Wellmann'ın zayıf ve enerjik yüzünü aydınlattı. "İnsanı hâlâ çocuk yerine koyuyorlar, " dedi dumanı koyuvererek. "Bir akşam çıkmak istedin mi hemen suratlar asılıyor. Hep onlarla kalmanı istiyorlar. Anneme göre hâlâ on üç yaşında bir çocuğum. İznimin ilk yarısı boyunca sevincinden, son yarısı boyunca da gideceğim için üzüntüsünden gözyaşlarına boğuldu. "

"Peki ya baban? Birinci Dünya Savaşı'nda çarpışmıştı. Hiç olmazsa onun anlayışla karşılaması gerekmez mi? "

"Savaşı, hiç olmazsa bir bölümünü, çoktan unutmuş. Babama göre bir kahramanım. Nişanlarımla övünüyor. Durmadan her yerde benimle görünmek istiyor. Bizi anlamıyorlar artık, Ernst. Dikkat et de hiç olmazsa sen paçayı kaptırma! "

"Merak etme, dikkatli davranırım, " dedi Graeber.

"İyi niyetliler. Sevdikleri, ilgilendikleri, şefkat göstermek istedikleri için böyle davranıyorlar, aynı zamanda işin en kötü yanı da bu. Elinden hiçbir şey gelmiyor. En ufak bir şey yapmaya kalkıştığında kendini duygusuz biri, bir suçlu gibi hissediyorsun. "

Wellmann, açık renk çorapları esintili karanlıkta parlayan bir kızın arkasından baktı. "Böylece iznin hiçbir şey yapamadan akıp gidiyor! " dedi.

"Bütün erişebildiğim, hiç olmazsa istasyona gelmemelerini sağlamak oldu, ama yine de onları orada bulmayacağımı kesinlikle söyleyemem! " Güldü. "Hemen tadını çıkarmaya başla izninin, Ernst! Hiç olmazsa akşamları toz ol! Bir şeyler uydur. Bir kursa gittiğini ya da kışlada görevli olduğunu falan söyle, yoksa benim başıma gelen, senin de başına gelir ve tatilini bir lise öğrencisi gibi geçirirsin! "

"Sanırım benim iznim daha farklı olacak. "

Wellmann, Graeber'in elini sıktı. "Umarım! O zaman benden şanslıymışsın derim. Okula uğradın mı? "

"Hayır. "

"Sakın gitme. Ben gitmekle büyük yanlış yaptım. İnsanın içinden ancak kusmak geliyor. Tek dürüst öğretmeni okuldan atmışlar. Din dersine gelen Pohlman'ı anımsıyorsun, değil mi? "

"Anımsamaz mıyım? Hatta ziyaretine bile gitmek niyetindeyim. "

"Dikkatli ol. Çünkü adı kara listede. İstersen boş ver. İnsan hiçbir yere geri dönmemeli. İyi tatiller dilerim Ernst. Kısa ve zaferlerle dolu yaşamımız, ne kadar göz kamaştırıcı değil mi? "

"Evet Ludwig. Yemek içmek bedava. Yurtdışı gezileriyle cenaze giderleri de devletten! "

"İçine... Kimbilir bir daha ne zaman görüşürüz! " Wellmann güldü ve karanlıkta kayboldu.

Graeber yoluna devam etti. Ne yapacağını bilmiyordu. Kent, bir mezar gibi kapkaranlıktı. Bu durumda araştırmalarını sürdüremezdi. Ayrıca biraz sabırlı olması gerektiğini de anlamıştı. Önündeki uzun geceyi düşündükçe, tüyleri ürperiyordu. Henüz kışlaya dönmek istemiyordu. Kentte kalan birkaç dostuyla da görüşmek istemiyordu. Utançla karışık acımalarına dayanamıyor, yanlarından ayrıldığı zaman rahat bir soluk aldıklarını çok iyi biliyordu.

Yapıların delik deşik olmuş damlarına baktı. Ne bulmayı ummuştu ki? Cephelerin ardında sakin bir ada mı? Ona güvenlik, sıcaklık sunacak ve avutacak bir vatan mı? Belki de. Ama umut adaları, çoktan amaçsız ölümlerin tekdüzeliğine batıp gitmiş, cepheler yıkılmış, savaş her yana sıçramıştı. Beyinlerin ve yüreklerin içine kadar girmişti.

Bir sinemanın önüne geldiğinde, içeri girdi. Salon, caddeye oranla daha az karanlıktı. Burada oturmak, karanlık kentte dolaşmaktan ya da bir meyhaneye tüneyip sarhoş olmaktan daha iyiydi.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Mezarlık, parlak güneşin altında uzanıp gidiyordu. Giriş kapısı bir bombayla yıkılmıştı. Birkaç haç ile granit parçaları, yolun ve diğer mezarların üstüne saçılmıştı. Selviler, devrilmişti. Bu yüzden dallar uzun ve yeşil kökler, köklerse dallar gibi görünmekteydi. Yeraltındaki bir denizin dibinden, üstlerindeki yosunlarla fırlatılmış garip bitkileri andırıyorlardı. Bombardıman sırasında çevreye saçılan kemiklerin büyük bir bölümü sonradan toplanmış, temiz bir yığın yapılmıştı. Çimenliğin üstünde yalnızca küçük kemik parçaları ve çürümüş eski tabutların kalıntıları vardı. Açıkta kafatası kalmamıştı.

Küçük mezarlık kilisesinin yanına bir baraka kurulmuştu. İçinde mezarcıyla iki yamağı çalışmaktaydı. Mezarcı durmadan terliyordu. Graeber'in ne istediğini duyunca, olmaz gibilerinden elini salladı. "Vakit yok, kardeşim! Öğle yemeğine kadar daha on iki kişiyi gömmek zorundayız! Bu durumda annenizle babanızın burada yatıp yatmadıklarını nasıl bilebilirim? Burada üzerinde bir mezar taşı ve ad olmayan düzinelerle mezar var. Artık kitle işletmesi olduk. Bir şey bilebilir miyiz bu durumda? "

"Liste tutmuyor musunuz? "

"Liste mi? " dedi mezarcı acı acı yamaklarına dönerek. "Liste görmek istiyormuş! Duydunuz mu? Dışarıda gömülmeyi bekleyen kaç ölü yatıyor, biliyor musunuz? Tam iki yüz! Son hava saldırısından sonra tam üç yüz ceset geldi. Ondan öncekinde ise bu sayı beş yüzdü. Ve tüm bunlar, art arda dört gün içinde oldu. Hepsini gömmeye nasıl yetişiriz? Bu kadarına hazırlıklı değildik ki? Dışarıdakileri kaldırmak için buraya mezarcı değil, kazı makinesi gerek. Üstelik bundan sonraki hava saldırısı ne zaman, bilebiliyor muyuz? Bu akşam da olabilir, yarın da. Bu durumda siz ne listesinden söz ediyorsunuz? "

Graeber karşılık vermedi. Cebinden bir paket sigara çıkarıp masanın üstüne bıraktı. Mezarcıyla yamakları bakıştılar. Graeber bir an bekledi. Sonra sigaranın yanına üç tane de puro bıraktı. Bunları, babası için Rusya'dan getirmişti.

"Peki, " dedi mezarcı. "Elimizden geleni yapalım bakalım. Adlarını yazın. Birimiz mezarlıklar müdürlüğünden sorarız. Bu arada siz de henüz kayda geçmeyen ölülere bakabilirsiniz. Orada, kilisenin avlu duvarı boyunca yatıyorlar. "

Graeber, adamın dediği yere gitti. Ölülerin bazılarının adları belliydi. Tabut ya da sedyelere yatırılmışlar, üstleri de battaniyeler ve çiçeklerle örtülmüştü. Diğerlerinin üstünde ise yalnızca beyaz bezler vardı. Graeber, adları okudu, üstünde ad bulunmayanların örtülerini kaldırıp baktı ve sonra yan yana dar bir çardağın altında. Duvar boyunca sıralanmış adsız ölülerin yanına gitti.

Bazılarının gözleri kapalıydı. Birkaçının da elleri kavuşmuş durumdaydı, ama çoğu, nasıl bulundularsa öyle yatıyordu. Yalnız fazla yer kaplamasın diye kollarını iki yana uzatmışlar, bükük bacakları düzeltmişlerdi. Sessiz bir kafile, ölülerin önünden ağır ağır geçmekteydi. Herkes öne eğilmiş, solgun ve katılaşmış yüzlere bakıyor, yakınlarını arıyordu.

Graeber de sıraya katıldı. Birkaç adım önünde giden bir kadın, ansızın bir ölünün yanına çöküp hıçkırmaya başladı. Diğerleri hiç ses çıkarmaksızın kadının yanından geçip gittiler. Öylesine dikkat kesilmişlerdi ki, sanki bomboş gibiydiler ve korku dolu bir bekleyişten başka hiçbir anlam görülemiyordu yüzlerinde. Ancak zamanla, sıranın sonuna yaklaştıklarında, bu yüzlerde huzursuz ve gizli bir umudun zayıf kıvılcımları beliriyordu. Sıranın sonuna geldiklerinde rahat bir soluk aldıkları, iyiden iyiye belli oluyordu.

Graeber, geri döndü. Mezarcı, "Kiliseye girdiniz mi? " diye sordu.

"Hayır. "

"Çok parçalanmış cesetleri oraya koyduk. " Graeber'in yüzüne baktı. "Bakmak, biraz sinir ister, ama siz askersiniz nasıl olsa. "

Graeber kiliseye gitti. Biraz sonra döndü. Mezarcı, barakanın dışında duruyordu. "Korkunç, değil mi? " Ne duyduğunu anlamak istermiş gibi, bakışlarını Graeber'in yüzüne dikmişti. "Gezerken bayılanları çok gördük, " dedi.

Graeber, karşılık vermedi. Yaşamı boyunca o kadar çok ölü görmüştü ki, buradaki manzara, ona hiç de yabancı değildi. Cesetlerin sivillere, çoğu kez kadınlara ve çocuklara ait olması da onun için bir şey değişmiyordu. Böylelerini gördüğü de çok olmuştu. Rusların, Hollandalıların ve Fransızların cesetlerindeki yaralar ise, burada gördüklerininkinden daha az korkunç değildi.

"Mezarlık müdürlüğünde bir kayıt yok, " dedi mezarcı. "Ama kentin içinde iki büyük ölü deposu daha var. Oralara baktınız mı? "

"Baktım. "

"Onların hiç olmazsa soğuk odaları var. İşleri bizden ko

lay.

"Onlar da ağzına kadar dolu. "

"Ama hiç olmazsa ölüler buzluklarda saklanıyor. Bizde ise buzluk yok. Hava gittikçe ısınıyor. Art arda birkaç hava saldırısına daha uğrarsak ve havada böyle ısınmaya devam ederse, bir facia ile karşılaşacağız. O zaman toplu mezarlar açmaktan başka çıkar yol kalmayacak sanırım. "

Graeber başını salladı, ama facianın bunun neresinde olduğunu anlayamamıştı. Onca facia diye, ancak bu mezarların kazılmasına yol açan nedenlere denilebilirdi.

Mezarcı, "Elimizden geleni yapıyoruz, " diyerek açıklamalarını sürdürdü. "Olanaklarımız elverdiği ölçüde adam çalıştırıyoruz, yine de yetmiyor. Burada uygulanan teknik, artık zamanımıza göre çok eskimiş. Ayrıca birtakım mezhep kurallarını da göz önünde tutmak zorunluluğu var. "

Bir an düşünceli düşünceli duvarın üzerine baktı. Sonra Graeber’e kısaca el sallayıp hızlı adımlarla barakasına doğru yürüdü. Ölümün, görevine sadık, çalışkan bir memuruydu.

Graeber, birkaç dakika beklemek zorunda kaldı. İki cenaze alayı, çıkış yolunu tıkamıştı. Yine çevresine bakındı. Rahipler, mezarların yanında dua

ediyorlardı. Yeni toprak tepeciklerinin yanında, ölenlerin yakınları yer almıştı. Havada solmaya yüz tutmuş çiçeklerin ve nemli toprağın kokusu vardı. Yakınlarını arayanların oluşturduğu kafileler, duvar boyunca sıralanmış ölülerin önünden geçiyordu. Mezarcılar, ellerinde kazmaları, henüz yarı yarıya açılmış mezarların içinde var güçleriyle çalışmaktaydılar. Taşçılar ve cenaze işlerine bakan büroların adamları, çevrede dolanıp duruyorlardı. Bu ölüler ülkesi, ansızın kentin en canlı kesimi olup çıkmıştı.

Bahçeye çökmekte olan alacakaranlıkta Binding'in küçük ve beyaz evi seçilebiliyordu. Çimenlerin üstünde, kuşların su içmesi ve yıkanması için yapılmış havuzcukta su, tatlı şırıltılar çıkarıyordu. Leylakların önünde nergisler ve laleler göze çarpmaktaydı. Kayın ağaçlarının altında mermer bir kız heykeli duruyordu.

Kapıyı, eve bakan kadın açtı. Saçları, oldukça kırlaşmıştı. Önünde büyük, beyaz bir önlük vardı. "Siz, Bay Graeber'siniz, değil mi? "

"Evet. "

"İlçe başkanı evde yoklar. Önemli bir toplantıya çağrıldılar, ama sizin için bir haber bıraktılar. "

Graeber, kadının ardından duvarları geyik boynuzları ve tablolarla dolu olan eve girdi. Rubens, loşluğun içerisinde bile renklerinin parlaklığını yitirmişti. Bakır sigara sehpasının üstünde kâğıda sarılı bir şişe vardı. Onun yanında da bir mektup duruyordu. Alfons, henüz pek bir şey öğrenemediğini, ama Graeber'in annesiyle babasının kentin hiçbir kesiminde ölü ya da yaralı diye kayıtlı olmadıklarını yazıyordu. Kentten ayrılmışlar ya da başka bir yere gönderilmişlerdi herhalde. Mektubun yanında bulacağı votka, o akşam Rusya'dan çok uzakta bulunuşunun şerefine içmesi içindi.

Graeber, şişeyle mektubu cebine soktu. Kadın, kapının ağzında durmuştu. "Size çok selam söylediler. "

"Lütfen siz de benim tarafımdan çok selam söyleyin. Yarın yine uğrayacağımı da bildirin. İçki için teşekkürlerimi iletmeyi de unutmayın. Çok işime yarayacağından eminim. "

"Buna memnun olduğunuza çok sevinecektir. O kadar iyi bir insan ki! "

Graeber, bahçeden geçerek geri döndü. İyi bir insan, diye düşündü. Acaba, toplama kampına tıktırdığı matematik öğretmeni Burmeister açısından da iyi bir insan olduğu, söylenebilir miydi Alfons'un. Belliydi ki herkes, biri için iyi bir insanken, bir başkası için bunun tam tersiydi.

Eliyle mektubun ve şişenin bulunduğu cebini yokladı. Kutlamam için, diye düşündü. İyi ama, neyi kutlayacağım? Annemle babamın henüz yaşadıklarını umut edebilmemi mi? Ayrıca kiminle kutlayacağım? Kışlanın kırk sekiz numaralı koğuşunda kalanların yanına mı döneceğim? Daha bir mavileşmiş ve yoğunlaşmış olan alacakaranlığa gözlerini dikti, içkiyi Elisabeth Kruse'ye götürebilirdi. Kendisinin olduğu kadar, kızın da işine yarayabilirdi, çünkü onun bundan başka bir şişe Armagnac'ı da vardı.

Kapıyı soluk benizli kadın açtı. Graeber kararlı bir sesle, "Bayan Kruse'ye gidiyorum, " diyerek onun yanından geçmek istedi.

Ama kadın, elini kapıdan çekmedi. "Bayan Kruse evde yok, " diye karşılık verdi. "Bunu bilmeniz gerekirdi. "

"Neden bilmem gerekiyormuş? "

"Size söylemedi mi? "

"Unuttum. Ne zaman dönecek? "

"Saat yedide. "

Graeber, Elisabeth'in dışarı çıkmış olabileceğini hiç düşünmemişti. Bir an votkayı orada bırakmayı düşündü. Ama muhbir kadının şişeyi ne yapacağı bilinir miydi? Belki kendi bile içerdi. "Peki. O halde sonra gelirim, " dedi.

Caddede ne yapacağını bilmeden öyle durdu. Saatine baktı. Altıya geliyordu. Önünde yine uzun ve karanlık bir gece başlıyordu. İzinli olduğunu unutma, demişti Reuter. Graeber de unutmamıştı, ama tek başına unutmamak, her şeyi çözmeye yetmiyordu ki!

Karl Alanı’na gidip yeşilliklerin arasında bir sıraya oturdu. Sığınak, kocaman bir kaplumbağa gibi önündeydi. Sakınmayı elden bırakmayanlar, gölgeler halinde kapıdan içeri süzülüyorlardı. Çalılıkların arasından fışkıran karanlık, son ışık kırıntılarını da boğmaktaydı.

Graeber, hiç kıpırdanmaksızın sırada oturup kaldı. Bir saat önce Elisabeth’i yine görmek, aklında yoktu. Biraz önce de onu evde bulsaydı belki şişeyi verip ayrılacaktı, ama şimdi, kızı evde bulamamış olduğundan, sabırla saatin yediye gelmesini bekliyordu:

Kapıyı Elisabeth’in kendisi açtı. Graeber şaşarak, "Seni hemen karşımda göreceğimi hiç ummadım, " dedi. "Yine kapı nöbeti tutan o canavarla karşılaşmayı bekliyordum. "

"Bayan Lieser evde yok. Kadınlar Birliği’nin toplantısına gitti. "

"Demek o düztabanlar tümenine gitti. Öyle mi? Zaten onun yeri başka neresi olabilir ki! " Graeber çevresine bakındı. "O burada olmayınca, evin görünüşü bile değişiyor. "

"Şimdi holde ışık yandığı için burası gözüne farklı görünüyordun O evden çıkmaz ışığı yakarım. "

"Peki buradayken? "

"O zaman elektrikten kısıntı yapılır, çünkü vatanseverlik bilinci, böyle gerektiriyor. Karanlıkta oturulur. "

"Doğru, " dedi Graeber. "Bizim köstebekler gibi yaşamamızı istiyorlar. Bize yakıştırdıkları yaşam biçimi, bu. " Şişeyi cebinden çıkardı. "Sana biraz 'votka getirdim. İlçe başkanının mahzeninden çıkmadır. Eski bir okul arkadaşım hediye etti"

Elisabeth yüzüne baktı. "Arkadaşlarının arasında böyleleri de var mı? "

"Var. Tıpkı senin evine kabul etmek zorunda kaldığın kiracıların gibi. "

Elisabeth gülümseyerek şişeyi onun elinden aldı. "Bir yerden şişe açacağı bulayım. "

Graeber'in önünden mutfağa yürüdü. Siyah bir kazakla, yine siyah ve dar bir etek giymişti. Saçlarını parlak kalın kırmızı renkte bir yünlü şeritle ensesinde toplayıp bağlamıştı. Düzgün, güçlü yapılı omuzları, incecik bir beli vardı.

Çekmeceleri yeniden kapatarak, "Burada şişe açacağı bulamadım, " dedi. "Galiba Bayan Lieser içki içmiyor. "

"Oysa ayyaşın birine benziyor. "

Graeber şişeyi aldı, ağzındaki mumu temizledi ve dibini sert bir biçimde iki kez baldırına vurdu. Mantar, dışarı fırladı. "Biz askerde şişeyi böyle açarız, " dedi. "Kadehlerin var mı, yoksa şişeden mi içeceğiz? "

"Odamda kadeh var. Gel. "

Graeber onu izledi. Birden buraya geldiğine sevinmişti. Çünkü daha önce bir gecesini daha yalnız geçireceğinden korkmaya başlamıştı.

Elisabeth, duvara asılı ve üstünde kitapların bulunduğu bir raftan iki ince şarap kadehi aldı. Graeber çevresine bakındığında, odayı neredeyse tanıyamayacaktı. Bir yatak, kumaşları yeşil bir çift koltuk, Biedermeier stilinde bir yazı masasının ve kitaplarla odanın, insanı rahat ettiren, eskiyi anımsatan bir manzarası vardı. Oysa Graeber'in aklında sanki oda, daha bir dağınık ve özensizmiş gibi kalmıştı. Bu izlenimi herhalde alarmdan dolayı edinmiş olmalıyım, diye düşündü. Gürültü, her şeyi birbirine katıyordu. Elisabeth de bugün, ilk gördüğünden farklıydı. Farklıydı, ama görünüşü ne özensizdi, ne de insanda sanki rahatmış etkisini uyandırıyordu.

Kız, "Birbirimizi görmeyeli ne kadar oldu? " diye sordu.

"Yüz yıl. O zamanlar çocuktuk ve de savaş yoktu. "

"Peki ya şimdi? "

"Yaşlandık, ama yaşlılığın beraberinde getirdiği deneyimlerden yoksun olan bir yaşlılık bizimkisi. Her şeyi kuşkuyla karşılıyoruz, bir inancımız yok ve

içimiz acı dolu. Zaman zaman tabii. "

Elisabeth, onun yüzüne baktı. "Gerçek mi bu söylediklerin? "

"Hayır, ama gerçek olan nedir? Sen biliyor musun? "

Elisabeth başını salladı. "Hep gerçek olan bir şeyin varlığı gerekli midir? " diye sordu sonra.

"Belki de değildir. Neden sordun? "

"Bilmiyorum. Herkes karşısındakini kendi gerçeğinin varlığına inandırmakta bu denli direnmeseydi, belki de dünya yüzünde daha az savaş olurdu diyorum. "

Graeber gülümsedi. Kızın bu sözleri söyleyişini duymak tuhaftı. "Yani eksik olan hoşgörü, " dedi. " Öyle mi? "

Elisabeth, başını evet anlamında salladı. Graeber kadehleri alıp doldurdu. "Gel bunun şerefine içelim. Bana bu şişeyi veren ilçe başkanı, hiç kuşkusuz böyle bir şeyin şerefine içeceğimizi aklının kıyısından geçirmemiştir, ama yalnız bu yüzden içmeye değer. "

Kendi kadehini boşalttı. Sonra, "Bir tane daha ister misin? " diye sordu..

Elisabeth bir an irkildi. Sonra, "İsterim, " dedi.

Graeber, onun kadehini doldurduktan sonra şişeyi masanın üstüne bıraktı. Votka keskin, duru ve saydamdı. Elisabeth, kadehini masaya bıraktı. Sonra, "Gel, " dedi. "Gel de sana bir hoşgörü örneği göstereyim. "

Graeber’i holden geçirip bir odanın kapısını açtı. "Bayan Lieser, acelesinden kilitlemeyi unutmuş. Odasına bir göz at. Konut dokunulmazlığını çiğnemiş sayılmam nasıl olsa, çünkü ben yokken o benimkini hep arıyor. "

Odanın bir kısmı, normal döşenmişti, ama duvarda pencerenin karşısında, kalın bir çerçevenin içinde, Hitler’in büyük ve renkli bir resmi asılıydı. Resim, çam dalları ve meşe yapraklarından örülü buketlerle çevrelenmişti.

Resmin altındaki masada büyük bir gamalı haç bayrağın yanında, ‘Kavgam’ın siyah deri kaplı, üstüne altın yaldızla bir gamalı haç işli lüks bir baskısı durmaktaydı. Kitabın her iki yanına gümüş şamdanlar, onların yanına da Führer’in fotoğrafları yerleştirilmişti. Biri Führer’i Berchtesgaden’de, yanında köpeğiyle, diğeri de kendisine çiçek veren beyaz giysili bir çocukla göstermekteydi. Dekor, parti işaretleri ve tören meçleriyle tamamlanmıştı.

Graeber, pek şaşırmış değildi. Buna benzer manzaralarla daha önce de oldukça sık karşılaşmıştı. Diktatörlük efsanesinin, bir tür dine dönüşmesi, çok kolaydı.

"İhbarlarını burada mı kaleme alır? " diye sordu.

"Hayır. Onları ötede, babamın çalışma masasında yazar. "

Graeber çalışma masasına baktı. Eski biçim, arkası yüksek ve sürgü kapaklı bir yazı masasıydı. Elisabeth, "Hep kilitli tutar, " dedi. "Kaç kez açmaya çalıştımsa da, başaramadım. "

"Babanı ihbar eden de o mu? "

"Bunu kesinlikle bilemiyorum. Babamı götürdüklerinden beri, bir daha haber alamadım. O sıralarda Bayan Lieser, çocuğuyla evimize yerleşmiş bulunuyordu. Yalnızca bir odası vardı. Babam götürüldükten sonra, vaktiyle babamın olan iki odayı da kendine aldı. "

Graeber, dönüp ona baktı. "Yani sence yalnız odaları alabilmek için bu işi yapmış olabilir mi? "

"Neden olmasın? Bazıları, bu işi çok daha önemsiz nedenlerle yapıyorlar. "

"Haklısın, ama şu gördüğümüz mihrap, bence bu kadının o düztabanlar tümeninin gözü dönmüş üyelerinden biri olduğunu gösteriyor. "

Elisabeth, yüzünde acı bir ifadeyle, "Bağnazlığın hiçbir zaman kişisel yarar düşüncesiyle bir arada bulunamayacağına gerçekten inanır mısın, Ernst? " diye sordu.

"Hayır. Dahası, bu ikisinin çoğunlukla bir arada bulunduklarını da söyleyebilirim. İnsanın bunu hep unutması ne tuhaf! Bazı beylik sözler var ki, bir zaman öğrenmişizdir ve durmadan, hiç düşünmeksizin yineler dururuz. Dünyayı, her birinin üstünde ne içerdiğini gösteren etiketlerin bulunduğu gözlere bölmek olanağı yok. Hele hele insanları hiçbir zaman böyle kesin bir ayrıma vuramazsın. Belki de bu Bayan Lieser olacak zehirli yılan çocuğunu, kocasını, çiçekleri ve varlığın tüm soylu yanlarını seviyordur. Elinde babanı ihbar etmesine yarayacak bilgi var mıydı, yoksa nedenini kafadan mı attı? "

"Babam yumuşak başlı, son derece dikkatsiz ve uzun bir süreden beri kuşkuları üzerine çeken bir adamdı. Bütün gün boyunca kendi dört duvarı arasında parti konuşmalarını dinlemek zorunda kalan herkesten ağzını tutması beklenemez ki. "

"Babanın ne söyleyeceğini biliyor musun? "

Elisabeth, omuzlarını kaldırdı. "Almanya’nın savaşı kazanabileceğine artık inanmıyordu. "

"Artık buna inanmayan bir yığın insan var. "

"Sen de mi inanmıyorsun? "

"İnanmıyorum. Şimdi gel de çıkalım buradan! Yoksa o yaşlı şeytanın baskınına uğrayabiliriz. Ondan sonra da kimbilir neler yapar! "

Elisabeth gülümsedi. "Koridorun kapısının sürgüsünü kapattım. Onun için bizi bastıramaz. İçeri girmesi güç. "

Kapıya gidip sürgüyü çekti. Tanrı’ya şükürler olsun, diye düşündü Graeber. Gönüllü olarak çilekeşliği göze alıyor, ama hiç olmazsa biraz ihtiyatlı ve düşünceli. "Burası mezarlık gibi kokuyor, " dedi. "Herhalde şu yerin dibine batasıca meşe yapraklarından olacak. Gel biraz içki içelim. "

Kadehleri doldurdu. "Kendimizi neden yaşlanmış hissettiğimizi biliyorum, " dedi. "Kısa yaşamımız boyunca pek çok çirkefle karşılaştık. Ve bütün bu

çirkeflikler, bizden yaşlı ve bu nedenle daha aklı başında olmaları gereken kişilerce ortaya atılmıştı. "

"Ben kendimi yaşlı hissetmiyorum, " diye karşılık verdi Elisabeth.

Graeber, kızın yüzüne baktı. Gerçekten de yaşlılıkla yakından uzaktan ilgisi yoktu.

"Sevin öyleyse, " dedi.

"Parmaklıkların ardındaymışım gibi geliyor. Bu ise yaşlılıktan çok daha kötü. "

Graeber, Biedermeier biçimindeki koltuklardan birine oturdu. "Kimbilir, belki bu karı seni de ihbar etmiştir, " dedi. "Belki de evin tamamını istiyordur. Bu durumda daha ne kalıyorsun burada! Bir an önce taşınmana bak. Senin için artık hakkını aramak diye bir şey söz konusu olamaz. Bunu sen de biliyorsundur sanırım! "

"Evet, biliyorum. " Elisabeth'in yüzü birdenbire allak bullak olmuş, ne denli çaresiz kaldığını apaçık gösteren bir anlama bürünmüştü. Kendi kendisine yüz kez aynı karşılığı vermiş biri gibi çabuk çabuk ve acı dolu bir sesle, "Belki boş bir inanç benimkisi, " dedi. "Ama burada kaldığım sürece, babamın döneceğine olan inancımı yitirmiyorum. Gidersem, sanki onu bırakmış gibi olacağım. Bilmem anlayabiliyor musun beni? "

"Böyle şeyleri anlamaya çalışmanın gereği yoktur. İnsan yapar yalnızca, o kadar. Ne denli anlamsız olursa olsun, karşısında söylenebilecek bir söz yoktur. "

"İyi öyleyse. "

Elisabeth, kadehini alıp içti. Dışarıda bir anahtar şıkırtısı duyuldu. Graeber, "Geldi, " dedi. "Tam zamanında çıkmışız odasından. Galiba toplantıları kısa sürdü. "

Holdeki ayak seslerine kulak kabarttılar. Graeber, grama-fona baktı. Sonra, "Marşlardan başka bir şey yok mu? " diye sordu.

"Yok, ama marşlar gürültülüdür hiç olmazsa. Bazen, sessizlik gırtlağının tüm gücü ile haykırmaya koyulduğunda, onun haykırışını elindeki en gürültülü nesnelerle bastırmak ihtiyacını duyuyorsun. "

Graeber ona baktı. "Şu yaptığımız konuşmalara bak! Ne kadar iç açıcı, değil mi? Oysa okulda bize gençliğin, yaşamın en romantik çağı olduğunu söylemişlerdi. "

Elisabeth güldü. Holde yere bir şey düştü. Bayan Lieser bir küfür savurdu. Ondan sonra bir kapı kapandı. Elisabeth, "Holün ışığını açık bırakmıştım, " diye fısıldadı. "Gel çıkalım buradan, bazen dayanamıyorum. Çıkalım ve başka şeylerden söz edelim. "

Dışarı çıktıklarında Graeber, "Nereye gidiyoruz? " diye sordu.

"Bilmiyorum. Neresi olursa olsun. "

"Yakınlarda bir kahve, meyhane ya da bar gibi bir şey var

mı? "

"Hemen kapalı bir yere girmek istemiyorum. Gel biraz yürüyelim. "

Caddeler bomboştu. Kent karanlık ve sessizdi. Marienstras-se boyunca yürüdüler. Karl Alanı'ndan geçtiler, sonra nehrin öbür yanına geçip kentin eski kesimine girdiler. Bir süre sonra çevreleri öylesine ıssızlaştı ki, kendilerini sanki yeryüzünde kalan son iki insan gibi hissettiler. İçlerinde kimbilir kaç ailenin yaşadığı yapıların önünden geçiyorlardı. İçlerinde sandalyeler, masalar ve canlılık belirtileri bulunan odalar görmek umuduyla pencerelere baktıklarında, yalnızca ayışığını yansıtan camlar ve onların ardındaki kapkara perdelerle karşılaşıyorlardı. Sanki bütün kent matem tutmaktaydı, uçsuz bucaksız bir morgdu. Bütün evler tabutlara yerleştirilmiş, üstleri kapkara örtülerle örtülmüştü.

"Nedir bu böyle, Tanrı aşkına? " diye sordu birden Gra-eber. "Nerede bütün bu insanlar? Bütün çevre, her zamankinden çok daha sessiz. "

"Herhalde evlerine kapanmış oturuyorlardır. Birkaç günden beri hava saldırısına uğramadık, ama yine de dışarı çıkmaya cesaret edemiyorlar. Bir dahaki saldırıyı bekliyorlar. Hep böyle olur. Ancak saldırıdan kısa bir süre önce yine dışarı adım atarlar. "

"Bu durumlar da birtakım alışkanlıklara yol açıyor demek? "

"Öyle. Cephedekilerin alışkanlıkları yok mu? "

"Var. "

Yıkıntılar içindeki bir caddeden geçtiler. Gökyüzünde ilerleyen parça parça bulutlar, ortalığın bir aydınlanıp bir kararmasına yol açıyordu. Yıkıntıların arasındaki gölgeler, ayışığından korkan ahtapotlar gibi, bir ileri, bir geri gidiyorlardı. Tam bu sırada çanak çömlek sesi duydular. Graeber, "Tanrı'ya şükür! " dedi. "Bu evdekiler yemek yiyorlar ya da kahve içiyorlar. İnsan hiç olmazsa yaşadıklarını anlıyor. "

"Kahve içiyorlardır sanırım. Bugün kahve dağıtıldı. Hem de iyi cinsten bomba kahvesi. "

"Bomba kahvesi mi? "

"Evet. Bomba ya da yıkıntı kahvesi. Adına böyle deniyor. Her ağır hava saldırısından sonra fazladan dağıtılıyor. Bazen şeker, çikolata ya da bir paket sigara da verdikleri oluyor. "

"Tıpkı cephedeki gibi. Orada da saldırılardan önce içki ya da tütün verirler. Aslında çok gülünç bir şey, değil mi? Bir saatlik ölüm korkusunun karşılığında iki yüz gram kahve! "

"İki yüz değil, yüz gram. "

Yollarına devam ettiler. Biraz sonra Graeber durdu.

"Dışarısı, evden daha sıkıcı, Elisabeth! Keşke votka şişesini yanımıza alsaydık. Biraz içki ikimize de iyi gelirdi. Buralarda bir lokal yok mu? "

"Lokale girmek istemiyorum. Oralarının da sığınaklardan ayrı bir yanı yok. Işıklar kısılmış, pencereler sımsıkı karartı lmış.

"Öyleyse gel kışlaya çıkalım. Orada bir şişe içkim daha var. Alıp açıkta bir yerde içeriz. "

"Olur. "

Sessizliğin içinde bir araba sesi duydular. Hemen sonra da bir atlı araba gördüler. Hayvan huzursuzdu, gölgelerden ürkü yordu. Vahşi bakışlı gözleri ve açık burun delikleriyle soluk ışıkta hayaleti andırıyordu. Sürücü dizginleri çekince, at şaha kalktı. Ağzından köpükler saçıldı. Elisabeth'le Graeber, arabaya yol vermek için yandaki yıkıntılara doğru kaçtılar. Elisabeth, hayvan tam ona sürünerek geçeceği sırada sıçrayıp yıkıntıların üstüne çıktı. Bir an sanki burnundan soluyan hayvanın sırtına atlayıp uzaklaşmak istiyormuş gibi durdu. Sonra yıkıntılar içindeki ufkun sonsuzluğunun ortasında yalnız başına kaldı.

Graeber, "Sanki atın sırtına atlayıp gitmek ister gibi bir halin vardı, " dedi.

"Keşke yapabilsem! Ama nereye kaçabilirim? Savaş, her yanda. "

"Doğru. Savaş her yerde. Hatta sonsuz barışın hüküm sürdüğü Güney Denizi'nde ve Hindistan'da bile çarpışıyorlar. Artık kaçabileceğimiz tek bir köşe bile kalmadı. "

Kışlaya vardılar. "Sen burada bekle, Elisabeth. Ben içki şişesini alayım. Hemen dönerim. "

Graeber, kışlanın avlusundan geçti, adımlarının altında yankılar çıkaran merdivenleri tırmanıp kırk sekizinci koğuşa girdi. Salon, uyumakta olanların horultularından neredeyse sarsılıyordu. Masanın üzerinde abajurlu bir lamba yanıyordu. Oyuncular, hâlâ oturuyorlardı. Reuter de onların yanma yerleşmiş, bir şey okumaktaydı.

Graeber, "Böttcher nerede? " diye sordu.

Reuter elindeki kitabı kapattı. "Sana haber bıraktı. Hiçbir şey öğrenememiş. Bisikleti de bir duvara çarpıp parçalamış. Hep eski hikâye. Terslikler bir kez başladı mı, birbirini izler. Yarın yine yayan düşecek yollara. Onun için bu akşam bir meyhaneye kapanıp avunmaya karar verdi. Sana ne oldu? Yüzünün rengi uçmuş! "

"Bir şeyim yok. Bir şey alıp gideceğim. "

Graeber, elini sırt çantasına sokup karıştırdı. Rusya’dan bir şişe ardıç rakısıyla bir şişe votka getirmişti. Bunlara ek olarak Binding’in verdiği Armagnac da vardı. Reuter, "Ya ardıç rakısını ya da Armagnac’ı al, " dedi. "Votkanın yerinde artık yeller esiyor. "

"Neden? "

"Biz içtik. Bize kendiliğinden de hediye edebilirdin. Rusya’dan gelen biri, böyle davranmamalı. Arkadaşlarına da bir şeyler ikram etmeli! İyi votkaydı. "

Graeber, kalan iki şişeyi çantasından çıkardı. Armagnac’ı cebine soktuktan sonra ardıç rakısını Reuter’e verdi. "Haklısın. Al bunu, eklem iltihabına ilaç niyetine içersin, ama ötekilerden de biraz ver. "

"Merci! " Reuter, topallaya topallaya dolabına gidip bir şişe açacağı çıkardı. "Yanılmıyorsam en ilkel baştan çıkarma yollarına baş vurmak üzeresin, " dedi. "Sarhoş edici içkilerle kızın başını döndüreceksin, ama böyle zamanlarda heyecandan şişenin mantarının açılmasının unutulduğu, çok olur. Kırık şişe ağızları ise insanın dudaklarını çok kolay keser. Sen dikkatli davranmış ol da al şunu yanma! "

"Kapat çeneni! Şişe zaten açık! "

Reuter, ardıç rakısını açtı. "Rusya’da bu Hollanda içkisini nereden buldun? "

"Satın aldım. Başka soracağın bir şey kaldı mı? "

Reuter sırıttı. "Hayır. Armagnac'ınla birlikte yola koyulabilirsin, benim acemi Kasanovam. Sakın utangaçlık falan gösterme. Hafifletici nedenlerin olduğunu düşün. Zamanın çok az. İznin kısa. Oysa savaşın daha ne kadar süreceği, hiç belli olmaz. "

Feldmann, yatağında doğrulup oturdu. "Prezervatif ister misin, Graeber? Cüzdanımda birkaç tane olacak. Vaktini uyumakla geçiren bir erkek, nasıl olsa frengiye yakalanmaz. "

Reuter, "Bundan o kadar emin olamazsın, " diye karşılık verdi. "Sözgelimi, önceden cinsel ilişkide bulunmaksızın gebe kalanlara rastlandığı oluyormuş, ama Graeber'in her yanından sağlık fışkırıyor. On iki kuşak boyu tertemiz kandan gelen bir ailesi var. Tam su katılmadık bir damızlık. Böylesinin prezervatif kullanması, vatana ihanet sayılır. "

Graeber Armagnac şişesini açtı, bir yudum içip şişeyi yine cebine soktu. "Hepiniz, romantik birer budalasınız, " dedi. "Neden kendi işinize bakmıyorsunuz? "

Reuter elini salladı. "Tanrı yolunu açık etsin oğlum! Askerlikle ilgili ne varsa aklından sil ve insan gibi yaşamaya bak! Özellikle sizin gibi ulusun gözbebeği olan genç kahramanlar için ölmek, yaşamaktan çok daha kolaydır! "

Graeber, cebine bir paket sigarayla bir su bardağı da soktu. Gideceği sırada oyun masasında oturan Rummel'in hâlâ kazanmakta olduğunu gördü. Önünde bir yığın para vardı. Yüzü yine öyle kımıltısızdı, buna karşılık eskisine oranla çok daha fazla terlemeye başlamıştı.

Kışlanın merdivenleri bomboştu. Yat borusu çalmıştı. Koridorlarda, Graeber'in ayak seslerinin yankıları çınlıyordu. Graeber, geniş alanı geçti. Elisabeth, kapıda değildi. Gitmiş, diye düşündü. Bunu handiyse beklemişti. Zaten ne için beklesindi ki?

Nöbetçi, "Bayan orada duruyor, " dedi. "Senin gibi bir salağın böyle bir kız bulması, gerçekten şaşılacak bir şey. O, ancak subaylara yakışır. "

Graeber, Elisabeth'i ancak o zaman gördü. Duvara dayanmış duruyordu. Graeber nöbetçinin omzunu okşadı. "Şimdi emir böyle. Cephede dört yılı dolduranа, nişan yerine bunlardan veriyorlar. Hepsi de general kızı. Sen de bir an önce cepheye gitmek için başvursana salak! Hem sana nöbette konuşmanın yasak olduğunu öğretmediler mi? "

Elisabeth'e doğru yürüdü. Nöbetçi arkasından ölgün bir sesle, "Salak sensin, " diye mırıldandı.

Kışlanın arkasındaki bir tepecikte oturacak bir sıra buldular. Sıra, kestane ağaçlarının arasındaydı ve durduğu yerden bütün kent görülebiliyordu. Hiçbir yerde ışık yanmıyordu. Yalnız nehir, ayışığında parlıyordu.

Graeber şişeyi açtı ve su bardağını yarısına kadar doldurdu. Armagnac, bardakta sıvı kehribar gibi parlamaktaydı. İçkiyi Elisabeth'e uzattı. "İç bitir bunu, " dedi. "Yalnızca içilir böyle bir gecede. İster şu lanet olasıca yaşamımızın şerefine, ister henüz yaşamamızın şerefine iç, ama iç. Bu ölü kentin içimize verdiği sıkıntıyı ancak içmekle dağıtabiliriz. "

"Peki. Tümünün şerefine içeceğim. "

Graeber, bardağı yine doldurup bu kez kendi dudaklarına götürdü. İçkinin verdiği sıcaklığı, ânında hissetti, ama bunun yanı sıra içinin ne denli boş olduğunun da bilincine vardı. Oysa o âna değin algılamamıştı bunu. Bu, acısız, kendini belli etmeyen bir boşluk, bir hiçlik duygusuydu.

Bardağı yeniden yarısına kadar doldurdu ve doldurduğunun yaklaşık olarak yarısını içti. Sonra bardağı kızla kendisinin aralarına bıraktı. Elisabeth, ayaklarını yerden kaldırmış, kollarını dizine dolamış olduğu halde sırada oturmaktaydı. Üzerlerindeki kestane ağaçlarının taze yaprakları, ayışığının altında neredeyse bembeyaz görünüyordu. Sanki bir beyaz kelebek sürüsü, vaktinden önce gelip dalların arasına doluşmuştu.

Elisabeth, kenti göstererek, "Ne kadar da kara, " dedi.

"Tıpkı yanmış bir kömür madeni gibi. "

"Oraya bakma. Dön. Bu yanda manzara, daha farklı. "

Sıra, tepeciğin en üst noktasındaydı. Arkalarındaki yamaçlar, tarlalara, ayışığı altında uzanan yollara, sıra sıra kavaklara, bir köy kilisesinin kulesine, sonra ormanlara ve ufuktaki mavi dağlara doğru tatlı bir meyille dökülmekteydi. "Sanki dünyanın bütün huzuru buraya toplanmış, " dedi Graeber. "Bu manzarayı görmek, ne kadar kolaymış, değil mi? "

"Arkanı dönüp geride kalanları düşünmemeyi başarınca, kolay. "

"İnsan bunu çok çabuk öğrenir. "

"Sen öğrendin mi? " dedi kız.

"Öğrenmeseydim, şu anda yaşıyor olmazdım. "

"Ben de çok isterdim öğrenebilmeyi. "

"Çoktan beri biliyorsun, ama farkında değilsin. Yaşamımız bu işi, bize sezdirmeden, kendi kendine çözüyor. Kara gün için elinden geldiğince bir yana yığınak yapıyor. Tehlikeyle karşılaştığı anda da ne güçsüzlük, ne de aşırı duyarlılık tanıyor. " Bardağı Elisabeth’e doğru itti.

"İçmek de bir parçası mı bunların tümünün? "

"Evet. Özellikle bu akşam böyle olduğundan hiç kuşkun olmasın. "

Kız içti. Graeber ona baktı. Sonra, "Gel bir süre savaştan hiç söz etmeyelim, " dedi.

Elisabeth, arkasına yaslandı. "Hatta hiçbir şeyden söz etmeyelim. "

"Peki. "

Hiçbir şey konuşmaksızın öylece oturdular. Çevre sessizlik içindeydi ve bu sessizlik, yavaş yavaş o gecenin gizlerini bozmak yerine, daha da derinleştiren, çözülmez kılan, aynı zamanda da insanın içini huzurla dolduran seslerle canlanmaktaydı. Ormanların soluk alışını andıran hafif esinti, bir baykuşun çığlığı, otlardaki hışırtılar, bulutlarla ışığın sonu gelmez oynaşı doğanın sahnelediği gece oyununun dekorunu tamamlamaktaydı. Sessizlik, gittikçe daha bir güç kazanarak yükseldi,

oturan iki insanın çevresini dolandı, her solukta bir adım daha varlıklarına sindi, günün bıraktığı yıkıntıları perdeledi, gerilmiş sinirleri gevşetti, yumuşaya yumuşaya sevgi dolu ellerle okşamalarını sürdüren rahat bir uykuya dönüştü.

Elisabeth kıpırdadı. Graeber irkildi ve çevresine bakındı. "Şu hale bak! Uyuyakalmışım. "

"Ben de. " Elisabeth, gözlerini açtı. Dağınık ışık, birden bebeklerinde oynaşmaya başlayınca gözleri görülmedik bir saydamlığa kavuşmuştu. "Uzun zamandır böyle uyumamıştım, " dedi şaşarak. "Hep ışığı yanık bırakırım. İçimde karanlığın ve birdenbire, korkuyla uyanma olasılığının verdiği ürpertiyle dalarım, oysa şimdi... "

Graeber bir şey söylemedi. Kıza hiçbir şey sormadı. Böylesine olaylarla dolu zamanlarda merak denen duygu, canlılığını yitirirdi. Yalnız kafasının içinde, suyun altındaki bir kayanın orasından burasından sarkan yosunlar gibi, sallanıp duran uyku bulutlarıyla böylesine sakin oturup kalışına birazcık şaştı. Rusya'dan ayrıldığından bu yana, kendisini ilk kez bu kadar rahat hissediyordu. Yumuşacık, kadife gibi bir gevşeklik, geceleyin birdenbire kabarıp kupkuru, sıcaktan kavrulmuş toprakları yeniden yaşama, doğanın tümlüğüne kavuşturan sular örneği, içini kaplayıvermişti.

Aşağı, kente doğru yürüdüler. Caddeler, onları yine içine aldı. Eski yangın yerlerinin soğuk kokusu, yine dört bir yanlarını kapladı. Kapkara pencereler, bir katafalk alayı gibi onlara eşlik etmekteydi. Elisabeth ürperdi. "Önceleri evler ve sokaklar ışık doluydu ve pek olağandı bu bizim için. Oysa bunun gerçek değerini ancak şimdi anlayabiliyoruz. "

Graeber başını kaldırıp yukarı baktı. Gökyüzü açık ve bulutsuzdu. Uçucular için ideal bir geceydi. Bunu düşününce gökyüzünün açıklığı Graeber'i tedirgin etti. "Hemen bütün Avrupa artık böyle, " dedi. "Yalnız İsviçre gecelerinin hâlâ ışıl ışıl olduğunu söylüyorlar. Uçaklar yansız bir ülkenin üstünde olduklarını görsünler diye yakıyorlarmış ışıkları. Filosuyla Fransa ve İtalya'ya giden biri anlatmıştı. İsviçre bir ışık adasıymış. Daha doğrusu ışık ve barış adası, çünkü bunlardan biri, nasılsa ötekiyle eşanlamlı. Bunun ardında ve çevresinde ise, sanki uçsuz bucaksız kefenlere bürünmüş gibi,

kapkaranlık görünüşleriyle Almanya, Fransa, İtalya, Balkanlar, Avusturya ve savaşmakta olan diğer ülkeler yer alıyormuş. "

Elisabeth heyecanlanmıştı. "Bize ışığı armağan ettiler insan olalım diye, ama biz onu söndürdük ve yine bir alay mağara yaratığı olup çıktık. "

Demek ışıkmış bizi insan yapan, diye düşündü Graeber. Sonra biraz aşırı buldu bu düşünceyi. Ne var ki Elisabeth, aşırılıklara eğilimi olan bir kızdı. Belki haklıydı da. Sözgelimi hayvanlar, ışık yakabilme yeteneğinden yoksundular. Işıklar ve ateşleri yoktu. Bombaları da yoktu.

Marienstrasse'ye gelmişlerdi. Graeber birden Elisabeth'in ağlamakta olduğunu gördü. "Sen bakma bana, " dedi kız. "İçmemeliydim. Şimdi kendimi tutamıyorum. Acımdan ötürü böyle davranıyor değilim, ama birdenbire her şeyin havada kalıverişine dayanamaz oldum. "

"Bırak istediği gibi kalsın havada, sen aldırma. Ben de öyleyim. Durum böyle gerektiriyor. "

"Hangi durum? "

"Şu biraz önce üzerinde konuştuğumuz. Dönüp arkanda olup bitenleri unutmak sorunu. Yarın akşam böyle sokak sokak sürtmeyeceğiz. Seninle bir yere, bu kentin en aydınlık yeri neresiyse oraya gideceğiz. Sorup neresi olduğunu öğreneceğim. "

"Neden beni götürüyorsun? Benden daha neşeli birini bulabilirsin. "

"Neşeli insanların arasında bulunmak istemiyorum. "

"Neden? "

"Dayanamazdım çünkü. Ayrıca öbürleriyle, hani ister gerçek, ister düzmece olsun, insana hep acımalı bakanlarla da bir arada olmak istemiyorum. Zaten bu gibileriyle gündüzleri yeterince karşılaşıyorum. Sanırım sen de bilirsin bunun ne demek olduğunu. "

Elisabeth artık ağlamıyordu. "Evet, " dedi. "Biliyorum. "

"Oysa bizim durumumuz ayrı. Birbirimize rol yapmak gereğini duymuyoruz. Bu da gerçekte çok şey demektir. Yarın akşam kentin en aydınlık lokaline gideceğiz, yemek yiyip şarap içeceğiz ve bir akşam olsun şu yerin dibine batasıca yaşamımızı aklımızdan çıkaracağız."

Kız yüzüne baktı. "Bu da mı durumun gereği? "

"Evet. Bu da durumun gereği. Yarın akşam en açık renk elbiseni giy. "

"Peki. Saat sekizde gel. "

Graeber birden önce onun saçlarını, sonra da dudaklarını yüzünde hissetti. Sanki bir anlık bir esinti geçivermişti yüzünden. Ve Graeber daha ne olduğunu anlayamadan, Elisabeth kapıdan girip yitivermişti. Graeber, cebindeki şişeye baktı. Boşalmıştı. Boş şişeyi yandaki evin kapısına bıraktı. Bir gün daha geçti, diye düşündü, İyi ki Reuter ve Feldmann, beni bu durumda görmediler! Yoksa kimbilir yine neler söylerlerdi!

ON İKİNCİ BÖLÜM

Böttcher, "Peki dostlar, öyle olsun, " dedi. "Sizden daha fazla saklayacak değilim. Evet, yattım meyhaneci karıyla! Kınanacak bir yanı var mı bunun yani? Bir şey yapmam gerekiyordu. Yapmayacaksam, iznimin ne anlamı kalır? Yine öküz gibi cepheye dönmek için mi geldim buralara? "

Feldmann'ın yatağının yanında oturuyordu. Elinde içi kahve dolu bir tencere kapağı vardı. Ayaklarını da soğuk su dolu bir leğene sokmuştu. Bisikletle duvara çarptığından beri, ayaklarında şişler belirmişti. "Sen ne yaptın bugün? " diye sordu Graeber'e. "Öğleden önce dolaştın mı? "

"Hayır. Dolaşmadım. "

"Dolaşmadın mı? "

Feldmann, "Öğleye kadar danalar gibi yattı, " diye açıkladı. "Hiçbir gürültüden de uyanmadı. İlk kez akıllı olduğunu gösterdi. "

Böttcher, ayaklarını sudan çekip tabanlarına baktı. Üstleri iri, beyaz şişlerle kaplıydı. "Şuraya bakın! Aygır gibi güçlü kuvvetli bir herifim, oysa ayaklarım, meme çocuğununkilere benziyor. Hep böyle kaldı. Ne yaptıysam işe yaramadı. Şimdi yine bu ayaklarla dolaşmak zorundayım. "

Feldmann, "Neden dolaşmak zorunda olasın? " diye sordu. "Nasılsa meyhaneci karıyla işi pişirdin. Yatıp keyfine bakabilirsin".

"Onu bırak bir yana! Karımı aramamla hiçbir ilgisi yok. Ayrıca çok da kötü bir anı oldu benim için. "

"Savaştan dönen hiç kimse, ilk seferinde bir iş beceremez. Bunu bilmeyen var mı? "

"Onu demiyorum dostum. Becermesine becerdim, ama aradığımı bulamadım. "

"Bir çırpıda her şeyin istediğin gibi olmasını bekleyemezsin. Kadının önce alışması gerek. "

"Anlatamadım galiba. Kadının bir kusuru yoktu, ama ruhça uyuşmadık. Dinle bak. Yatağa girmiştik. Her şey yolunda gidiyordu. Birdenbire o boğuşmanın ortasında kendimi unutup kadını Alma diye çağırdım. Oysa kadının adı Luise'ydi. Alma benim karımın adı, anlıyor musun? "

"Anlıyorum. "

"Yani tam bir felaketti, dostum! "

Masada oyun oynamakta olanlardan biri, birden başını kaldırdı ve sert bir sesle Böttcher'e, "Çok iyi olmuş, " dedi. "Zina yaptığın için hak ettiğin cezayı bulmuşsun, domuz herif! İnşallah meyhaneci karı, seni yedi mahalleyi ayağa kaldırarak kapı dışarı etmiştir! "

"Zina mı? " Böttcher ayaklarını unutmuştu. "Zina yapan oldu mu ki? "

"Sen! Yoksa bunu anlayamayacak kadar da mı salaklaştın? "

Bu sözleri söyleyen, kısa boylu yumurta kafalı biriydi.

Böttcher'e tiksintiyle bakıyordu. Böttcher müthiş öfkelenmişti. "Bundan daha saçma şey de duymadım! Eğer karım burada olsaydı ve ben başkasıyla yatsaydım, ancak o zaman zina yapmış sayılırdım, salak herif! Ama karım burada yok! Olmayınca da zina neresinde bu işin! Alma burada olsaydı, meyhaneci karıyla yatmayacaktım! "

Feldmann, "Sen ona bakma, " dedi. "Kıskançlığından böyle konuşuyor. Peki onu Luise diye çağırdıktan sonra ne oldu? "

"Luise mi? Luise demedim ki! Asıl adı zaten Luise. Ben onu Alma diye çağırdım. "

"Her neyse. Sonra ne oldu? "

"Sonra ne mi oldu? Düşünde görsen inanmazsın, dostum! Gülecek ya da kavga çıkartacak yerde, oturup ağlamaya koyuldu. Bir timsah ağlamaktaydı

sanki karşımda, düşünebiliyor musun? Şişman kadınlar hiçbir zaman ağlamamalı, dostum! "

Reuter öksürdü, kitabını kapattı ve meraklı gözlerle Böttcher’e baktı. "Neden ağlamamalıymış şişman kadınlar? "

"Yakışmıyor. Heybetli görünüşleriyle bağdaşmıyor. Şişman kadınlar hep gülmeli. "

Yumurta kafalı oyuncu, yine kıskanç bakışlarla, "Senin Alma, ona Luise diye seslenseydin, güler miydi? " diye sordu.

Böttcher bu soruya sakin ve kendinden son derece emin olduğunu gösterir gibi karşılık verdi: "Benim Alma’m burada olsaydı, Önce eline geçen ilk içki şişesini suratıma vururdu. Bunun ardından da kaldırabileceği her şeyi kafama fırlatırdı. Yine kendime gelmemi bekledikten sonra da beni öylesine bir yiyip bitirirdi ki, geriye yalnızca pabuçlarım kalırdı. İşte Alma’m, böyle bir kadındır, anladın mı deve suratlı herif? "

Yumurta kafalı, bir süre bir şey söylemedi. Çizilen tablonun etkisi altında kalmışa benziyordu. Sonra kısık bir sesle, "Ve böyle bir kadını aldatabiliyorsun, ha? " diye sordu.

"Yahu nereden aldatıyorum? Burada olsaydı, meyhaneci karının yüzüne bile bakmazdım. Böylesine aldatma değil, ancak kendini savunma amacıyla yapılmış bir hareket denir! "

Reuter, Graeber’e döndü. "Ya sen ne yaptın? Armagnac şişesi bir işe yaradı mı hiç olmazsa? "

"Hiçbir şey yapmadım. "

"Hiçbir şey yapmadın mı? " diye sordu Feldmann. "Peki o zaman neden öğlene kadar ölü gibi uyudun? "

"Haklısın. Neden bu kadar yorgun olduğumu ben de bilmiyordum. Şu anda yatsam, yine uyuyabilirim. Sanki bir hafta boyunca gözümü hiç kırpmamışçasına uykum var. "

"O halde yat ve yine uyumana bak. "

Reuter, "Yerinde bir öğüt, " dedi. "Uykucular şahı Feldmann'ın ağzına yakışır türden bir öğüt. "

O sırada pas diyen yumurta kafalı, "Feldmann eşeğin biri, " diye söze karıştı. "Bütün iznini uyumakla geçiriyor. İzne ha çıkmış, ha çıkmamış, bu durumda ikisi de bir. Buraya geleceğine cephede kalıp iznini düşünde görebilirdi. "

"Böyle olmasını çok isterdin, değil mi? Oysa ben tam tersini yapıyorum. Burada uyuyorum ve düş gördüğüm zaman, kendimi cephede buluyorum. "

Reuter, "Peki gerçekte neredesin? " diye sordu.

"Nerede miyim? Buradayım. Başka nerede olabilirim ki? "

"Emin misin bundan? "

Yumurta kafalı söze karıştı: "Ben de bunu demek istiyordum. Uyuduktan sonra ha burada olmuş, ha cephede, fark etmez. Ama öküz kafalı bunun farkında değil. "

Birden öfkelenmeye başlayan Feldmann, "Ama uyandığım zaman bal gibi fark ediyor, anladınız mı zevzek herifler! " diyerek yine yatağına devrildi.

Reuter, yine Graeber'e döndü. "Peki, o ölümsüz ruhunu biraz olsun eğlendirebilmek için sen ne yapacaksın bugün? "

"Akşam yemeği yenilebilecek iyi bir yer biliyor musun? "

"Yalnız mı gideceksin? "

"Hayır. "

"O halde tek gidilebilecek yer, 'Germania'dır. Yalnız seni bu kılıkla içeri almayabilirler. Oteline de, restoranına da çoğunlukla subaylar gider, ama nişanlarından dolayı bırakabilirler de. "

Graeber üstüne başına baktı. Üniforması yamalar içindeydi ve berbat görünüyordu. "Bana ceketini ödünç verebilir misin? " diye sordu.

"Seve seve veririm, ama sen benden en aşağı on beş kilo daha zayıfsın. Üstünden sarkan üniformayı görünce, seni daha dış kapıdan geri çevirirler, yine de sana, üstüne uyacak bir astsubay ceketi ve pantolonu bulabilirim. Sırtına paltonu da geçirdin mi, kışlada kimsecikler bir şey çakmaz. Hem sen neden hâlâ er üniformasıyla dolaşıyorsun? Çoktan teğmen olman gerekirdi. "

"Bir zamanlar astsubaylığa yükseltilmiştim, ama sonra bir teğmene dayak atınca, rütbemi geri aldılar. Ceza bölüğüne gönderilmediğime şükrettim. O zamandan bu yana da bir daha terfi hayal oldu. "

"İyi. O halde astsubay üniforması giymeye manen de hak kazanmışsın demektir. Yanındaki hanımla birlikte ‘Germania’ya gidince Mumm’un G. H. markalı ve 1937 rekolteli Johannisberger Kochsberg şarabını ısmarla. Ölüleri bile diriltir. "

"Güzel. Benim de zaten öylesine ihtiyacım var. "

Çevreyi sis kaplamıştı. Graeber, nehrin üstünden geçen köprüde duruyordu. Yıkıntılarla dolu olan su, kalasların ve ev eşyalarının arasından tembel tembel akıyordu. Okulun görüntüsü beyaz sis perdelerinin arasından kapkara yükseliyordu.

Graeber bir süre bakışlarım bu görüntüye dikti, sonra köprüden geri dönüp, okulun avlusuna giden küçük bir sokak boyunca ilerledi. Havadaki nemden sırılsıklam kesilmiş olan büyük demir kapı, ardına dek açıktı. Graeber içeri girdi. Okulun bahçesi boştu. Öğrenciler, dağılmıştı. Graeber, bahçeyi geçip nehrin kıyısına dek yürüdü. Kestane ağaçlarının gövdesi, sisin içersinde sanki kömürdenmiş gibi kapkara görünüyordu. Altlarında ıslak sıralar vardı. Graeber, bu sıralarda pek çok kez oturduğunu hatırladı. O zamanki düşlerinin hiçbiri gerçekleşmemişti; okuldan çıkıp savaşa gitmişti.

Bakışlarını bir süre nehre dikti. Kırık bir karyola, kıyıya sürüklenmişti, içindeki yastıklar, kalın ve sırılsıklam süngerler gibi kabarmıştı. Graeber ürperdi. Dönüp yürüdü ve okulun önünde durdu. Sonra elini kapının

tokmağına götürdü. Kapı kilitli değildi. Açıp çekingen adımlarla içeri girdi. Kapının ağzında durup çevresine bakındı. Burnuna insanın içine sıkıntı veren o okul kokusu geliyor, gözleri büyük toplantı salonuyla konferans salonuna açılan yarı karanlık merdivene ve koyu renge boyalı kapılara takılıyordu. İçinde hiçbir duygu yoktu. Biraz tiksinti ya da acıyla karışık bir alay bile hissetmiyordu. İnsan hiçbir yere geri dönmemeli, diyen Wellmann'ı hatırladı. Doğru söylemişti. Şimdi Graeber[1] in içinde, yalnızca bir boşluk vardı. Okuldan sonra edindiği deneyimlerin tümü, burada öğrendiklerini çürütmüş, yok etmişti.

Dönüp dışarı çıktı. Kapının iki yanına savaşta şehit düşenlerin adlarının yazılı olduğu iki şeref listesi konmuştu. Sağ yandakini biliyordu; Birinci Dünya Savaşı'nın ölülerine aitti. Partinin önemli günlerinde çam dalları ve meşe yapraklarıyla süslenir, müdürleri Schimmel de bu listenin önünde öç almaktan, Almanya'nın büyüklüğünden ve günün birinde bütün bunların acısının düşmandan kat kat fazlasıyla çıkarılacağından söz eden ateşli konuşmalar yapardı. Schimmel'in iri ve yumuşak bir göbeği vardı. Hep çok terlerdi. Sol yandaki liste Graeber'e yabancıydı, şimdiki savaşta ölenlere ayrılmıştı. Graeber, yazılı olan adları okudu. Sayıları, oldukça kabarıktı, ama liste büyüktü ve yanda bir Üstelik daha yer vardı.

Dışarıda, okulun bahçesinde kapıcıya rastladı. Yaşlı adam, "Bir şey mi arıyorsunuz? " diye sordu.

"Hayır, aramıyorum. "

Graeber yoluna devam etti. Sonra aklına bir şey geldi. Geri döndü. "Burada çalışan öğretmen Pohlmann'ın nerede oturduğunu biliyor musunuz? "

"Bay Pohlmann, artık görevde değil. "

"Biliyorum. Nerede oturuyor? "

Kapıcı çevresine bakındı. Graeber, "Bizi dinleyen yok, " dedi.

"Vaktiyle Jahn Alanı'nda, altı numarada otururdu, ama hâlâ aynı yerde olup olmadığını bilmiyorum. Siz, burada mı okumuştunuz? "

"Evet. Peki Müdür Schimmel hâlâ burada mı? "

Kapıcı şaşarak, "Burada, " dedi. "Neden burada olmasın? "

"Doğru ya, neden olmasın? "

Yürüdü. Bir çeyrek sonra nerede olduğunu bilmediğini anladı. Sis yoğunlaştığından, yıkıntıların arasında yolunu yitirmişti. Bütün yıkıntılar birbirine benzediğinden, sokakları birbirinden ayırmak güçtü. Tuhaf bir duyguya kapılmıştı birdenbire, sanki kendi kendisine giden yolu yitirmiş gibiydi.

Hakenstrasse'ye giden yolu güçlükle bulabildi. Sonra birden rüzgâr çıktı. Sis, sessiz bir hayal denizi gibi dalgalanıp çekilmeye koyuldu.

Annesiyle babasının evine geldi. Hiçbir haber bırakılmamıştı. Tam dönüp gideceği sırada, garip bir ses. duyar gibi oldu ve durdu. Duyduğu ses, bir arptan çıkan ezgiye benziyordu. Çevresine bakındı. Görebildiği kadarıyla, cadde bomboştu. Sonra sesi yine duydu. Şimdi daha yüksek, insanın tüylerini daha bir diken diken eden tondaydı. Sanki biri damların üstüne oturmuş arp çalıyordu.

Graeber kulak kabarttıysa da sesin geldiği yönü bulamadı. Sanki her yerdeydi ve bütün yönlerden birden geliyordu. Kimi zaman güçlü ve sürekli, kimi zaman kopuk kopuk, dinmek bilmez bir acıyı dile getirircesine hüzün dolu yankılanıyordu.

Graeber, sivil savunma görevlisi diye düşündü. O deliden başka kim olabilirdi bu sesi çıkartan? Yalnızca ön yüzü kalmış eve gidip kapısını bir çekişte açtı. Arkadaki bir koltuktan bir gölge, ayağa fırladı. Graeber, bunun kendi evlerinin yıkıntıları arasında gördüğü yeşil koltuk olduğunu anımsadı.

Sivil savunma görevlisi, sert, ama ürkek bir sesle, "Ne var? " diye sordu.

Graeber, adamın elinde bir şey göremedi. Sesler devam ediyordu yine de. "Bu da nesi? " diye sordu. "Nereden geliyor bu ses? "

Adam, nemli yüzünü Graeber’inkine yaklaştırdı. "Ah, vatanını savunan kahraman asker, sen misin? Bunun ne olduğunu soruyorsun demek! Duymuyor musunuz? Toprağın altında kalanların ölüm ilahisi bu! Çabuk çıkarın onları! Çıkarın onları toprağın altından! Çıkarın ve bitsin artık bütün bu öldürmeler! "

"Saçmalamayın! " Graeber, yükselmekte olan sisin ardından yukarı baktı. Koyu renk, kabloyu andırır bir nesnenin rüzgârda sallanmakta olduğunu gördü. Kablonun her geri gelişinde esrarlı gong sesi yine duyuluyordu. Birden yıkıntıların arasında kapağı kopuk olduğu halde, asılı olarak gördüğü piyanoyu anımsadı. Kablo, piyanonun açık kalan tuşlarına vuruyordu. "Piyanoymuş, " dedi.

Sivil savunma görevlisi, "Piyanoymuş! Piyanoymuş! " diye bağırdı onun sesine öykünerek. "Sizin gibi zavallı bir katil, bunun anlamını değerlendirebilir mi? O duyduğunuz, ölülerin çanı ve göktekiler çalıyor onu! Her çalmışında, Tanrı acıma bekliyor sizden. Artık bir otomat gibi öldürmeye alışmış olan sizden acıma bekliyor! Ama siz yalnızca yıkmayı bilirsiniz! Ölümün ne olduğunu bilmeniz beklenebilir mi? Ölüme yol açanlardır onun ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyenler! " Öne doğru eğildi. "Her yer ölü dolu, " diye fısıldadı. "Ezilmiş yüzleri, iki yana açılmış kollarıyla yıkıntıların altında yatıyorlar, ama günün birinde yeniden hayata kavuşacak ve sîzleri kovacaklar... "

Graeber, caddeye döndü. Adam arkasından, "Kovacaklar sizi! " diye bağırdı. "Sizi yargılayacaklar ve her biriniz için bir mahkeme kurulacak. " Graeber, artık onu görmüyor, döne döne yükselen sis bulutlarının ardından yalnızca çatlak sesini duyuyordu. "Çünkü Tanrı der ki: ‘Kardeşlerimin en önemsizine yaptığınızı bana yapmışsınız demektir. "

Graeber, yürüdü. "Cehennemin dibine git! Ve üstüne bir akbaba gibi tünediğin yıkıntılara kendini de göm! " Yoluna devam etti. Ölüler, diye düşündü acı acı. Ölüler, hep ölüler! Bık-

Bıktım artık ölülerden! Neden döndüm ben! Dönüşümün bir nedeni de, bu uçsuz bucaksız çölde birazcık canlılık kırıntısı olduğunu hissetmek değil miydi?

Graeber zile bastı. Kapı, sanki arkasında biri bekliyormuş gibi hemen açıldı. Bayan Lieser şaşarak, "Ah, siz miydiniz? " dedi..

"Evet, benim, " dedi Graeber. Kapıyı Elisabeth'in açmasını beklemişti.

Aynı anda Elisabeth odasından çıktı. Bayan Lieser, bu kez hiçbir şey söylemeden çekildi.

Elisabeth, "Gel Ernst, " dedi. "Beş dakikaya kadar hazırım. " Graeber, onun arkasından yürüdü. Kızın üstündeki siyah kazağa ve koyu renk eteğe bakarak, "En açık renkli elbisen bu mu? " diye sordu. "Bu akşam dışarı çıkacağımızı unuttun mu? " "Niyetin ciddi miydi? "

"Tabii ciddiydi! Bak bana! Üstümdeki, bir astsubay ünifoması. Bir arkadaşım buldu. Seninle Germania Oteli'ne gidebilmek için, işi sahtekârlığa kadar vardırdım, ama teğmenden aşağısını içeri alacaklarından hâlâ emin değilim. Herhalde bu, biraz da senin kılığına bağlı olacak. Başka elbisen yok mu? "

"Var, ama... "

Graeber, Binding'in votkasını masanın üstünde gördü. "Ne düşündüğünü biliyorum, " dedi. "Ama unut. Bayan Lieser'i ve komşuları da unut. Yaptığının kimseye zararı yok. Önemli olan, yalnızca bu. Ve dışarı çıkmazsan, delirirsin. Gel, bir yudum votka iç. "

Graeber bir kadeh doldurup uzattı. Elisabeth içti. Sonra, "İyi, " dedi. "İşimi çabuk göreceğim. Verdiğin sözü unutmadığından emin değildim. Yalnız üstümü değişirken, odadan çıkman gerek. Bayan Lieser'in beni bir de fahişe diye ihbar etmesini istemem. "

"İhbar etse de bir şey tutturamaz, çünkü askerlerle flört etmek bile vatanseverlik sayılıyor artık. Dışarıda bekleyeceğim, ama sokakta, holde değil! "

Sokağa çıkınca, aşağı yukarı gezinmeye koyuldu. Sis, azalmıştı. Yine de yapıların arası, çamaşırhaneden yükselen buhar örneği, hâlâ dumanlıydı. Birden bir camın açıldığı duyuldu. Eli-sabeth, arkasından dökülen ışık

selinin ortasında eğilmiş, dışarıya iki elbise sarkıtmıştı. Biri, parlak sarı ve kahverengi çizgiliydi. Ötekinin rengi belli olmuyordu ve koyuydu. Esintide bayrak gibi dalgalanıyorlardı.

Elisabeth, "Hangisini giyeyim? " diye sordu.

Graeber, parlak sarıyı gösterdi. Elisabeth, başını peki gibilerden sallayıp camı kapattı. Graeber çevresine bakındı. Karartma yasağına karşı gelinişi, gören olmamıştı.

Yine dolaşmaya başladı, ama gece sanki birden daha bir rahat havaya bürünmüş, bir anlam kazanıvermişti. Günün yorgunluğu, akşamki garip ruh durumu ve sonunda bir daha geçmişi düşünmeme kararının yarattığı gerginlik, yerini tatlı bir heyecana, sabırsız bir bekleyişe bırakmıştı.

Elisabeth kapıdan çıktı. Hızlı, kıvrak yürüyüşüyle yaklaştı. Hafif ışığın üstünde yansımalar yarattığı altın renkli elbise içinde boyu, sanki öncekinden uzundu. Yüzü de değişmişti. Daha inceydi. Başı da daha küçük görünüyordu. Graeber, ancak birkaç saniye sonra bütün bu değişikliklerin, kızın boyun kısmını açıkta bırakan bir elbise giymesinden ileri geldiğini anladı. "Bayan Lieser gördü mü seni? " diye sordu.

"Gördü, görünce de neye uğradığını şaşırdı. Ona kalırsa ömrümün geri kalan kısmını günah çıkarmakla geçirmeliyim... Hoş, bir an ben de vicdan azabı çekmedim değil. "

"Nedense vicdan azabını hep gerçekte suçsuz olanlar çeker. "

"Yalnızca vicdan azabı değildi benimkisi, aynı zamanda korku da vardı. Düşünebilir misin ki... "

"Hayır, " diye karşılık verdi Graeber, "Hiçbir şey düşünmüyorum. Ve bu akşam da hiçbir şey düşünmeyeceğiz. Bir süreden beri yeterince düşündük ve yaşamımızı kendimize zehir ettik. Şimdi birazcık da sevinmeyi deneyelim bakalım. "

Germania Oteli, iki yıkık yapının arasından yükselişiyle, yoksul düşmüş iki akraba arasında duran bir zengini andırmaktaydı. Otelin iki yanındaki

molozlar, düzenli iki yığın yapılmıştı. Bundan ötürü iki yıkıntı, vahşi ve ölüm kokan görünüşlerinden sıyrılmış, sanki sağlam yapılar gibi derli toplu olmuştu.

Kapıcı, Graeber'in üniformasını, küçük gördüğünü belli eden bakışlarla süzdü. Graeber, adamın bir şey söylemesine meydan bırakmadan, sert bir sesle, "Lokanta nerede? " diye sordu.

"Arkada, holün sağında bayım. Girince lütfen Şef Garson Fritz'i arayın. "

Holden geçtiler. Bir binbaşıyla iki yüzbaşıya rastladılar, Graeber, onları selamladı. "Burası general doluymuş dediler, " di. "Birinci kata bazı askeri komisyonların büroları yerleştirilmiş. " Elisabeth durdu. "Bu yaptığının, büyük bir dikkatsizlik olmadığından emin misin? Ya biri üniforma sorununu anlayacak olursa? " "Ne anlayabilirler ki? Bir astsubay gibi davranmak kadar güç değil. Zaten ben de bir zamanlar astsubaydım. "

Bir yarbay, yanında kısa boylu, sıska bir kadınla mahmuzlarını şakırdatarak geçti. Graeber'i görmemezlikten geldi. Elisabeth, "Anlarlarsa ne yaparlar sana? " diye sordu.

"Pek fazla bir şey yapamazlar. "

"Kurşuna dizmeye kalkarlar mı? "

Graeber güldü. "Bunu yapacaklarını sanmam, Elisabeth, |çünkü, bunu yapamayacak kadar çok gerek duyuyorlar bize. " "Peki ne yaparlar? "

"Belki birkaç hafta hapse atarlar. O zaman ben de birkaç hafta dinlenme olanağını bulurum. İzin gibi bir şey. Yaklaşık olarak on dört gün sonra cepheye dönmek zorunda olan birine fazlasını yapamazlar. "

Şef Garson Fritz, sağdaki koridordan belirdi. Graeber, adamın eline bir banknot sıkıştırdı. Fritz, parayı kaşla göz arasında cebe attı ve güçlük çıkarmaya yeltenmedi. "Sanırım lokantaya gitmek istiyorsunuz, yemek yiyeceksiniz, " diyerek büyük bir kurumla önlerine düştü.

Onları bir sütunun arkasında saklı bir masaya yerleştirip saygılı bir tavırla uzaklaştı. Graeber, çevresine bakındı. "Tam istediğim gibi bir yere oturmuşuz, çünkü alışmam için biraz zaman geçmeli. Ya sen nasıl hissediyorsun kendini? " Elisabeth’e baktı. Şaşarak, "Senin için bunun gerekli olduğunu hiç sanmıyorum, " dedi. "Sanki her gün buraya gelirmişsin gibi bir halin

var.

Kısa boylu, yaşlı, gövdesi leylek gibi bir garson masalarına geldi. Listeyi uzattı. Graeber, listenin içine bir banknot koyduktan sonra garsona geri verdi.

"Listede yazılı olmayan bir şey yemek istiyoruz. Neler var? "

Adam, anlamsız bir yüzle ona baktı. "Listede yazılı olanlardan başkası yok. "

"Peki, o halde bize şimdilik bir şişe Johannisberger Kochs-berg şarabı getirin. 1937 rekoltesinden olsun yalnız. Mumm’un G. H. markalısını yeğlerim. Çok da soğuk olmasın. "

Adamın gözleri, birdenbire canlanıvermişti. "Başüstüne efendim, " dedi saygılı bir sesle. Sonra onlara doğru eğildi. "Ostende’den gelme biraz dil balığımız var. Çok taze. Yanında da belki Belçika salatasıyla maydanozlu patates haşlaması alırsınız. "

"Güzel. Ordövr olarak ne vereceksiniz? Şarapla havyar alamayız. "

Adam daha da canlanmıştı. "Tabii efendim, ama Strasbourg malı kaz ciğerimiz var. "

Graeber, oldu gibilerden başını salladı.

"Ardından da Felemenk peyniri salık veririm. Şarabın tadını gereğince almanızı sağlar. "

"Çok iyi. "

Garson, heyecanla yanlarından uzaklaştı. Belki önce Graeber'i, yolunu şaşırmış ve buraya rastlantı sonucu gelmiş bir asker sanmıştı, ama şimdi onun kişiliğinde, rastlantı sonucu asker olmuş, ağzının tadını bilen birini buluyordu.

Elisabeth, onların konuşmalarını şaşkınlıkla dinlemişti. "Bütün bunları nereden biliyorsun, Ernst? " diye sordu.

"Arkadaşım Reuter'den öğrendim. Bu sabaha kadar ben de anlamazdım böyle şeylerden. Reuter, boğazına olan düşkünlüğü yüzünden eklem iltihabına yakalandı, ama hastalığı, şimdi onu cepheye gitmekten kurtarıyor. Böylece her zaman olduğu gibi, bu kez de günah işleyen, ödüllendirilmiş oluyor. "

"Peki ya o bahşiş ve liste oyunları? "

"Hepsini Reuter'den öğrendim. Burasını iyi biliyor. Kendinden emin, nasıl yaşanacağını çok iyi bilen biri gibi davranmayı da bana o öğretti. "

Elisabeth birden güldü. Sıcak, özgürlük duygusu dile getiren, sevecenlikle dolu bir gülüştü bu. "Tanrı bilir ya. Seni hiç de bu halinde anımsamıyordum! " dedi.

"Ben de seni bu andaki halinde anımsamıyordum. "

Graeber, Elisabeth'e baktı. Onu daha önce hiç böyle görmemişti. Güldüğünde tümüyle değişiyordu. Gülmesiyle birlikte sanki karanlık bir evin bütün pencereleri açılıveriyordu. Biraz sıkılgan bir sesle, "Elbisen çok güzel, " dedi.

"Elbise aslında annemin. Dün akşam oturup üstüme uydurdum. " Elisabeth güldü. "Görüyorsun ya, geldiğinde hepten hazırlıksız değildim. "

"Dikiş dikmesini bilir misin? Hiç de bilire benzemiyorsun. "

"Eskiden gerçekten bilmezdim, ama öğrendim. Şimdi her gün sekiz saat asker paltosu dikiyorum. "

"Doğru mu söylüyorsun? Çalışmak zorunda mı bıraktılar

seni? "

"Evet. Zaten ben de çalışmak istiyordum. Belki böylece babama bir yardımım dokunur diye düşünüyorum. "

Graeber başını sallayarak ona baktı. "Dikiş dikmek yakışmıyor sana. Tıpkı adının yakışmaması gibi. Nereden bulmuşlar bu adı? "

"Annem takmış. Aslen Güney Avusturya'lıydı ve İtalyan kadınlarına benzerdi. Benim sarı saçlı, mavi gözlü bir kız olacağımı ummuş, onun için adımı Elisabeth koymuş. Daha sonra böyle olmadığını görüp düş kırıklığına uğrayınca da adımı değiştirmemiş. ”

Garson, şarapla birlikte döndü. Şişeyi, sanki değerli bir mücevhermiş gibi taşıyordu. İçkiyi özenle kadehlere doldurdu. "Size ince ve üstü desensiz kristal kadehlerden getirdim, " dedi. "Böylelikle şarabın rengini olduğu gibi görebilirsiniz, ama isterseniz koyu renk kristal kadehler de getirebilirim! "

"Hayır. İnce ve renksiz kadehleri yeğlerim. "

Garson, başını salladıktan sonra gümüş bir kabın kapağını açtı. Pembe kaz ciğeri dilimleri, siyah mantarlarla birlikte garsonun elinin hareketiyle titreyen bir jölenin ortasındaydı. Adam övünçle, "Alsas'tan yeni geldi. Taptazedir, " dedi.

Elisabeth güldü. "Tanrım! Bu ne lüks böyle! "

"Evet, lüks! " Graeber, kadehini kaldırdı. Sonra, "Lüks! " diye yineledi. "Bunun için içelim, Elisabeth! İki yıl boyunca hep teneke bir kaptan yemek yedim ve hiçbir zaman yemeğimi bitirebileceğimden emin olamadım. Bu, yalnızca lüks değil, onu çok aşan bir şey benim için. Barış, güvenlik, mutluluk, güzel bir dekor... kısacası cephede ne yoksa, onların tümü. "

Kadehini dudaklarına götürdü, şarabın tadını dilinde duydu ve Elisabeth'e baktı. O da cephedeyken özlemini çektiklerinin bir simgesiydi. Ve sonra birdenbire anladı ki, tüm bunlar, bu insanı rahatlatan, coşturan, şimdiye değin yetinmek zorunda olduklarının tersine, yalnızca çıplak bir yaşam için zorunlu olanları içermiyordu. Şu anda zevkine vardığı, yalnızca

zorunlu olanın ötesine geçen, bolluğun, düşlerin ve yalnızca kolay yönünden alınan bir yaşamın egemen olduğu bir evrenin kapsamına giriyordu. Her gününü ölümün soğuk ürpertisini duyarak geçirdiği yıllardan sonra şarap yalnızca şarap, gümüş yalnızca gümüş, bir yerlerden damla damla salona dolan müzik yalnızca müzik ve sonunda Elisabeth, yalnızca Elisabeth olmaktan çıkmıştı. Tüm bunlar, öbür yaşamın, öldürmek ve yıkmak nedir bilmeyen, yalnızca yaşamak için yaşanılan ve ne yazık ki artık yalnızca gerçekleşmesi olanaksız bir düşe, bir efsaneye dönüşmüş yaşamın birer simgesiydi.

"İnsan bazen yaşadığını hepten unutabiliyor, " dedi.

Elisabeth, yine güldü. "Aslında bu söylediğinin her an aklımda olduğunu iddia edebilirim, ama bu gerçeği bilmek, pek bir şey kurtarmıyor. "

Garson, masalarına geldi. "Şarabı beğendiniz mi bayım? "

"Sanırım çok iyi bir şarap, yoksa uzun bir süredir düşünmediklerimi yeniden düşünmeye başlamazdım. "

"içtiğiniz, güneşin ta kendisidir, efendim. Bütün bir güz dönemi boyunca üzümleri olgunlaştıran güneş, şimdi şarabın içinden sıcak parıltılarını saçıyor. Ren bölgesinde şarabın böylesine Monstranz derler. "

"Evet. Altın gibi dört bir yana parıltılar saçtığı için. "

"Gerçekten de öyle. "

"Daha ilk kadehte anlaşılıyor, değil mi? Sanki güneşi eritip şarap kupasına doldurmuşlar! "

"Hatta ilk yudumda hissediliyor. Bu şarap, aslında mideye akmıyor, insanın gözlerinin ardına sızıverip dünyanın görünüşünü tümüyle değiştiriyor. "

"Şaraptan iyi anlıyorsunuz, bayım! " Garson, bir sır söyleyecekmiş gibi eğildi. "Sağınızdaki masada da aynı şaraptan içiliyor. Ama sanki suymuş gibi tadına varmaksızın, lıkır lıkır içiyorlar. Böyleleri, ancak Liebfrauenmilch'ten[1] anlar. "

Garson, masaya ters ters bakarak yanlarından uzaklaştı.

Graeber, "Bugün şarlatanların günü galiba, Elisabeth, " dedi. "Nasıl, sen de mi Monstranz'a benzettin şarabı? "

Elisabeth arkasına yaslandı ve omuzlarını hafifçe gerdi. "Kendimi hep hapisten kaçmış, hem de sahtekârlıktan ötürü yakında hapse atılacak olan biri gibi hissediyorum. "

Graeber güldü: "Hepimiz böyle hissetmiyor muyuz? Duygularımızdan korkar olduk. Tadına varmaya başladığımız anda, kendimizi sahtekâr sanıyoruz. "

Garson, dil balığıyla salatayı getirdi. Graeber, onun servis yapışını seyrediyordu. Gövdesinin her yanını tatlı bir gevşeklik kaplamıştı. Kendini, rastlantı sonucu incecik bir buz tabakasının üstüne basmak yürekliliğini göstermiş ve sonra buzun göçmediğini şaşarak görmüş biri gibi hissediyordu. Ayağının altındaki buzun incecik olduğunu, uzun süre dayanamayacağını biliyordu, ama şu anda göçmemesi, ona yetiyordu. "Bunca uzun bir süre bataklıkta yaşamanın da iyi bir yanı var, " dedi. "İnsana her şey, sanki ilk kez yaşıyormuşçasına heyecan verici ve yepyeni geliyor, bir kadehe ya da kar gibi bembeyaz bir masa örtüsüne bile zevkle bakmaktan kendini alamıyor. "

Garson, şişeyi eline aldı. Yüzü şimdi, çocuklarıyla ilgilenen bir baba gibi sevecenlikle ışıldıyordu. "Çoğu zaman balığın yanında Mosel şarabı verilir, " dedi. "Ama dil balığının farklı bir yanı vardır. Eti, neredeyse ceviz tadındadır. Buna bir de Ren şarabı eklenince, yemek, yemek olmaktan çıkar kutsal bir vahiy olur. Öyle değil mi? "

"Çok haklısınız. "

Garson, hoşnutlukla başını sallayarak yanlarından ayrıldı.

Elisabeth, "Bütün bunların parasını ödeyebilecek miyiz, Ernst? " diye sordu. "Sanırım çok pahalı olmalı. "

"Öderiz. Yanımda iki savaş yılı boyunca aldığım paranın tümünü getirdim. Bu parayla uzun bir süre geçinmek zorunda da değilim. " Graeber güldü. "Bütün bu para, çok kısa bir yaşam için. Yalnızca iki hafta için. Yeter de artar bile. "

Binanın kapısında duruyorlardı. Rüzgâr dinmiş, ortalığı yine sis kaplamıştı.

Elisabeth, "Ne zaman dönmek zorundasın? " diye sordu. "İki hafta sonra mı? "

"Aşağı yukarı. "

"Demek çok yakında döneceksin! "

"Hem de çok yakında, hem de daha çok zaman var. Bu, her an değişebilir. Savaştaki zaman kavramı, barıştakinden çok farklıdır. Ama bunu sen de biliyorsundur sanırım, çünkü burası da bir anlamda cephe sayılır. "

"Aynı değil. "

"Aynı. Bu akşam, ilk izin günümü yaşadım. O buruşuk yüzlü garson, Reuter, senin altın renkli elbisen ve şarap için Tanrı'ya şükürler olsun. "

"Bizi unuttun, " diye ekledi Elisabeth. "Tüm bunlardan yararlanmasını bilebiliyoruz. " Sis, parça parça saçlarına yapışmıştı. Hafif ışık, saçlarında ve elbisesinde parıltılar bırakıyordu. Yüzü, sisten taptaze bir yemiş gibi parlamıştı. Graeber'e buradan ayrılmak, sevecenlik, rahatlık, sessizlik ve tatlı bir heyecandan örülü ağı parçalamak ve kışlanın pis kokulu koğuşuna, sakinlerinin kaba saba şakalarının arasına, bekleyişin sıkıntısına ve geleceğe ilişkin karamsar düşüncelere dönmek, çok zor gelmeye başlamıştı.

Sert bir ses, sessizliği bozdu. "Gözleriniz kör mü, astsubay? "

Önlerinde kısa boylu, şişman, kırlaşmış bıyıkları süpürgeyi andıran bir binbaşı duruyordu. Herhalde topukları lastikti. Graeber, bir bakışta adamın çoktan emekliye ayrılmış, ama savaş başlayınca yedek subay olarak çağrılmış ve şimdi de üniformasıyla övünen biri olduğunu anlayıvermişti. Elinden gelse, güveli sandıktan yeni çıkmışa benzeyen bu moruğu

yakasından tutup kaldırır ve bir güzel silkeierdi. Ama kendini boş yere tehlikeye atmak istemiyordu. Deneyimli bir asker gibi davrandı, hiçbir şey söylemeksizin hazır ol durumunda bekledi. Adam, bir cep lambasının ışığını onun üzerinde gezdirdi. Graeber, açıklayamadığı bir nedenden ötürü, bu davranışı özellikle aşağılayıcı buldu. Yaşlı subay havlar gibi, "Hem de özel üniforma! " diye bağırdı. "Mutlaka torpil yaptırdınız bunu elde etmek için, değil mi? Özel üniforma giyen bir savaşçı! Bir bu eksikti! Neden cephede, görevinizin başında değilsiniz? " Graeber karşılık vermedi. Nişanlarını, eski ceketinden ödünç aldığı cekete geçirmeyi unutmuştu.

Binbaşı, "Yalnız köşede bucakta kırıştırmaya yararsınız, değil mi? " diye bağırdı.

Elisabeth birdenbire kıpırdandı. Cep lambasının ışık çemberi, yüzüne vurdu. Kız, yaşlı adamın yüzüne baktı ve ışık çemberinden çıkararak ona doğru bir adım attı. Binbaşı hafifçe öksürdü, kıza yan yan baktı ve çekip gitti.

"Artık sabrım tükenmişti, " dedi Elisabeth.

Graeber omuzlarını silkti. "Ne yazık ki bu yaşlı keçilere karşı elden gelen bir şey yok. Bütün işleri yollarda gezinip kendilerini selamlatmak. Doğa sanki milyonlarca yıl böylelerini yaratmak uğrunda çaba harcamış! "

Elisabeth güldü. "Neden cephede, görevinin başında değilsin? "

Graeber de gülmeye başlamıştı. "Özel üniforma giyip herkesi atlatmaya kalkışmanın sonu budur. Yarından tezi yok sivil elbise giyeceğim. Nereden ödünç elbise bulabileceğimi biliyorum. Bütün bu selamlardan artık gına geldi. O zaman rahat rahat ‘Germania’da da oturabiliriz. "

"Oraya yine mi gitmek niyetindesin? "

"Evet, Elisabeth. İnsan sonradan cephede böyle şeyleri anımsayarak avunur, yoksa günlük tekdüze yaşamını değil. Seni saat sekizde alırım. Biraz daha kalırsam bu yaşlı budala gelip bu kez maaş cüzdanımı ister. İyi geceler. "

Elisabeth’i kendine çekti. Kız da karşı koymadı. Graeber onu kollarının arasında hissedince, birden her şey eriyip gidiverdi. Onu, yalnızca onu istiyordu ve başka istediği bir şey yoktu. Bir daha kollarının arasından bırakmak istemez gibi kızı sımsıkı tuttu ve sonra gitti.

Bir kez daha Hakenstrasse’ye döndü. Baba evinin önünde durdu. Ayışığı, sis bulutlarının arasındaki deliklerden sızıp yere ulaşıyordu. Graeber öne doğru eğildi, taşların arasına sıkıştırılmış kâğıdı bir çekişte aldı. Bir köşesine kalın bir kurşun kalemle birşeyler çiziktirilmişti. Cep lambasını çıkarıp okudu. ‘Merkez Postanesi’ne başvurun, gişe 15! ’ yazılıydı.

Bilinçdışı bir hareketle saatine baktı. Çok geçti. Postane geceleri açık olmadığından, sabah saat sekizden önce bir şey öğrenemezdi, ama yarın sabah bir şeyler öğrenebilecekti sonunda. Kâğıdı katladı ve postanede göstermek üzere cebine soktu. Sonra bir ölüm sessizliğinin egemen olduğu kentin yollarından geçerek kışlaya gitti. Sanki ağırlığının tümünü yitirmişti ve dışına çıkıvermekten korktuğu bir boşlukta yürümekteydi.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Postanenin bir bölümü, henüz ayaktaydı. Geri kalanıysa yıkılmış ve yanmıştı, içerisi doluydu. Graeber, bir süre beklemek zorunda kaldı. Sonra 15 numaralı gişenin önüne gidip, elindeki pusulayı gösterdi.

Memur, okuduktan sonra pusulayı ona geri verdi. "Kimlik belgeniz yanınızda mı? "

Graeber, maaş cüzdanını ve izin belgesini parmaklığın altından itti. Memur, bunları inceden inceye gözden geçirdi. Graeber, "Bir mektup mu var? " diye sordu.

Memur karşılık vermedi. Ayağa kalkıp arkaya gitti. Graeber, gözlerini faltaşı gibi açmış, masanın üstündeki maaş cüzdanına ve izin belgesine bakarak öylece duruyordu.

Memur, biraz sonra elinde ezilip büzülmüş küçük bir paketle birlikte geri döndü.

Paketin üstündeki adresi, bir kez daha Graeber'in izin belgesindeki adresle karşılaştırdı. Sonra paketi uzattı. "Şurayı imzalayın. "

Graeber, paketin üstünde annesinin el yazısını gördü. Paket cepheye gönderilmiş, oradan da izinli olduğu için iade edilmişti. Gönderen yerine baktığında, adres olarak Hakenstrasse'nin verilmiş olduğunu gördü. Alıp makbuzu imzaladı. "Hepsi bu kadar mıydı? " diye sordu. Memur başını kaldırıp ona baktı. "Yani bir şey aşırdığımızı mı sanıyorsunuz? "

"Hayır. Yalnızca annemle babamın yeni adresleri belki elinize geçmiştir diye düşündüm. "

"Bu, bizim yetkimizin dışında. Birinci kata gidin ve mektup dağıtım kısmından sorun. "

Graeber, yukarı çıktı. Birinci katın yalnızca bir bölümünün üstü örtülüydü. Geri kalan kısmından bulutlar ve güneşle birlikte gökyüzü görünmekteydi.

Gişenin arkasında oturan kadın, "Bize yeni bir adres bildirilmiş değil, " dedi. "Zaten bildirilseydi, paketi Hakenstrasse'ye yollamazdık, ama isterseniz bir kez de mahallenizin postacısına sorun. "

"Kendisi nerede şimdi? "

Kadın saatine baktı. "Şu anda yolda olmalı. Öğleden sonra saat dörde doğru yine buraya uğrarsanız, bulabilirsiniz. O saatte yeni posta dağıtılır. "

"Sizin bilmediğiniz bir adresi o bilebilir mi? "

"Bilemez tabii, çünkü adresleri bizden öğreniyor. Hep bir kez de ona sormak isteyenler çıkıyor. O da kendisine gelenlere avutucu sözler söylüyor. Ne yaparsınız, insan böyledir! Değil mi? "

"Evet. Haklısınız herhalde. "

Graeber paketini alıp merdivenlerden indi. Tarihine baktığı zaman, bunun üç hafta önce gönderilmiş olduğunu anladı. Cepheye varması, oldukça uzun bir zaman almıştı. Buna karşılık arkasından çabuk gelmiş sayılırdı. Bir köşeye çekilip kahverengi kâğıdı açtı. Paketin içinde kurumuş bir pasta, bir çift yün çorap, bir paket sigara ve annesi tarafından yazılmış bir mektup vardı. Mektubu hemen okudu, içinde taşınma ve hava saldırıları üzerine tek söz edilmiyordu. Mektubu cebine sokup, sinirleri biraz yatışana dek bekledi. Sonra caddeye çıktı. Kendi kendini, pek yakında üstünde yine adres bulunan bir mektubun geleceğine inandırmaya çalışıyordu, ama gerçekte yine de beklediğinden çok daha perişandı.

Binding'e gitmeye karar verdi. Onda yeni bir haber olabilirdi.

Alfons, "Gir içeri, Ernst! " diye seslendi. "Şu anda nefis bir şişenin dibine darı ekmeye çalışıyorduk. Sen de bize yardımcı olabilirsin. "

Binding evde yalnız değildi. Rubens'in altına rastlayan büyük kanepede, yarı yatar biçimde bir SS vardı. Adam sanki kanepenin üstüne düşmüştü ve şimdilik yerinden kımıldanamıyordu. Gövdesi incecikti. Saçları öylesine beyaza yakın bir sarışınlıktaydı ki, görende sanki kaşları ve kirpikleri yokmuş etkisini uyandırıyordu. Alfons saygılı bir tavırla "Bu gördüğün,

Heini işte, " dedi. "Yılan terbiyecisi Heini! Bu da Rus cephesinden izinli dönen arkadaşım Ernst! "

Heini oldukça sarhoştu. Gözleri camlaşmıştı. Ağzı küçücüktü. "Rusya ha! " diye mırıldandı. "Ben de bulundum orada. Güzel günlerdi. Buradakilerden çok daha güzel! "

Graeber, soran gözlerle Binding'e baktı. Beriki, "Heini bir şişeyi yalnız başına devirdi, " diye açıkladı. "Çok dertli. Annesiyle babasının oturdukları ev, bombalanmış. Hepsi bodruma indiklerinden, onlara bir şey olmamış. Ama ev yıkılmış. "

Heini, "Tam dört oda! " diye homurdandı. "Tıka basa yepyeni eşyalarla dolu dört oda. Piyano da yeniydi! Sesinin üstüne yoktu! Ah, bu domuzlar yok mu! "

Alfons, "Heini o piyanonun öcünü nasıl olsa alır, " dedi. "Ne içmek istersin, Ernst? Heini konyak içiyor. Ayrıca votka, Kümmel rakısı ve daha başka içkiler de var. "

"Teşekkür ederim, hiçbir şey içmem. Yalnızca bir şey öğrendin mi diye şöyle bir sorayım dedim. "

"Henüz yeni bir haber yok, Ernst. Ama annenle babanın bu yakınlarda olmadıklarına, aşağı yukarı kesin gözüyle bakabilirsin. Bir kere hiçbir yerde kayıtlı değiller. Köylerde de resmen yoklar. Ya başka yere göç edip henüz resmi makamlara baş vurmadılar ya da buraları boşaltılırken bir yere gönderildiler. Durumun nasıl olduğunu sen de görüyorsun; domuzlar, Almanya'nın bombalanmadık yerini bırakmıyorlar. Bu yüzden bağlantıların yeniden kurulabilmesi, uzun zaman alıyor. Gel iç bir şey. Bir kadehten bir şey çıkmaz. "

"Peki. Bir votka içerim. "

"Votka! " diye mırıldandı Heini. "Fıçılarca içtik. Sonra da o hayvanların boğazlarına da doldurup ateşe verdik. Onları alev makinesi haline getirdik. Nasıl oraya buraya koşuştuklarını görseydiniz, gülmekten ölürdünüz çocuklar! "

Graeber, "Ne dediniz? " diye sordu.

Heini karşılık vermedi. Camlaşmış gözlerle önüne baktı. "Alev makineleri, " diye mırıldandı. "Nefis bir buluştu. "

Graeber, Binding'e döndü. "Neden söz ediyor bu? "

Alfons omuzlarını kaldırdı. "Heini, SS'lerin SD örgütünde çalıştığı için, pek çok olaya tanık olmuş. "

"Rusya'daki SD örgütünde mi çalışmış? "

"Evet. Bir kadeh daha iç, Ernst. "

Graeber, bakır masanın üstünde duran votka şişesini eline alıp baktı. Saydam içki, şişenin içinde sallanıyordu. "Kaç derecedir bu votka? "

Alfons güldü. "Oldukça serttir. En aşağı bir altmış derece vardır. Ruslar, sert votka severler. "

Sert severler, diye düşündü Graeber. Sert içki de birinin boğazına dökülüp ateşe verilince, meşale gibi yanar. SD örgütü hakkında, Heini'nin sarhoşlukla söylediklerinin tümünün yalan olamayacağını kestirecek kadar hikâye dinlemişti. SD, Alman ulusu için yaşama alanı yaratmak bahanesiyle cephe gerisinde binlerce insanı kitle halinde öldürmekteydi. İstenmeyenlerin bu kıyımı, çoğunlukla kurşunla yapılıyordu, ama kitle halindeki öldürmeler tekdüzeleşip can sıkıcı olmasın diye SS ara sıra eğlenceli değişiklikler de düşünüyordu. Graeber, bunların birkaçını biliyordu. Birkaçını da Steinbrenner'den duymuştu. Canlı alev makinelerini ise ilk kez işitmekteydi.

Alfons, "Ne gözünü diktin öyle şişeye? " dedi. "Isırmaz seni. Haydi doldur bir kadeh daha. "

Graeber, şişeyi yine masanın üstüne bıraktı. Kalkıp gitmek istedi, ama yerinden kımıldamadı. O güne dek birtakım olaylar karşısında yeterince başını çevirmiş, görmezlikten gelmeye çalışmıştı. O ve daha onun gibi yüz binlercesi vicdanlarının sesini böylelikle bastırabileceklerini sanmıştı, ne

var ki artık bu davranışı sürdürmek istemiyordu. Yan çizmek istemiyordu. İzne, bunun için çıkmış değildi.

Graeber, yarı uyur gibi yatan Heini’ye baktı. "Şimdi hâlâ SD örgütünde mi? "

"Hayır. Artık görevi burada. "

"Ne yapıyor? "

"Toplama kampında kısım amiri. "

"Toplama kampında mı? "

"Evet. Alsana bir yudum daha, Ernst! Bir daha birbirimizi kimbilir ne zaman göreceğiz! Hem biraz daha kal. Öyle hemen sıvışmaya kalkma. "

"Sıvışmıyorum! " Graeber, bakışlarını Heini’den ayırmamıştı. "Sıvışmaya niyetim yok. "

"Sonunda ağzından mantıklı bir söz çıktı. Ne istersin? Bir votka daha vereyim mi? "

"Hayır. Kümmel rakısı ya da konyak ver. Votka içmek istemiyorum. "

Heini kıpırdandı. "Tabii ki votka kullanmayacağız, " diye kekeledi. "Yazık olur o güzelim içkiye. Zaten votkayı kendimiz içtik. Onların gırtlağına ise benzin doldurduk. Çok daha iyi yanıyordu... "

Heini banyoda kusuyor, Alfons, Graeber ile kapının önünde duruyordu. Gökyüzü küçük, parlak ve beyaz bulutlarla kaplıydı. Kayın ağaçlarının arasında, gövdesi küçük, siyah bir topu andıran sarı gagalı bir karatavuk, içinde ilkbaharın bütün müjdelerini taşıyan sesiyle ötmekteydi. "Bu Heini yaman herif değil mi? " dedi Alfons.

Bunu, kana susamış bir Kızılderili reisten söz eden çocuk gibi söylemişti. Sesinde hem korku hem de hayranlık gizliydi.

"Savunmasız insanlara bunu yapabilmek için gerçekten yaman olmalı, " diye karşılık verdi Graeber.

"Bir kolu sakat, Ernst. Onun için askere alınmıyor. 1932 yılında bir salonda komünistlerle kavga ederken, kolu sakat kaldı. Bu yüzden onlardan bu kadar çok nefret ediyor, ama esaslı değil mi anlattıkları? " Alfons, Heini başından geçenlerle övünmeye başladığında yaktığı, ama sonra heyecandan unuttuğu purosundan bir soluk çekmeye çalıştı. "Esaslı numara, değil mi? "

"Evet. Çok esaslı. Sen de orada bulunmak ister miydin? "

Binding bir an düşündü. Sonra başını salladı. "Sanmam. Belki bir kez, o da görmüş olmak için, ama sürekli bakamam. Bunu yapamayacak kadar duyarlı bir insanım, Ernst. "

Heini kapıda göründü. Yüzü sapsarıydı. "Kalkma zamanı geldi! " diye homurdandı. "Geldi de geçti bile! O kamptaki domuzlara göstereceğim ben şimdi dünyanın kaç bucak olduğunu! "

Bahçedeki yoldan sendeleyerek yürüdü. Kapının önünde kasketini giydi, dimdik kesildi ve leylek gibi yürüyüp gitti.

Binding, "Şu anda toplama kampında onun eline düşecek olanın yerinde olmak istemezdim, " dedi.

Graeber başını kaldırdı. O da aynısını düşünmüştü. "Onaylıyor musun bütün bunları, Alfons? " diye sordu.

Binding omuzlarını silkti. "Kamptakilerin tümü de ulusun düşmanları. Boşuna getirilmediler ya oraya! "

"Burmeister de ulusun düşmanı mıydı? "

Alfons güldü. "O, özel bir işti. Hem onun başına fazla bir şey gelmedi. "

"Ya gelseydi? "

"O zaman bu, onun şanssızlığı olurdu. Bugün bir sürü insanın başına bir şeyler geliyor, Ernst. Sözgelimi bombaların altında kalmak gibi. Yalnız bu

kentte beş bin kişi öldü. Bunların hepsi de toplama kampındakilerden çok daha değerli insanlardı. Bu durumda toplama kampında olup bitenlerden bana ne? Sorumlusu ne benim, ne de sensin. "

Birkaç serçe, uçuşup çimenliğin ortasındaki kuş havuzunun kenarına kondu. Biri havuzun içine atlayıp kanatlarını çırptı. Birkaç dakika sonra tümü havuzda yıkanmaya koyulmuşlardı. Alfons büyük bir dikkatle onları izliyordu. Heini'yi unutmuşa benziyordu.

Graeber karşısındaki bu hoşnut ve zararsız görünen yüze baktı. Birdenbire adalet ve acıma gibi duyguların ne denli büyük bir umutsuzluk uçurumuna düşmüş olduğunu anlayıverdi. Tümü bencillik, umursamazlık ve korkunun kayalarına çarpıp kırılıveriyorlardı ve bu güçsüzler sürüsünün içinde kendi de vardı. Belki uzaktan, belki kimliğini pek fazla belli etmeksizin, ama korkutucu bir biçimde katılmaktaydı bu toplu suça. Ne denli karşı koymaya çalışırsa çalışsın, Binding'le aynı yolun yolcusuymuş gibi görüyordu kendini.

Acı acı, "Sorumluluk sorunu, bu kadar kolay değil, Alfons, " dedi.

"Güldürme insanı Ernst! İnsan ancak kendi yaptığının ve eğer onu da emir alarak yapmış değilse sorumluluğunu taşır. "

"Ama rehineleri vurduğumuz zaman, bunun tam tersini söylüyoruz. Onların, başkalarının yaptığının sorumlusu olduklarını ileri sürüyoruz. "

Binding, merakla ona dönerek, "Hiç rehine vurdun mu? " diye sordu. Graeber karşılık vermedi.

"Rehinelerin öldürülmesi, çok özel bir durum. Bir savunma önlemi. Bir zorunluluk. "

"Aslında her şey zorunluluk, " dedi Graeber yine acı acı. "Yani bizim yaptıklarımızın tümü demek istiyorum. Buna karşılık diğerlerinin yaptıklarına bu niteliği tanımıyoruz. Biz bir kenti bombaladığımızda bu, stratejik bir zorunluluktan ileri geliyor. Ama karşısı yaptı mı, bir suç oluyor. "

"Tamam! Sorunun özünü dile getirdin! Sonunda mantıklı düşünmeye başladın! " Alfons, yandan Graeber'e alaylı alaylı bakarak güldü. "Bunun adına şimdi modern politika diyorlar. Adalet bakanımız da 'Hukuk, Alman halkının yararına olandır, ' demişti. Ondan iyi bilecek değiliz ya! Bizler, yalnızca görevimizi yerine getiriyoruz. Hiçbir sorumluluk altında değiliz. " One doğru eğildi. "Bak, karatavuk havuza giriyor! Yıkandığını ilk kez görüyorum! Şu serçelerin kaçışına bak! "

Graeber, ansızın Heini'yi önünde gördü. Cadde bomboştu. Bahçe çitlerinin arasında, insana gevşeklik veren bir güneş ışığı vardı. Taş döşenmiş yaya kaldırımını çevreleyen kumların üzerinde sarı bir kelebek, alçaktan ve yalpa vura vura uçmaktaydı. Heini, yüz metre kadar ötesindeydi, neredeyse köşeyi dönecekti. Graeber, kumların üstünden yürüdü. Ortalıkta çıt çıkmıyordu. Graeber'in ayak sesleri de duyulmuyordu. Heini'yi öldürmek isteyen biri için, en uygun fırsat, diye düşündü. Çevrelerinde kimseler yoktu. Cadde, sanki derin bir uykuya dalmıştı. Hiç ses çıkartmaksızın kumların üstünden yürüyerek yaklaşmak, işten bile değildi. Heini asla farkına varamazdı. Kafasına bir şey vurulabilir, boğulabilir ya da bıçaklanabilirdi. Tabanca gürültüsü çevreden insanların toplanmasına yol açabilirdi. Oysa zaten çelimsiz olan Heini'nin gırtlağını sıkıvermek, bu işi bitirmenin en kolay yoluydu.

Graeber, daha hızlı yürümeye başladığını fark etti. Alfons bile kuşkulanmaz, diye aklından geçirdi. Olsa olsa birinin Heini'den kuyruk acısını çıkardığını düşünürdü. Bunun için yeterli nedene sahip kimbilir kaç kişi vardı! Öç almak için böyle bir fırsat da, bir daha kolay kolay bulunmazdı. Hem bu belki de, 'savunmasız ve korkudan çılgına dönmüş, insanlara işkence etmeye hazırlanan bir katili, öcünden korkmaksızın yok edebilmek için en iyi fırsattı!

Graeber, avuçlarının terlediğini hissetti. Gövdesinin her yanına birden sıcaklık basmıştı. Köşeye geldiğinde, Heini ile arasındaki uzaklığı en azından otuz metre kapatmış olduğunu gördü. Çevrede hâlâ kimsecikler yoktu. Eğer kum şeridi boyunca koşarsa, bir dakika sonra her şey bitebilirdi. Heini'yi bıçaklayıp, yoluna devam edebilirdi.

Yüreğinin çekiç gibi attığını algıladı. Bir an Heini'nin yürek atışlarını duymasından korktu. Ne oluyor bana, diye düşündü. Bana ne tüm

bunlardan? Ve nereden soktum başımı bu işe? Daha bir an önce bir rastlantı sonucu kafasına girmiş görünen bir düşünce, şimdi sanki onu egemenliği altına alan karanlık bir kin duygusuna dönüşmüştü. Birdenbire her şeyin, bu yapacağına bağlı olduğunu düşünmeye başlamıştı. Geçmişindeki pek çok olayı, tüm yaşamı, bu yaşamın içinde yer alıp da unuttuklarının, yaptıklarının, yapmadıklarının gerekçelerini şu andaki davranışında bulacaktı. Öç almak, diye düşündü karmakarışık bir kafayla. Ama bu önünde giden, neredeyse hiç tanımadığı, ona hiçbir şey yapmamış bir insandı. En azından şimdilik ondan öç almak için haklı bir nedeni yoktu. Öte yandan, Elisa-beth'in babası, Heini'nin kurbanlarından biri olmuş olamaz mı, diye düşündü. Ya da belki yarın, öbür gün olacaktır! Ya rehineler ve o güne kadar ölen suçsuz insan kime ne yapmıştı? Suç kimin, ceza kimindi?

Gözlerini Heini'nin sırtına dikti. Ağzının içi kupkuruydu. Bahçe kapılarından birinden bir köpek havladı. Graeber ürktü ve çevresine bakındı. Çok fazla içtim, diye düşündü, durmalıyım, tüm bunların benimle uzaktan ya da yakından ilgisi yok, neredeyse çılgınca bir davranışta bulunacağım. Yine yoluna devam etti. Daha hızlı ve hiç ses çıkartmaksızın, kafasının içinde davullar çalan ve yapacağının, hakkın gereği olduğunu söyleyen, ardında kalan ölümlerin bedelinin ancak böylece ödenebileceğini bildiren bir gücün önüne katılıp gitti.

Ne yapacağını bilmeksizin Heini'ye, aralarında yirmi metre kalana kadar yaklaşmıştı. Bu sırada sokağın sonunda, çitlerin arasındaki bir kapıdan bir kadının çıktığını gördü. Kadının sırtında portakal rengi bir bluz, elinde de alışveriş sepeti vardı.

Graeber'e doğru yürüyordu. Graeber durdu. Bütün benliğini pençesine alan bunalımın geçtiğini hissetti. Sonra ağır adımlarla yürümeye koyuldu. Kadın sepetini sallayarak Heini'nin yanından geçti ve Graeber'e doğru ilerledi. Sakin adımlarla yürüyordu. Göğüsleri iri ve yayvan, suratı ablak ve güneşten yanmıştı. Koyu renk saçları dümdüz taranmış ve ortadan ayrılmıştı. Başının ardında gökyüzü solgun, parıltılı ve bulanıktı. O anda net olan, seçilebilen, yalnızca kadının görüntüsüydü. Onun dışında her şey bulanıktı. Ama kadın, tümüyle bir gerçekti. Yaşamı, omuzlarında taşıyarak getiriyordu ve arkasında yine bir ölüm çölü uzanıp gidiyordu.

Graeber'in yanından geçerken yüzüne baktı. Sevimli bir gülümsemeyle, "İyi günler, " dedi.

Graeber, kadının selamına başıyla karşılık verdi. Hiçbir şey söyleyebilecek durumda değildi. Kadının ayak seslerini arkasında duydu. Şimdi çöl, parıltılar saçarak yine gözlerinin. önüne serilmişti ve bu parıltının içinde Heini'nin köşeyi dönen görüntüsünü görüyordu. Cadde, yine bomboş kalmıştı.

Bakındı. Kadın, ağır ağır uzaklaşıyor ve çevresiyle ilgilenmiyordu. Graeber, neden koşmuyorum acaba, diye düşündü. Henüz zamanı vardı önünde ve yapmak istediğini yapabilirdi, ama yapmayacağını artık biliyordu. Kadın beni gördü, diye düşündü. Yine görse, mutlaka tanır. Olmaz artık. Karşısına o kadın çıkmasaydı, yapacak mıydı, yoksa başka bir bahane bulmaya mı kalkışacaktı? Bunu bilmiyordu.

Heini'nin saptığı kavşağa geldi. Heini görünürlerde yoktu. Onu, ancak bir dahaki köşede yine gördü. Yolun ortasında durmuş, başka bir SS'le konuşuyordu. Biraz sonra adam, Heini'nin yanından ayrılıp gitti. Kapı aralıklarından birinden bir postacı çıktı. Az ötede bisikletlerini tutan iki kişi durmaktaydı. Artık iş işten geçmişti. Graeber, birden derin bir uykudan uyanır gibi oldu. Çevresine bakındı. Neydi bu, diye düşündü. Allah kahretsin! Bu haltı yemem an meselesiydi! Nereden geldi bu düşünce kafama? Neydi böyle beni birdenbire coşturan? Yürümeye devam etti. Kendime dikkat etmeliyim, diye düşündü. Sakin olduğumu sanmıştım, oysa değilim. Kafamın ve düşüncelerimin ne denli karışık olduğunun ayırdına varamamışım! Eğer saçma bir davranışta bulunmak istemiyorsam, kendime dikkat etmeliyim!..

Bir gazeteciden gazete alıp durdu ve ordu tebliğini okudu. Şimdiye dek bunu hiç yapmamıştı. İzni süresince ordu hakkında bir şey duymak istememişti. Şimdi gazeteden, geri çekildiklerinin kesin olduğunu anlamıştı. Ufacık harita kesitlerinde, alayların bulunabileceği yeri aradı. Bunu kesinlikle saptaması güçtü, çünkü tebliğ yalnızca ordu gruplarının yerinden söz ediyordu. Ama alayının yaklaşık olarak yüz kilometre geriye çekildiğini tahmin etti.

Bir süre hiç kıpırdamaksızın olduğu yerde kaldı. İzne çıktığından beri cephedeki arkadaşlarını düşünmemişti. Cepheyle ilgili tüm anılar, bir taş gibi batıp gitmişti. Şimdi ise battığı yerden çıkmaktaydı.

Sanki kapkara bir yalnızlığın yerden yavaş yavaş yükselmekte olduğunu hissetti. Sessiz bir yalnızlıktı bu. Ordu tebliği, Graeber'in alayının bulunduğu kesimde şiddetli çarpışmaların olduğunu bildiriyordu. Ama şu andaki yalnızlık, bu çarpışmalarla bağdaşmayacak denli sessizdi. Sanki ışık ve savaşa karşı başkaldırı, bu yalnızlığın içinde sönüp gitmişti. Kansız ve bomboş gölgeler yükselmekteydi dört bir yanından. Kıpırdanıyorlar, ona bakıyorlar, bakışlarıyla onu delip daha ilerilerini görüyorlardı. Yere düştüklerinde, hallaç pamuğu gibi atılmış toprağın görünüşü ile onların görünüşü arasında sanki hiçbir ayrılık kalmıyordu. O toprakla bileşiyorlardı; toprak, onlara doğru atılıyor, onları bağrına basıyor ve varlığını artık onların içinde sürdürüyordu. Graeber'in üzerindeki parlak ve yüksek gökkubbe, topraktan yükselen ve neredeyse güneşi bile karartacak olan bu sonsuz ölümün kapkara dumanıyla rengini yitirmiş gibiydi. İhanet, diye düşündü acı acı. İhanete uğradılar, ihanete uğrayıp kirletildiler. Savaşmaları ve ölmeleri, cinayet, haksızlık, yalan ve zorbalıkla aynı kazanda kaynatıldı. Her yerde ve her şeyde, dahası o yürekli, ama zavallı ve tümüyle yararsız ölümlerinde bile aldatıldılar.

Elindeki çuvalı sürüklemeye çalışan bir kadın, Graeber'e çarptı. "Gözünüz görmüyor mu? " diye çıkıştı.

Hiç kıpırdamayan Graeber, "Görüyorum, " diye mırıldandı.

"O halde neden yolun ortasında duruyorsunuz? "

Graeber karşılık vermedi. Birdenbire neden Heini'nin ardından koşmuş olduğunu anlamıştı. Bir sorunun karşılığını vermek gereksinimi içinde koşmuştu Heini'nin ardından. Bu ezici, korkutucu soruyla cephede kaç kez karşılaşmış, her defasında da karşılığını vermek yürekliliğini göstermeyip, kaçmıştı ama sonunda yakalanmıştı işte! Ve artık kendi de kaçmak istemiyordu. Açıklık istiyordu. Her şeyi bilmek istiyordu. Gerçeği duymaya hazırdı. Pohlmann, diye geçirdi aklından. Fresenburg, ona gitmemi istemişti. Oysa bunu yapmayı unuttum. Konuşacağım onunla. Güvenebileceğim biriyle konuşmam gerek.

Kadın, "Kocakazık! " diye söylenerek çuvalını sürüklemeye koyuldu.

Jahn Alanı'nın bir yanındaki yapılar yıkılmış, öbür yanındakiler sağlam kalmıştı. Yalnızca bazılarının camları kırılmıştı. Bunların içinde günlük yaşam, akışını sürdürüyordu. Kadınlar, karşıdaki yıkılmış yapıların oda kalıntılarından sarkan ve yitirilmiş bir savaştan artakalmış delik deşik bayrakları andıran duvar kâğıdı parçalarının karşısında temizlik yapıyor, yemek pişiriyorlardı.

Vaktiyle Pohlmann'ın oturduğu yapı da bombalanmışlar arasındaydı. Üst katlar çöküp kapıyı tıkamıştı. Yapı, sanki içinde artık oturan yokmuş gibi görünüyordu. Graeber tam döneceği sırada, molozların ortasında basıla basıla oluşmuş dar bir yol gördü. Yolu izleyince, sağlam kalmış bir arka kapıya vardı. Kapının önündeki molozları iki yana kürelenmişti. Graeber kapıyı vurdu. Ses eden olmadı. Yine vurdu. Bir süre sonra kulağına bazı gürültüler geldi. Bir zincir şakırtısından sonra kapı aralandı.

Graeber, "Bay Pohlmann, " diye seslendi.

Yaşlı bir adam, dışarı baktı. "Ne istiyorsunuz? "

"Adım Ernst Graeber. Eski öğrencilerinizdenim. "

"Öyle mi? Peki ne istiyorsunuz? "

"Ziyaretinize geldim. Cepheden izinli döndüm. "

Pohlmann kısaca, "Artık öğretmenlik yapmıyorum, " dedi.

"Biliyorum. "

"İyi. O halde beni ceza olsun diye kovduklarını da biliyorsunuzdur. Bu yüzden artık öğrencilerimle görüşmüyorum ve görüşmeye hakkım da yok. "

"Ben artık öğrenci değilim. Askerim, Rusya'dan geliyorum ve size Fresenburg'un selamlarını iletmekle görevliyim. Size gelmemi benden o rica etti. "

Yaşlı adam şimdi Graeber'e daha dikkatle bakıyordu. "Fresenburg mu? O daha yaşıyor mu? "

"On gün önce henüz yaşıyordu. "

Pohlmann, bir an daha Graeber'e baktı. Sonra, "Peki öyleyse, buyurun, " diyerek geri çekildi, Graeber de onu izledi. Bir koridor boyunca yürüdüler, mutfağa benzeyen bir yerden geçip ikinci ve daha kısa bir koridora girdiler. Pohlmann birden adımlarını hızlandırdı, bir kapı açtı ve çok ürkek sesle, "İçeri gelin, " dedi. "Sizi önce polis sanmıştım. "

Graeber, yaşlı adama şaşkınlıkla baktı. Sonra anladı ve çevresine göz gezdirdi. Pohlmann, birisine bildirmek için yüksek sesle konuşmuş olacaktı.

Odada yeşil abajurlu bir petrol lambası yanıyordu. Pencereler kırılmıştı. Önlerinde yükselen moloz yığını, dışarının görünmesini tümüyle önlüyordu. Pohlmann odanın ortasında durdu. "Şimdi tanıdım sizi, " dedi. "Dışarıda ışık çok kuvvetliydi. Artık dışarı çok az çıktığım için, güneş ışığı gözlerimi rahatsız ediyor. Burada yalnızca petrol lambasıyla aydınlanıyorum. Petrol de kolay bulunmadığı için, çokluk karanlıkta oturmak zorundayım. Elektrik tesisatı bozuk. "

Graeber, karşısındakinin yüzüne baktı. Neredeyse tanınmayacak denli yaşlanmıştı. Sonra çevresine baktı ve kendini bambaşka bir dünyaya adım atmış gibi hissetti. Bu duygusu, yalnızca sessizlikten ve dışarıdaki parlak öğlen güneşinden sonra, bir katakompu andıran bu odanın havasından ileri gelmiyordu. Duvarlardaki raflarda duran kitapların kahverengi ve yaldızlı sırtları, küçük okuma masası, gravürler ve yıllardan beri hapiste olan birinin yüzü gibi balmumu rengindeki buruşuk yüzlü, bembeyaz saçlarıyla yaşlı adamın kendisi, Graeber için bambaşka bir dünyanın belirtileriydi.

Pohlmann, Graeber'in nereye baktığını anlamıştı. "Bu bakımdan şanslı çıktım, " dedi. "Kitaplarımın aşağı yukarı tamamını kurtarabildim. "

Graeber dönüp yine ona baktı. "Uzun süredir hiç kitap görmedim. Son kitabı okuduğumdan bu yana ise birkaç yıl geçti sanırım. "

"İsteseydiniz de okuyamazdınız. Kitaplar, sırt çantasında taşınamayacak denli ağırdır. "

"Aynı zamanda kafalarda taşınamayacak kadar da ağır oldukları ortaya çıktı. İçlerinde yazılı olanlar gerçekler, birbirine uymadı. Uyanları ise okumak istemedik. "

Pohlmann, lambanın yumuşak yeşil ışığına baktı. "Neden geldiniz ziyaretime, Graeber? "

"Fresenburg gelmemi söyledi. "

"Onu iyi tanır mısınız? "

"Cephede güvenebildiğim tek insandı. Sizinle konuşmamı, gerçeği sizden öğrenebileceğimi söyledi. "

"Gerçeği mi? Hangi gerçeği? "

Graeber, yaşlı adama baktı. Öğrencisi olarak sınıfta oturduğundan bu yana geçen zaman, belki sonsuzluk kadar uzundu. Buna karşın kendini, yaşamı üzerine sorularla karşılaşan bir öğrenci sandı o an için. Sanki alın yazısı, içi kitap dolu, molozların arasına gömülmüş küçük odada, işten kovulmuş olan öğretmenin ağzından çıkan sözlerle belirlenecekti. Bu kitaplar ve bu insan, geçmişte bir zamanlar varolan erdemleri, iyiliği, hoşgörüyü ve bilgiyi simgeliyordu. Pencerelerin önündeki moloz yığınıysa yaşadıkları zamanın tüm bunları neye dönüştürdüğünü gösteriyordu. "Son on yılda işlenen suçlara ne derece katıldığımı öğrenmek, ne yapacağımı, yapmam gerektiğini bilmek istiyorum, " dedi.

Pohlmann bir süre bakışlarını onun yüzüne dikti. Sonra ayağa kalkıp biraz odada gezindi. Raflardan birinden bir kitap çekip açtı, kitabı içine bakmadan yine yerine yerleştirdi. Sonunda Graeber’e döndü. "Bana ne sorduğunuzun farkında mısınız? "

"Evet. "

"İnsanlar, bugün bunun binde biri için başlarından oluyorlar. "

"Cephedeyse binde biri için bile değil, bir hiç için ölünüyor. "

Pohlmann dönüp yine yerine oturdu. "Suç sözü ile savaşı mı kastettiniz? "

"Savaşa yol açan her şey. Yalanlar, baskı yönetimleri, haksızlık ve zorbalıklar. Sonunda da savaşın kendisiyle, savaşma biçimimiz. Esir kampları, toplama kampları, kitleler halinde öldürülen sivil halk... "

Pohlmann bir şey söylemedi. Graeber, "Birtakım şeylere kendim tanık oldum, " dedi. "Ve birçoğunu da başkalarından dinledim. Artık savaşı yitirdiğimizi biliyorum. Savaşı sürdürmemizin tek nedeninin, hükümetin, partinin ve tüm bunlara yol açanların biraz daha iktidarda kalıp kötülük yapabilmesine fırsat vermek olduğunu da biliyorum. "

Pohlmann, bakışlarını yine ona dikmişti. "Demek tüm bunları biliyorsunuz? "

"Şimdi biliyorum. Daha önceleri bilmiyordum. "

"Ve yine cepheye dönmek zorundasınız! "

"Evet. "

"İşte bu korkunç. "

"Bilmek, yeniden cepheye dönmek zorunda kalmak ve bu yüzden belki de işlenecek suçlara katılmak, daha da korkunç. Suçlu olur muyum o zaman? "

Pohlmann sustu. Bir süre sonra fısıltı halinde, "Nasıl yani? " diye sordu.

"Ne demek istediğimi biliyorsunuz. Bize din dersi verirdiniz. Yalnız savaşın yitirildiğini değil, ama kölelik, cinayetler, toplama kampları, SS ve SD’ler, insanların kitle halinde yok edilmesi ve kıyımın ortadan kalkması için onu yitirmek zorunda olduğumuzu da biliyorsam ve buna karşın iki hafta sonra tüm bunların devamı için savaşmak üzere cepheye dönersem, ne derece suçlu sayılırım? "

Pohlmann’ın yüzü birdenbire kararmış, çöküvermiş gibiydi. Yalnızca gözlerinde biraz renk, tuhaf, duru bir mavilik kalmıştı. Bu gözler Graeber’e

bir yerde gördüğü, ama nerede gördüğünü unuttuğu başka bir çift gözü hatırlatıyordu. Sonunda Pohlmann, "Dönmek zorunda mısınız? " diye sordu.

"Gitmemekte diretebilirim. O zaman ya kurşuna dizilirim ya da asılırım. "

Graeber karşılık bekliyordu. Pohlmann çekingen bir sesle, "Hıristiyanlığın ilk zamanlarında, onun uğrunda çile çekmeye razı olanlar, zora boyun eğmezlerdi, " dedi.

"Bizler, çilekeş değiliz. Suçluluğumuz nereden başlar? " diye sordu Graeber. "Kahramanlık diye adlandırılan, ne zaman cinayete dönüşür? Onun gerekliliğine ve amacına olan inancımızı yitirince mi? Sınır nereden geçiyor? "

Pohlmann ona baktı. Acı çektiği belliydi. "Nasıl söyleyebilirim size bunu? Çok büyük bir sorumluluk. Sizin yerinize karar veremem. "

"Herkes kararını kendi başına mı vermek zorunda? "

"Öyle sanıyorum, tersini düşünebilir misiniz? "

Graeber sustu. Neden sormaya devam ediyorum, diye düşündü. Şurada sanık gibi oturacağıma, ansızın yargıç kesildim. Karşımdaki yaşlı adama acı çektirmemin, ondan vaktiyle bana öğrettiklerinin ve sonradan da o olmaksızın, kendi başıma öğrendiklerimin hesabını sormamın ne anlamı var? Bir karşılık almam gerekli mi? O karşılığı da biraz önce kendim vermedim mi? Pohlmann’a baktı. Görevinden kovulan, her saat tutuklanmayı bekleyen ve kitaplarında kendini zorlayarak avuntu arayan bu adamın her gün, yalnızca bir lambanın ölgün ışığında, eski Roma’nın katakomplarına benzeyen bir odada oturuşunun ne demek olduğunu düşünebiliyordu "Haklısınız, " dedi. "Bir başkasına sormak, yine karar vermekten kaçmak demektir. Aslında sizden karşılık beklemiş de değilim. Soruları kendime soruyordum, ama insan ara sıra, ancak bir başkasına sorarak kendi kendisini sorguya çekebiliyor. "

Pohlmann başını salladı. "Sormaya hakkınız var, Suçluluk! " Birden canlanmıştı. "Siz ne bilebilirsiniz ki suç hakkında? Gençtiniz ve daha

olayları değerlendirmenize fırsat bırakmadan yalanlarla zehirleyiverdiler sizi. Ama bizler? Bizler onları gördük ve sesimizi çıkartmadık! Neden böyle yaptık! Yüreğimizin tembelliğinden mi? Umursamazlığımızdan mı? Yoksulluğumuzdan, bencilliğimizden ya da çaresiz kalışımızdan dolayı mı?

Bu veba, nasıl oldu da bu kadar yayılabildi? Sanır mısınız ki bütün bunları her gün ben de sormuyorum kendi kendime? "

Graeber birden Pohlmann'ın gözlerinin kimi anımsattığını bulmuştu. Vurduğu Rusun gözlerine benziyordu. Ayağa kalktı. "Gitmeliyim artık, " dedi. "Beni içeri alıp konuştuğunuz için, teşekkür ederim. "

Kasketini aldı. Pohlmann birden irkilerek dalgınlığından sıyrıldı. "Gidiyor musunuz Graeber? Ne yapmak niyetindesi-niz? "

"Bilmiyorum. Düşünmek için daha iki hafta zamanım var. İnsan her dakikayı yaşamaya daha da alışınca, iki hafta çok uzun bir süredir. "

"Yine gelin! Dönmeden önce yine uğrayın bana! Söz veriyor musunuz? "

"Veriyorum. "

Pohlmann, "Artık fazla gelenim gidenim yok, " diye mırıldandı.

Graeber, önü molozlarla tıkalı pencerenin yakınındaki kitaplıkta, kitapları arasında küçük bir fotoğraf gördü. Bu, kendi yaşında üniformalı biriydi. Pohlmann'ın bir oğlu olduğunu anımsadı. Böyle zamanlarda bu gibi şeyleri sormamak, daha iyiydi.

Pohlmann, "Fresenburg'a yazarsanız, benden de selam söyleyin, " dedi.

"Söylerim. Onunla da tıpkı şimdi benimle konuştuğunuz gibi konuşmuştunuz, değil mi? "

"Evet. "

"Keşke benimle daha önceden böyle konuşsaydınız! "

"Konuşmamın, Fresenburg'un durumunu kolaylaştırdığını mı sanıyorsunuz? "

"Hayır, " dedi Graeber, "tersine. "

Pohlmann, anladım gibilerden başını salladı. "Size fazla bir şey söylemedim belki, " dedi. "Ama gerçekte birer kaçamaktan başka bir şey olmayan o alışılmış karşılıkları da vermek istemedim. İstesem, bol bol söyleyebilirdim. Hepsi de inandırıcı, ama birer kaçamak, o kadar. "

"Kiliseninkiler de mi? "

Pohlmann bir an durakladı. Sonra, "Evet, gerçekte kilise de bir kaçamak, " dedi. "Ama kilise biraz daha şanslı. Orada 'İnsanları seveceksin' ve 'Öldürmeyeceksin' buyruklarının karşısında, 'İmparatorun hakkını imparatora, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya veriniz' sözü yer alır ki, bu da bir şey demektir. "

Graeber gülümsedi. Pohlmann'ın eski alaycılığının tümüyle geçmediğini anlamıştı. Pohlmann da onun gülümsediğini sezinlemişti.

"Gülümsüyorsunuz, " dedi. "Ve çok sakinsiniz. Neden bağırmıyorsunuz? "

Graeber, "Bağırıyorum, " diye karşılık verdi. "Yalnız siz duymuyorsunuz. "

Kapının önünde duruyordu. Işığın aydınlık okları, gözlerine saplanıyordu. Beyaz harç parıltılar saçıyordu. Ağır adımlarla alandan geçti. Kendini uzun, nasıl sonuçlanacağı bilinmeyen bir davadan sonra bir karar elde etmiş ve bunun aklama olup olmadığına aldırmayacak kadar kayıtsızlaşmış biri gibi hissediyordu. Artık olan olmuştu. Kendi istemişti bunu, izinli çıktıktan sonra üzerinde kafa yormak istediğini, artık tüm ayrıntılarıyla öğrenmişti. Bir çıkmazın içindeydi ve artık bundan kaçmayacaktı.

Bomba çukurlarından birinin kenarında kalmış ve bomboş hissediyordu. Umutsuzluğa düşüp düşmediğini bile söyleyebilecek durumda değildi. Yalnızca artık düşünmek istemez oluvermişti birdenbire. Başını arkaya attı, gözlerini kapattı ve güneşin sıcaklığını yüzünde duydu. Başkaca bir şey duymuyordu. Kıpırdanmadan oturuyor, sakin sakin soluk alıp veriyor,

güneşin hakla ve haksızlıkla ilgisi olmayan, herkese açık ve huzur dolu sıcaklığını emiyordu.

Bir süre sonra gözlerini açtı. Alan, gözlerinin önünde uzanıyordu. Yıkık bir yapının önünde duran büyük bir ıhlamur ağacı gördü. Hiç zarar görmemişti; gövdesiyle dallarını, yeşile bürünüp ışığa ve aydınlık bulutlara doğru açılarak uzanmış dev bir el gibi göğe uzatmıştı. Bulutların ardındaki gökyüzü, masmaviydi. Her şey bir yağmur sonrası gibi pırıl pırıl tertemizdi. Varoluş derin ve güçlü, apaçık, doğaya dönük, sorgusuz sualsiz çaresizlikten ve sulardan uzak bir varoluş, kendini her yerde duyuruyordu. Graeber, korkulu bir düşten uyanırmış gibi bu varoluşun bilincine varıyor, kendisine çarptığını algılıyordu. Her şey, bu varoluşun içinde eriyip gitmiş gibiydi. Sanki tüm sorunların, tüm düşüncelerin ötesinde olan sessiz bir karşılık, ölümün yanından sürünürcesine geçip de yaşamın, gerginliğin setlerini yıkarak gövdesine dolduğu, sıcaklığı ve coşkunluğu ile her yanını kapladığı günlerden ve gecelerden çok iyi tanıdığı bir karşılık, gelip onu buluvermişti.

Ayağa kalktı. Ihlamur ağacının yanından geçerek, yıkıntıların ve yapıların arasında ilerledi. Birden beklemekte olduğunu anladı. Bütün varlığıyla bekliyordu. Akşamı, bir ateşkesi bekler gibi özlemişti.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Buruşuk yüzlü garson, "Bugün çok iyi Viyana şnitzelimiz var, " dedi.

Graeber, "Güzel, " diye karşılık verdi. "Geri kalanını da siz tamamlayın. Her şeyi size bırakıyoruz. "

"Aynı şaraptan mı istersiniz? "

"Aynını ya da isterseniz bir başkasını. Onu da size bırakıyoruz. "

Garson hoşnut bir tavırla yanlarından ayrılıp gitti. Graeber arkasına yaslanıp Elisabeth'e baktı. Kendini sanki top mermilerinin hallaç pamuğuna çevirdiği bir cepheden, sakin bir yere gönderilmiş gibi hissediyordu. Öğleden sonrası, şimdi çok uzaklarda kalmıştı. Kafasından tek silinmeyen, yaşamın çok yakınlaştığını algıladığı, yeşil elleriyle ışığa sarılmak için ağaçlarla birlikte kaldırım taşlarından ve yıkıntılardan fışkırdığı o ânın yankılarıydı.

Garson döndü. "Bugün size bir Johannisberger Kahlenberg versem nasıl olur? Mahzenimizde biraz var. Şampanya, bu şarabın yanında adi maden suyu gibi kalır. Ya da isterseniz... "

Graeber, "Kahlenberg getirin, " dedi.

"Baş üstüne efendim. Şaraptan çok iyi anladığınız belli. Şnitzel ile bu şarap, çok iyi gider. Size bir de taze yeşil salata yaptırırım. O da şarabın çeşnisini verir. Doğrusu pınar suyu gibi bir şaraptır. "

Sanki ölüm cezasına çarptırılmış birine verilen son yemekler, diye düşündü Graeber. Daha ancak iki hafta yiyebileceğim bunları. Ama bu düşünceleri kafasından geçirirken, artık içinde herhangi bir acı duymuyordu. O zamana dek, izninden ötesini

. düşünmemişti. Kısa bir süre bir sürü olayla dolu geçtiğinden ve daha da önünde yapacak bir sürü iş bulunduğundan, izin gözüne hiç bitmeyecek gibi

görünmüştü. Ama ordu tebliğini okuduğundan ve Pohlmann’la konuştuğundan beri, izninin gerçekte ne kadar kısa olduğunu anlamıştı.

Elisabeth, buruşuk yüzlü garsonun arkasından baktı. Sonra, "Şu arkadaşın Reuter’den Allah razı olsun, " dedi. "Bizi yemek ve içmek konusunda bilirkişi yaptı çıktı... "

"Biz bilirkişi falan değiliz, Elisabeth. Gerçekte birtakım yaşantıların ardından koşan kişileriz. Barışı arayan serüvencileriz. Savaş, her şeyi altüst ediyor. Bir zamanlar güvenin ve insanı bıktıran normal günlük yaşamın simgesi olan nesnelerden bugün biraz olsun tadabilmek, ancak bir serüvenci kafasıyla yaşamakla olabiliyor. "

Elisabeth güldü. "Bunu bir serüven haline getiren, bizleriz. "

"Zaman. Zamandır böyle yapan. Ayrıca artık, sıkıldığımızdan ya da tekdüzelikten bunaldığımızdan yakınamayız sanırım. "

Graeber, Elisabeth’e baktı. Gövdesine sımsıkı yapışık daracık elbisesiyle kanepede oturmaktaydı. Saçları, ufak bir berenin altına saklanmıştı. Bu haliyle neredeyse bir oğlan çocuğunu andırmaktaydı. Elisabeth, "Tekdüzelik derken aklıma geldi, " dedi. "Hani bugün sivil giyinecektin? "

"Giyemedim. Üstümü değişebileceğim bir yer bulamadım. "

Graeber üstünü önce Alfons’un evinde değişmek istemiş, ama öğleden sonraki konuşmadan sonra bir daha oraya gitmemişti.

"Üstünü bende de değiştirebilirsin. "

"Sende mi? Peki ya Bayan Lieser? "

"Bunu önce ben de düşündüm. Ama aldırmıyorum artık. Bayan Lieser’in canı cehenneme! "

Graeber, "Gerçekte bir sürü şeyin canı cehenneme! " dedi. "Ben de bunu düşündüm. "

Garson şarap şişesini getirtip açtı, ama kadehlere doldurmadı. Kafasını hafifçe yana eğmiş, bir şeye kulak kabartmıştı.

"Yine başlıyor, " dedi. "Özür dilerim bayım. "

Neden söz ettiğini açıklamasına gerek yoktu. Canavar düdüklerinin uğultusu, salondaki konuşmaları bastırmaya başlamıştı bile.

Elisabeth’in kadehi hafifçe titredi. Graeber garsona, "En yakın sığınak nerede? " diye sordu.

"Burada bir sığınağımız var. "

"O, yalnızca otel müşterilerinin değil mi? "

"Siz de otelin müşterisisiniz, bayım. Hem bizimki, dışarıdaki sığınakların birçoğundan daha sağlamdır. Otelde yüksek rütbeli subaylar kalıyor. "

"İyi şnitzeller ne olacak? "

"Henüz ateşe konmadı. Sizin için ayıracağım. Aşağıda servis yapamayız. Nedenini herhalde takdir edersiniz. "

"Tabii. " Graeber, garsonun elinden şişeyi alıp kadehlerini doldurdu. Birini Elisabeth’e uzattı. "İç bitir bunu. "

Elisabeth başını salladı. "Aşağı inmemiz gerekmiyor mu? "

"Önümüzde zaman çok. Bu daha ilk uyarı. Belki son sefer olduğu gibi, bugün de uçaklar geçip gider. Kadehi bitir, Elisabeth. İlk korkuyu atlatmana yardımcı olur. "

Garson, "Bence beyin hakkı var, " dedi. "Gerçi bir dikişte içilmesi yazık böylesine soylu bir şarabın, ama şu andaki, ne de olsa özel bir durum. "

Yüzünün rengi kaçmıştı. Güçlükle gülümsediği belliydi. Graeber’e döndü. "Bir zamanlar başımızı göğe dua etmek için kaldırırdık. Şimdi lanet okumak için kaldırıyoruz. Sonunda bizi bu hale de getirdiler. "

Graeber, Elisabeth’e baktı. "İç! Daha çok zamanımız var. Şişenin tamamını bile bitirebiliriz. "

Elisabeth kadehi kaldırıp ağır ağır yudumladı. Bu hareketinde hem bir kararlılık, hem de bir şeyi acımasızca harcamakta olduğunu gösterir bir anlam vardı. Boş kadehi masaya bırakıp gülümsedi. "Korkunun da canı cehenneme! " dedi. "Korkmamaya da alışmak zorundayım. Şuraya bak, nasıl titriyorum! "

"Titreyen sen değilsin. İçini dolduran yaşam titriyor. Bunun da yürekli olup olmamakla bir ilgisi yok. İnsan, ancak kendini savunma olanaklarını yitirmediği sürece yürekliliğini koruyabilir. Gerisi palavradır. Gerçekten yaşamımız, bizden çok daha akıllı, Elisabeth. "

"iyi. Biraz daha içki koy bana. "

Garson, "Oğlumuz on bir yaşında ve veremden yatıyor, " dedi. "Evin bodrumu, o kadar sağlam değil. Karım da ancak elli üç kilo geldiğinden, çocuğu o çelimsiz gövdesiyle aşağı çok güçlükle taşıyabiliyor. Südstrasse 29’da oturuyoruz, ama ben, bütün bunları bilmeme karşın, yine de burada kalmak zorundayım. Karımla çocuğumun yardımına koşamıyorum. "

Graeber uzanıp yandaki masadan bir kadeh aldı, doldurdu ve garsona uzattı. "Buyurun, siz de için bir kadeh! Askerlikte eski bir kuraldır. Elden bir şey gelmediği zaman, hiç olmazsa heyecanlanmamasını bilmek gerekir. "

"Evet söylemesi kolay. Ama gelin bir de... "

"Haklısınız. Hiçbirimiz dünyaya heykel olarak gelmedik. İçin içkinizi. "

"Görev başındayken içki içmemiz yasaktır... "

"Ama şu andaki, özel bir durum. Biraz önce siz söylediniz bunu. "

"Haklısınız. " Garson, çevresine bir bakındıktan sonra, kadehi aldı.

"Terimizin şerefine kadeh kaldırabilir miyim? "

"Neyin şerefine dediniz? "

"Astsubaylığa terfi edişinizin şerefine. "

"Teşekkür ederim. Çok dikkatlisiniz. "

Garson kadehi masaya bıraktı. "Böyle soylu bir şarabı, durum özel olsa bile bir dikişte içemem bayım. "

"Bu, size ancak şeref verir. Kadehi yanınıza alın. "

"Teşekkür ederim bayım. "

Graeber, Elisabeth’in ve kendisinin kadehlerini yeniden doldurdu. "Bunu, soğukkanlı olduğumuzu gösterelim diye yapmıyorum, " dedi. "Hava saldırılarında, varolanı içmek en akıllı davranıştır da onun için yapıyorum, çünkü bırakılanı sonra yerinde bulacağımızdan emin olamayız. "

Elisabeth, Graeber’in üstündeki üniformaya baktı. "Mahzen subaylarla doluysa yakalanmaktan korkmaz mısın? "

"Hayır, Elisabeth. "

"Neden hayır? "

"Aldırmıyorum da ondan. "

"İnsan aldırmayınca yakalanmaz mı? "

"Yakalanma olasılığı azalır. Korku, insanı ele verir. Artık gidebiliriz; ilk korkuyu atlattık. "

Şarap mahzeninin bir kısmı beton duvarlarla desteklenmiş, içine çelik payandalar yerleştirilmiş ve böylece bir sığınak haline getirilmişti, içinde sandalyeler, koltuklar, masalar ve kanepeler vardı. Yere, basıla basıla eskimiş bir çift halı serilmişti. Duvarlar, beyaza boyanmıştı. Bir radyo vardı. Küçük bir büfenin üstüne kadehler ve şişeler yerleştirilmişti. Her şeyiyle, lüks bir sığınaktı.

Asıl şarap mahzeninin sığınaktan tahta bir kapıyla ayrıldığı kısımda bir yer buldular. Diğer müşteriler de onları izlemekte gecikmediler. Aralarında,

beyaz bir gece elbisesi giymiş, son derece güzel bir kadın da vardı. Kadının sırtı çıplaktı. Sol kolundaki bileziklerin parıltısı göz kamaştırıyordu. Onu, yüksek sesle konuşan balık suratlı bir sarışın kadın izledi. Birkaç bey iki yaşlıca hanım ve bir grup subay, sığınağın kadrosunu tamamladılar. En arkadan gelen bir garsonla yardımcısı, şişeleri açmaya başlamışlardı.

Graeber, "Keşke şarabımızı yanımıza alsaydık, " dedi.

Elisabeth başını sallayarak bu düşünceyi beğenmediğini belirtti.

"Haklısın. Böyle yapmak, aslında boşuna bir kahramanlık gösterisi olurdu. "

Elisabeth. "Böyle şeyler, uğursuzluk getirir, " dedi.

Graeber, kız haklı, diye düşündü ve öfkeyle elindeki tepsiyle müşterileri dolaşan garsona baktı. Bu kadarı, artık yüreklilik değil, hafiflikti. Oysa, tehlike, bu tür davranışları kaldıramayacak denli ciddiydi, zaten ciddiliğini insan, ancak ölümü gördükten sonra anlayabiliyordu.

yanından biri, "ikinci uyarı! " dedi. "Geliyorlar! "

Graeber, sandalyesini iyice Elisabeth'e yaklaştırdı. Elisabeth, "Korkuyorum, " dedi. "İçtiğimiz iyi şaraba ve bundan böyle korkmamaya karar vermiş olmama karşın, yine de korkuyorum. "

"Ben de korkuyorum. "

Kolunu kızın omzuna atınca, her yanının bir tel gibi gerilmiş olduğunu fark etti. Birden içi ona karşı sevecenlikle doldu. Elisabeth, şu anda yalnızca tehlikenin kokusunu alıp sinmiş bir varlıktı. Hiçbir davranışı yapmacık değildi ve böyle yapmak da istemiyordu. Yürekliliği, kendisini hemen savunma durumuna geçirmiş oluşunda belli ediyordu. Canavar düdüklerinin şimdi daha farklı ve artık ölüm habercisi niteliğini kazanan sesinin her duyuluşunda tüm varlığı, içindeki yaşamı ne pahasına olursa olsun korumak amacıyla geriliyordu ve Elisabeth, bu halini başkalarından saklamaya da kalkışmıyordu.

Graeber, sarışın kadına eşlik eden erkeğin kendilerine baktığını gördü. Bu, küçük çeneli zayıf bir üsteğmendi. Sarışın kadın gülüyor ve bu kadar gözüpek olduğu için yandaki masanın övgüsünü kazanıyordu.

Sığınak, hafifçe titredi. Daha sonra bir patlamanın boğuk gürültüsü duyuldu. Konuşmalar bir an için kesildi, ama sonra daha yüksek sesle ve daha kasıtlı olarak yeniden başladı. Daha sık aralıklarla ve daha yakından gelen üç patlama, birbirini izledi.

Graeber, Elisabeth'i sımsıkı tutmaktaydı. Sarışın kadının artık gülmediğini gördü. Şiddetli bir patlama, sığınağı hiç beklenmedik biçimde sarstı. Garsonun yardımcısı, elindeki tepsiyi bırakıp büfenin burmalı sütunlarına tutundu.

Biri, "Korkmayın! " diye bağırdı. "Uzaktaydı bu patlama. "

Birdenbire duvarlardan çatırtılar gelmeye ve bir şeyler dökülmeye başladı. Işıklar, çok kötü çevrilmiş bir filmde olduğu gibi yanıp söndü. Yeni bir patlamanın sesi, bodrumun her yanını doldurdu. Karanlık ve aydınlık artık birbirine karışmıştı. Durmadan sönüp yanmakta olan ışığın altındaki masalarda oturan gruplar, ağır çekilen filmlerdeki görüntüleri andırıyorlardı. Sırtı çıplak kadın, ilk patlamada yerinden kımıldamamıştı, ikinci patlamada ve ışıklar ilk kez sönüp yandığında ayağa kalktı, üçüncüsünde ise fırlayıp loş köşelerden birine doğru koştu. Onu tutmak isteyenler oldu. Kadın bir çığlık attı. Işık tümüyle söndü ve yüzlerce yankı bırakan bir gümbürtüyle birlikte sığınak, sanki yerçekimi hepten yitip gitmiş gibi sallanmaya başladı. Graeber, "Korkma Elisabeth, yalnızca ışık söndü, " diye ba-

ğırdı. "Hava basıncı yüzünden elektrik düzeninde bir bozukluk oldu, ama bomba otele rastlamadı. "

Elisabeth, ona sımsıkı yapışmıştı. Birisi, "Mum getirin! Kibrit bulun! " diye bağırdı. "Burada mum olması gerekir! Hay Allah kahretsin, nerede bu mumlar? Cep lambası olan yok mu

hiç? "

Birkaç kibrit çakıldı. Kibritin küçük alevleri, bataklıklardaki yanıltıcı ışıkları andırıyor ve yalnızca yüzleri ve elleri aydınlatıyordu. Öyle ki, sanki gövdeler patlamaların etkisiyle dağılıp gitmiş, geride yalnızca boşlukta sallanan ellerle yüzler kalmıştı.

"Hay Allah kahretsin! Buranın yedek lambaları nerede? Garson ne cehenneme gitti? "

Işık çemberleri aşağı, yukarı, karşı duvarlara, öteye beriye doğru sallanıyordu. Bir an beyaz tuvaletli kadının çıplak sırtı, elmasların saçtığı parıltılar ve açık, içi kapkara bir ağız göründü. Parıltılar, kapkara bir esintinin içinde savruluyor ve sesler, toprakta yeni açılan uçurumların içinden yükselen gürültülerle oraya buraya kaçışan tarla farelerinin incecik çığlıklarını andırıyordu. Sonra gittikçe yükselen ve insanı çılgına çeviren bir uğultu duyuldu. Sanki çelikten sac bir gök cismi doğrudan doğruya sığınağa doğru düşmekteydi. Her şey sallanmaya başladı. Işık çemberleri birden söndü. Sığınağın sarsılması artık durmuştu. Korkunç gürültü, her şeyi parçalayıp bir yana fırlatıvermiş gibiydi. Graeber bir an sanki tavana doğru uçtuğunu hisseder gibi oldu. Elisabeth'i iki koluyla sımsıkı kucakladı, ama müthiş basınç, onu neredeyse kollarının arasından çekip koparmak üzereydi. Kendini Elisabeth'in üstüne attı. Onu yere devirdi. Bir koltuğu da ters çevirip başına kapattıktan sonra, tavanın çökeceği ânı beklemeye başladı.

Çevrede takırtılardan, şangırtılardan ve daha bin türlü gürültüden geçilmiyordu. Dev bir pençe, bodrumu bir çekişte havasız bir boşluğa çekivermişti. Basınç, sanki mideleri ve akciğerleri gövdelerden çekip koparmaya çalışıyor, kanı damarlardan dışarı sıkıyordu. Bu kıyametin ardından artık yalnızca o son kapkara uğultunun ve boğucu dumanların gelmesi beklenebilirdi.

Ama bu beklenenler gelmedi. Bunların yerine birdenbire bir ışık, durmadan dönen, yerden bir alev sütunu fışkırmışçası-na yanan bir ışık belirdi. Bembeyaz bir meşale, bir kadın koşuşmaktaydı sığınağın içinde. "Yanıyorum!... Yanıyorum!... İmdat!... İmdat!... "

Kadın sıçrıyor, kollarını orasına burasına vuruyor, bunu yaptıkça da kıvılcımlar saçıyordu. Dehşet ve acıdan gerilmiş yüzü, alevlerin ışığında

bembeyazdı. Daha sonra başkalarının sesleri duyuldu. Kadının üstüne üniforma ceketleri atıldı, birisi kadını tutup yere attı. Kadın canavar düdüklerinin, uçaksavarların ve yıkılan yapıların çıkardığı gürültüleri bastırarak bağırıyor, bağırıyordu. Önceleri sesinin, insan sesiyle hiçbir ilgisi yoktu, daha sonra boğuklaştı. Artık üstüne yığılmış üniforma ceketlerinin ve minderlerin altında yankılanışı, karanlık sığınakta sanki mezardan geliyormuş etkisini yaratıyordu.

Graeber, Elisabeth’in başını ellerinin arasına almış, kollarıyla da kulaklarını tıkayıp göğsüne bastırmıştı. Alevler ve çığlıklar, yerini inlemelere, karanlığa, yanmış kumaş, et ve saç kokusuna bırakana dek onu böylece tuttu.

"Bir doktor! Çabuk bir doktor çağırın! Yok mu bir doktor? "

"Ne? "

"Hemen hastaneye götürülmesi gerek! Allah kahretsin, bir şey görünmüyor ki! Onu şimdi buradan çıkarmak zorundayız! "

Biri, "Şimdi mi? " diye sordu. "Nereye götürebiliriz ki şu anda? "

Herkes sustu. Kulak kabartmış dinliyorlardı. Dışarıda uçaksavarlar, hiç durmamacasına ateş etmekteydi, ama patlamalar kesilmişti. Yalnızca uçaksavar sesleri duyuluyordu.

"Gittiler! Bombardıman bitti! "

Graeber, Elisabeth’in kulağına, "Olduğun yerde kal! " diye fısıldadı. "Kımıldama. Bombardıman bitti, ama biraz daha yat. Burada seni kimse çiğnemez. Kımıldanma. "

Ukala bir ses, "Daha beklemeliyiz. Yeni bir dalga daha gelebilir, " dedi. "Dışarısı henüz güvenlikli değil. Sonradan patlayan bombaları unutmayın. "

Kapıda yuvarlak bir ışık göründü. Bu bir cep fenerinin ışığıydı. Yerde yatan kadın, yine bağırmaya başladı. "Hayır! Hayır! Söndürün! Alevleri söndürün! "

"O alev falan değil, yalnızca bir cep feneri. "

Işık çemberi, zayıf titremelerle karanlığı yardı. Bu çok küçük bir cep feneriydi.

"Buraya! Bu yana gelsenize! Kim bu feneri tutan? "

Işık, hızlı bir kavis çizdi, tavandan geriye doğru kayıp kolalı bir gömleği, bir frak parçasını, siyah bir boyunbağı ve sıkılgan bir yüzü aydınlattı. "Ben, Şef Garson Fritz'im. Yemek salonu çöktü. Servise devam edemeyeceğiz. Beyler acaba hesaplarını?

Fritz, hâlâ cep fenerini kendine doğru tutmaktaydı. "Bombardıman bitti. Cep feneriyle birlikte hesapları da getirdim. "

"Ne? Nerede görülmüş böyle şey? "

Fritz, çaresizlik içinde karanlığa doğru konuştu: "Şef Garson, hesaplardan dolayı restorana karşı kendi cebinden sorumludur. "

Karanlığın içindeki diğer erkek sesi, "Duyulmuş şey değil, " diye öfkeyle söylendi. "Bizi dolandırıcı mı sandınız? Hem bırakın artık o budala suratınızı aydınlatmayı! Çabuk buraya gelin! Bir yaralı var! "

Fritz, yine karanlıkta kayboldu. Işık çemberi duvarların, Elisabeth'in saçının bir kısmının üstünde kayarak döşeme boyunca ilerledi ve bir üniforma yığınına rastlayınca durdu. Biraz önce konuşan adam. "Aman Tanrım! " dedi. Adamın üstünde yalnızca bir gömlek vardı. Yüzü de adamakıllı solmuştu.

Geriye doğru kaykıldı. Şimdi yalnızca elleri titreyen ışığın altındaydı. Herhalde şef garsonun feneri tutan eli de titremekteydi. Kadının üstünden üniforma ceketlerini aceleyle kaldırmaya başladılar.

Adam bir kez daha, "Aman Tanrım! " diye söylendi.

Graeber, "Bakma o yana, " dedi. "Böyle şeyler olabilir. Her yerde olabilir. Saldırıyla bir ilgisi yok, ama artık kentte kalmamalısın.. Seni, bombardıman etmedikleri bir köye götüreceğim. Haste adlı köyü bilirim. Oradakileri

tanırım. Seni mutlaka kabul edeceklerdir. Orada kalabiliriz. Sen de güvenlikte olursun. "

Yanan kadının yanına diz çökmüş olan adam, "Bir sedye gerekli, " dedi. "Otelde bir sedyeniz var mı? "

"Olduğunu sanıyorum... " Şef Garson Fritz, karşısındakinin rütbesini çıkartamamıştı. Onun ceketi de yerde, diğerleri gibi kadının yanındaydı. Ceketin sahibiyse yalnızca pantolon askıla-

rı ve ceketinin altına taktığı kılıçla kalmıştı. Yalnızca sesi, emretmeye alışkın olduğunu gösteriyordu. Fritz, "Hesaplardan söz ettiğim için özür dilerim, " dedi. "Birisinin yaralandığını bilmiyordum. "

"Çabuk olun! Sedyeyi getirin! Ya da durun, ben de sizinle geliyorum. Dışarısı nasıl? Geçebilir miyiz? "

"Geçebiliriz. "

Adam ayağa kalktı. Ceketini sırtına giyince birden binbaşı oluverdi. Işık, son umudu da birlikte alıp götürürcesine kayboldu. Yerdeki kadının inlediği duyuluyordu. Ne yapacağını şaşırmış bir erkek sesi, "Wanda, " dedi. "Wanda, ne yapacağız şimdi? "

Birisi, "Artık dışarı çıkabiliriz, " dedi.

Ukala ses, "Tehlikenin geçtiğini bildiren düdük, henüz çalınmadı, " diye karşılık verdi.

"Düdüğünüzün canı cehenneme. Işık nerede? Işığı nereye götürdüler? "

"Bir doktora ihtiyacımız var. Morfin gerekli! "

"Wanda, " dedi şaşkın ses. "Şimdi Eberhard’a ne diyeceğiz? Nasıl? "

Kadın, "Hayır, hayır ışığı getirmeyin! " diye bağırdı. "Işık istemiyorum! "

Işık geri döndü. Bu kez bir petrol lambasından yayılıyordu. Lamba, binbaşının elindeydi. Onun arkasından iki fraklı garson, sedyeyi

getiriyordu. Binbaşı, "Telefon etmek güç, " dedi. "Teller kopmuş. Sedyeyi buraya getirin. "

Lambayı yere bıraktı. Önce adam yine, "Wanda! Wanda! " diye inledi.

"Çekilin şimdi! " dedi binbaşı. "Sonra konuşursunuz. " Kadının yanına diz çöktü, sonra yine doğruldu. "Bu da bitti. Birkaç dakikaya kadar uyursunuz. Her ihtimale karşı yanımda bir iğne getirmiştim. Dikkat! Sedyeye yatırırken dikkat edin! Bir cankurtaran arabası bulana dek dışarıda beklemek zorundayız. O da bulabilirsek tabii. "

Şef Garson Fritz, "Baş üstüne binbaşı, " dedi.

Sedye, sığınaktan çıkarıldı. Götürülürken saçsız, yanıp kapkara kesilmiş baş, iki yana sallanıyordu. Gövdeyi bir masa örtüsüyle örtmüşlerdi.

Elisabeth, "Öldü mü? " diye sordu.

Graeber, "Hayır, " dedi. "Kurtulacak. Saçları yine yerine gelecek. "

"Ya yüzü? "

"Görebiliyordu. Gözlerine bir şey olmamıştı. Hepsi geçecek. Çok yanık gördüm. Bu, o kadar kötü değildi. "

"Nasıl oldu? "

"Elbisesi tutuştu. Başka bir şey olmadı. Mahzen çok dayanıklı. Bombanın tam binaya rastlamasına karşın çökmedi. "

Elisabeth'in üstüne devirdiği koltuğu kaldırdı. Bu arada, ayağı şişe kırıklarına değince, şarap mahzenine açılan tahta kapının kırılmış olduğunu gördü. Şişelerin bulunduğu tezgahların bir kısmı çarpılmış, şişeler oraya buraya dağılmış, şarap, mahzenin tabanını kapkara kaplamıştı.

Graeber, Elisabeth’e, "Bir dakika, " diyerek paltosunu aldı. "Hemen döneceğim. " Sonra şarap mahzenine geçti. Birkaç saniye sonra geri döndü. "Artık gidebiliriz. "

Kadını taşıyan sedye, dışarıda durmaktaydı. İki garson, parmaklarını ağızlarına götürüp ıslıklar çalarak bir araba arıyordu. Kadına eşlik etmekte olan adam şaşkın sesiyle, yine, "Şimdi Eberhard ne diyecek? " diye sordu. "Tanrım, ne büyük terslik! Ona nasıl açıklayacağız... "

Eberhard, kadının kocası olmalı herhalde, diye düşündü, Graeber. Sonra ıslık çalan garsonlardan birini durdurdu. "Restoranın garsonu nerede? "

"Hangisini arıyorsunuz? Otto'yu mu, Karl'ı mı? "

"İçlerinden yaşlı, kısa boylu ve zayıf olanını. "

"Otto. " Garson, Graeber'in yüzüne baktı. "Otto öldü. Lokanta kısmı çöktü. Otto da avizenin altında kalıp öldü, bayım. "

Graeber bir an sustu. Sonra, "Ona borcum vardı, " dedi. "Bir şişe şarabın parasını ödememiştim. "

Adam elini alnında gezdirdi. "Bana verebilirsiniz. Ne içmiştiniz? "

"Bir şişe Johannisberger Kahlenberg. "

"Ekstra mı? "

"Hayır. "

Garson cebinden bir liste çıkardı, cep fenerini yaktı ve listeyi Graeber'e gösterdi.

Graeber parayı verdi. Garson, aldığı parayı cebine koydu. Graeber, bu paranın o cepten çıkmayacağını biliyordu. Elisabeth'e dönerek, "Gel, " dedi.

Yıkıntıların arasında yol bulup ilerlemeye çalıştılar. Kentin güney kesimi yanıyordu. Gökyüzünde gri ve kırmızı renkler birbirine karışmıştı. Rüzgâr, önünde duman bulutlarını sürüklüyordu.

"Gidip bakalım, evine bir şey olmuş mu, Elisabeth. "

Elisabeth başını salladı. "Bunu yapmaya nasılsa zaman buluruz. Biraz açık havada kalalım. "

İlk akşam girdikleri sığınağın bulunduğu alana geldiler. Kapısı, cehenneme açılan kapıymış gibi, bulanık pusların içinde tütmekteydi. Parkta bir sıraya oturdular.

Graeber, "Karnın aç mı? " diye sordu. "Hiçbir şey yiyemedin. "

"Zararı yok. Zaten şimdi canım bir şey yemek istemiyor. "

Graeber paltosunun önünü açtı. Bir tıkırtı duyuldu. Paltosunun cebinden iki şişe çıkardı. "Elime ne geçirdiğimi bilmiyorum. Şu, konyağa benziyor. "

Elisabeth şaşırmıştı. "Nereden buldun bunları? "

"Şarap mahzeninden. Kapısı açıktı. Düzinelerle şişe kırılmıştı. Diyelim ki bunlar da kırılanların arasındaydı. "

"Yani öylece cebine sokuverdin bunları? "

"Tabii. Kapısı açık duran bir şarap mahzenini görmeyen bir asker, ağır hasta demektir. Bana pratik düşünmeyi ve hareket etmeyi öğrettiler. On Emir, askerlikte geçerli değildir. "

"Bundan kuşkum yok. " Elisabeth, onun yüzüne baktı. "Sizin için geçerli olmayan başka şeyler de var. Zaten aslında hakkınızda ne biliyoruz ki? "

"Sen, oldukça bilgi sahibi sayılabilirsin. "

Elisabeth, "Hakkınızda ne biliyoruz ki? " diye yineledi. "Gerçek kişiliğiniz, buradaki kişiliğiniz değil. O, geldiğiniz yerde kalıyor. Ve onu bilen yok. "

Graeber, paltosunun öbür cebinden iki şişe çıkardı.

"Bu, tirbüşonsuz açılabilir. Şampanya çünkü. " Teli çevirdi. "Herhalde bunları içmemizde ahlaksal bir sakınca bulmazsın! "

"Hayır. Artık bulmuyorum. "

"Bir şeyi kutlayacak değiliz. Bu nedenle uğursuzluk getirmesi diye bir şey, söz konusu olamaz. Susadığımızdan ve başkaca bir şeyimiz olmadığından içiyoruz. Ya da belki sağ kaldığımız için içiyoruz. "

Elisabeth gülümsedi. "Bunları bana açıklaman gereksiz. Artık öğrendim, ama merak ettiğim başka bir nokta var. Dört şişeyi cebine soktuğuna göre, içtiğimiz bir şişenin parasını neden ödedin? "

"O ayrı. O şişenin parasını ödememek, beleşçilik olurdu. "

Graeber, şişenin mantarını dikkatle ve döndüre döndüre çıkardı. Patlamadı. "Şişeden içmek zorundayız Elisabeth. Bunu da sana öğreteceğim. "

Çevre sessizleşmişti. Şafak kızıllığı gittikçe daha fazla yayılıyordu. Birden Elisabeth, "Şuradaki ağaca bak, " dedi. "Çiçek açıyor. "

Graeber, onun gösterdiği yöne baktı. Ağaç, bir bomba patlaması yüzünden aşağı yukarı tümüyle topraktan dışarı fırlamıştı. Köklerinin bir kısmı havadaydı, gövdesi yarılmış, dallarının bazıları kırılmıştı. Üstü ise gerçekten kırmızımsı gölgeler taşıyan beyaz çiçeklerle bezenmişti.

Graeber, "Ağacın yanındaki yapı yanmış, " dedi. "Belki de çiçekler, sıcağın etkisiyle açmışlardır. Buradaki ağaçların en büyüğü. Aynı zamanda da en çok zarar görmüş olanı. " Elisabeth ayağa kalktı ve ağaca doğru yürüdü. Oturdukları sıra, gölgede kalıyordu. Elisabeth, sahne ışıklarına çıkan bir dansöz gibi, uzak yangınların esintili yansımalarına doğru ilerledi. Ateşli görüntüler, çevresini bir rüzgâr gibi sarmış, arkasında ortaçağda görülen bir kuyruklu yıldız gibi, kıyamet gününün ya da gecikmiş yeni bir kurtarıcının gelişini bildiriyordu.

"Ağaç gerçekten çiçek açıyor, " dedi. "Ağaçlar için ilkbahar geldi artık. Sanki başka bir şey önemli değil doğanın bu yaratıkları için. "

"Evet, " diye karşılık verdi Graeber. "Ağaçlar bize bir şeyler öğretiyorlar. Hiç durmaksızın bir şeyler öğretiyorlar. Bugün öğleden sonra öğretmenim, bir ıhlamur ağacıydı. Şimdi onun görevini bu ağaç sürdürüyor. Yetişip büyüyorlar, yapraklanıp tomurcuklanıyorlar ve parçalansalar bile, bir parçacık kökle

toprağa bağlı kalan kısım, büyümesini sürdürüyor. Dediğim gibi, durmaksızın bize ders vermekteler. Ne yakınıyorlar, ne de kendi kendilerine karşı acımalı oluyorlar. "

Elisabeth, ağır ağır döndü. Teni, o tuhaf, gölgesiz ışıkta parlıyordu ve yüzü bir an için açan baharların, tomurcukları, yıkılışın ve doğanın gelişme seyrinin o şaşmaz esnekliğinin bir parçasıymışçasına, aynı gizin havasına bürünmüştü. Sonra ışığın içerisinden, ışıldak demetinden çıkar gibi çıktı, soluğu, canlılığı ve sımsıcak gölgesiyle yine Graeber'in yanına geldi. Graeber onu kendine, aşağı çekti. Kollarını kızıl gökyüzüne uzatmış olan ağaç, birden daha bir büyümüş olarak ta yanı başlarına gelmiş, baharlarının kokusu benliğinin her yanını sarıvermişti. Önce ıhlamur ağacıydı var olan. Sonra bu toprak oldu, kendi içinde tatlı bir dalgalanmayla tarlaya dönüştü. Tüm yaşam toprak tarla, Elisabeth ve masmavi gökyüzü dörtlüsünde birleşti. Graeber kendini bu tümün içinde algıladı, bütünün bir parçası olan kız, ona karşı koymadı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Kırk sekizinci koğuşta bir canlılık göze çarpıyordu. Yumurta kafalıyla oyunculardan ikisi, cepheye harekete hazır bekliyordu. Sağlam raporu aldıklarından, ilk sevkıyatla gideceklerdi.

Yumurta kafalının yüzü, solgundu. Bakışlarını Reuter’e dikmişti. "Ayağı kopasıca dalavereci seni! Sen burada kalıyorsun, bir aile babası olan ben cepheye dönmek zorunda bırakılıyorum. "

Reuter karşılık vermedi. Feldmann yatağında doğruldu. "Kes çeneni, yumurta kafalı! " dedi. "Sen, o burada kaldığı için değil, sağlam raporu verildiği için gitmek zorundasın. O sağlam raporu alıp gitseydi, bu senin burada kalman demek olmayacaktı, anladın mı? Onun için saçma sapan konuşmayı bırak! "

Yumurta kafalı, "Ben nasıl istersem öyle konuşurum! " diye bağırdı. Çok öfkelenmişti. "Ne istersem söylerim! Siz burada kalacaksınız, ziftlenip zıbaracaksınız! Ben bir aile babası olmama karşın birliğime döneceğim. Şuradaki kaytarıcı da, ayağı iyileşmesin diye kafayı çekmeye devam edecek! "

Reuter, "Elinden gelseydi, sen de onun gibi davranmaz miydin? " diye sordu.

"Ben mi? Asla! Hiçbir zaman görevden kaçmadım! "

"O zaman sorun yok demektir. Neden bağırıp duruyorsun? "

"Ne dedin? " diye sordu afallayan yumurta kafalı.

"Hiçbir zaman görevini kaytarmamış olmakla övünüyorsun, o halde övünmene devam et, bağırıp durma. "

"Kahrolasıca herif! Çanak yalayıcı! Kelime oyunundan başka bir şey beceremezsin, değil mi? Ama hiç merak etme, günün birinde nasılsa seni de enseleyecekler! Gerekirse, daha olmazsa seni ben ihbar edeceğim! "

Onun gibi sağlam raporu almış oyunculardan biri, "Günaha girme! " dedi. "Haydi yürü. Aşağıda sıraya gireceğiz. "

"Günaha ben değil; bunlar giriyor! Bu alkoliklerin ve oburların yerine benim gibi bir aile babasının cepheye gitmesinden daha utanç verici bir şey düşünemiyorum! Ben yalnızca hakkın yerini bulmasını istiyorum... "

"Hakmiş! Hak, adalet kaldı mı artık askerlikte? Yürü, artık gitmemiz gerek. Sen de merak etme, kimseyi ihbar falan edecek değil. Kızdığı için böyle konuşuyor. Hoşça kalın, arkadaşlar! Yolunuzu bulmaya bakın! "

İki oyuncu, öfkeden kendini yitiren yumurta kafalıyı da yanlarında götürdüler. Adam, yüzü sapsarı ve ter içinde olduğu halde, kapının ağzında yine geri dönüp bir şey söylemeye kalkıştı, ama yanındakiler onu itip dışarı çıkardı.

Feldmann, "Şu budalaya da bakın! " dedi. "Bir de olay çıkartmaya kalkışıyor. Bütün iznimi uyuyarak geçirdiğim için bana neler söylediğini anımsıyor musunuz? "

Rummel birdenbire, "Oyunda yitirmişti, " dedi. Oysa o dakikaya dek hiçbir şeye karışmadan masanın başında oturmuş, yalnızca oyununa bakmıştı. "Hem de çok yitirmişti. Tam yirmi üç mark. Bunu ona geri vermem gerekirdi. "

"İstiyorsan daha verebilirsin. Henüz gitmediler. "

"Ne dedin? "

"Dışarıda duruyor. Vicdan azabı çekiyorsan, gidip parasını geri verebilirsin. "

Rummel ayağa kalkıp dışarı çıktı. Feldmann, "Al sana bir kaçık daha! " dedi. "Alacağı metelikler savaşta yumurta kafalının ne ışine yarar ki? "

"Olsa olsa bir kez daha oyunda yitirebilir. "

Graeber pencereye gidip dışarı baktı. Dışarıda cepheye gidecek olanlar toplanmaktaydı. Reuter, "Çocuklar ve yaşlılar, " dedi.

"Stalingrad’dan bu yana herkesi gönderiyorlar. "

"Evet, öyle. "

Dışarıdaki topluluk, sıraya girmeye başlamıştı. Feldmann birdenbire, "Rummel’e de ne oldu böyle? " diye sordu. "Konuşmaya başladı! "

"Konuşmaya sen uyurken başladıydı. "

Feldmann, gömlekle pencereye geldi. "İşte, yumurta kafalı orada duruyor, " dedi. "Şimdi burada uyuyup cepheyi düşlemekle, cephede uyuyup vatanı düşlemenin aynı şey olup olmadığını anlamak fırsatını bulur artık. "

Reuter, "Yakında bu fırsatı hepimiz bulacağız, " diye karşılık verdi. "Bana bakan doktor binbaşı, gelecek sefer sağlam raporu vermek niyetinde. Yürekli bir adam olduğu için, gerçek bir Alman’ın savaşmak için bacağa ihtiyacı olmadığını, gerektiğinde oturduğu yerde de savaşabileceğini söyledi. "

Dışarıdan birtakım emirler duyuldu. Kafile yürüyüşe geçti. Graeber, tüm bunları her şeyi küçülten bir merceğin ardından seyreder gibiydi. Askerler, silah taşıyan canlı bebekleri andırıyordu.

Reuter, "Zavallı yumurta kafalı, " dedi. "Aslında öfkesi bana değil, karışmaydı. Gidince karısının kendisini aldatacağına inanıyor. Ayrıca evlilik zammının karısına verilmesine de kızıyor, çünkü karısının bunu, sevgilisiyle sağda solda harcayacağını düşünüyor. "

Graeber, "Evlilik zammı mı? Var mı böyle bir şey? " diye sordu.

"Senin dünyadan haberin yok, oğlum! " Feldmann, başını salladı. "Kadına ayda iki yüz papel veriyorlar ki hiç de fena para sayılmaz. Yalnızca bu yüzden evlenen askerleri biliyorum. Devlete para bağışlamanın ne gereği var? "

Reuter pencereye arkasını döndü. Graeber’e, "Arkadaşın Binding gelip seni aradı, " dedi.

"Ne istiyormuş? Bir şey dedi mi? "

"Evinde küçük bir parti veriyormuş. Senin de gitmeni istiyor. "

"Başka bir şey söylemedi mi? "

"Hayır. "

Rummel içeri girdi. Feldmann, "Yumurta kafalıyı görebildin mi? " diye sordu.

Rummel evet gibilerden başını salladı. Yüzünden, bir şeyler düşündüğü anlaşılıyordu. "Onun hiç olmazsa karısı var, " dedi birdenbire. "Ama benim gibi kimsesiz kalmak ve sonra da cepheye dönmek... "

Ani bir hareketle dönüp kendini yatağına attı. Ötekiler bir şey duymamış gibi yaptı. Feldmann, "Yumurta kafalı bu manzarayı görseydi, Rummel'in bugün yıkılacağına bahse girerdi! " diye fısıldadı.

Reuter öfkeyle, "Onu rahat bırak! " dedi. "Kendinin ne zaman yıkılacağını biliyor musun sanki? Artık kimse hiçbir şeyden emin olamaz. Uykuda gezen biri bile! " Sonra Graeber'e döndü. "Daha ne kadar buradasın? "

"On bir gün. "

"On bir gün mü? Daha epey zamanın var demek. "

"Dün, bana da öyle geliyordu, " diye karşılık verdi Graeber. "Ama bugün çok, hem de çok kısa bir zamanım kaldığını hissediyorum. "

Elisabeth, "Kimsecikler yok, " dedi. "Ne Bayan Lieser, ne de çocuk. Ev, bize kaldı. "

"Çok şükür! Çünkü bu akşam ağzını açıp da bir tek kelime olsun söyleseydi, kendimi tutamayıp kafasına bir şey indirirdim. Dün kavga ettiniz mi? "

"Beni orospu sanıyor. "

"Neden? Dün akşam burada yalnızca bir saat kaldık! "

"Asıl kıyamet daha önceki günden koptu. Daha önceki gün, akşamı burada geçirmiştin ya! "

"Ama anahtar deliğini örttük ve durmadan gramofon çaldık. Bu durumda bu düşüncelere neden saplanıyor? "

"Bunu ben de bilemiyorum. " Graeber’in yüzüne şöyle bir baktı. Graeber, içini ani bir sıcaklık dalgasının kapladığını hissetti. İlk gece gözlerim neredeymiş acaba, diye düşündü. "Canavar nereye gitti? "

"Köyleri dolaşacak. Kışın ya da yazın yapılacak bir yardım için bağış toplayacakmış. Ancak yarın gece dönecek. Bu akşam ve yarın bütün gün bize ait demektir. "

"Yarın bütün gün nasıl bize ait oluyor? Fabrikana gitmek zorunda değil misin? "

"Yarın pazar. Pazar günleri henüz çalışmaya başlamadık. "

Graeber, "Pazar demek! " dedi. "Buna çok sevindim işte! Farkında bile değildim! Sonunda seni gündüz gözüyle de görebileceğim. Şimdiye dek hep akşamları ya da geceleri buluşuyorduk. "

"Öyle mi? "

"Evet. İlk kez pazartesi günü çıkmıştık. Yanımızda da bir şişe Armagnac vardı. "

Elisabeth şaşkınlıkla, "Doğru! " dedi. "Ben de seni hiç gündüz gözüyle görmedim. " Bir an sustu, ona baktı, sonra gözlerini yine Graeber’den ayırdı. "Oldukça hızlı yaşıyoruz, değil mi? "

"Buna engel olmak, elimizden gelmez. "

"Doğru. Acaba yarın, parlak öğlen güneşinde karşı karşıya geldiğimizde neler duyacağız dersin? "

"Bunu kadere bırakalım. Bu akşam ne yapıyoruz? Dün gittiğimiz restorana mı gideceğiz? Bence oldukça kötüydü. ‘Ger-mania’nın eksikliğini

hissediyoruz. Kapalı oluşuna üzülüyorum. "

"Burada kalabiliriz. Yeteri kadar içkimiz var. Bir şeyler pişirmeyi de deneyebiliriz. "

"Burada kalmayı çekebilir misin? Dışarıya çıkmak hoşuna gitmez mi? "

"Bayan Lieser olmadı mı, burada kendimi tatile çıkmış gibi hissediyorum. "

"O halde burada kalalım. İyi vakit geçireceğiz. Müziksiz bir akşam yaşayacağız. Ben de yine kışlayı boylamak zorunluluğundan kurtulacağım ama yemek işini ne yapacağız? Gerçekten biliyor musun yemek pişirmesini? Hiç de biliyora benzemiyorsun. "

"Bir deneyebilirim. Zaten vesika ile alınabilenler var evde yalnızca. "

"O da pek fazla olamaz. "

Mutfağa gittiler. Graeber, Elisabeth'in yiyecek stokunu gözden geçirdi. Hemen hiçbir şey yok sayılırdı. Biraz ekmek, yapma bal, margarin, iki yumurta ve birkaç buruşuk elma... Elisabeth, "Daha yiyecek vesikam var, " dedi. "Birkaç şey daha alabiliriz. Akşamları da açık olan bir dükkân biliyorum. "

Graeber, yiyeceklerin bulunduğu çekmeceyi kapattı. "Markalarım sakla. Kendin için kullanırsın. Bugünün yemeğini başka yerden sağlamaya çalışmak zorundayız. "

Elisabeth kaygılanmıştı. "Bir şey çalamayız Ernst, " dedi. "Bayan Lieser, yiyeceklerini gramına kadar ezbere bilir. "

"Ben de böyle olduğunu düşünmüştüm. Ne var ki hırsızlık yapmak niyetinde de değilim. Yalnızca düşmanın arazisinde keşfe çıkar gibi şöyle bir dolaşacağım. Alfons Binding adında biri, beni küçük bir partiye davet etmişti. Oradan partiye gitseydim ne yiyecek idiysem, yanıma alıp buraya getireceğim. Yiyecek stoku açısından oldukça zengin bir evdir. Yarım saate dek dönmüş olurum. "

Alfons, Graeber'i kızarmış bir yüzle ve kollarını açarak karşıladı. "Geldiğine ne kadar sevindim, bilemezsin Ernst! Gir içeri! Bugün benim yaş günüm. Birkaç arkadaşımı çağırdım. "

Oturma odası, tütün dumanları ve davetlilerle doluydu. Graeber koridorda. "Dinle beni, Alfons, " dedi. "Kalamam. Birkaç dakika için uğradım. Geri dönmek zorundayım. "

"Geri mi döneceksin? Dünyada olmaz, Ernst! "

"Beni aradığını duymazdan önce bir yere söz vermiştim. Onun için döneceğim. "

"Zararı yok! Oradakilere bir toplantıya ya da sorguya çağrıldığını söylersin! " Alfons, çın çın öten bir kahkaha attı. "İçeride iki Gestapo subayı oturuyor. Seni hemen onlarla tanıştıracağım. Gestapo tarafından çağrıldığını söylesen, başın ağrımaz! Ya da eğer neşeli insanlarsa, arkadaşlarını alıp buraya getir! "

"Olmaz. "

"Neden olmasın? Bizde her şey olur! "

Graeber, en kolay yolun doğruyu söylemek olacağını anlamıştı. "Yaş günün olduğunu bilmiyordum Alfons, " dedi. "Buraya senden yiyecek ve içecek bir şeyler almak için gelmiştim. Birisiyle buluşacağım, ama onunla buraya gelemem. Getirirsem eşeklik olur. Anladın mı şimdi? "

Binding sırıttı. "Anlaşıldı, " dedi. "Kadınların sonsuz büyüsü! Eh sonunda! Senden yana bayağı umutsuzlanmaya başlamıştım. Anlıyorum, Ernst. Özrün kabul edildi, ama burada da neşeli birkaç parçamız var. Önce onlara da bir göz atmak istemez misin? Bir kere Irma, azgınlıkta eşi görülmedik bir karıdır.

Gudrun da seni bu gece ne yapıp eder, mutlaka koynuna alırdı. Hele cepheden dönenlere hiç dayanamaz. Siper kokusunu alınca tahrik oluyormuş! "

"Ama ben tahrik olmuyorum. "

Alfons güldü. "Ya Irma'nın toplama kampı kokusundan da hoşlanmaz mısın? Oysa Steegemann bitiyor! Hani şu kanepede oturan şişko! Bana bakma. Ben normal bir adamım ve balık etinde olanları beğenirim. Şu köşedeki yavru nasıl? İyi değil mi? "

"Harika. "

"İster misin? Eğer kalırsan, sana devrederim, Ernst! "

Graeber başını salladı. "Benden yana umudunu kes. "

"Anlıyorum. O halde yakaladığın, gerçekten iyi bir parça olmalı. Sıkılganlığın yeri değil Ernst. Kavalyeliğin ne olduğunu Alfons da bilir. Gel mutfağa gidip senin için bir şeyler seçelim. Ondan sonra da yaş günümün şerefine bir kadeh atarsın, tamam mı? "

"Tamam. "

Bayan Kleinert, önünde beyaz ve küçük bir önlükle mutfaktaydı. Binding, "Bu akşam soğuk büfemiz var, Ernst! " dedi. "Onun için şanslı sayabilirsin kendini. Ne istersen seç! Ya da daha iyisi Bayan Kleinert, şöyle güzel bir paket hazırlasın. Biz de önce bodruma inip bir bakalım. "

Bodrum, tıka basa doluydu. Binding sırıtarak, "Şimdi işi Alfons'a bırak, " dedi. "Pişman olmazsın. Önce al bakalım şu kaplumbağa çorbası konservesini. Fransız malıdır. Yenmezden : önce ısıtılır. İki kutu al. "

Graeber kutuları aldı. Alfons, seçimini sürdürdü. "Hollanda kuşkonmazı. Ondan da iki kutu al. Hem soğuk, hem de sıcak yiyebilirsin. Fazla pişirme işi yok. Şu kutuda da Prag jambonu var. Sofranıza Çekoslovakya'nın bir katkısı. " Küçük bir ;, merdivene çıktı. "Danimarka malı bir kutu peynirle bir kutu tereyağı. Bu konservelerin iyi yanı da burada işte; bozulmak nedir bilmiyor. Şurada şeftali konservesi de var, ama belki de yengemiz, çileği yeğler! "

Graeber, arkadaşının parlak çizmeler içindeki kısa bacaklarına baktı. Çizmelerin arkasından kutuların ve şişelerin parıltısı göz alıyordu. Sonra Elisabeth'in zavallı yiyecek stokunu düşündü. "Çift dikiş gidilirse, daha sağlam olur, " dedi.

Alfons güldü. "İşte bunda haklısın. Sonunda eski haline döndün. Kara düşüncelere saplanmanın hiçbir anlamı yok, Ernst! İş, nasılsa olacağına varır. Alabileceğini al, bırak gerisini, bu işin günah olup olmadığını papazlar düşünsün! Benim ilkem budur. "

Merdivenden inip şişelerle dolu olan ikinci bir mahzene geçti. "Burada oldukça esaslı ganimetlerimiz var. Düşmanlarımız, sert içkilerden yana çok zengin. Ne istersin? Votka mı, yoksa Armagnac mı? Ayrıca Polonya'dan gelme Slivovitz de var. "

Graeber, aslında içki istemek niyetinde değildi. 'Germania'dan aldıkları, henüz bitmemişti. Ama diğer yandan da Binding, haklıydı. Ganimet ganimetti ve bulunduğu yerden alınmalıydı. Alfons, "Şampanya da var, " dedi. "Gerçi ben sevmiyorum, ama aşk için ideal bir içki olduğunu söylüyorlar. Al bir şişe. " Yine yüksek sesle bir kahkaha attı. "En sevdiğim içki nedir, biliyor musun? İster inan, ister inanma, ama en çok Kümmel rakısını seviyorum. Bir şişe de ondan al ve içtiğinde Alfons'u anımsa. "

Graeber, şişeleri kolunun altına sıkıştırarak mutfağa döndü. "İki paket yapın, Bayan Kleinert. Birine şişeleri, birine de yemekleri sarın. Şişelerin arasına kırılmasınlar diye kâğıt yerleştirin. İki yüz elli gram da kahve sarın. Bu kadarı yeter mi, Ernst? "

"İnşallah hepsini taşıyabilirim. "

Binding'in ağzı kulaklarına varıyordu. "Alfons'a cimri denemez, değil mi? Özellikle yaş gününde ve de eski bir dostuna asla cimri davranamaz. "

Graeber'in önünde duruyordu. Kırmızı yüzü, pırıl pırıl yanan gözleriyle, kuş yuvası bulmuş bir okul çocuğunu andırıyordu. Graeber, onun elinin açıklığı karşısında duygulanmıştı, ama sonra Alfons'un yüzündeki bu

sevincin, Heini’nin anlattıklarını dinlerken de değişmemiş olduğunu anımsadı.

Binding, Graeber’e göz kırptı. "Kahveyi yarın sabah içesin diye verdim. Umarım pazar olduğunu unutup da kışlada uyuya-kalmazsın! Şimdi gel içeri geçelim. Seni birkaç arkadaşımla ta-

nıştırmak istiyorum. Gestapo’dan Schmidt ve Hoffmann’la tanışman, günün birinde işine yarayabilir. Merak etme, beş dakikadan fazla sürmez. Bu arada şerefime ve buradaki şenliğin bozulmamasını dileyerek bir kadeh iç! " Binding’in gözleri nem-lenmişti. "Biz Almanlar, bu duyarlılığımızdan dünyada kurtulamayız! "

Elisabeth hayranlıkla, "Bunları mutfakta bırakamayız, " dedi. "Bir yere saklamamız gerek, yoksa, Bayan Lieser, beni karaborsacı diye hemen ihbar eder. "

"Allah kahretsin! Bu aklıma gelmedi hiç! Yemediklerimizden birazını vererek kadını elde edemez miyiz? "

"Yemeyeceklerimiz var mı bunların arasında? "

Graeber, "Olsa olsa senin suni balını ve margarinini yemeyiz, ama onları da bugün için yemeyiz. Birkaç gün sonra ihtiyacımız olabilir. "

"Bayan Lieser’i rüşvetle elde edemeyiz. Yalnızca vesikayla yaşadığından hep övünç duyar. "

Graeber düşündü. Sonra, "Bir kısmını nasılsa yarın akşama dek yeriz, " dedi. "Ama hepsini dünyada bitiremeyiz. Geri kalanını ne yapacağız? "

"Odamda, elbiselerin ve kitapların arkasına saklarız. "

"Ya odanı karıştırırsa? "

"Odamı her sabah giderken kilitliyorum. "

"Peki onda ikinci bir anahtar olamaz mı? "

Elisabeth başını kaldırıp ona baktı. "Bu olabilir. Daha önce aklıma gelmemişti. "

Graeber, şişelerden birini açtı. "Bunları yarın öğleden sonra düşünürüz. Önce yiyebildiğimiz kadarını yemeye bakalım. Paketlerde ne varsa çıkar. Hepsini masaya koy. Sofranın bir yaş günü sofrası gibi olmasını istiyorum! "

"Konserveleri de mi masaya koyayım? "

"Evet. Masayı süslemeye yarar. Zaten onları şimdi açacak değiliz. Önce çabuk bozulan yemeklerden yiyelim. Şişeleri de sofraya sıralayalım. Bütün bu serveti, dürüst bir şekilde hırsızlık yaparak ve dalavereyle edindik. "

"Germania’dan aldığın şişeleri de istiyor musun? "

"Evet. Onların bedelini, çektiğimiz ölüm korkularıyla ödedik. " Elisabeth, masayı odanın ortasına itti. Sonra paketleri, Slivovitz, konyak ve Kümmel rakısı şişelerini açtılar. Şampanyaya dokunmadılar, çünkü açarlarsa hemen içmeleri gerekiyordu. Diğer şişelerin ağzını ise sonradan yine kapatabilirlerdi.

Elisabeth, "Ne kadar görkemli bir sofra bu böyle! " dedi. "Neyi kutluyoruz? "

Graeber, ona bir kadeh uzattı. "Ne varsa tümünü bir arada kutluyoruz, çünkü tek tek kutlamalar düzenleyecek kadar zamanımız yok. Aynı şekilde, bir ayrım yapmaya da zamanımız yok. Neyi kutladığımız önemli değil, önemli olan burada birlikte geçireceğimiz iki gün! "

Masanın çevresini dolanarak Elisabeth’i kollarının arasına aldı. Onu, tüm varlığıyla, sanki kendinden bir parçaymış gibi hissediyordu. Elisabeth onun için sanki sınırsız, geçmişten yoksun, yalnız şu an için var olan ve her türlü lekeden uzak, kendi benliğinden çok daha renkli, hafif, sıcak ve zengin bir ikinci benlik gibiydi. Kız ona dayandı. Kurulu sofra, önlerinde tüm görkemiyle parlamaktaydı. Elisabeth, "Bir tek kadeh kaldırış için bu sözler biraz fazla değil miydi? " diye sordu.

Graeber, başını hayır anlamında salladı. "Fazla değil, belki yalnızca biraz dağınık söylenmişti düşündüklerim. Ama şu ya da bu şekilde söylenmesi fark etmez. Önemli olan, şu an varolmaktan duyduğumuz mutluluktur. "

Elisabeth, kadehini boşalttı. "Bazen öyle geliyor ki, bıraksalar, yaşamımıza bir yön vermeyi pekâlâ becerebileceğiz. "

"Şu anda bu işi oldukça iyi yaptığımız söylenebilir. "

Pencereler açıktı. Karşılarındaki eve bir gün önce düşen bomba Elisabeth'in pencere camlarının da kırılmasına yol açmıştı. Bunun üzerine Elisabeth, pencereleri siyah karartma kâğıdıyla örtmüş, kâğıdın arkasına da renkli perdeler takmıştı. Esintiyle dalgalanan perdeler, odanın mezara benzeyen havasını biraz olsun dağıtıyordu.

Odada ışık yanmadığından, pencereleri açık bırakabiliyorlardı. Arada bir yoldan geçenlerin ayak seslerini duyuyorlardı. Bir yerden radyo sesi geliyordu. Sokak kapıları kapatılıyor, panjur takırtıları duyuluyordu.

Elisabeth, "Kent uyumaya hazırlanıyor, " dedi. "Ben de oldukça içtim bu akşam. "

Yan yana yatağa uzanmışlardı. Akşam yemeğinin artıklarıyla, votka ve şampanyanın dışındaki içkiler masanın üstündeydi. Sofrayı toplamamışlardı; karınlarının yeniden acıkmasını bekliyorlardı. Votkayı bitirmişlerdi. Konyak şişesi yatağın yanında duruyordu. Lavabodaki musluğu açmışlar, şampanyayı soğusun diye suyun altına bırakmışlardı.

Graeber, kadehini yatağın yanındaki küçük masaya bıraktı. Karanlıkta uzanmış yatarken, kendini savaş öncesinin küçük bir kentindeymiş gibi hissediyordu. Bir fıskiyeden çıkan su şırıltıları duyuluyor, ıhlamur ağacının dallarının arasında arılar vızıldıyor, pencereler kapanıyor ve biri, yatmazdan önce keman çalışıyordu.

Elisabeth, "Aydede neredeyse çıkar, " dedi.

Evet, neredeyse çıkar, diye aklından geçirdi Graeber de. Ay... sevecenlik ve tüm yaratıklara özgü o yalın mutluluk duygusu. Bunlar zaten vardı. Tembel

tembel dolaşan kanının, şu anda hiçbir istek duymaksızın dinlenmekte olan beyninin ve yorgun bir rüzgâr gibi çevresini dolanan solukların içindeydi. Aklına, Pohlmann ile yaptığı konuşma geldi. Şimdi bu konuşma, sanki yıllar öncesine aitmiş gibi uzaklarda kalmıştı. Ne tuhaf, diye düşündü, umutsuzluğun ardında bu denli yoğun duyguların gizlenebilmesi, gerçekten çok tuhaf. Belki de tuhaf falan değildi, başka türlü olması zaten düşünülemezdi ki. İnsan bir sürü soruya karşılık bulma zorunluluğuyla karşılaşınca, başka şeyler uğruna fazla çaba harcayamaz hale geliyordu. İnsan, ancak artık hiçbir şey beklememeye başlayınca her şeye açık oluyor ve korkudan arınıyordu.

Pencereden bir ışık demeti geçti. Bir an titredi, sonra durdu. Graeber, "Ay mı çıktı? " diye sordu.

"Olamaz. Ay ışığı, gümüş rengindedir. "

Sesler duydular. Elisabeth kalkıp terliklerini giydi. Pencereye gidip dışarı sarktı. Sırtına sabahlık ya da herhangi bir şey almak gereğini duymamıştı. Güzeldi, bunu biliyordu ve sıkılmıyordu. "Sivil savunmadan bir yıkıntı kaldırma ekibi, " dedi. "Yanlarında ışıldaklar, kazma ve kürekler var. Karşıdaki yapıya

geldiler. Acaba hâlâ bu durumda kapalı kalmış olanlar var mıdır dersin? "

"Bilmiyorum. Burada değildim. "

"Belki de yalnızca boruları onaracaklardır. "

"Evet, belki. "

Elisabeth geri döndü. "Çoğu kez, bir hava saldırısından sonra döndüğümde, burayı yanmış yıkılmış bulmayı istedim. Ev, eşyalar, elbiseler ve anılar yok olsun istedim. Anlıyor musun beni? "

"Evet. "

"Tabii babamın anılarından değil, ötekilerden, korkudan, umutsuzluktan, nefretten söz ediyorum. Sanki ev yanarsa, bunların tümü sona erer ve

yaşama yeni baştan başlayabilirmişim gibi geliyor. "

Graeber kıza baktı. Dışarıdan gelen soluk ışık, omuzlarına dökülüyordu. Bu arada kazma ve kürek sesleri işitiliyordu. "Lavabodaki şişeyi getirir misin? " dedi.

"Germania'dan aldığın şişeyi mi? "

"Evet. Havaya uçmadan midemize indirelim. Suyun altına Binding'in verdiği şampanyayı koy. Bir dahaki saldırının ne zaman olacağını bilemeyiz. İçi asit karbonikle dolu olan bu şişeler, yalnızca hava basıncının etkisiyle bile patlayabilir ve el bombaları kadar tehlikelidir. Kadehimiz var mı? "

"Su bardakları var. "

"Şampanya içmek için su bardağı uygundur. Paris'te böyle içerdik. "

"Paris'te bulundun mu? "

"Evet. Savaşın başında. "

Elisabeth bardakları getirip onun yanına çöktü. Graeber, şişeyi dikkatle açtı. Şampanya, bardaklara dolarken köpürdü. "Paris'te ne kadar kaldın? "

"Birkaç hafta. "

"Sizden çok nefret ederler miydi? "

"Bilmiyorum. Ederlerdi belki, ama pek dikkatimi çekmedi. Zaten öğrenmek de istemiyorduk. Henüz bize öğretilenlerin çoğuna inanmaktaydık. Aynı zamanda savaşı bir an önce sona erdirip sokaklarda, cafe'lerin önünde oturup güneşlenmeyi,

Fransız şaraplarının tadına bakmayı düşünüyorduk yalnızca. Çok gençtik daha. "

"Sanki aradan yıllar geçmiş gibi anlatıyorsun. "

"Gerçekten öyle sanıyorum. "

"Şimdi artık genç değil misin? "

"Gencim, ama eskisinden çor farklı bir gençlik bu. "

Elisabeth, kadehini pencerenin önünde titreşen karpit ışığına doğru kaldırdı, hafifçe salladı ve şampanyanın köpürüşüne baktı. Bu arada Graeber onun omuzlarını, saçlarının dalgalarını, arkasını, uzun ve yumuşak gölgesiyle sırt kemiğinin çizgisini seyrediyordu. Yeniden başlamayı düşünmesine gerek yok, diye geçirdi aklından, çünkü çıplakken ne odasıyla, ne çalıştığı fabrikayla ve ne de Bayan Lieser'le bir ilgisi kalıyordu. Bu haliyle pencerenin önündeki titreşmelerin, huzursuz gecelerin, kanın deli dolu heyecanının ve daha sonra bunu izleyen o tuhaf yabancılaşma duygusunun, dışarıdan gelen çatlak bağırtı ve seslerin, yaşamın ve de belki çıkartılan ölülerin bir parçası oluyordu, ne var ki hiçbir şekilde rastlantıya, boşluğa ve anlamsız bir yitirilişe ait değildi o. Hiç olmazsa bundan sonra değildi! Birdenbire üzerindekileri atmış, düşünmeksizin daha düne kadar varlıklarından habersiz olduğu birtakım yasalara göre davranmaya başlamıştı.

Elisabeth, "Seninle birlikte Paris'te olmayı isterdim, " dedi.

"Ben de şu anda savaş olmamasını ve birlikte oraya gidebilmeyi isterdim. "

"Bizi sınırdan sokarlar mıydı? "

"Belki. Paris'i yakıp yıkmadık. "

"Ama Fransa'nın başka bölgeleri? "

"Öteki ülkeler gibi yıkıntıya uğramadı. Her şey çok çabuk olup bitti. "

"Belki de sizden daha yıllarca tiksinmelerine yetecek kadar yıkmışsınızdır. "

"Evet. Belki. Savaş uzun sürünce, insan pek çok şeyi unutuyor. Belki de bizden nefret ediyorlardır. "

"Yıkılmamış bir ülkeye gidebilmemizi isterdim. "

Graeber, "Artık yıkılmamış ülkelerin sayısı fazla değil, " dedi. "İçki var mı? "

"İstediğin kadar. Başka nerede bulundun? "

"Afrika’da. "

"Afrika’ya kadar gittin ha? Çok yer görmüşsün. "

"Evet, ama böyle görmeyi düşünmemiştim. "

Elisabeth yerden şişeyi alıp bardakları doldurdu. Graeber, onu izlemekteydi. Her şey, sanki gerçekliğini yitirmişti ve bunun nedeni, fazla içmiş olmaları değildi. Kelimeler, alacakaranlıkta gidip geliyor, ama hiçbir anlam taşımıyordu. Anlamlı olan ise kelime kalıplarının dışındaydı ve üzerinde konuşabilmek olanağı yoktu. Bu, adsız bir nehrin kabarışı ve inişi gibiydi. Kelimeler de bu nehri geçmeye çalışan yelkenlilerdi...

"Başka bir yere gittin mi? " diye sordu Elisabeth.

Yelkenliler, diye düşündü Graeber. Nerede rastlamıştı yelkenlilere? Bir nehrin üstünde mi? "Hollanda’ya gittim, " dedi. "Ama savaş, o sıralarda yeni başlamıştı. Kanallardan tekneler geçiyordu ve kanallar o kadar alçaktı ki, tekneler sanki karada ilerler gibiydi. İlerlerken, hiç ses çıkarmıyorlardı. Yelkenleri çok büyüktü. Alacakaranlıkta dev beyaz, mavi ve kırmızı kelebekler gibi gidişleri, çok tuhaftı. "

Elisabeth, "Belki savaştan sonra gidebiliriz. Hollanda’ya, " dedi. "Beyaz ekmekle yüzlerce çeşit Hollanda peynirinden yer, kakao içer ve akşamları tekneleri seyredebiliriz. "

Graeber ona baktı. Yemekler, diye düşündü sonra. Savaşta mutlulukla yemek düşüncesi, birbirinden ayrılmıyordu.

Elisabeth, "Yoksa oraya da mı gidemeyiz? " diye sordu.

"Gidebileceğimizi sanmam. Hollanda’ya saldırdık ve Rot-terdam’ı, önceden uyarmaksızın yakıp yıktık. Yıkıntıları gördüm. Bir tek yapı bile ayakta

kalmamıştı. Otuz bin kişi öldü. Korkarım oraya girmemize de izin vermezler, Elisabeth. "

Elisabeth bir süre konuşmadı, sonra bardağını alıp yere çaldı. Bardak parçalandı, "Hiçbir yere gidemeyiz demek ki! " diye bağırdı kız. "Öyleyse düşlerimizin bir anlamı kaldı mı? Hiçbir yere gidemiyoruz! Kapalı kaldık ve her yerde lanetle karşılaşıyoruz! "

Graeber doğruldu. Elisabeth'in gözleri dışarıdan gelen kireç beyazı titrek ışıkta gri, saydam olmayan bir cam gibi parlıyordu. Graeber, kızın üzerinden eğilerek yere baktı. Kırıklar, beyaz kenarlarıyla koyu parıltılar saçıyordu. "Işığı yakıp kırık-

"Ben de öyle. "

"Peki iyi bir şey mi bu? "

"Evet, ama iyi olmasa da bir sakıncası yok. "

"Hiçbir şeyin bir sakıncası yok, değil mi? "

"Evet, öyle. "

Elisabeth ışığı kapattı. "Şimdi mezarın kapağını açabiliriz yine, " dedi.

Graeber pencereyi açtı. Esinti, hemen odayı doldurdu. Perdeler dalgalandı. "Dolunay var, " dedi Elisabeth.

Ay, kıpkırmızı bir çember halinde, sanki tütercesine, karşıdaki yıkık çatının üzerinde yükseliyordu. Kor halindeki kafasını sokağa sindire sindire sokan bir canavarı andırmaktaydı. Graeber iki su bardağı alıp yarısına değin konyakla doldurdu. Birini Elisabeth verdi. "Şimdi de bundan içelim, " dedi. "Şarap, karanlıkta yaramaz. "

Ay daha fazla yükseldi, altın rengi ve görkemli bir görünüşe büründü. Bir süre hiç konuşmaksızın yattılar. Elisabeth başını çevirdi. "Mutlu muyuz, yoksa mutsuz muyuz gerçekte? " diye sordu.

Graeber düşündü. "Galiba aynı zamanda hem mutlu, hem de mutsuzuz. Bugün ineklerden başka mutlu varlık kalmadı. Belki onlar da artık mutluluklarını yitirmişlerdir. Taşların dışında mutlu olan kalmamıştır. "

Elisabeth, Graeber'e dikti gözlerini. "Ama artık bunun da bir önemi yok, değil mi? "

"Yok. "

"Önemli olan bir şey kaldı mı? "

"Kaldı. " Graeber, odayı ağır ağır dolduran soğuk, altın renkli ışığa baktı. "Çünkü artık ölü değiliz, " dedi sonra. "Ve de daha ölmedik. "

ON ALTINCI BÖLÜM

Pazar sabahıydı. Graeber, Hakenstrasse'ye gelmişti. Yıkıntıda birtakım değişikliklerin olduğunu fark etti. Banyo küvetiyle merdiven kalıntısı, yok olmuştu. Duvarın çevresini dolanıp avluya ve oradan da yapının kalan kısmına giden küçük bir yol açılmıştı. Sanki bir yıkıntı kaldırma ekibi işe başlamış gibi görünüyordu.

Graeber, önü kürelenerek temizlenmiş kapıdan geçip içi yarı yarıya molozlarla dolu bir odaya girdi. Burasının eskiden yapının çamaşırhanesi olduğunu anımsadı. Çamaşırhaneden karanlık ve basık tavanlı bir koridor, ileriye uzanıyordu. Bir kibrit yakıp koridorun içine tuttu.

O sırada arkasından biri, "Ne yapıyorsunuz orada? " diye bağırdı. "Hemen dışarı çıkın! "

Dönüp arkasına baktı, ama karanlıkta kimseyi göremediğinden, geri gitti. Dışarıda koltuk değnekli bir adam duruyordu. Bir sivil elbise giymiş, onun üstüne de bir asker paltosu atmıştı. "Ne yapıyorsunuz burada? " diye homurdandı.

"Burası benim evim. Ya siz ne yapıyorsunuz? "

"Burada benden başka kimse oturmuyor, anlaşıldı mı? Hele sizin burada oturduğunuzu hiç sanmıyorum. Ne yapıyordunuz içerde? Hırsızlığa mı kalkışmıştınız? "

Graeber asker paltosuna ve koltuk değneklerine bakarak, "Heyecanlanma bakalım, " dedi. "Annemle babam, burada otururlardı. Ben de Prusyalılara katılana dek burada yaşadım. Tatmin oldun mu şimdi? "

"Bunu herkes söyleyebilir. " lan toplamalıyız, " dedi. "Yoksa ayaklarımızı keseriz. Yalnız dur, önce pencereyi kapatayım. "

Yatağın kenarından indi. Elısabeth ışık düğmesini çevirerek sabahlığını aldı. Işık yanınca utanmıştı. "Bana bakma, " dedi. "Bunu neden yaptığımı bilmiyorum. Normal olarak böyle değilimdir. "

"Böylesin ve böyle olmakta haklısın. Senin yerin değil burası. Onun için arada sırada bir şey kırmanın hiçbir sakıncası yok. "

"Yerimin neresi olduğunu bilebilmeyi çok isterdim. "

Graeber güldü. "Bunu ben de bilmiyorum. Yerin belki bir sirkte, barok stili bir evde, çelik eşyalar arasında ya da bir çadırda olabilir. Yalnızca bu bembeyaz genç kız odası olamaz. İlk akşam senin çaresizlik içinde ve yardıma muhtaç biri olduğunu sanmıştım! "

"Gerçekten de öyleyim. "

"Hepimiz öyleyiz, ama yardım görmeden ve kimse tarafından korunmaksızın yaşamımızı sürdürebiliyoruz. "

Graeber yere bir gazete kâğıdı yaydı, başka bir gazeteyle kırıkları bunun içine itmeye koyuldu. Bu arada başlıkları okuyordu. Cephe durmadan daraltıyor, Orel kesiminde şiddetli çarpışmalar oluyordu. Gazeteyi cam kırıklarıyla birlikte katlayıp kâğıt sepetine soktu. Odanın ışığında sıcaklık, sanki bir kat daha artmıştı. Dışarıdan yıkıntıda çalışan ekibin sesleri duyuluyordu. Binding'in verdikleri, masanın üstündeydi. Bazen insan bir sürü şeyi aynı anda kafasından geçirebiliyor, diye düşündü.

Elisabeth, "Sofrayı toplayacağım, " dedi. "Birdenbire karşımda görmeye dayanamaz oldum. "

"Nereye götüreceksin topladıklarını? "

"Mutfağa. Gerisini saklamak için yarın akşama dek vaktimiz var. "

"Yarın akşama zaten fazla bir şey kalmaz, ama ya Bayan Lieser daha erken dönerse? "

"O zaman daha erken dönmüş olur. "

Graeber ona şaşkınlıkla baktı. "Elisabeth, ben de günden güne hızla değişmeme şaşıyorum, " dedi.

"Günden güne değil, her saat değişiyorsun. "

"Ya sen? "

Graeber adamı koltuk değneğinden tutarak dikkatle yana itti ve yanından geçip dışarı çıktı.

Dışarıda çocuklu bir kadının geldiğini gördü. Onu, elinde kazmasıyla bir adam izlemekteydi. Kadın, evin arkasına kurulmuş barakamsı bir yerden çıkmıştı. Adam ise öbür yandan geliyordu. Graeber'in çevresine toplandılar. Kazmalı adam, koltuk değneklisine, "Ne oldu, Otto? " diye sordu.

"Burada yakaladım. Aranıp duruyordu. Annesiyle babasının burada oturduklarını ileri sürüyor. "

Kazmalı adam, pis pis güldü. "Hepsi bu kadar mı? "

Graeber, "Evet, bu kadar, " dedi.

"Aklına başka bir yalan gelmedi galiba! " Adam, elindeki kazmayı şöyle bir tarttıktan sonra, "Defol! " dedi. "Üçe kadar sayacağım. Gitmezsen beynini dağıtırım. Bir... "

Graeber yandan saldırıp yumruğunu indirdi. Adam düşünce, kazmayı elinden kaptı. "Böyle daha iyi konuşuruz, " dedi. "Şimdi isterseniz polis çağırabilirsiniz, ama bunu istemezsiniz sanırım, değil mi? "

Adam yerden kalktı. Burnu kanıyordu. Graeber, "Yeni bir denemeye kalkışmanı hiç öğütlemem, " dedi. "Prusyalıların yanında kavga konusunda iyi yetiştirildim. Şimdi siz burada ne yapıyorsunuz, onu söyleyin bakalım! "

Kadın bir adım yaklaştı. "Burada yaşıyoruz. Suç mu? "

"Hayır. Ben de vaktiyle annem burada oturduğu için gelmiştim. Bu suç mu? "

Koltuk değnekli adam, "Doğru mu söylüyorsunuz? " diye sordu.

"Ya ne sandınız? Burada çalınacak bir şey kalmış mı ki? "

Kadın, "Hiçbir şeyi olmayanlar için çok şey var, " dedi.

"Ama bana göre değil. Ben izinli geldim, yine cepheye döneceğim. Dışarıda, evin kapasındaki kâğıdı gördünüz mü? Hani üstünde, annesiyle babasını arayan birinin bıraktığı haber yazılı olan kâğıt! O kişi benim işte! "

Koltuk değnekli, "Sen misin? " diye sordu.

"Evet. "

"O zaman işler değişir. Kuşkulanmamızı anlayışla karşılamaksın arkadaş! Evimiz, bombalandığından, buraya sığındık. İnsan başını bir yere sokmak zorunda! "

"Burasını siz mi kürelediniz? "

"Kısmen. Yardım edenler de oldu? "

"Kim yardım etti? "

"Araçları olan tanıdıklar. "

"Hiç ceset buldunuz mu? "

"Hayır. "

"Emin misiniz? "

"Eminiz. Biz bulmadık. Belki daha önceden vardı, ama biz rastlamadık. "

Kadın, "Ama bunun için birinin suratına yumruk indirmeniz gerekli değildi, " diye karşılık verdi.

"Kocanız mı? "

"Orası sizi ilgilendirmez. Kocam değil, kardeşim. Bakın, yüzü kanıyor. "

"Yalnız burnu kanıyor. "

"Dişlerinden de kan geliyor. "

Graeber kazmayı kaldırdı. "Peki ya bu? Buna ne dersiniz? "

"Size saldıracak değildi. "

"Bakın, " dedi Graeber. "Bana saldırmalarını beklememeyi öğreneli çok oldu, anlıyor musunuz? "

Kazmayı ta uzağa, molozların üstüne fırlattı. Hepsi, kazmanın arkasından baktılar. Çocuk, moloz yığınına tırmanmaya kalkıştı. Ama kadın onu tuttu. Graeber, çevresine bakınınca, banyo küvetini gördü. Barakanın yanında duruyordu. Merdivenin kalıntıları da herhalde ateş yakmak için kullanılmıştı. Bir yanda açılmış konserve kutuları, elbise askıları, ezilmiş kapkacak, kumaş parçaları, kutular ve eşya parçalarından oluşan bir yığın duruyordu. Aile buraya taşınmış, barakayı yapmıştı ve görünüşe göre şimdi her bulduğunu Tanrı'nın bir lütfü kabul ediyordu. Buna söylenebilecek bir şey yoktu. Yaşam, akışını sürdürüyordu. Çocuk sağlıklı görünüyordu. Ölüm bir kez daha yenilmişti. Yıkıntılar, yeniden oturulacak yerlere dönüşmüştü. Buna da söylenebilecek bir şey yoktu.

Graeber, "Çok hızlı çalışmışsınız, " dedi.

Koltuk değnekli adam, "İnsan sokak ortasında kalınca, elini çabuk tutmak zorundadır, " diye karşılık verdi.

Graeber, gitmek üzere döndü. "Burada siyahlı beyazlı bir kedi buldunuz mu? " diye sordu.

Çocuk, "Rosa'mız var, " dedi.

Annesi ters ters, "Hayır, kedi falan bulmadık, " diye çıkıştı.

Graeber yıkıntılardan aşağı indi. Herhalde barakada başka oturanlar da vardı, yoksa bu kadar kısa zamanda bunca işi yalnız başlarına görmüş olamazlardı. Aileye bir ekibin yardım ekmiş olması da mümkündü. Şimdi geceleri toplama kampındaki tutuklular, yıkıntı kaldırma işinde çalıştırılmak üzere sık sık kente gönderiliyorlardı.

Graeber geri döndü. Sanki kendini birdenbire daha yoksul hissetmeye başlamıştı, bu duygusunun nedenini de bilemiyordu.

Hiç hasar görmemiş bir sokaktan geçiyordu. Dükkânların büyük vitrinleri bile kırılmamıştı. Dalgın dalgın yürürken birden irkildi. Üzerine doğru birinin geldiğini gördü ve bunun bir kumaş mağazasında yanlamasına duran aynalardaki kendi yansısı olduğunu ancak sonra anlayabildi. Tuhaf bir duyguya kapıldı. Kendi benliğini yitirmiş ve ikizini görmüş gibiydi. Bir adım daha atarsa silinip gidiverecek, bir anı olarak kalacaktı sanki.

Durdu, soluk ve sarımtırak aynadan bakan yansısını seyretti. Göz çukurlarını ve altlarında, gözlerini yok edercesine örten gölgeleri gördü. Benliğini birden, buz gibi bir korku sardı. Bu ne paniğe ne başkaldırıya ne de kaçıp kurtulmaya, önleme, korunmaya susamış varlığının, aceleye gelmiş, sıkıcı haykırışına benziyordu. Hafif, çekici, soğuk ve hemen hemen kişiliksiz, görünmez ve üzerine saldırılmadığı için asla saldırmasına izin verilmeyen, içine yerleştirilmiş koskocaman tulumbalarla, damarlarından kanını, kemiklerinden yaşamı emip alan bir boşluktan gelmişe benzeyen bir korkuydu bu!... Daha yansısını aynada görebiliyordu, ama sanki bu yansı hemen görünmez olacak, dalgalanacak, yanları akıp dağılacak, sessiz tulumbalar tarafından emilecek, bir zamanlar Ernst Graeber denilen varlıktan alınıp ölüme, dahası ondan da beterine, silinmeye, dağılmaya, benliğinin sonuna, mantıksız atomlar anaforuna, ‘hiç’e doğru çekilecek gibi geliyordu ona.

Bir süre durdu. Ne kaldı ki, diye düşünürken büyük bir korkuya kapıldı. Yok olunca, kendinden ne kalacaktı acaba geriye? Bir-iki insanın, sağsalar anasının babasının, birkaç arkadaşının, belki de Elisabeth’in kafasında, ne kadar yaşayacakları belirsiz, unutulmaya yargılı kırık dökük anılardan başka hiçbir şey! Aynaya baktı. Daha şimdiden tüy gibi hafiflediği, inceldiği, gölgeleştiği, tulumbaların emip boşalttığı bir hücreye döndüğü kuruntusuna kapılmaya başlamıştı. Ne kalıyordu ki geriye? Neye tutunup, nereye demir atabilecek, nereden dayanak alabilecek, hepten yele kapılıp savrulmamak için geçmişle bağlantı kuran ne bırakabilecekti geriye? Hiç.

Arkasından biri:

"Ernst! " diye seslendi.

Ürkerek geriye döndü. Koltuk değneğiyle yürüyen tek bacaklı biri duruyordu karşısında. Bir an için Hakenstrasse'deki sakat geldi aklına, ama sonra sınıf arkadaşlarından Mutzig'i tanıdı.

"Sen misin Karl? " dedi. "Buralarda olduğunu bilmiyordum. "

"Epey oldu... Neredeyse altı ayı geçiyor... "

Bakıştılar. Sonra Mutzig:

"Bunu sen de ummazdın, değil mi? " diye sordu.

"Neyi? "

Mutzig, koltuk değneklerini kaldırıp indirdi.

"Bunları!.. "

"Aldırma canım! Sen hiç olmazsa kurtuldun bu beladan. Ben yine dönmek zorundayım oraya... "

"Herkesin bir görüşü vardır. Savaş daha yıllarca sürecek. Böyle bir son gerçekten mutluluk sayılır, ama daha altı haftada sona ererse, işte o zaman, başıma gelene felaket demek gerekir. "

"Savaş neden altı haftada bitecekmiş? "

"Onu bilemem! Ben yalnızca 'biterse' diyorum. "

"O doğru. "

Mutzig, "Bize de gelsene bir gün, " dedi. "Bergmann da burada. İki kolu dirseklerinden... "

"Neredesiniz? "

"Kent Hastanesi'nde... Sakatlar koğuşunda... Bütün sol kanat bize ayrıldı. Uğrayıver bir gün... "

"Olur gelirim. "

"Gel ama. Hepsi geliriz diyorlar, sonra kimse kapımızı çalmıyor. "

"Yok yok gelirim mutlaka. "

"Peki. Göreceksin bak. Hoşuna gidecek. Oldukça keyifliyiz. Hiç olmazsa benim koğuşta. "

Yine bakıştılar. Üç yıldan beri buluşmamışlardı, oysa daha şimdiden söylenebileceklerin hepsini bitirivermiş gibiydiler.

"Haydi hoşça kal Ernst! "

"Sen de Karl! "

El sıkıştılar. Mutzig, "Siber'in öldüğünü biliyor musun? " diye sordu.

"Hayır! "

"Altı hafta oluyor. Ya Leiner'in?... "

"Leiner'in mi?... Onu da bilmiyorum. "

"Leiner ve Lingen... İkisi de aynı sabah vuruldu. Brüning çıldırdı, Hollmann'ın da vurulduğunu biliyor musun? "

"Hayır. "

"Bergmann duymuş. Neyse, hoşça kal Ernst! Bize uğramayı unutma! "

Mutzig topallayarak uzaklaştı. Graeber, Ölülerden söz etmek hoşuna gidiyor galiba diye düşündü. Belki de kendi felaketine bu yüzden daha kolay katlanabiliyordu. Karl'ın arkasından baktı. Bacak, ta yukarıdan, dizin çok üstünden kesilmişti. Mutzig bir zamanlar sınıfın en iyi sporcularındandı. Graeber, Mutzig'e acımak mı yoksa onu kıskanmak mı

gerektiğini bir türlü kestiremedi. Arkadaşı haklıydı. Her şey, gelecek günlerde.

Odadan içeri girdiğinde Elisabeth'i, sırtında beyaz bornozla yatakta oturur buldu. Başına sarık gibi bir bez sarmış, uçup gitmeden önce dinlenmekte olan bembeyaz, kocaman bir kuş gibi, güzel sakin ve kendi halinde oturuyordu.

"Bir haftalık sıcak su harcadım, " dedi. "Dehşetli lüks bu... Bayan Lieser iyice kızacak. "

"Bırak bağıradursun! Nasılsa sıcak suyun özlemini çekmez o... Gerçek Nasyonal Sosyalistler az yıkanır. Temizlik, Yahudiliğe özgü bir kötü alışkanlıktır. "

Graeber pencereye gidip dışarı baktı. Gökyüzü kapalı ve sokak sakindi. Karşı pencereden, pantolon askıları omzunda, bir adam esniyordu. Bir başka pencereden piyano sesi geliyor ve ince sesli bir kadın solfej okuyordu. Yıkıntılar arasında ortaya çıkarılan bodrum kapısına baktı ve sokakta, aynalı mağaza önünde duyduğu tuhaf ve buz gibi korkuyu düşündü. Yine ürperdi. Ne kalıyordu ki geriye? Bir şey kalmalı diye düşündü. İnsanı tutan, kaybolmaktan koruyan ve yine geri getiren bir bağ kalmalıydı.

Ama ne?.. Elisabeth mi? Acaba Elisabeth onun muydu ki? Çok az tanıyordu onu. Şimdi belki de yıllar sürecek bir ayrılıkla çekip gidecekti buralardan. Elisabeth onu unutmayacak mıydı acaba? Ortak anılarını nasıl yaşatabilirlerdi?

Pencereden döndü. "Elisabeth, " dedi. "Evlenmeliyiz. "

"Evlenmek mi? Nereden çıktı bu şimdi? "

"Çünkü anlamsız da ondan!... Birbirimizi ancak bir-iki gündür tanıdığımız ve ben de birkaç gün sonra çekip gideceğim için!... Birlikte yaşamayı isteyip istemediğimizi bilmediğimiz, bu denli kısa zamanda da zaten bilemeyeceğiniz için!... Yalnız bunun için!... "

Kız Graeber'in yüzüne baktı. "Tek başımıza ve çaresiz olduğumuz, başka çıkar yolumuz kalmadığı için mi dersin? "

"Hayır! "

"Hayır! "

Elisabeth sustu. Graeber, "Onun için değil, " dedi.

"Ya ne için öyleyse? "

Kıza baktı. Soluk alıp verişini görüyordu. Birden çok yabancı geldi ona. Göğüsleri, körük gibi inip kalkıyordu. Gözleri, elleri kendininkinden çok başkaydı. Düşünceleri, geçmişi bile bambaşkaydı kızın. Nasıl anlayabilirdi ki genç adamı? Kendi bile neden birdenbire evlenmek istediğini açıklayamıyordu.

"Evli olursak Bayan Lieser'den çekinmene gerek kalmaz, " dedi. "Asker karısı olmak, bir kadın için en iyi korunma yoludur. "

"Öyle mi? "

"Evet! " Graeber, kızın bakışı karşısında sıkılmıştı. "Hiç olmazsa işe yarar. "

"Neden, bu olamaz. Bayan Lieser'le nasılsa başa çıkarım ben. Evlenmek! Zamanımız bile yok buna. "

"Neden olmasınmış? "

"Evlenmek için bir sürü işlem, izin, ari'lik kâğıtları, sağlık raporları, ne bileyim ben, daha bir sürü şey gerekli... Haftalar sürer bunları hazırlamak. "

Graeber, haftalar, diye düşündü. Ne de kolay söyleyiveriyordu bunu Elisabeth? Kimbilir o zaman ben nerelerde olurum!

"Askerler için işlemler daha kolay. Savaşta, nikâhlar çabuk kıyılıyor. Bir-iki günde bitiveriyormuş. Kışlada söylediler. "

"O zaman mı aklına geldi bu? "

"Hayır, bu sabah düşündüm, ama kışlada bu konu sık sık konuşulur. Birçok asker, izinliyken evleniyor, cephede çarpışan bir asker, evlendiğinde, karısına ayda iki yüz mark aylık bağlanıyor. Ne diye devlete bırakacakmışız bunu? Madem ortaya canımızı koyuyoruz, hiç olmazsa hakkımızı alalım. Senin için gerekli bu. Evlenmezsek devlete kalır. Doğru değil mi? "

"Bu açıdan bakarsan doğru sayılabilir. "

Graeber rahatlayarak, "Ben de onu demek istedim. Hatta bir de tören için para ödeniyor sanırım. Bin mark mı ne... Belki de evlenince şu kaput fabrikasına gitmene bile gerek kalmaz. "

"Yok, giderim ben yine... Onun bu işle ilgisi yok. Zaten bütün gün bir başıma ne yapabilirim ki? "

"Doğru. "

Graeber, bir an çıkmaza girdiğini sandı. Ne hale sokuyorlar bizi yahu diye düşündü. Genciz, mutluyuz ve birlikte olmamız gerek... Yaşlılarımızın savaşından bize ne? "Az sonra yalnız kalacağız yine, " dedi. "Evlenirsek, yalnızlığımızı daha az duyarız. " Elisabeth başını salladı. Graeber, "Demek istemiyorsun? " diye sordu.

"Yalnızlığımız daha da artar o zaman! "

O anda Graeber, karşıki evde şarkı söyleyen kadının sesini yine duydu. Solfeji bırakmış, bu kez oktav geçiyordu. Yankısından başka karşılık alamayan seslenişlere benziyordu bu ses!

"Eğer onu demek istiyorsan, evliliğimizi sonsuzluğa dek sürdürmeyiz, olur biter. İstediğimiz zaman boşanabiliriz. " Graeber’in sesi yalvarır gibi çıkmıştı.

"Öyleyse ne diye evleniyoruz? "

"Ne diye devlete bir sürü para armağan edelim? "

Elisabeth ayağa kalktı. "Dün daha başkaydın. "

"Nasıl başkaydım? "

Elisabeth belli belirsiz güldü. "Bırakalım bu konuyu. Birlikteyiz ya! Yeter bu bize. "

"İstemiyorsun demek? "

"Hayır! "

Kıza baktı. Elisabeth'in içinde sanki bir yer kapanmış ve kız ondan uzaklaşmış gibiydi.

"Yapma, oysa çok içtendi önerim. "

Elisabeth yine gülümsedi. "Zaten püf noktası da bu ya! Fazla içten davranmak doğru değil. İçecek bir şeyimiz var mı daha? "

"Slivovitz var. "

"Şu Polonya'dan gelen şişe mi? "

"Evet. "

"Ganimet mal olmayan bir şeyimiz yok mu kuzum? "

"Bir şişe de Kümmel olacak. Alman malıdır. "

"Öyleyse ondan ver bana. "

Graeber şişeyi getirmek için mutfağa gitti. İçerlemişti kendine. Artık yemek kokan yarı karanlık mutfakta, tencerelerin ve Binding'in armağanları önünde bir süre durdu. Kendini bomboş hissediyordu. Sonra yine odaya dördü. Elisabeth pencereye dayanmış dışarı bakıyordu. "Ne bunaltıcı bir hava. Yazık, yağmur yağacak. "

"Neden yazık oluyormuş? " diye sordu Graeber.

"İlk pazarımız da ondan. Gezmeye gidebilirdik. Kent dışında çiçekler açmıştır. "

"Gezmeye gitmek ister misin? "

"Yok canım. Bayan Lieser olmadıkça burası bana yeter de artar bile, ama senin için bir değişiklik olurdu. Burada oturup pineklemektense... "

"Bana da yeter burası. Doğayla o kadar haşır neşir oldum ki bugüne dek, şimdi gerek duymuyorum doğrusu. Benim istediğim doğa yıkılmamış, sıcacık ve sağlam eşyalı bir oda yalnızca. Burası gibi. Düşlediğim en büyük serüven de bu. Buna da doyamayacağım gibi geliyor bana. Ama belki de sen usanmışsındır. İstersen sinemaya gidelim? " Elisabeth başını salladı. Graeber, "Öyleyse kalırız burada, " dedi. "Sokağa çıkarsak günü ikiye böler ve kısaltmış oluruz. Burada ise günümüz uzar. "

Elisabeth'in yanına gitti ve kızı kollarına aldı. Bornozun sert ve tüylü kumaşını duyuyordu. Sonra kızın gözlerindeki yaşları gördü. "Saçmaladım mı demin? " dedi.

"Yok canım. "

"Bir halt ettim gibime geliyor. Ne diye ağlıyorsun öyleyse? "

Kızı sımsıkı tutuyordu. Omuzlarının üstünden sokak görünüyordu. Karşıdaki, askılı pantolonu olan kıllı adam pencereden çekilmişti. Yıkık evin bodrumuna açılan tünelde iki çocuk askercilik oynuyordu.

"Gel, bunları dert edinmeyelim kendimize, " dedi.

Kadın, şarkısına yine başlamıştı. Bu kez avaz avaz bağırarak Grieg'in bir şarkısını söylüyordu. İnce ve dalgalı sesiyle, 'Seviyorum seni! Seni seviyorum! Felaketlere ve yaşadığımız zamanın kötülüğüne karşın yine de seviyorum! ' diye ortalığı çınlatıyordu.

Elisabeth, "Haklısın, " diyerek genç adama doğru daha da sokuldu.

Öğleden sonra yağmur başladı. Hava erken karardı ve gökyüzü kapandıkça kapandı. Yatakta yatıyorlardı. Işık yakmamışlardı ve yağmur, açık pencerenin önünden rüzgârlı, sulu ve solgun bir duvar gibi iniyordu.

Graeber kulağını yağmurun sesine vermişti. Rusya’da şimdi çamur mevsiminin başlayacağını ve her şeyin bir bataklık içinde eriyip yiteceğini düşünüyordu. Oraya döndüğünde bile çamur içinde olacaktı ortalık.

"Gitme zamanım geldi galiba, " dedi. "Bayan Lieser neredeyse gelir. "

Elisabeth uykulu bir sesle, "Gelirse gelsin canım, " diye mırıldandı. "O kadar oldu mu ki? "

"Bilmem, ama yağmuru görünce belki daha erken döner. "

"Belki yağmur yüzünden büsbütün gecikir. "

"O da olabilir. "

"Hatta belki de bu yüzden ancak yarın döner. " Sonra yüzünü Graeber’in omzuna gömdü. Graeber:

"Olur ya, belki de kamyon altında kalır. Ne şans olur, değil mi? " dedi.

"İnsanları pek sevmiyorsun. "

Graeber pencere önünden akıp giden solgun sele bakıyordu. "Evli olsaydık, hep burada kalabilirdim. "

"Ne diye almak istiyorsun beni? Beni daha, doğru dürüst tanımıyorsun bile. "

"Yeterince tanıdım seni. "

"Kaç zamandır? Olsa olsa bir-iki gün. "

"Bir-iki değil, bir yıldan fazladır tanıyorum seni. Bu da yeter zaten. "

"Niye bir yıldan fazla oluyormuş? Çocukluk günlerimizi de hesaba katamazsın ya! Çok geride kaldı onlar. "

"Onları saydığım yok ki, ama iki yıllık cephe hizmetime karşılık bana aşağı yukarı üç hafta izin verdiler, iki haftadır burada bulunduğuma, bu iki hafta

da cephenin on beş aylık dönemini karşıladığına göre seni, iki izin haftasının karşılığı olan bir yıllık cephe süresi kadar tanıyorum demektir. "

Elisabeth’in gözleri iri iri olmuştu. "Bunu düşünmemiştim doğrusu. "

"Benim de ancak demin aklıma geldi. "

"Ne zaman? "

"Demin... sen uyurken. Karanlık ve yağmur insana bazı şeyler çağrıştırıyor. "

"Mutlaka karanlık ve yağmur mu ister bunun için? "

"İstemez, ama o zaman daha başka düşünülebiliyor. "

"Daha başkaları da geldi mi aklına? "

"Evet... İnsanın, ellerini ve kollarını bomba ve silah atmaktan başka şeyler için de kullanmasını ne güzel diye düşündüm. "

Elisabeth Graeber’in yüzüne baktı. "Öğleyin ne demeye söylemedin bana bunları? "

"Öğleyin söylenemez ki bunlar! "

"Aylıktan ve evlilik zamlarından söz etmekten daha iyi olurdu sanırım. "

Graeber başını kaldırdı. "Aynı şeydi Elisabeth. Yalnız başka sözcükler kullandım. "

Kız anlaşılmayan sözler mırıldandı. Sonra, "Sözcükler bazen çok önemli olur, hele böyle konularda, " diye mırıldandı.

"Ben sözcükleri yerinde kullanmaya pek alışamadım daha, ama nasılsa alışacağım buna. Biraz zaman gerekli. "

Elisabeth içini çekti. "Zaman... Oysa öyle az zamanımız var ki, değil mi? "

"Evet, daha dün, ne çok zamanımız var sanıyorduk. Yarın ise bugünü kıskanacağız. "

Graeber, hiç kımıldamadan yatıyordu. Elisabeth’in başı kolundaydı, saçları solgun yastığın üstüne koyu koyu yayılmıştı. Yüzünden yağmur gölgeleri geçiyordu.

"Benimle evlenmek istiyorsun, peki ama beni sevip sevmediğini iyi biliyor musun acaba? "

"Bunu nasıl bilebiliriz ki? Çok daha fazla zamana, daha uzun birlikteliğe bağlı değil mi bu? "

"Belki de... Öyleyse ne diye evlenmek istiyorsun benimle? "

"Sensiz yaşamayı düşünemiyorum da ondan! "

Elisabeth bir süre sustu. "Benimle olan anılarının bir daha, bir başkasıyla başından geçmeyeceğini mi sanıyorsun? "

Graeber pencere önünde yağmurun dokuduğu solgun halıya bakıyordu. "Olabilir. Bunları önceden kim bilebilir ki? Ama seninle olduktan sonra bir daha yapabileceğimi hiç sanmıyorum. "

Elisabeth, Graeber’in kolunda yatan başını oynattı. "Sen bir şeyler öğrendin mutlaka. Öğlenkinden çok daha başka konuşuyorsun, ama şimdi de gece oldu. Acaba senin yanında, yaşamım boyunca hep gece olmasını mı bekleyeceğim dersin? "

"Hayır... Ne olursa olsun, gündüz de konuşmasını öğreneceğim. Şimdilik de aylık zamlardan söz etmeyeceğim artık. "

"Ama onları yabana da atmayacağız, değil mi? "

"Neleri? "

"Zamları! "

Graeber bir an için soluk alamaz oldu. "Ne demek istiyorsun. "

"Değil mi ki bir yıldan fazladır tanışıyoruz, öyleyse evlenmeye zorunlu bile sayılırız artık. Kaldı ki istediğimiz zaman da boşanabiliriz! "

"Hiç de değil. "

Kız Graeber'e sokuldu ve yine uykuya daldı. Graeber daha uzun süre uyumadı, oturup yağmuru dinledi. Kıza söyleyebileceği bir sürü söz ancak şimdi aklına gelmişti...

ON YEDİNCİ BÖLÜM

"Evindeymiş gibi istediğini al, Ernst! "

"Sağol Alfons! "

Graeber, banyonun içine uzanmıştı. Asker elbisesi boz ve yeşil renkte eski püskü paçavralar gibi, köşedeki sandalyeye yığılmıştı. Yanına da, Reuter'in bulup buluşturduğu mavi bir sivil elbise asılmıştı.

Binding'in yeşil çinilerle kaplı büyük banyosu, porselen ve nikelajlı musluklarla pırıl pırıl parlıyordu. Kışlanın lizol kokulu duşlarıyla karşılaştırılamayacak bir cennetti burası. Sabun Fransız malıydı. Yığınla havlu vardı. Su boruları bomba patlamalarından etkilenmemişti, sıcak su bol bol akıyordu. Dahası banyo tuzu bile vardı. Ametist kristalleriyle dolu kocaman şişe yanıbaşında duruyordu.

Graeber, suyun içinde hepten gevşemiş, uyuşmuştu. İnsanı, ancak basit şeylerin düş kırıklığına uğratmadığını öğrenmişti artık. Biraz sıcaklık, su, başını sokabileceği bir çatı, bir dilim ekmek, sessizlik ve kendine güven... İzninin geri kalanını bunlarla geçirmek istiyordu. Reuter haklıydı. Kimbilir bir daha ne zaman çıkacaktı izne? Üniformasının asılı durduğu sandalyeyi itti. Avucuna banyo tuzu doldurarak içinde yattığı suya ağır ağır, tadını çıkara çıkara zevkle serpti. Bir avuç lüks, yani bir avuç barıştı bu!... Tıpkı 'Germania'nın beyaz örtülü masaları, şarap ve Elisabeth'le geçirdiği gecelerin zevkleri gibi!

Kurulandı ve yavaş yavaş giyinmeye başladı. Üniformanın ağırlığına alışık gövdesine sivil elbiseler hafif geliyordu. Ayağında postal, belinde palaska, elinde ve sırtında silahların ağırlığı olmayınca, kendini -giyinik olduğu halde- yine de çıplak sayıyordu. Aynadaki yansısına bakınca afalladı. Karşısında, şaşkın bakışlı toy bir delikanlı vardı. Hani kendine sokakta rastlaşa tanıyamayacaktı.

Alfons, "Bu ne hal beyim? " dedi. "Damatlara benzemişsin. Yoksa evleniyor musun? "

"Evet, ama nereden anladın? " Graeber şaşmıştı.

Alfons gülümsüyordu. "Suratından belli. Çok değişmişsin. Sakladığı kemiği bir türlü bulamayan köpeğin şaşkınlığına benzeyen o halin kalmamış. Gerçekten mi evleniyorsun? "

"Evet! "

"İyice düşündün mü, Ernst? "

"Hayır! "

Binding, Graeber'e bakakaldı. Graeber, "Yıllar var ki herhangi bir şeyi şöyle iyice düşünecek zaman bulamadım, " dedi.

Alfons sırıttı, sonra başını kaldırarak çevreyi koklamaya başladı. "Ne bu yahu? " Yine kokladı. "Senden mi geliyor bu koku, Ernst? Vay canına... Banyo tuzundan kullandın galiba? Menekşe demeti gibi kokuyorsun be! "

Graeber elini kokladı. "Ben bir şey duymuyorum ama. "

"Sen daha duymazsın, ben duyuyorum. Yavaş yavaş sana da gelecektir! Çok kancıktır o! Paris'ten getirdiler bana. İlkin kokusunu hiç fark etmiyorsun, sonra sonra çevreye çiçek demeti gibi koku saçmaya başlıyorsun. Neyse, şöyle esaslı bir konyak çekelim de burnumuzun pası gitsin... "

Binding bir şişeyle iki kadeh getirdi. "Şerefine, Ernst! Demek evleniyorsun! Kutlarım kardeşim. Ben bekârlıktan yakınmıyorum. Müstakbel karını tanıyor muyum acaba? "

"Hayır! "

Graeber konyağını bir dikişte bitirdi. Durumu çaktırdığı için kendi kendine kızıyordu, ama hınzır Alfons faka bastırmıştı onu.

"Bir tane daha, Ernst! İnsan bir kez evlenir. "

"Ver öyleyse! "

Binding kadehini masaya bıraktı. Çabuk duygulanıveren bir tipti. "Herhangi bir yardıma gerek duyuyorsan çekinmeden söyle bana. Alfons'a her zaman güvenilebileceğini bilirsin. "

"Neye gerek duyacağım ki? Sonuçta basit bir evlilik işte. "

"Senin için öyle. Askersin sen. Fazla belgeye ihtiyacın yok. "

"İkimiz için de kolay. Savaş nikâhı kıydıracağız, o kadar. "

"Öyle sanıyorum ki, karın için o bildiğimiz kâğıtlar gerekli. Neyse, sen öğrenirsin bunları. İşlemi sürüncemede bırakırlarsa her zaman karışabiliriz. Gestapo'da kaya gibi dostlarımız var. "

"Gestapo mu? Ne ilgisi var Gestapo'nun savaş nikâhı ile? "

Alfons babacanca güldü. "Ernst, Gestapo'nun ilgilenmediği bir şey düşünülemez. Sen asker olduğun için bunun pek farkında değilsin, zaten seni ilgilendirmez de. Nasılsa Yahudi ya da Bolşevik karının tekini alacak değilsin. Buna karşın yine de bazı noktaların soruşturulacağı kesin. Yalnız formalite olsun diye! "

Graeber karşılık vermedi. Birden çok korkmuştu. Soruşturma yapılırsa, Elisabeth'in babasının toplama kampında olduğu ortaya çıkacaktı. Hiç düşünmemişti bunu. Ama kimse de kulağını bükmemişti ki! "Soruşturma yapılacağından emin misin, Alfons? "

Binding kadehleri doldurdu. "Sanırım yapacaklardır, ama aldırma canım. Tertemiz 'ari' kanını, bayağı insanlar ya da devlet düşmanlarıyla birleşerek kirletecek değilsin ya. " Sonra sırıtarak ekledi: "Sen meraklanma, kılıbıklık yaşamına çabuk kavuşturacağım seni. "

"Evet. "

"Gördün mü bak... Haydi şerefe öyleyse. Geçenlerde burada Gestapo'dan bir-iki kişiyle tanışmıştın. İşler yavaş giderse onlar da bize yardım eder. Sözü geçer kimselerdir. Hele Reise! Hani şu ince, uzun ve kelebek gözlüklü... "

Graeber önüne bakıyordu. Elisabeth o sabah evlilik işlemlerine başlamak üzere belediyeye gitmişti. Graeber üstelemişti bunun için. Ne yaptım ben, diye düşündü. Ya kızın geçmişiyle ilgilenmeye başlarlarsa? Elisabeth o güne dek rahat kalmıştı. Eski bir kuraldır; tehlike belirince gizlenmekten başka çıkar yol yoktur. Gestapo'daki ukalalardan birinin aklına eserse, babası orada diye kızı da toplama kampına tıktırıverirdi. Ter içinde kaldığını hissetti. Ya kız hakkında soruşturmaya başlarlar da, Bayan Lieser gibi partizanlardan akıl danışırlarsa? Ayağa kalktı.

Binding, "Ne oldu? " diye sordu. "İçkini bile içmedin. Mutluluk insanı unutkan yapıyor, değil mi? "

Kendi şakasına kendi güldü. Graeber arkadaşına baktı. Daha önceleri Alfons az çok palavracı, yüksek keseden atıp tutan, ama iyi yürekli bir dosttan başka bir şey değildi, oysa şimdi birden tehlikeli ve hesaba katılmamış bir gücün simgesi oluvermişti.

"Şerefine, Ernst! Çek bakalım... İyi konyaktır. Napolyon marka. "

"Şerefine, Alfons! " Kadehini masanın üstüne koydu. Konyak gerçekten iyiydi. "Alfons, senden bir ricam var. Ne olur, şu seninkilerden bana bir kilo şeker versene?... Yarımşar kiloluk iki kese kâğıdı içinde. "

"Kesme şeker mi? "

"Ne olursa olsun canım, fark etmez. "

"Oldu bile, ama ne yapacaksın kuzum şekeri? Senin ‘şekerin' yetmiyor mu? "

"Rüşvet vereceğim de. "

"Rüşvet mi? Aaa, biz de rüşvet verirsek hiç yaşamayalım artık yahu! Gözdağı hem daha kolay, hem de daha etkilidir. Sen onu bana bırak. "

"Yok, yok Alfons, bu özel bir durum. Gözdağı etkili olmaz. Zaten pek de rüşvet denemez ya buna. Kendisinden dilekte bulunacağım birini hoşnut etmek istiyorum. "

"Pekâlâ, Ernst, dediğin gibi olsun. Düğünü burada yapacağız ama, değil mi? Alfons'tan iyi nikâh tanığı mı bulacaksın? "

Graeber acele düşündü. Daha bir çeyrek saat önce olsaydı bir bahane uydurur, Alfons'u atlatırdı. Şimdi ise cesareti yoktu buna. "Öyle gösterişli bir düğün yapacağımızı sanmıyorum. "

"Sen onu Alfons'a bırak canım. Bu gece buradasın tabii. Ne diye yine kışlaya gitmek için üniformanı giyecekmişsin? Bu gece kalıver burada, olsun bitsin. Hem sana evin anahtarını da veririm. İstediğin zaman gelir yatarsın. "

Graeber bir an düşündü. "Peki Alfons. "

Binding'in keyfi yerine gelmişti. "Gördün mü bak, nasıl daha akıllı olmaya başladın? Hiç değilse oturur, iki laf ederiz. Şimdiye dek bir türlü vakit bulamadık buna. Gel, sana odanı göstereyim. " Graeber'in üniformasını koluna alırken, gözü ni-

şanlara takıldı. "Zaten bunları da nasıl kazandığını anlatman gerekiyor. Herhalde bir sürü iş yapmışsındır. "

Graeber, Binding'in yüzünde, SS subayı Heini'nin, sarhoşlukla SD örgütündeki şaklabanlıklarını anlattığı o günkü anlamı gördü birden.

"Anlatacak bir şey yok ki, zamanla veriyorlar işte! "

Bayan Lieser, Graeber'in üzerindeki sivil elbiseye bir süre öyle baktı ve delikanlıyı ancak çok sonra tanıyabildi.

"Siz misiniz? Bayan Kruse daha gelmedi. Biliyorsunuz tabii... "

"Evet, ne olacak? "

Kadın, Graeber'i kötü kötü süzüyordu. Kahverengi bluzunun üzerinde gamalı haçlı bir broş vardı. Sağ elindeki toz bezini silah gibi tutuyordu.

"Bayan Kruse için bir paket bırakmak istiyorum da. Acaba odasına koyar mıydınız? "

Bayan Lieser önce bir süre duraksadı. Sonra Graeber’in uzattığı paketi aldı. Graeber,

"İkinci bir paketim daha var, " dedi. "Bayan Kruse kamu yararı uğruna ne çok çaba harcadığınızı anlatmıştı. Şu pakette de yarım kilo şeker var. Benim bir işime yaramıyor ve ne yapacağımı da bilemiyorum. Bir çocuğunuz olduğuna göre, bu şekeri almak isteyip istemediğinizi soracaktım. "

Bayan Lieser’in suratı hemen, o her zamanki ciddi halini alıverdi. "Bize karaborsa malı gerekli değil. Biz, Führer’in verdiği ölçüyle idare etmekle şeref duyarız. "

"Çocuğunuz da mı? "

"Evet, çocuğum da. "

"İşte yurtseverlik diye buna derler. Memlekette herkes böyle düşünse, bir cephedekilerin işi bazen kolaylaşıverir. Ama şu elimdeki şeker, karaborsa malı değildir. Bu şeker, ‘Führer’in, memlekete izinli olarak gelen her cephe askerine verdiği paketten çıktı. Bunlar, askerlerin akrabalarına armağan edilir, oysa benim akrabalarım kayıp. Onun için gönül rahatlığıyla alabilirsiniz. "

Bayan Lieser’in yüzündeki sertlik biraz olsun yumuşamıştı. "Cepheden mi geliyorsunuz? "

"Tabii, nereden gelecektim ki? "

"Rusya’dan mı? "

"Evet. "

"Kocam da orada! "

Graeber, hiç de içinden gelmeyen bir ilgilenme numarası yaparak. "Hangi cephede acaba? " diye sordu.

"Orta bölümde ordular grubunda. "

"Allahtan oraları şimdilik sakin. "

"Sakin mi dediniz? Ne ilgisi var? Orta kesim ordular grubu şiddetli çarpışmalar yapmaktadır. Kocam en ön hatlarda çarpışıyor. "

Graeber, en ön hat, diye düşündü. Sanki en ön hat varmış gibi. Bir an için Bayan Lieser'e şan ve şeref, Führer ve vatan gibi boş sözlerin ardındaki gerçeğin ne olduğunu anlatmak istedi, ama bunun boşuna olacağını biliyordu. "İnşallah yakında izinli gelir, " dedi.

"Benim kocam ancak hak ettiği zaman izinli gelir. Bizim kayırmayla ilgimiz yok. "

"Beni kayırmadılar ki. Son iznimi iki yıl önce aldım. "

"Hep cephede miydiniz? "

"Başından beri... Yaralı olduğum zamanlar dışında tabii. "

Graeber, bu tuttuğunu koparan partizan kadına bakıyordu. Ne demeye bir zır deli karının karşısına geçip de kendimi savunuyordum diye düşündü. Gebertsem daha iyi olur.

Lieser'lerin çocuğu, yazı masasının bulunduğu odadan çıktı. Saçları karmakarışık, incecik kız Graeber'in suratına baka baka burnunu karıştırıyordu.

"Ne diye sivillere büründünüz? "

"Üniformam temizleniyor da ondan... "

"Ya öyle mi? Ben de sandım ki... "

Graeber, kadının ne düşündüğünü öğrenemedi. Kadının sapsarı dişleriyle sırıttığını gördü ve o anda, cephedeki en curcunalı zamanlardan bile daha fazla ürperdiğini hissetti.

"Öyle olsun. Teşekkür ederim. Şekeri çocuğuma yedireceğim. "

Her iki paketi alırken Graeber, kadının, paketlerin ağırlıklarını eliyle yokladığını gördü. Kendisi oradan ayrılır ayrılmaz, Elisabeth'in paketini hemen açacağını biliyor ve zaten bunu istiyordu. Onun da içinde yalnız şeker görünce düş kırıklığına uğrayacaktı.

"İyi edersiniz, Bayan Lieser. Hoşça kalın. "

Kadın, Graeber'e sert sert baktı. "Heil Hitler! "

"Heil Hitler! "

Graeber gülmemek için kendini güç tutuyordu.

Evden dışarı çıktı. Kapıcı, sokak kapısının yanında duvara dayanmış duruyordu. Ayağında SA pantolonu ve çizmeleri olan daracık göğüslü adam ufak tefek ve göbekliydi. Graeber durdu. Şu korkuluk da günün birinde tehlikeli olabilirdi. Cebinden bir paket sigara çıkarırken,

"Bugün hava güzel, " dedi ve bir tane aldıktan sonra paketi adama uzattı.

Kapıcı bir şeyler homurdandı ve sonra o da bir sigara aldı. Graeber'in sivillerine yan yan bakarken, "Terhis mi? " diye sordu.

Graeber başını salladı ve herifle Elisabeth hakkında bir-iki ; söz etmenin yarar ve sakıncalarını düşündü, sonunda konuşmamaya karar verdi. Kapıcıyı uyandırmamak daha doğruydu.

"Bir hafta sonra yolcuyuz gene, " dedi. "Dördüncü olacak

bu. "

Kapıcı, başını tembel tembel salladı. Sigarayı dudaklarından aldı, şöyle bir baktıktan sonra ağzında kalan bir-iki tütün parçasını da tükürüp attı.

"Hoşunuza gitmedi mi? "

"Gitti, gitti ama... Ben çoğunlukla puro içerim de. "

"Puro da pek bulunmuyor, değil mi? "

"Öyle doğrusu. "

"Bir dostumda kocaman bir kutu puro gördümdü. Bir daha gidersem şöyle bir avuç alıvereyim size. İyi purolar doğrusu. '

"İthal malı mı? "

"Purodan anlamam, ama öyle sanırım. Üstlerinde marka

1 var. "

"Canım ona bakma sen. Süpürge koçanından da olsa, marka koyarlar. "

"Arkadaşım partinin ilçe başkamdir. İyi maldan hoşlanır. "

"İlçe başkanı mı? "

"Evet, Alfons Binding. En iyi arkadaşımdır. "

"Binding arkadaşınız mı? "

"Okuldan beri arkadaşızdır. Şimdi oradan geliyorum. O da, SS subaylarından Reise de, hep eski arkadaşız. Zaten şimdi de Reise'ye gidiyorum. "

Kapıcı Graeber'e bu kez alıcı gözle bakmaya başlamıştı. Graeber, bu bakıştan çok şeyler çıkardı. Binding'le Reise bu denli yakın arkadaş olduktan sonra Sağlık Danışmanı Kruse ne demeye toplama kampına gönderilmişti, kapıcı bir türlü anlayamıyordu herhalde.

"Yanlışlık yapılmış. Zamanla hepsini yoluna koyacağım. Bir-iki kişinin de ağzı açık kalacak. Karar vermekte acele etmemeli insan, değil mi? " Graeber'in sesinde kayıtsız bir hava vardı.

Kapıcı inanmıştı. "Evet. "

Graeber saatine bakarak, "Artık gitmeliyim, " dedi. "Puroları unutmam, meraklanmayın! "

Yoluna devam ederken, Epey güçlüğü yoluna koyduk, diye düşünüyordu. Ama sonra yine korkuya kapıldı. Belki de asıl bu yaptığı hatalıydı. Çocukluk ettiği inanandaydı. Hiçbir şey yapmamalıydı aslında. Durdu ve üstüne başına şöyle bir baktı. Hay şu sivil elbiselerin Allah iyiliğini versin! Sanki her şeyden onlar sorumluydu. Askerliğin tüm sıkılığından kurtulmak, kendini özgür hissetmek istemişti, oysa üniformayı sırtından atar atmaz hemen korku ve güvensizlik dolu bir evrene girivermişti.

Daha başka neler yapabileceğini düşündü. Elisabeth'i akşamdan önce göremeyecekti. İşlemlere başlamasını üsteleyip durduğundan dolayı kendi kendine kızıyordu. Daha dün sabah, evliliğin Elisabeth için bir korunma yolu olacağını söylüyordu. Ne var ki daha şimdiden, evlilik kız için tehlike yaratmaya başlamıştı.

Kaba bir ses, "Alay mı ediyorsun benimle? " diye bağırıyor

du.

Graeber başını kaldırdı. Karşısında, kısa boylu bir binbaşı gördü.

"Hangi dönemde yaşadığımızı, günün önemini unuttun mu serseri? "

Graeber bir an için karşısındakine aptal aptal baktı. Sonra hemen anladı. Sivil olduğunu hiç düşünmeden, binbaşıya askerce selam vermişti. Yaşlı adam bunu bir alay sanmıştı.

"Yanlışlık oldu. Kötü bir amaçla yapmadım. "

"Ne! Durmuş, bir de alay mı ediyorsun benimle? Ne diye askere almadılar seni? "

Graeber yaşlı adama daha dikkatle baktı. Elisabeth'le birlikte evin önünde dururken ukalalık eden binbaşıydı. Herif çıkışmayı sürdürerek:

"Senin gibi asker kaçağı, böyle maskaralıklar yapacağına, utancından yerin dibine geçmeliydi, " diye bağırıyordu.

Graeber içerleyerek, "Canım kızmayın, " dedi. "Hem hırkanızı giyip mangalınızın başına geçseniz daha iyi olmaz mı? "

Adamın gözleri, hırstan iri iri açıldı. Yutkundu ve kıpkırmızı kesildi. Öfkeden mosmordu. Soluk soluğa, "Tutuklattırırım seni, " dedi.

"O işi beceremeyeceğini sen de biliyorsun. Hem bırak beni de gideyim. Daha başka dertlerim var. "

Binbaşı yeniden alevlenmek üzereydi ve "Duyulmamış şey... " derken bir adım daha yaklaştı, kıllı burun deliklerini aça aça koklamaya başladı. "Ha, şimdi anladım, " diye iğrenerek söylendi, "Onun için üniforma giyemedin... Şu mesele... Hay Allah belanı versin! Karı bu be. Kokular da sürünmüş. Erkek orospu! "

Yere tükürdü, bembeyaz bıyığını sildi. Graeber'e bir kez daha kızgın bir bakış fırlattı ve çekip gitti. Meğer banyo tuzundaymış bütün iş. Graeber elini kokladı. Şimdi onun da burnuna koku gelmeye başlamıştı. Orospu, ha diye düşündü. Ama pek yaklaştım ben bu işe... Başkası için duyduğumuz azıcık korku, bak insanı ne hale sokuyor! Bayan Lieser, sonra kapıcı. Daha nelere hazır değilim ki? Ahlak anlayışımı pek de çabuk unutuverdim.

Gestapo'nun bulunduğu yapının karşısındaydı. Kapıda gençten bir SS esneyerek dolaşıyordu. İki SS subayı çıkarken gülümsediler. Sonra yaşlıca bir adam ağır ağır yaklaştı, pencerelere baktı, durdu ve cebinden bir kâğıt çıkardı. Kâğıdı okudu, gökyüzüne baktı ve yine o yavaş adımlarla nöbetçiye doğru yürüdü. Nöbetçi çağrıyı şöyle bir okudu ve adamı içeri aldı.

Graeber başını kaldırmış, pencerelere bakıyordu, içindeki korkuyu bu kez deminkinden daha boğucu, daha derin duydu. Bir sürü korku duymuştu yaşamı boyunca. Keskin ve bilinmez, soluk kesen ve felce uğratan korkulardı bunlar. Dahası, insanoğlunun ölüm karşısındaki en son ve en büyük korkusunu da duymuştu. Ama bu seferki daha başkaydı. Yere sürünerek sokulan, boğazı sıkan, belirli olmayan, korkutucu bir korku... insanı kirletir gibi, sulu ve çürüten, elle tutulamayan, karşısına çıkılamayan, çaresizliğin, yıpratıcı kararsızlığın korkusu... başkası için, suçsuz tutsaklar, haksız olarak gözaltına alınanlar için ve otomatlaşmış insanlık dışı davranışların karşısında duyulan korku... o dönemin kapkara korkularıydı bunlar.

Dağılma saatinden çok önce fabrikanın önüne gelmiş, bekliyordu. Elisabeth'in çıkması epey sürdü. Artık kızın fabrikada tutuklandığından korkmaya başladığı sırada onu görebildi. Kız, Graeber’in sivil elbisesi karşısında bir an toparlanamadı, sonra gülerek, "Ne kadar gençmişsin, " dedi.

"Hiç de genç hissetmiyorum kendimi. Yüz yaşındaymışım gibi geliyor bana. "

"Neden, ne oldu ki? Yoksa seni geri mi çağırdılar? "

"Yok canım, o bakımdan korkum yok. "

"Yoksa sivil olduğun için mi kendini yüz yaşında hissediyorsun? "

"Onu bilemiyorum, ama şu Allahın belası sivil elbiseyle sırtıma dünyanın bütün dertleri çöktü gibi. Ne yaptın işlemler için? "

Elisabeth neşelenmişti. "Her şeyi hazırladım, hatta öğle tatilinden yararlanarak işlemlere başladım bile. "

"Öyleyse elden bir şey gelmez artık. "

"Ne var ki elden gelecek? "

"Bilmem, birden korku bastı içime. Belki de yaptığımız yanlıştır. Belki zararı dokunur, sana... "

"Bana mı? Nasıl? "

Graeber söylemeye çekiniyordu. "Gestapo’nun bazen soruşturma yaptığını öğrendim. Bu nedenle, evliliğe hiç kalkışmamak gerekirdi belki de diye düşünüyordum. "

Elisabeth durdu. "Daha başka ne duydun? "

"Başka bir şey duymadım, ama birden korktum. "

"Yani evlenmek istediğimiz için beni tutuklarlar mı diyorsun? "

"Onu demedim canım. "

"Ya ne? Babamın toplama kampında olduğunu mu öğrenirler yani? "

Graeber onun sözünü kesti. "Onu da söylemedim. 'Zaten biliyorlar babanın nerede olduğunu. Kimsenin dikkatini senin üzerine çekmemek daha doğru olurdu gibi geliyor bana. Gestapo'nun ne yapacağı önceden hiç bilinemez ki! Herifin birinin aklına ukalalık yapmak gelebilir. Bu işlerin nasıl olduğunu sen de bilirsin. Hak mak sayan yok ki. "

Elisabeth bir süre konuşmadı. "Peki ne yapalım şimdi? "

"Bütün gün ben de onu düşündüm ya... Ama artık yapabileceğimiz bir şey yok gibi. Dilekçemizi şimdi geri alırsak belki de daha fazla kuşkulanırlar. "

Kız, başıyla onayladı. Graeber'in yüzüne tuhaf tuhaf bakıyordu. "Buna karşın yine de deneyebilirdik. "

"Artık geç kaldık, Elisabeth. Şimdi, başımıza geleceklere katlanıp beklemekten başka çıkar yol yok. "

Yollarına koyuldular. Fabrika küçük bir alan üzerine kurulmuştu ve çok iyi görünüşü vardı. Graeber yapıyı şöyle bir inceledi. "Sizi hiç bombalamadılar mı burada? "

"Şimdiye dek olmadı böyle bir şey. "

"Yapı, gel beni bombala der gibi. Yukarıdan bakınca fabrika olduğu hemen anlaşılır. "

"Bizim sığınaklar çok büyüktür. "

"Sağlam mı? "

"Herhalde... öyle sanıyorum. "

Graeber başını kaldırdı. Elisabeth yanında yürüyor ve hiç yüzüne bakmıyordu. "Tanrı aşkına beni yanlış anlama. Ben kendim için değil senin için kaygılanıyorum. "

"Canım, benim için meraklanma. "

"Korkmuyorsun demek? "

"Ben korkacağım kadar korktum. Yeni korkulara karnım tok artık. "

"Doğrusu, ben senin kadar iyimser değilim. İnsan birini sevince, önceden aklına bile getirmediği yeni yeni korkulara kapılıyor. "

Elisabeth ona döndü. Şimdi gülümsüyordu. Graeber kıza baktı, başını sallayarak, "Önceki gün neler söylediğimi unutmadım daha, " dedi. "Sevip sevmediğini anlayabilmek için insanın mutlaka korkuya kapılması gerek. "

"Onu bilmem, ama öyle sanıyorum ki, sevmeye yardım ediyor bu. "

"Hay şu sivil elbiselerin Allah cezasını versin. Ben de sivillerin hayatını rahat sanırdım. "

Elisabeth güldü. "Yalnız elbiseden mi dersin? "

"Hayır, yalnızca yine yaşamaya başladığımdan oluyor bunlar. Yine, yaşamaya başladım ve yaşamak da istiyorum. Bu karanlıklarla birlikte, insanı korku da sarıyor anlaşılan. Bütün gün ne çektiğimi bilemezsin. Şimdi sana yeniden kavuşunca korku azaldı, oysa değişen hiçbir şey yok ki! Korkmak için ne kadar az nedene gerek duyuyoruz, garip değil mi? "

"Sevmek için de... "

Graeber kıza baktı. Yanında, kaygısız, sıkıntısız, serbestçe yürüyordu. Değişti, diye düşündü. Eskiden o korkar, ben korkmazdım. Şimdi iş tersine döndü.

Hitler Alanı’ndan geçtiler. Akşam kızıllığı göz alıcıydı. Elisabeth:

"Neresi yanıyor? " diye sordu.

"Yangın değil canım, akşam kızıllığı. "

"Akşam kızıllığı mı? Artık hiç akla gelmiyor bu, değil mi? "

"Haklısın. "

Yeniden yola koyuldular. Gökyüzü daha da kızıllaşıyor, giderek derinleşiyor, yüzlerine ve ellerine vuruyordu. Graeber, karşıdan gelenlere baktı. Birden, hepsini eskisinden çok farklı görür gibi oldu. Her birinin yazgısı belliydi. Kimi kimsesi olmayınca yargıda bulunmak, yürekli olmak ne de kolay diye düşündü, ama insan bir şeye sahip olunca, bütün dünya değişiveriyor. Hafifletiyor ya da ağırlaştırıyor ve bazen de çekilmez hale

getiriyor yaşamı... Yüreklilik yine aynı yüreklilikti, ne var ki adı değişmiş, görünüşü değişmiş ve kesin biçimini almıştı. Derin bir iç geçirdi. Düşman topraklarında tehlikeli bir keşifte bulunduktan sonra yine sipere dönmüş gibiydi. Eskisinden daha güvenlikte değildi, ama ne de olsa tehlikeden daha bir uzaktı.

"Tuhaf, galiba bahar geldi. Şu harap olmuş sokakla hiç de ilgisi yok ama, burnum menekşe kokusu alıyor gibi! " Elisabeth’in sesi şaşkınlık doluydu.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Böttcher eşyasını topluyordu. Ötekiler de çevresini sarmış, onu izliyorlardı. Graeber sordu: "Gerçekten buldun mu karını? "

"Buldum, ama... "

"Nerede? "

"Sokakta, Kellerstrasse’de. Bierstrasse’nin köşesinde, eski şemsiyecinin yanında öyle duruyordu. İlk bakışta tanıyamadım bile. "

"Peki neredeymiş şimdiye dek? "

"Erfurt’taki bir kampta. Dinleyin bakın! Şemsiyecinin yanında duruyordu, ama ben onu göremedim. Tam önünden geçerken, ‘Otto, tanımadın mı beni? ’ diye seslendi. " Böttcher sustu ve çevresine bakındı. "Ama arkadaşlar, kırk kilo birden vermiş bir kadını da nasıl tanıyabilirdim, değil mi? "

"Bulunduğu kampın adı neymiş? "

"Bilmem. İki Numaralı Orman Kampı mı ne... Ona sorarım. Şimdi dinleyin beni. Ben karının suratına bakakaldım ve ancak, ‘Alma, sen misin? ’ diyebildim. ‘Benim! ’ dedi. ‘Senin izinli geleceğin içime doğdu da, buraya döndüm. ’ Ben hâlâ şaşkın şaşkın bakıyordum karıya. Vaktiyle sırım gibi, katana gibi karı yüz kilodan elli beş kiloya düşmüş, sıskası çıkmıştı. Aman Tanrım! Bir deri bir kemik kalmış, elbiseleri üstünden kaymıştı. "

Böttcher hızlı hızlı soluyordu. "Ne boyda? " Feldmann da ilgilenmişti.

"Ne dedin? "

"Karın ne boyda? "

"Yaklaşık olarak bir altmış. Niye sordun? "

"Öyleyse normal kilosuna gelmiş sayılır. "

Böttcher Feldmann'a bakakaldı. "Normal kilo mu? Ulan ne diyorsun sen be! Bana göre değil o. Benim için bir iğne, bir iplik sayılır. Bana ne senin Allah'ın belası normal kilondan yahu! Ben o karımı istiyorum, anladın mı? Hem de o at gibi halini... Şimdiki sıçana dönmüş halini değil. Ne diye savaşıyorum sanki? Böylesi için mi? "

Reuter:

"Sen sevgili Führerimiz ve değerli vatanımız için dövüşüyorsun, yoksa karının yağları için değil, " dedi. "Üç yıl çarpıştıktan sonra bunu anlaman gerekirdi artık. "

"Yağ mı? Sana kim söz etti yağdan? Tüm ağırlığıydı o, tüm ağırlığı! " Böttcher çıkmazdaymış gibi öfkeyle birinden öbürüne bakıyordu. "Tüm ağırlığıydı dediğim kilolar. Hem öteki palavraları al da... "

"Dur! " Reuter uyarır gibi elini kaldırdı. "İstediğini düşün, ama sakın ağzından kaçırma. Hem karının sağ kaldığına da şükret. "

"Ona seviniyorum, ama sağ kalıp da eskisi gibi güçlü olamaz mıydı sanki? "

Feldmann:

"Canım Böttcher, " dedi. "Karını besler, yine eski haline getirebilirsin. "

"Besleyebilirmişim! Pöh... Neyle besleyebilirim ki? Şu satılan vesikalık mallarla mı? "

"Karaborsadan bir şey uydurmaya bak! "

Böttcher acı acı, "Sizin tuzunuz kuru galiba, " dedi. "Bol bol öğüt veriyorsunuz, oysa benim ancak üç günüm kaldı. Üç günde karıyı nasıl şişmanlatırım be? Balık yağına batırsam, günde üç öğün yemek yedirsem alsa alsa ancak bir-iki kilo alabilir. Nedir ki sanki bir-iki kilo? Yok, yok arkadaşlar, acınacak hale düştüm ben. "

"Canım o kadar üzme kendini. Yağlı istediğinde şişko meyhaneciye gidersin, olur biter. "

"Asıl dava orada ya! Hep derdim ki, karım bir ortaya çıksa meyhaneci aklıma bile gelmez. Ben aile babasıyım, serseri değil. Oysa şimdi meyhaneci daha çok hoşuma gitmeye başladı. "

Reuter:

"Şıpsevdinin birisin de onun için, " dedi.

"Şıpsevdi falan değilim. Çok duyarlıyım ve her şey etkiliyor beni. Asıl kusurum bu. Yoksa bal gibi keyfime bakabilirdim. Siz öküzler ne anlarsınız bundan? "

Böttcher dolabına gitti ve son eşyasını da çantasına tıktı. Graeber,

"Karınla birlikte nerede oturacağını biliyor musun? " diye sordu. "Yoksa eskiden kalma bir evin var mı? "

"Nerede evim olacak ki? Bombalar altında yıkılıp gitmiş. Ama burada daha bir gün kalmaktansa o yıkıntı bodrumlarda yatmaya razıyım. İşin en kötü yanı, karımın artık hoşuma gitmemesi. Tabii seviyorum onu daha, evliyim çünkü. Ne var ki bu haliyle bir türlü hoşlanamıyorum ondan, ne yapayım elimde değil! O da hissediyordur bunu mutlaka. "

"Daha kaç gün iznin kaldı? "

"Üç gün!.. "

"Canım şu üç gün dişini sıkıp numara yapamaz mısın yani? "

"Arkadaş, yatakta kadın belki numara yapabilir, ama bir erkek asla beceremez. İnan bana, onu bulamadan cepheye dön-seydim, ikimiz için de çok daha iyi olurdu. Şimdi ne oldu, o da ben de acı çekiyoruz. " Çantasını sırtlayıp gitti.

Reuter ardından baktı ve sonra Graeber’e döndü. "Ya sen? Senin niyetin ne? "

"Ben yazıcıya gidiyorum. Başka kâğıtların da gerekli olup olmadığını soracağım, önlem olsun diye. "

Reuter sırıttı. "Arkadaşın Böttcher'in sonu sana ders olmamışa benziyor. "

"Hayır, asıl kafama takılanlar başka. "

Yazıcı, "Haberler kötü, " diyordu. "Cephede işler iyi değil... Böyle zamanlarda ne yapılır, bilir misin? "

"Ne olacak, mevziye girilir. Çocuklar bile bilir bunu, ama bana ne bundan? Ben izinliyim. "

"Ya da izinli olduğunu sanıyorsun hâlâ. Bugün gelen emri sana gösterirsem, ne verirsin bana? "

"Emrine göre değişir bu. "

Graeber cebinden bir paket sigara çıkarıp masanın üstüne bıraktı. Genç adamın içi bir tuhaftı. Yazıcı:

"Durum kötü, " diye yineledi. "Çok fazla kayıp var. Yedekler hemen sevk edilmeli. Önemli özürleri olmayan izinlilerin hemen birliklerine dönmeleri gerek, anladın mı! "

"Evet, peki önemli özür dediğin nedir ki? "

"Akraba ölümü, zorunlu ailevi sorunlar, ağır hastalık... " Yazıcı sigaralara el attı ve "Onun için hemen kaybol ortadan! Gizlen! Seni bulamazlarsa geri de gönderemezler. Kışladan, vebadan kaçar gibi kaç. İznin sona erinceye dek bir yerde saklanıver. Sonra da izninin bittiğini bildirip bas git. Ne yapabilirler ki sana? Adresini vermediğin için cezalandırırlar mı seni sanki? Zaten cepheye gidiyorsun, daha ne istiyorlar? "

"Ben evleniyorum, özür sayılabilir mi bu? "

"Evleniyor musun? "

"Evet, onun için geldim buraya zaten. Maaş cüzdanımdan başkasının gerekli olup olmadığını öğrenmek istiyorum. "

"Evlenmek mi?.. Belki özür olabilir bu. Belki diyorum yalnızca. " Yazıcı sigarasını yakarken sürdürdü: "Özür olabilir, ama ne diye bunu ileri sürerek kendini tehlikeye atacaksın? Cephe askeri olduğuna göre başka bir şey istemez. Gerekirse bana gel. Hemen yoluna koyarım işini. Kimse de farkına varmaz. Doğru dürüst üniforman yok mu? Bu paçavralarla evlenemezsin ya! "

"Buralarda bir şeyler değiştirilebilir mi? "

"Depocu başçavuşa git. Benim gönderdiğimi söyle. Evleneceğini anlat. Birkaç paket sigaran var mı fazladan? "

"Yok, ama bir paket daha sağlayabilirim. "

"Benim için değil, başçavuş için... "

"Bakalım, bir şeyler yaparım. Savaş evliliğinde kadının özel kâğıtları olmalı mı sence? "

"Bu konuda hiçbir bilgim yok, ama gerekeceğini sanmıyorum. Ne de olsa çabuk kıyılması gerekiyor bu nikâhın. " Saatine baktı. "Şimdi depoya git. Başçavuş gelmiştir artık. "

Graeber deponun bulunduğu yana gitti. Hemen çatının altında duruyordu adam. Şişmandı ve iki gözünün rengi başka başkaydı. Biri hemen menekşeye yakın mavi, öteki açık kahverengi...

"Bakma öyle suratıma, " diye çıkıştı başçavuş. "Cam göz görmedin mi sen hiç? "

"Gördüm, ama böyle başka başka renkli olanını görmemiştim daha! "

"Benim değil bu aptal! " Başçavuş, açık mavi gözünü gösterdi. "Arkadaşlardan birinden ödünç aldım. Kahverengiydi o, ama bunlar da hiç dayanıklı değil. Selüloitten yapmalı meretleri. "

"O zaman da yanarlar. "

Başçavuş başını kaldırdı. Graeber'in nişanlarını görünce sırıttı. "Haklısın, kusura bakma sana verebileceğim üniformam yok. Hepsi de seninkinden bile kötü. "

Mavi gözüyle Graeber’e bakıyordu. Kahve renklisi daha donuktu. Graeber, Binding’in sigara paketlerinden birini masanın üstüne koydu. Başçavuş paketi kahverengi gözüyle şöyle bir süzdü, döndü ve bir üniforma ceketiyle geri geldi.

Graeber cekete elini bile sürmedi. Böyle güç anlar için cebinde gezdirdiği konyak şişesim çıkardı, sigarının yanına koydu. Başçavuş yine gitti ve daha iyi bir ceketle, hemen hemen yeni bir pantolon getirdi. Graeber önce pantolona el attı; kendisininki yama içindeydi. Yeni pantolonu evirdi çevirdi ve depo başçavuşunun, pantolonu, el kadar lekeyi saklayacak biçimde katladığını gördü. Graeber hiç sesini çıkarmadan önce lekeyi sonra konyağı gösterdi.

"Kan değil o, en iyi cins zeytinyağı! Pantolonun sahibi İtalya’dan geliyordu. Biraz benzinle lekeyi hemen temizleyıverirsin. "

"Peki sahibi niye değiştirdi, temizlerdi olur biterdi? "

Başçavuş otuz iki dişini göstererek sırıttı. "Mantıklı bir soru bu. Herif cephe kokan bir üniforma istiyordu. Seninki gibi. İki yıl Milano’da yazıcılık yapmış ve nişanlısına ‘cepheden’ mektuplar göndermişti. Evine, üstünde, devrilmiş bir tabak salatanın izi bulunan yepyeni pantolonla dönemezdi, değil mi? Doğru söylüyorum, en iyi pantolonum bu! "

Graeber adama inanmıyordu, ama elinde pazarlığa katabileceği bir şey de kalmamıştı. Buna karşın başını salladı.

"Canım, onu da istemiyorsan, sana başka bir öneride bulunayım: Eski üniforman kalsın, onları verme. Böylece bir de ekstradan üniforman olur, tamam mı? "

"Bir üniformanın eksik olduğu anlaşılmaz mı peki? "

Başçavuş eliyle, önemsemediğini gösteren bir işaret yaptı. Mavi gözünde pencereden giren güneş ışınları oynaşmaktaydı, "Toplam çoktandır tutmuyor zaten. Söyleyebilir misin, neyin hesabı tamam ki? "

"Haklısın! "

"Gördün mü, bak? "

Kent Hastanesi'nin önünden geçerken durdu. Aklına Mutzig geldi. Ziyaret edeceğine söz vermişti. Bir an duraksadı, sonra hastaneye girdi. Birden içinde, iyilik ederek yazgısına rüşvet yedirebileceği duygusu doğuvermişti.

Sakatlar birinci kattaydı. Zemin katta da ağır hastalarla yeni ameliyatlılar vardı. Böylece sığınağa daha kolay indirilebiliyorlardı. Sakatlar için yardım gereksiz görülüyordu, bu yüzden üst kata yerleştirilmişlerdi. Alarm verildiğinde birbirlerine yardım edebilirlerdi. Hava saldırısında, hastane personeli yatalak hastaları kurtarmaya çalışırken, iki bacağı kesik biri kolları kesik iki kişinin ensesinden tutunarak kendini taşıtabilirdi.

Mutzig Graeber'e:

"Sen misin? " dedi. "Geleceğini hiç sanmıyordum. "

"Ben de öyle ama... Bak geldim işte. "

"Çok da iyi ettin, Ernst. Stockmann da burada. Afrika'da birlikte değil miydiniz siz? "

"Evet. "

Stockmann sağ kolunu yitirmişti. Başka iki sakatla oturmuş, kâğıt oynuyordu.

"Ernst, sana ne oldu peki? " Graeber'i inceliyordu. Yarasını arıyordu herhalde.

"Hiç. "

Bütün gözler şimdi kendisine çevrilmişti ve hepsi de Stockmann gibi bakıyordu. Graeber, "İzinliyim, " derken sanki sağlam oluşundan utanmış gibiydi.

"Oysa senin, Afrika'da sakata çıkacak denli yaralandığını sanmıştım. "

"Burada iyileştirip bu kez de Rusya'ya postaladılar. "

"Şansın varmış. Hoş benim de öyle ya... Ötekilerini tutsak aldılar. Uçaklar bile taşıyamadı onları. O kadar çoktular ki. "

Stockmann sakat kolunun tahtasını oynattı. "Hoş, buna şans denirse tabii... "

Ortadaki adam iskambil kâğıtlarını masaya vurdu ve kaba bir tavırla:

"Oyun mu oynayacağız, yoksa çene mi çalacağız? " diye sordu.

Graeber, adamın iki bacağının da ta yukarıdan kesik olduğunu gördü. Sağ elinde de iki parmak eksikti ve kirpikleri yoktu. Göz kapaklan yepyeni, kırmızı ve parlak deriyle kaplıydı. Yanık gibi bir hali vardı.

Graeber:

"Canım, benim acelem yok, " dedi. "Siz oyununuza bakın. "

Stockmann:

"Son eli oynuyoruz zaten, " dedi.

Graeber, Mutzig'in yanma pencereye oturdu. Mutzig kulağına,

"Aldırış etme Arnold'a, " dedi. "Bugün kötü günü. "

"Şu ortadaki mi? "

"Evet, dün karısı buradaydı. Böyle ziyaretlerden sonra bir-iki gün böyle gider. "

Arnold:

"Ne dırlanıyorsun orada be? " diye çıkıştı.

"Canım eski günlerden konuşuyoruz. Yoksa o da mı yasak? "

Arnold bir şeyler homurdandı ve oyununu sürdürdü. Mutzig kaygıyla,

"Aslında çok rahattır burası, " diyordu. "Durmadan sağla, solla alay ediyoruz. Arnold duvarcıymış. Bu yüzden durumu hiç de iç açıcı değil. Üstelik anasının dediğine bakılırsa, karısı boynuz taktırıyormuş ona. "

Stockmann kâğıtları masanın üstüne savurdu. "Ne şanssızlık yahu! Yüzde yüz kazanacağımı sanıyordum, ama üç oğlanın da bir elde olduğunu nereden bilebilirdim ki? "

Arnold yine bir şeyler dırlandı ve kâğıdı karıştırmaya koyuldu. Mutzig,

"İnsan evlenmeye karar verince, bazen kolunun mu yoksa bacağının mı yitikliğini yeğleyeceğini bir türlü kestiremiyor, " diyordu. "Stockmann kol yitikliğinin daha az zararlı olduğunu ileri sürüyor. İyi, ama insan kadına tek kolla nasıl sarılabilir yatakta? Üstelik tutmak da gerekli kadını... "

"Canım bu o kadar önemli değil. Yaşıyorsun ya, bu yeter! "

"Yine de yeterli değil. Savaştan sonra görüşler çabucak değişebiliyor. O zaman bir kahraman yerine koymuyorlar insanı. Sakatın biri oluverir gidersin. "

"Aynı düşünceyi paylaşamıyorum seninle. Hem çok güzel takma uzuvlar var şimdi. "

Mutzig:

"Onu demek istemedim. Çalışmaktan söz etmiyorum ki. "

Arnold birden yüksek sesle söze karıştı:

"Savaşı kazanmalıyız işte. "

Konuşulanları dinlemişti ve Graeber’e kötü kötü bakıyordu. "Biraz da başkaları atsın tatlı canlarını tehlikeye. Biz üstümüze düşeni fazlasıyla yaptık. Eğer bütün kaçaklar cephede olsaydı, çekilmeye bile gerek kalmazdı. "

Graeber karşılık vermedi. Sakatlarla tartışılamazdı. Uzvunun tekini yitirenler her zaman haklı sayılırdı. Ciğerinden olanlarla tartışılabilirdi de tuhaftır, sakatlarla tartışılamazdı.

Arnold yine oyununa dönmüştü. Mutzig bir süre sonra:

"Ne dersin, Ernst? " diye sordu. "Münster’de bir davam var. Hâlâ mektuplaşıyoruz. Ayağımdan yaralandım sanıyor beni. Sakat kaldığımı daha bildirmedim ona. "

"Biraz bekle istersen. Hem cepheye dönmeyeceğine sevinmelisin. "

"Sevinmesine seviniyorum, ama bu durum böyle süremez

ki... "

Oyuncuları seyreden biri birden döndü ve Mutzig’e:

"Ulan, iğrendiriyorsunuz insanı be, " dedi. "Kesin sesinizi de erkekleşin biraz. "

Stockmann gülünce Arnold sordu:

"Ne gülüyorsun? "

"Bu akşam şuraya şöyle okkalı bir bomba düşer de hepimizi siler süpürürse diye düşündüm, o zaman bütün bu dertlenmemiz boşa gitmiş olacak. "

Graeber ayağa kalktı. Söze karışanın iki ayağı birden kesilmişti. Ya kara mayını ya da donma, diye düşündü. Arnold homurdandı:

"Hava savunmamız nerede? Hepsini cepheye mi çektiniz? Buralarda hemen hemen hiçbir şey kalmadı. "

"Dışarıda da yok. "

"Ne? "

Graeber hata ettiğini hemen anladı ve:

"Biz cephede yeni gizli silahları bekliyoruz, " dedi. "Olağanüstü şeylermiş onlar. "

Arnold, Graeber'e bakakaldı. "Ulan nasıl konuşma bu böyle? Sanki savaşı yitiriyormuşuz gibi! Öyle şey olmaz, anladın mı arkadaş! Ben Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gördüğünüz gibi, boktan bir arabaya oturup kibrit satıp dilenmek niyetinde değilim. Haklarımız var bizim. Führer söz verdi. " Kâğıtlarını heyecanla masanın üzerine fırlattı. Oyunu seyreden sakat, Mutzig'e döndü.

"Açsana şu radyoyu, " dedi. "Biraz müzik dinleyelim. "

Mutzig düğmeyi çevirdi. Hoparlörden bir sürü anlaşılmaz söz geliyordu. Başka istasyonu ararken Arnold öfkeyle,

"Canım ne olacak... Gene nutuk çekiyor birisi. "

"Dursun dedim sana ben. Parti nutuklarından biridir o. Herkes, her zaman bunları dinlese, durumumuz daha iyi olurdu. "

Mutzig derin bir iç geçirerek düğmeyi geriye çevirdi. Partililerden biri avaz avaz haykırıyordu. Arnold, çene kemiklerini kenetlemiş, dinliyordu. Stockmann, Graeber'e işaret ederek omuzlarını silkti. Graeber arkadaşlarının yanına gitti. "Hoşça kal Stockmann, " diye fısıldadı. "Ben gidiyorum. "

"Sanırım, yapacak daha zevkli işlerin vardır, değil mi? "

"Hiç de öyle değil, ama gitmeliyim artık. "

Dışarı çıkarken odadakilerin bakışlarının üzerinde olduğunu biliyordu. Çırılçıplakmış gibi hissediyordu kendini. Salondan ağır ağır geçti. Bu yavaş hareketlerinin sakatları daha az yaralayacağını sanmıştı. Kendisine

baktıklarını sezinliyordu. Mutzig onu, topallaya topallaya kapıya dek geçirdi. Sessiz koridorun solgun ışığında,

"Gene gel, " dedi. "Bugün şansın yokmuş, yoksa biz çok daha neşeliyizdir. "

Graeber sokağa çıktı. Alacakaranlık her yanı kaplamaya başlamıştı. O anda Elisabeth'le ilgili korkular yine tüm benliğini sardı. Bütün gün bu korkudan kaçmaya çalışmıştı. Ne var ki bu kişiliksiz ışıkta korku, her yandan üzerine saldırıyormuş gibiydi.

Pohlmann'a gitti. Yaşlı adam kapıyı hemen açtı. Başka birini bekler bir hali vardı.

"Siz misiniz Graeber? "

"Evet... işinizden alıkoymak istemem sizi. Yalnız bir şey soracaktım. "

"içeriye buyurun. Dışarıda durmasak daha iyi. Görüştüğümüzü herkesin bilmesi gerekmez. "

Lambalı odaya geçtiler. Graeber'in burnuna yeni söndürülmüş sigara kokusu geldi. Pohlmann'ın elinde sigara yoktu oysa.

"Bana ne sormak istiyorsunuz Graeber? "

Graeber çevresine bakındı. "Bundan başka odanız yok mu? "

"Niye sordunuz? " Yaşlı adamın sesi kuşku doluydu.

"Birisini belki birkaç gün saklamam gerekecek de. Buraya getirebilir miyim acaba? "

Pohlmann'ı düşünce almıştı şimdi, susuyordu. Graeber sürdürdü:

"Bir kaçak değil getirmek istediğim. Yalnız bilmek istiyorum. Belki de hiç gerekmeyecek. Birisi için kaygılanıyorum, ama belki de yalnızca bir kuruntudur benimki. "

"Peki niye bana danışıyorsunuz? "

"Başka kimseyi tanımıyorum da ondan! "

Graeber niye geldiğinin kendi de kesinlikle farkında değildi. Yalnız son çıkar yol olarak gizlenecek bir yer aramak gereğini duymuştu.

"Kim bu? "

"Evlenmek istediğim biri! Babası kampta... Onu da tutuklamalarından korkuyorum. Hiçbir suçu yok aslında ve ben belki de bunları kendim uyduruyorum. "

Pohlmann:

"Belki de gerçektir düşündüğün. Hem önlemi önceden almalı ki sonradan pişmanlık duyulmasın, " diye öğütledi.

Graeber'in içine bir sıcaklık ve hafiflik yayıldı. "Teşekkür ederim... çok teşekkür ederim. "

Pohlmann gülümsedi. Şimdi daha bir rahatlamıştı sanki. Graeber yine,

"Teşekkür ederim, " dedi. "Dilerim odaya gerek kalmaz. "

Kitapların önünde duruyorlardı. Pohlmann sakınarak,

"İstediğinizi alın, " dedi. "Kimi zaman geceyi yenmeye yardımcı olur. "

Graeber başını salladı. "Bana göre değil o. Ama bir şey öğrenmek isterdim: Bu kitaplar, bu şiirler, bunca felsefeyle SA'nın kan dökücülüğü, toplama kampları ve masumların yok edilmesi nasıl oluyor da ters düşmüyor? "

"Aslında ters düşüyor. Aynı dönemde bulunmaları bir rastlantı yalnızca. Bu kitapları yazanlar yaşasaydı çoğu toplama kampında olurdu şimdi. "

"Belki. "

Pohlmann, Graeber'e baktı, "Evlenmek istiyorsunuz demek? "

"Evet. "

Yaşlı adam kitaplardan birini çekti. "Size verecek başka kitabım yok. Bunu götürün. İçinde okunacak hiçbir şey bulamazsınız, çünkü yalnız resim var. Çok geceler okumaya artık gücüm kalmadığında, yalnız resme bakarak yaşadım. Resim ve şiir... Gazım olduğu sürece bunlarla avunabildim. Karanlıkta da Tanrı'ya yakardım. "

Graeber bu konuşmayı pek yeterli bulmamıştı, yine de, "Evet, " dedi.

"Hakkınızda çok düşündüm, Graeber. Üstelik geçenlerde söylediğinizi de... Buna pek bir karşılık bulamadım. " Pohlmann duraksadı ve alçak bir sesle sürdürdü: "Tek karşılığı var bunun. İnanç... Mutlaka inanmalıyız. Geriye ne kalıyor ki başka! "

"Neye inanmalıyız? "

"Tanrı'ya ve insanın ruhundaki iyiliğe. "

"Hiç kuşkuya düştüğünüz olmadı mı? "

"Elbette kuşkulandım. Hem de sık sık. Yoksa inanabilir miydim? "

Graeber fabrikaya gitti. Rüzgâr çıkmış ve bulut kümeleri damlar üzerinden sürtünürcesine geçmeye başlamıştı. Alacakaranlıkta alandan bir takım asker geçti. Yanlarında paketleri, cepheye gitmek üzere istasyona doğru yürüyorlardı. Ben de aralarında bulunabilirdim, diye düşündü. Yıkık evin önünde, ıhlamur ağacının kapkaranlık gölgesini gördü. O anda omuzlarını, kaslarını ve ağacı ilk gördüğü günkü aynı yaşama gücünü duydu. ‘Ne garip, ’ diye mırıldandı. ‘Pohlmann'a acıyorum. Bana hiçbir yardımı dokunamaz, oysa ne zaman onunla konuşsam kendimi yaşama daha yakın hissediyorum. ’

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

Memur, gözlüğünü çıkarıp Elisabeth’e baktı. "Kâğıtlarınız mı? Bir dakika bekleyin. " Sonra ağır aksak yerinden kalkıp gişeyi büyük salondan ayıran tahta duvarın arkasına geçti.

Graeber adamın arkasından baktı, sonra çevresini gözden geçirmeye koyuldu. Kapının önü tıklım tıklımdı. "Kapıya git, " diye fısıldadı. "Beni orada bekle. Kasketimi çıkarttığımı görürsen, hemen Pohlmann’a git. Başka hiçbir şey düşünme. Ben arkandan gelirim. "

Elisabeth durakladı.

Graeber sabırsız bir sesle, "Git diyorum sana! " diye çıkıştı. "Olur ki bu yaşlı keçi, yanında biriyle döner. Bu tehlikeyi göze alamayız. Dışarıda bekle. "

"Belki istediği, yalnızca benden bir şey öğrenmektir. "

"Göreceğiz bakalım. Kendini iyi hissetmediğini ve biraz hava almaya çıktığını söylerim. Şimdi git, Elisabeth! "

Gişenin başında durup kızın arkasından baktı. Elisabeth ona dönüp gülümsedi. Sonra kalabalığın içine karıştı. "Bayan Kruse nerede? "

Graeber irkilerek döndü, memur arkasındaydı. "Şimdi gelecek. Her şey yolunda mı? "

Memur, evet gibilerinden başını salladı. "Ne zaman evlenmek istiyorsunuz? "

"En yakın zamanda. Çok vaktim kalmadı. İznim neredeyse bitmek üzere. "

"İsterseniz hemen evlenebilirsiniz. Kâğıtlarınız hazır. Askerlerin bütün işleri daha çabuk ve kolay yürüyor. "

Graeber, adamın elindeki kâğıtlara baktı. Memur gülümse-mekteydi. Graeber, birden her yanının gevşediğini hissetti. Yüzünü bir sıcaklık basmıştı. "Hepsi tamam mı? " diye sordu ve terini silmek için kasketini çıkarttı.

Memur, "Hepsi tamam, " diye yineledi. "Bayan Kruse nerede? "

Graeber, kasketini gişenin önüne bıraktı. Elisabeth'e bakındı. Salonu dolduran kalabalığın arasında göremedi. Sonra gişenin önüne koyduğu kasketini fark etti. Bunun, kararlaştırdıkları işaret olduğunu unutmuştu. Hemen, "Bir dakika, " dedi. "Şimdi getiririm. "

Acele adımlarla kalabalığın arasından geçti, belki Elisabeth'i sokakta yakalayabilirdi. Kapıya vardığında, kızın bir sütunun arkasında sakin sakin beklemekte olduğunu gördü. "Çok şükür ki gitmemişsin, " dedi. "Her şey yolunda, Elisabeth! Her şey yolunda! "

Geri döndüler. Memur, Elisabeth'e kâğıtlarını verdi. "Siz, Sağlık Danışmanı Kruse'nin kızı mısınız? " diye sordu.

"Evet. "

Graeber, soluğunu tutmuştu. Memur, "Kendisini tanırım, "

dedi.

Elisabeth, adamın yüzüne baktı. Bir süre sonra, "Hakkında bir bilginiz var mı? " diye sordu.

"Sizinkinden fazla değil. Babanızdan hiç haber almadınız

mı? "

"Hayır. "

Memur gözlüğünü çıkarttı. Gözleri, çok açık maviydi. "İyi olmasını umalım. " Elisabeth'in elini sıktı. "Mutluluklar dilerim. Sizin işinizi ben yaptım. Bugün evlenebilirsiniz. İstiyorsanız, hemen evlenmeniz için gerekeni yaparım. "

Graeber, "Şimdi evlenmek istiyoruz, " dedi.

Elisabeth, "Bugün öğleyin, saat ikide olur mu? " diye sordu.

"Size sıra vermelerini sağlayacağım. Yalnız ortaokulun jimnastik salonuna gitmek zorundasınız. Evlendirme memurluğu, şimdi oraya taşındı. "

"Çok teşekkür ederiz. "

Kapının dışında durdular. Graeber, "Neden hemen evlenmiyoruz? " diye sordu. "Bu işi hemen yaparsak, hiçbir şey birleşmemize engel olamaz! "

Elisabeth gülümsedi. "Hazırlanmak için biraz zamanım olmalı, Ernst. Anlamıyor musun? "

"Biraz anlıyorum. "

"O da yeter. Saat ikiye çeyrek kala gelip beni al. "

Graeber bir an durakladı. Sonra, "Her şey ne kadar kolay olup bitti! " dedi. "Oysa ben nelerle karşılaşmayı beklemedim ki? Şimdi neden bu kadar korktuğumu anlayamıyorum. Halim pek komikti sanırım, değil mi? "

"Hayır. "

"Bence öyleydi. "

Elisabeth başını salladı. "Babam da kendisini uyaranları gülünç bulmuştu. Biz şanslı çıktık, hepsi bu, Ernst! "

Graeber, birkaç sokak ötede bir terzi atölyesi buldu. Kanguruya benzeyen bir adam, atölyede oturmuş, bir üniformayla uğraşıyordu.

Graeber, "Acaba size bir pantolon temizletmem mümkün mü? " diye sordu.

Adam başını kaldırdı. "Burası bir terzi atölyesi. Temizleyici değil. "

"Görüyorum, ama ütületmek de istiyordum. "

"Üstünüzdekileri mi? "

"Evet. "

Terzi bir şeyler homurdanarak ayağa kalktı. Pantolonunun üstündeki lekelere baktı. "Onlar kan değil, zeytinyağı lekesidir, " dedi Graeber. "Biraz benzinle çıkarabilirsiniz. "

"Bu kadar iyi biliyorsanız, bu işi kendiniz yapsanıza! Benzin bu gibi lekelerde hiç işe yaramaz. "

"Olabilir. Bunu siz, benden daha iyi bilirsiniz sanırım. Elbisem temizleninceye dek giyebileceğim bir şey var mı? "

Terzi, bir perdenin arkasına geçti. Sonra elinde kareli bir pantolonla, beyaz bir ceket olduğu halde geri döndü. Graeber, adamın getirdiklerini aldı. "Ne kadar sürer? " diye sordu. "Üniformayı bir düğünde giyeceğim. "

"Bir saat sonra hazır olur. "

Graeber üstünü değişti. "Bir saat sonra buradayım. "

Kanguru suratlı adam, kuşkulu gözlerle ona baktı. Herhalde Graeber'in atölyede bekleyeceğini düşünmüştü. Graeber, "Üniformam, iyi bir rehin sayılır. Merak etmeyin, kaçacak değilim. "

Terzi, Graeber'in şaşkın bakışları karşısında dişlerini göstererek gülmeye başlamıştı. "Üniformanız, devletin malı oğlum, ama siz işinize bakın. Ayrıca saçlarınızı da kestirin. Evlenmek istiyorsanız, bunu yapmak zorundasınız. "

"Doğru söylediniz. "

Graeber oradan çıkıp bir berbere girdi. Dükkâna iri kemikli bir kadın bakıyordu. "Kocam cephede, " dedi. "Savaş bitene dek yerine ben bakacağım. Buyurun, oturun. Sakal tıraşı mı olacaksınız? "

"Saçımı kestireceğim. Bunu da yapabilir misiniz? "

"Hem de nasıl! Başınızı yıkatmak da ister misiniz? İyi sabunumuz henüz tükenmedi. "

"Evet. Başımı da yıkayın. "

Kadın, oldukça güçlü kuvvetliydi. Graeber'in saçlarını kesti, sonra başını iyice sabunlayıp yıkadı, daha sonra da sert bir havluyla kuruladı. "Briyantin ister misiniz? " diye sordu. "Elimizde Fransız malı briyantin var. "

Graeber, yarı uyuklarken kendine geldi ve irkildi. Şakaklarındaki saçlar o denli kısa kesilmişti ki, sanki kulakları büyümüş gibi görünüyordu. Kadın emredercesine sorusunu yineledi: "Gerçek Fransız briyantini. "

"Kokusu nasıl? " Graeber, Alfons'un banyosundaki o şampuanın kokusunu hatırlamıştı.

"Briyantin kokusu. Başka nasıl olabilir ki? Özbeöz Fransız briyantini. "

Graeber, briyantin kabını alıp kokladı. Ekşimiş yağ kokuyordu. Biraz da insanın genzini yakıyordu. Böyle olmasını da olağan karşılamak gerekiyordu; art arda zaferlerin zamanı çoktan geçmiş, mal gelmez olmuştu artık. Saçına baktı; uzun olduğu yerlerde tutam tutam havaya dikilmişti. "Peki, briyantin sürün, " dedi. "Ama çok az olsun. "

Berberin parasını verip terziye döndü. Kanguruya benzeyen adam, "Çok erken geldiniz, " diye homurdandı.

Graeber bir şey demedi. Bir köşeye oturup terzinin ütü yapışını seyre koyuldu. Sıcak hava, uykusunu getirmişti. Savaş, sanki birdenbire çok uzaklara kaymıştı. Sinekler tembel kanat vuruşlarıyla dolaşıyordu, ıslak beze değen kızgın ütünün çıkardığı ses duyuluyordu. Küçük oda, alışılmadık, varlığı çoktan unutulmuş bir güvenlik atmosferi ile dolmuştu.

"Ancak bu kadar yapabildim. "

Terzi, Graeber'e pantolonu uzatmaktaydı. Graeber pantolonu gözden geçirince, lekenin aşağı yukarı kaybolmuş olduğunu gördü. "Çok güzel

olmuş, " dedi. Pantolon benzin kokuyordu, ama bunun için söylenmedi. Çabucak üstünü değiştirdi.

Terzi, "Saçlarınızı kim kesti? " diye sordu.

"Kocası cephede olan bir kadın. "

"Sanki kendiniz kesmişsiniz gibi. Biraz kımıldamadan durun. "

Terzi, makasıyla birkaç tutam saçı kesti. "Şimdi oldu. "

"Borcum nedir? "

Terzi elini salladı. "Ya bin mark verin ya da bir şey istemem. Size düğün armağanım olsun. "

"Teşekkür ederim. Bildiğiniz bir çiçekçi var mı yakınlarda? "

"Spichernstrasse’de bir tane var. "

Çiçekçi açıktı. İki kadın müşteri, satıcı kadınla bir çelengin pazarlığını yapıyordu. Satıcı,

"Üstünde gerçek çam kozalakları var, " dedi. "Böyle çelenkler, hep biraz daha pahalı olur. "

Kadınlardan biri, satıcıya öfkeyle baktı. Yumuşak ve buruşuk yanakları titriyordu. "Bu insanı sömürmekten başka bir şey değil, " dedi. "Gel Minna! Başka yerde elbet daha ucuz çelenkler buluruz. "

Satıcı kadın küstahça, "Canınız isterse, " diye karşılık verdi. "Ben mallarımı nasıl olsa satarım. "

"Bu fiyatlarla mı? "

"Evet bu fiyatlarla! Her akşam dükkândakilerin tümünün satılması yüzünden, elimde stok bulundurmakta güçlük çektiğimi biliyor muydunuz hanımefendi? "

"O halde siz, savaştan yararlanan bir vurguncudan başka bir şey değilsiniz! "

İki kadın, öfkeyle dükkândan çıktılar. Satıcı kadın, sanki arkalarından bir şey söylemeye hazırlanıyormuş gibi derin bir soluk aldı, sonra Graeber’e döndü. Yüzünde birdenbire iki kırmızı leke belirmişti. "Buyurun? Çelenk mi, yoksa tabut süsü olarak kullanılacak çiçek mi istiyorsunuz? Gördüğünüz gibi, fazla çiçeğimiz yok, ama çam üzerine çok güzel çeşitlerimiz var. "

"İstediğim, bir cenaze için değil. "

"Ya ne istiyordunuz? " satıcı kadın şaşırmıştı.

"Çiçek. "

"Çiçek mi? Zambaklarım var... "

"Zambak istemem. Bir düğün için alıyorum. "

"Düğün için zambak, en uygun çiçektir, bayım! Temizliğin ve genç kızlığın simgesidir. "

"Haklısınız, ama gülleriniz yok mu? "

"Gül mü? Bu mevsimde mi? Hem nereden bulabilirim ki? Fidanlıklarda artık sebze yetiştiriliyor. Çiçek bulmak çok güçleşti. "

Graeber, tezgâhın çevresini dolandı ve sonunda, gamalı haç biçiminde bir çelengin ardında bir demet nergis buldu. "Bana şunları verin. "

Satıcı kadın çiçekleri alıp sularını akıttı. "Yalnız bunları ne yazık ki ancak gazete kâğıdına sarıp size verebileceğim, çünkü beyaz kâğıdım kalmadı. "

"Zararı yok. "

Graeber nergislerin parasını ödeyip çıktı. Elinde çiçeklerle kendini bir anda huzursuz hissetmeye başlamıştı. Herkesin bakışlarının kendi üstünde olduğunu sanıyordu. Buketi önce, çiçekler aşağıya çevrik biçimde elinde

tuttu. Sonra koltuğunun altına sıkıştırdı. Bu arada da çiçeklerin sarılı olduğu gazetedeki yazılara baktı. Sarı çiçeklerin hemen yanında, ağzını iyice açmış bir adamın resmi vardı. Bu fotoğraf, halk mahkemesi başkanınındı. Graeber, resmin altındaki yazıyı okudu. Almanya'nın savaşı kazanacağına olan inançlarını yitiren dört kişi, ölüm cezasına çarptırılmıştı. Ceza, kafaları baltayla kesilerek yerine getirilmişti. Giyotin, hükümlüler için gerektiğinden fazla acımalı bir ölüm biçimi olduğu gerekçesiyle, çok zaman önce bir yana atılmıştı. Graeber, gazeteyi buruşturup fırlattı.

Memurun söylediği gibi nikâh idaresi, ortaokulun jimnastik salonuna taşınmıştı. Evlendirme memuru, alt uçları duvara çakılarak tutturulmuş bir dizi tırmanma halatının önünde oturmaktaydı. Halatların arasında, Hitler'in üniformalı bir resmi asılıydı. Onun altında da bir gamalı haç ile Almanya'nın simgesi kartal göze çarpmaktaydı. Graeber'le Elisabeth, biraz beklemek zorunda kaldılar. Önce yaşlıca bir askerin nikâhı kıyılıyordu. Adamın yanındaki kadının göğsünde, yelkenli biçiminde altın bir broş vardı. Asker heyecanlıydı, kadın ise rahat görünüyordu. Sanki suç ortağıymışlar gibi Elisabeth'e gülümsedi.

Evlendirme memuru, "Nikâh tanıklarınız nerede? " diye sordu.

Asker kekeledi. Tanık getirmemişti. Sonunda, "Savaş sırasında kıyılan nikâhlarda tanık istenmediğini sanmıştım, " diyebildi.

"Öyle şey olur mu? Biz, düzenli çalışan bir kurumuz. "

Asker, Graeber'e döndü. "Bize yardım eder misin, arkadaş? Hanımla birlikte defteri imzalar mısınız? "

"Tabii, ama siz de bizim için imzalarsanız. Ben de tanığa gerek olmadığını sanmıştım. "

"Böyle zamanda tanık isteyecekleri, kimin aklına gelirdi ki? "

Evlendirme memuru, sert bir sesle, "Bir yurttaş olarak görevlerini bilen herkesin! " diye karşılık verdi. Görünüşe bakılırsa tanık getirilmemesini, kendisine karşı bir sövgü saymaktaydı. "Yanınıza tüfeğinizi almadan savaşa gider misiniz? "

Asker, bakışlarını ona dikti. "O bambaşka bir durum. Nikâh tanığı ile tüfek arasında fark olsa gerek sanırım! "

"Ben aynı şey olduklarını ileri sürmüş değilim. Yalnızca bir benzetme yaptım. Evet, ne olacak şimdi? Tanıklarınız var mı? "

"Bu arkadaşla yanındaki hanım. "

Evlendirme memuru, ters ters Graeber'e baktı. Sorunun bu kadar çabuk çözümlenmesinden hoşlanmamıştı.

Umutla Graeber'e, "Kimlikleriniz yanınızda mı? " diye sordu.

"Yanımızda. Zaten biz de evlenmeye geldik. "

Memur, bir şeyler homurdanarak kâğıtları aldı. Elisabeth ile Graeber'in adlarını kütüğe geçirdi. "Şurayı imzalayın. "

Dördü de imzaladılar. Memur, buz gibi bir sesle askere ve karısına, "Sîzleri Führer adına kutlarım, " dedi. Sonra Graeber'e döndü. "Sizin tanıklarınız nerede? "

"Burada. " Graeber, yeni evlenen çifti gösterdi.

Memur, olmaz gibilerden başını salladı. "Onlardan yalnız birini kabul edebilirim. "

"Neden? Bizim ikimizi de kabul ettiniz az önce? "

"Siz evli değilsiniz. Oysa bu çift, şimdi karı koca oldu. Tanık olarak birbirlerinden bağımsız iki kişi getirmeniz gerekir. Bu bakımdan evli bir kadının tanıklığını kabul edemem. "

Graeber, memurun gerçekten haklı mı olduğunu, yoksa güçlük çıkartmak için mi böyle davrandığını anlayamamıştı. "Burada bu işi görecek başka biri, sözgelimi bir memur falan yok mu? " diye sordu.

Evlendirme memuru, sesinde belli belirsiz bir zafer tavrıyla, "Tanık bulmak benim görevim değil, " dedi. "Tanıklarınız olmazsa, evlenemezsiniz, " dedi.

Graeber, çevresine bakındı. Yanlarına yaklaşıp konuşulanları dinlemiş yaşlıca bir adam, "Ne istiyorsunuz? " diye sordu. "Bir tanık gerekiyorsa ben olurum. "

Memur, buz gibi bakışlarını bu yeni gelenin üstünde dolaştırdı. "Kimliğiniz yanınızda mı? "

"Tabii. " Adam, umursamaz gibi cebinden bir pasaport çıkartıp masanın üstüne fırlattı. Evlendirme memuru pasaporta baktı, sonra ayağa fırlayıp, "Heil Hitler, Sayın Obersturmbannführer! " diye bağırdı.

Adam aynı umursamazlıkla, "Heil Hitler, " diye karşılık verdi. "Bu oyunu da daha fazla uzatmayın, anlaşıldı mı? Askerlere nasıl böyle davranabiliyorsunuz? "

"Baş üstüne, Bay Obersturmbannführer! Şimdi şurayı imzalamak lütfunda bulunur musunuz? "

Graeber, ikinci nikâh tanıklarının, SS-Obersturmbann-führer Hildebrandt olduğunu gördü. Birinci tanıkları ise İstihkâma Klotz’du. Hildebrandt Elisabeth’le Graeber’in, sonra da Klotz ile karısının ellerini sıktı. Evlendirme memuru, adam asmak için kullanılan urganlara benzeyen tırmanma halatlarının arkasından, Hitler’in ‘Kavgam’ adlı kitabının iki nüshasını çıkardı. Asık suratla, "Kentin yeni evlilere armağanı, " dedi. Sonra uzaklaşmakta olan Hildebrandt’ın arkasından baktı. "Sivil giyinmiş! İnsan nasıl bilebilir ki? "

Yeni evliler kapıya doğru yürüdüler. Graeber, istihkâmcıya, "Ne zaman dönmek zorundasın? " diye sordu.

"Yarın. " Klotz göz kırptı. "Bu işi zaten uzun zamandır yapmak niyetindeydik. Neden durup dururken hakkımız olan parayı devlete armağan edelim? Ben kuyruğu titretecek olursam, hiç olmazsa Marie’nin geleceği sağlama alınmış olur. Öyle değil mi? "

"Haklısın. "

Klotz, sırt çantasını açtı. "Bana çok yardımın dokundu, arkadaş. Yanımda çok iyi cins sucuğum var. Afiyetle yiyin. Geri çevirmeye kalkışma, çiftçi olduğum için bende bol bol var. Aslında bunu, evlendirme memuru olacak o hayvana vermek için getirmiştim, düşünebiliyor musun? "

"Bu, asla olamazdı. " Graeber, sucuğu aldı. "Sen de şu kitabı al. Ne yazık ki yanımda sana düğün hediyesi olarak verebileceğim başka bir şey yok. "

"Fakat dostum, bende bir tane var ya! "

"Zararı yok. İki tane olur. Birini karına verebilirsin. "

Klotz, elindeki ‘Kavgam’a baktı. Sonra, "Güzel bir cilt, " dedi. "Gerçekten kendin saklamak istemiyor musun? "

"Gereksiz. Evde deri kaplı ve gümüş işlemeli bir tane var. "

"O zaman başka tabii. Mutluluklar dilerim. "

"Sana da. "

Graeber, Elisabeth’in arkasından yetişti. "Nikâh tanığı olmaya kalkmasın diye, evleneceğimi Alfons Binding’e söylememiştim, " dedi. "Adlarımızın yanında partili ilçe başkanlarından birinin imzası bulunsun istemiyordum, oysa onun yerine bula bula bir SS subayı bulduk. İnsan bir şeyin üstüne fazla düşme-yegörsün! "

Elisabeth güldü. "Ama buna karşılık da Nazilerin İncilini, bir sucuğa değiştin. İkisi birbirini denkleştirir. "

Pazarın içinden geçtiler. Yalnızca Bismarck’ın ayaklarını taşıyan anıt, düzeltilmişti. Marien Kilisesi’nin üzerinde güvercinler uçuşmaktaydı. Graeber, Elisabeth’e baktı. Çok mutlu olmalıyım şu anda, diye aklından geçirdi, ama beklediği duyguya kavuşamamıştı nedense!

Kentin önündeki ormanın içinde, bir açıklıkta yatıyorlardı. Ağaç gövdeleri arasında menekşe renginde sis bulutları dalgalanmaktaydı. Orada burada menekşelerle çuha çiçekleri açmıştı. Hafif bir esinti başlamıştı. Elisabeth birden doğrulup oturdu. "Oradaki nedir? Sihirli bir ormana benziyor! Yoksa

düş mü görüyorum? Ağaçlar, sanki gümüşle kaplı. Sen de görüyor musun? "

Graeber, evet anlamında başını salladı. "Tıpkı gelin telini andırıyor. "

"Peki nedir bunlar? "

"Yaldızlı kâğıt, ya da daracık şeritler halinde kesilmiş ince aliminyum. Çikolatanın sarıldığı kâğıtlara benzer bir şey. "

"Evet. Bütün orman, bunlarla kaplı. Kim getirmiş bunları buraya? "

"Uçaklardan demetler halinde atılıyor. Radyo bağlantılarını bozuyor. Yanılmıyorsam böyle yapınca uçakların yerini saptamak güçleşiyor. Buna benzer bir şey işte. Şeritler, havadan ağır ağır yere süzülürken, radyo bağlantılarını bozuyormuş. "

Elisabeth, "Yazık, " dedi. "Oysa Noel ağaçları ile dolu bir ormanı andırıyor. Meğer yine savaşla ilgiliymiş; ben, sonunda savaştan uzak bir yer bulmayı başardığımızı sanmıştım. "

Elisabeth’in sözünü ettiği yöne baktılar. Açıklıktaki ağaçların üstü, dallardan aşağı parıltılar saçarak sarkan ve esintide dönen şeritlerle doluydu. Bulut kümelerine varan güneş, onlara renkli masalları çağrıştıran bir görünüm veriyordu. Ölüm saçan madeni kuşlarla birlikte ve bombaların tiz uğultusu arasında aşağı atılmış nesneler, şimdi gümüşe, parıltıya ve çocukluk çağının masallarının anılarına dönüşmüştü.

Elisabeth, Graeber’e yaslandı. "Onları, benzedikleri şey olarak alalım, gerçek anlamlarını düşünmeyelim. "

"Olur. " Graeber, paltosunun cebinden Pohlmann’ın kitabını çıkardı. "Balayı gezisine çıkamayacağız, Elisabeth. Pohlmann bana şunu verdi. İsviçre hakkında resimli bir kitap. Savaştan sonra günün birinde oraya gider ve yitirdiklerimizi yerine koymaya çalışırız. "

"İsviçre. Hani şu geceleri hâlâ ışık yanan ülke mi? "

Graeber, kitabı açtı. "Artık orada da ışıklar yanmıyor. Kışlada duydum. Işıklarını söndürmeleri için bir nota vermişiz. İsviçre de buna boyun eğmek zorunda kalmış. "

"Neden yapmışız bunu? "

"Yalnızca biz üzerinde uçtuğumuz sürece, İsviçre'de ışıkların yanmasına bir itirazımız yoktu, ama şimdi diğer ülkelerin bomba yüklü uçakları da aynı yerden geçip Almanya'ya geliyor. Kentlerin aydınlatıldığı yerde, pilotların yollarını bulmaları çok kolaydır. Onun için nota vermişiz. "

"Demek orası da artık karardı. "

"Öyle, ama İsviçre açısından hiç olmazsa emin olabileceğimiz bir nokta var. Savaştan sonra oraya gittiğimizde, bu kitapta resmi bulunan yerleri karşımızda olduğu gibi göreceğiz. Buna karşılık elimizde İtalya, Fransa ya da İngiltere'ye ait bir resimli kitap bulunsaydı, bundan emin olamazdık. "

"Almanya için de durum aynı. "

"Evet. Almanya'yı da eskisi gibi bulabilmemiz, artık güç. "

Sayfalan çevirdiler. Elisabeth, "Hep dağlar! " dedi. "İsviçre'de dağdan başka bir şey yok mu? Güneşli yerler ya da güneyde kalan bölgeler falan? "

"Var! Bak, burası İtalyan İsviçresi. "

"Locarno. Orada toplanan bir barış konferansında, bir daha ne pahasına olursa olsun savaşa başvurulmamasına karar verilmemiş miydi? "

"Sanırım öyle olmuştu. "

"Ama bu kararın ömrü pek kısa sürdü, değil mi? "

"Evet. Bak, burası Locarno. Palmiye ağaçları, eski kiliseler. Burası da Lago Maggiore. Şurada da adalar, açelyalar, mimozalar, güneşin sessizliği ve huzur dolu bir köşecik. "

"Öyle. Adı nedir? "

"Porto Ronco. "

Elisabeth, "İyi, " diyerek yine uzandı. "Aklımızda tutalım. Günün birinde gideriz. Şimdi canım geziye çıkmak istemiyor. "

Graeber kitabı kapattı. Ağaçlardaki yanar-döner parıltıya baktı, sonra Elisabeth’i omuzlarından tuttu. Onu ta içinde duyuyor ve bu duygu ile birlikte orman, otları ve çalıları, tüm zeminiyle çok daha başka bir görünüme bürünüyordu. Dar ve in-

cecik yapraklarıyla kırmızımsı bir çiçek, ufkun tamamını doldurana ve Graeber’in gözleri kapanana dek büyüdü, büyüdü. Rüzgâr dinmişti. Karanlık hızla çökmekteydi. Uzaklardan hafif bir gümbürtü geliyordu. Top ateşi, diye aklından geçirdi yarı uykuluyken Graeber, ama nereden gelebilir? Ben neredeyim? Cephe nerede? Ve sonra, Elisabeth’i yanında duymanın verdiği sonsuz rahatlıkla, ‘Topçu mevzileri nerede ki burada? ’ diye sordu kendi kendine. ‘Herhalde talim atışı yapıyorlar. ’

Elisabeth kımıldandı. "Neredeler? Bombardımana başladılar mı, yoksa yalnızca geçip gidiyorlar mı? "

"Bu duyduğun, uçak sesi değil. "

Gümbürtü yine geldi. Graeber doğrulup kulak kabarttı. "Bu ne bomba patlaması, ne top ateşi ve ne de uçak sesi, Elisabeth. Sağanak başlayacak. "

"Sağanak mı? Henüz mevsim erken değil mi bunun için? "

"Sağanağın kuralları yoktur. "

Şimdi ilk şimşekleri görüyorlardı. İnsan eliyle yaratılan fırtınalarla karşılaştırıldığında, bunların ışığı pek soluk ve düzmece kalıyordu. Bir uçak filosunun gürültüsü ve hele bombardımanın yanında ise gökgürültüsünün sözü bile olamazdı.

Sağanak başladı. Açıklıktan çam ağaçlarının altına koştular. Gölgeler de sanki onlarla birlikte koşar gibiydi. Sonra ağaç tepelerine inen yağmurun, uzaktaki bir kitlenin alkışlarını andıran sesi duyuldu ve Graeber,

Elisabeth’in saçlarının yağmurla birlikte ağaçların dallarından sıyrılan gümüş rengi şeritlerle dolduğunu gördü. Şeritler, şimşekleri yakalamak için atılmış bir ağı andırıyordu.

Ormandan çıktıklarında, üstü kapalı bir tramvay durağına rastladılar. Durağa daha önceden kaçışanlar dolmuştu. Kalabalığın arasında bulunan birkaç SS, Elisabeth’i görünce bakışlarını ona dikti.

Yağmur, yarım saat sonra dindi. Graeber, "Şu anda nerede olduğumuzu bilemiyorum, " dedi. "Ne yana gideceğiz? "

"Sağa. "

Caddeyi geçip, iki yanı ağaçlıklı loş bir yola saptılar. Önlerinde bir sürü insan, yarı karanlıkta boru döşemekteydi. Sırtlarında çizgili tulumlar vardı. Elisabeth birdenbire irkildi, caddeden ayrılıp çalışanların bulunduğu yöne yürüdü. Adamların yanlarından ağır adımlarla ve sürünürcesine geçip, sanki birini arıyormuş gibi tek tek yüzlerine baktı. Graeber, adamların tulumlarının üstünde numaralar bulunduğunu gördü. Bunlar, toplama kampındaki tutuklular olmalıydılar. Başlarını kaldırmaksızın, hiç konuşmadan ve çabuk çabuk çalışıyorlardı. Başları ölü kafalarına benziyordu. Tulumları ise ince gövdelerinden sarkıyordu. İçlerinden ikisi, kapısı kalaslarla kapatılmış bir gazozcu barakasının önünde yığılıp kalmıştı.

Bir SS, "Hey, oraya gitmek yasak! " diye bağırdı.

Elisabeth, duymamış gibi yaptı. Yalnızca adımlarını daha sıklaştırarak, tutukluların ölgün yüzlerine bakmayı sürdürdü.

"Geri dönün! Bayan, size söylüyorum! Hemen geri dönün! Hay Allah kahretsin, sağır mısınız? "

SS, küfürler savurarak yaklaştı. Graeber, "Ne oldu? " diye sordu.

"Ne mi oldu? Kulaklarınız sağır mı? Bir de ne oldu diye soruyorsunuz! "

Graeber, ikinci bir SS’in yaklaştığını gördü. Bunun rütbesi daha yüksekti. Elisabeth’i çağırmaya cesaret edemiyordu, geri dönmeyeceğini biliyordu.

SS’e, "Bir şey arıyoruz, " dedi.

"Ne arıyorsunuz? Çıkarın baklayı dilinizin altından! "

"Burada bir iğne yitirdik. Pırlantalarla süslü altın bir yelkenliydi. Dün geç vakit buradan geçerken düşürmüş olmalıyız. Acaba bir bilginiz var mı? "

"Ne dediniz? "

Graeber yalanını yineledi. Bu arada Elisabeth’in sıranın yarısından fazlasını geçmiş olduğunu gördü. Yüksek rütbeli SS. "Burada hiçbir şey bulunmadı, " diye karşılık verdi.

Diğer SS, "Bize yalan söylüyor, " dedi. "Kâğıtlarınız var

mı? "

Graeber bir süre hiçbir şey söylemeksizin bakışlarını onun yüzüne dikti. Elinden gelse, onu hemen bir yumrukta yere yıkardı. "Kâğıtlarım, hem de çok iyi kâğıtlarım var, " dedi sonra. "Ayrıca Obersturmbannführer Hildebrandt da yakın arkadaşımdır, belki sizi ilgilendirir diye düşündüm. " SS, alaylı alaylı güldü. "Ya Führer? Herhalde o da arkadaşınızdır! "

"Hayır. O arkadaşım değil. " Elisabeth, sıranın sonuna varmak üzereydi. Graeber, ağır ağır cebinden evlilik cüzdanını çıkardı. "Benimle şu lambanın altına gelin. Nikâh tanığımın imzasını okuyabiliyor musunuz? Ayrıca gördüğünüz gibi bugünkü tarihi taşıyor. Başka sormak istediğiniz bir şey var mı? "

SS, bakışlarını sayfaya dikmişti. Öbürü, onun omzu üzerinden eğilmiş bakıyordu. "Bu, Hildebrandt’ın imzası, " diye onayladı. "Onun imzasını tanırım, ama yine de burada dolaşamazsınız. Yasaktır. Bizim elimizden bir şey gelmez, iğnenize de çok üzüldüm. "

Elisabeth sırayı tamamlamıştı. Graeber, "Ben de üzgünüm, " diye karşılık verdi. "Ama yasaksa, tabii ki aramamızı keseceğiz. Emir, emirdir. "

Graeber, Elisabeth’e yetişmek için ileri doğru yürüdü, ama yüksek rütbeli SS, yanından ayrılmamıştı. "Belki iğneyi buluruz. O zaman nereye

gönderelim? "

"Hildebrandt’a. En kolay yolu bu. "

Adam, saygılı saygılı, "Peki, " dedikten sonra Elisabeth’e döndü. "Bir şey bulabildiniz mi? "

Elisabeth, sanki uykudan yeni uyanmış gibi ona baktı. Graeber hemen, "Kendisine burada yitirdiğimiz iğneden söz ettim, " dedi. "Bulurlarsa, Hildebrandt’a yollayacaklar. "

Elisabeth, şaşkınlık içinde, "Teşekkür ederim, " diye karşılık verdi.

Yüksek rütbeli SS, Elisabeth’in yüzüne bakarak başını salladı. "Bizi güvenebilirsiniz. SS’ler, kavalyeliğin ne olduğunu bilirler. "

Elisabeth, bir an tutuklulara baktı, SS, bu bakışı fark etmişti. Centilmence, "iğneyi bu domuzlardan biri bulup almış olsa bile, yine elimize geçiririz, " dedi. "Onları imanları gevreyinceye dek sorguya çekeriz. "

Elisabeth irkildi. "Burada yitirdiğimden emin değilim. Yukarıda ormanda düşürmüş olabilirim. Hatta bu daha kuvvetli bir olasılık. "

Yüksek rütbeli SS, sırıttı. Elisabeth kızararak, "Ormanda yitirdim sanıyorum, " diye yineledi.

Adamın sırıtması, daha da artmıştı. "Oraya karışmaya yetkimiz yok tabii, " dedi.

Graeber, zayıflıktan kafası ufacık kalmış ve yere eğilmiş, Çalışmakta olan bir tutuklunun tam yanında duruyordu. Cebinden bir paket sigara çıkarıp, tutuklunun yanına düşürdükten sonra, yüksek rütbeli SS’e döndü. "Çok teşekkür ederiz. Yarın da ormandaki araştırmalarımızı sürdürürüz. Orada yitirmiş olmalıyız. "

"Rica ederim, teşekküre değer bir şey yapmadık. Heil Hitler! Ve ikinize de sonsuz mutluluklar dilerim. "

"Teşekkür ederiz. "

Tutukluların hepsi de gözden yitene dek hiç şey konuşmadan yan yana yürüdüler. Açılmış olan gökyüzünden, flamingo sürüsünü andıran bir dizi sedef rengi ve pembe bulut geçmekteydi.

Elisabeth, "Oraya gitmemeliydim, " dedi. "Yanlış bir davranışta bulunduğumu biliyorum. "

"Zararı yok. İnsanın yaradılışı böyle. Bir tehlikeden daha henüz yeni kurtulmuşken, öbürünü göze almaktan çekinmiyor. "

Elisabeth başını sallayarak onu onayladı. "İğne ve Hildebrandt masalıyla yakamızı sıyırdık. İyi yalan kıvırıyorsun. "

Graeber, "Son on yılda en iyi öğrendiğimiz şey, bu oldu, " dedi. "Yürü artık eve gidelim. Şimdi senin evine yerleşme hakkım, belgelenmiş durumda. Kışladaki yerimi yitirdiğim gibi, bugün öğleden sonra Alfons'un yanından da ayrıldım. Artık eve gitmek, sen yarın ailenin ekmek parasını sağlamak için sabahın köründe işinin başına koşarken, ben yatakta kalıp keyif çatmak istiyorum. "

"Yarın fabrikaya gitmek zorunda değilim. İki gün izin aldım. "

"Ve bunu bana şimdi söylüyorsun! "

"Aslında yarın sabah söylemek istiyordum. "

Graeber başını salladı. "Sakın sürpriz yapmaya kalkma, çünkü buna vaktimiz yok. Sevinmek, mutlu olmak için elimizdeki her dakikadan yararlanmalıyız. Bunu yapmaya da hemen başlayacağız. Kahvaltı için yeteri kadar yiyeceğimiz var mı, yoksa Alfons'a uğrayayım mı? "

"Gerek yok. "

"İyi. O halde yarın sabah şöyle gürültülü bir kahvaltı ederiz. İstersen Hohenfriedberger Marşı'nı da sonuna dek açarız.

Ondan sonra Bayan Lieser, ahlaksızlık yaptığımız kanısıyla tepinmeye başladığında, evlilik cüzdanımızı gözünün içine sokuveririz. Nikâh tanığımızın adını görünce, yüzü kimbilir ne hale girecektir! "

Elisabeth gülümsedi. "Belki de o kadar gürültü çıkarmaz. Önceki gün, senin bıraktığın yarım kilo şekeri bana verirken, hiç yeri yokken senin çok dürüst bir insan olduğunu söyledi. Bu ani değişikliğin neden ileri geldiğini ancak Tanrı bilebilir. Sen kestirebiliyor musun? "

"Hayır, rüşvetten dolayı olabilir, çünkü şu son on yıl boyunca çok iyi öğrendiklerimden İkincisi de, rüşvetlerle iş döndürmek. "

YiRMİNCİ BÖLÜM

Bombardıman, öğleyin başladı. Kapalı, ılık, nem ve bahar kokularıyla dolu bir gündü. Bulutlar, çok alçaktaydı.

Öğle tatili olduğu için, trafiğin en canlı olduğu saatti. Graeber, bir sivil savunma görevlisi tarafından en yakındaki sığınağa gönderilmişti. Önce işin yalnız bir uyarıyla geçiştirileceğini sanmıştı, ama ilk patlamalar duyulmaya başlayınca, kalabalığı yararak çıkışın yanına gelene dek ilerledi. Yeni gelenleri almak için kapının yine açıldığı anda da kendini dışarı attı.

Dışarıdaki sivil savunma görevlisi, "Geri dönün! " diye bağırdı. "Sivil savunma görevlilerinden başkasının sokağa çıkması yasak! "

"Ben de sivil savunma görevlisiyim! "

Graeber, fabrikaya doğru koşuyordu. Elisabeth'e yetişip yetişemeyeceğini bilmiyordu, ama fabrikalar saldırıların ana hedefi olduğundan hiç olmazsa Elisabeth'i dışarı çıkarmayı deneyecekti.

Bir köşeyi döndü. Yolun sonunda, tam önünde bir yapı, yavaş yavaş yerden kalktı. Havada parçalara ayrılarak ve çevredeki cehennemi gürültünün içinde ayrıca bir ses çıkartmaksızın, yine ağır ağır sokağa döküldü. Graeber kollarını kulaklarına bastırmış, sokağın yanında su oluğunda yatmaktaydı. Bir ikinci patlamanın yarattığı hava basıncı, onu dev bir el gibi yakalayıp birkaç metre geriye savurdu. Taşlar, yağmur gibi üzerine dökülmekteydi. Çevrenin gürültüsü içinde bunların sesi de yitip gidiyordu. Graeber kalktı, sendeledi, başını şiddetle salladı, kulaklarını temizledi ve kendine gelebilmek için alnına vurdu. Önündeki cadde bir anda alevler içinde kalmıştı. Artık geçmesi olanaksızlaştığından, geri döndü.

Gözleri korkudan yuvalarından fırlamış insanlar, ağızları açık olduğu halde ona doğru koşuyorlardı. Bağırıyorlardı, ama Graeber onları duyamıyordu. Yerlerinden olmuş sağır ve dilsizler gibi yanından koşup gittiler. Onları, kucağında büyük bir guguklu saat taşıyan, bir bacağı tahtadan bir adam izliyordu. Saatin ağırlıkları adamın ardından yere sürünmekti.

Korkudan kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış bir çoban köpeği de adamı izlemekteydi. Bir evin köşesinde beş yaşlarında bir kız çocuğu duruyordu. Kucağında tuttuğu bir meme çocuğunu, sımsıkı göğsüne bastırmıştı. Graeber durdu. "En yakındaki sığınağa koş! " diye bağırdı. "Annenle baban neredeler? Seni neden burada bıraktılar? "

Kız başını kaldırıp ona bakmadı. Duvara yapışmış, duruyordu. Graeber birden, ona bağırarak bir şeyler söylemeye çalışan bir sivil savunma görevlisini gördü. Adamın sesini duyamıyordu. O da adama bağırarak karşılık verdi, ama kendi bile duyamadı. Görevli, sessiz bağırmasını sürdürerek birtakım işaretler yaptı. Graeber ise elini sallayarak iki çocuğu gösterdi. Bu, hayaletlerin oynadığı bir pandomimi andırmaktaydı. Sivil savunma görevlisi bir eliyle onu tutmaya çalışırken, öteki elini de çocuklara doğru uzattı. Graeber, kaçıp kurtuldu. Gürültülerin içinde bir an bütün ağırlığını yitirdiğini ve istese dev sıçrayışlar yapabileceğini sandı, ama bunun hemen ardından sanki gövdesi yumuşacık bir kurşun yığınıymış da dev çekiçlerin altında yassıltılıyormuş gibi bir duyguya kapıldı.

Kapakları açık bir dolap, tarih öncesinden kalma hantal ve dev bir kuş gibi üzerinden uçup gitti. Güçlü bir hava akımı, Graeber’i yakalayıp kendi ekseni çevresinde döndürdü. Yerden alevler fışkırırken, gözleri kör edici parlaklıktaki bir sarı ışık, gökyüzünü sildi, alev alev yanan yoğun bir beyazlığa dönüştü ve bir sağanak gibi toprağın üstüne indi. Graeber’in ciğerleri, sanki içine hava değil de alev çekiyormuşçasına yanıyordu, Yere yıkıldı, kollarını başının üstüne bastırdı, soluğunu tuttu ve başı havasızlıktan çatlayacak hale gelince, biraz doğrulup baktı. Gözyaşlarının ve yanmanın verdiği acının arasına görüntü gibi karışan bir tablo, yavaş yavaş açılarak belirlendi. Karşısında yıkılmış bir duvar vardı. Duvar, merdivene doğru yıkılmıştı. Merdivenlerde ise, basamakların delik deşik ettiği gövdesi, iyice yukarı sıyrılmış Iskoç eteğiyle küçük kız yatıyordu. Bacakları ve kolları, çarmıha gerilmiş gibi iki yana açıktı. Parmaklık demirlerinden biri, kızın göğsünden girip arkasından çıkmıştı. Onun yanında ise sevil savunma memurunun ezilmiş ve başsız cesedi yatıyordu. Bacakları, sanki ölü bir akrobatmış gibi, omuzlarının üstüne doğru kıvrılmıştı. Başsız boynundan azıcık kan sızıyordu. Küçük bebek ise görünürlerde yoktu. Herhalde alevlerden doğan ve şimdi geri dönmekte olan cehennemi hava akımının etkisiyle bir yerlere fırlatılıp atılmıştı.

Graeber, yanından birinin, "Domuzlar! Domuzlar! Kahrolasıca domuzlar! " diye bağırdığım duydu, bakışlarını önce göğe dikti, sonra çevresine baktı ve bağıranın kendisi olduğunu anladı.

Yerinden fırlayıp yine koşmaya başladı. Fabrikanın bulunduğu alana nasıl ve nereden geldiğini anımsamıyordu. Fabrika yıkılmamıştı. Yalnızca sağ yanında yeni bir bomba çukuru açılmıştı. Alçak damlı gri yapılar, herhalde bir yerden isabet almıştı. Fabrikanın sivil savunma görevlisi, ona engel oldu. Graeber, "Karım burada! " diye bağırdı. "Bırakın geçeyim! "

"Buradan geçmek yasak! En yakındaki sığınak öbür yanda, alanın bitimindedir. "

"Allah kahretsin! Yasak olmayan bir şey kalmadı mı bu ülkede? Bana bakın, bırakın beni, yoksa... "

Sivil savunma görevlisi, arka avluyu gösterdi. Avluda betonarme bir blok görünüyordu. Görevli, "Orada makineli tüfekler ve de bir nöbetçi var, " dedi. "Sıkıyorsa gir içeri bakalım, asker süprüntüsü! "

Graeber'in başkaca bir şey sormasına gerek kalmamıştı. Makineli tüfek, avlunun tamamını denetim altında tutuyordu. "Nöbetçi var demek! " dedi öfkesinden çıldıracak halde. "Neden? Galiba yakında bokunuzun başına bile nöbetçi dikeceksiniz! İçeride caniler mi var? O yerin dibine batasıca asker paltolarınız, başına nöbetçi dikilecek kadar mı değerli? "

Öteki ona nefretle bakarak, "Hem de düşünebildiğinden çok! " diye karşılık verdi. "Çünkü burada ne yalnızca asker paltosu yapılıyor, ne de yalnızca karılar çalışıyor. Cephane bölümünde toplama kampından getirilen birkaç yüz tutuklu var. Anladın mı şimdi, öküz oğlu öküz? "

"Anladım. Peki sığınakların durumu nasıl? "

"Bana ne sığınaklardan? Ben, dışarıda kalmak zorundayım. Hem benim kentteki karımı düşünen var mı? "

"Sığınaklar sağlam mı hiç olmazsa? "

"Tabii. Burada çalışanlara fabrikanın ihtiyacı var. Şimdi toz ol bakalım! Saldırı sırasında sokağa çıkmak yasak. Bak, ötedekiler bir şeyler sezinlemeye başladılar bile! Sabotajlara karşı çok dikkatli davranıyorlar. "

Şiddetli patlamaların arası uzamaya başlamıştı. Uçaksavar ateşi sürüyordu. Graeber, alanın kenarından geri döndü, ama en yakındaki sığınağa değil, bomba kraterine koştu ve içine büzüldü. Çukurdan yükselen kokudan, neredeyse boğulup kalacaktı. Yukarı tırmanıp çukurun yanına uzandı ve bakışlarını fabrikaya dikti. Buradaki savaş, bambaşka diye düşündü. Cephede herkes, kendi başının çaresine bakar, kendi derdine düşerdi. İki kardeşin aynı bölükte olmalarına bile pek ender rastlanırdı. Oysa burada herkesin bir ailesi bulunduğundan, ölüm yalnızca kendi başında dolaşmıyordu, herkese herkes adına ateş edilmekteydi. Böylesi, iki, üç, on katlı bir savaştı. Aklına beş yaşındaki kızın cesedini, daha sonra aynı durumda gördüğü sayısız ölüyü, annesiyle babasını, Elisabeth'i getirdi ve bütün bunlara yol açanlara karşı duyduğu nefretten, her yanının kasıldığını algıladı. Bu, ülkesinin sanırlarına vardığında sonu gelmeyen, düşünce ve adalet kavramıyla hiçbir ilişkisi bulunmayan bir nefretti.

Yağmur başladı. Damlalar, gümüş rengi parıltılar saçan gözyaşları gibi, temizliği zorla elinden alınan ve şimdi kötü kötü kokan havayı yararak toprağa dökülmekteydi. Düştükleri yerde toprak, hemen koyu renge bürünüyordu. Sonra diğer bombardıman filoları göründü.

Graeber'e, sanki biri göğsünü parçalıyormuş gibi geldi. Gümbürtü, madeni bir ses aldı, sonra fabrikanın bir kısmı, yelpaze biçimindeki kor rengi ışığın önünde havaya kalktı. Toprağın altında bir dev, oyuncakları ile oynuyormuş gibi, parçalanıverdi.

Graeber, bakışlarını beyaz, sarı ve yeşil ışıklar saçarak birbiri ardından patlayan pencerelere dikmişti. Fabrikanın kapısına koştu. Sivil savunma görevlisi, "Yine ne istiyorsun? " diye haykırdı. "Bombanın bize düştüğünü görmedin mi? "

"Gördüm, ama nereye rastladı? Paltoların dikildiği kısma

mı? "

"Paltoların dikildiği kısım mı? Saçmalama. O kısım, ta arkada. "

"Emin misin? Çünkü karım... "

"Hay karma da sana da! Onların hepsi sığınaktalar. Şimdi başımızda bir sürü ölü ve yaralı var! Onun için beni rahat bırak! "

"Madem hepsi sığınakta, o halde bu ölülerle yaralılar nereden çıktı? "

"Bunlar öbürleri be! Toplama kampından getirilenler! Yoksa onlara da özel sığınaklar yaptığımızı mı sandın? "

"Hayır, " diye karşılık verdi Graeber. "Bunu düşünmedim. "

"Öyleyse? Sonunda aklın başına gelmeye başladı çok şükür! Aslında bunca yıl cephe görmüş bir asker olarak bu kadar heyecanlanmaman gerekir. Ayrıca tehlike, şimdilik geçmiş durumda. Hatta belki de tümüyle geçmiştir. "

Graeber başını yukarı kaldırdı. Şimdi yalnızca uçaksavar ateşi duyulmaktaydı. "Dinle beni, arkadaş! " dedi. "İstediğim bir tek şey var: Paltoların dikildiği kısım isabet aldı mı, almadı mı? Ya bırak ben öğreneyim ya da git sen sor. Sen de evli değil misin? "

"Tabii evliyim. Biraz önce söylemiştim evli olduğumu sana. Benim karım için kaygılanmadığımı mı sanıyorsun? "

"Öyleyse git içeri ve sor! Böyle yaparsan, anla ki senin karının başına da bir şey gelmemiştir. "

Adam başını sallayarak Graeber’e baktı. "Sen keçileri iyice kaçırmışsın, oğlum! Yoksa Tanrı’nın ta kendisi misin? "

Kulübesine döndü. Biraz sonra geldi. "Telefon ettim. Palto kısmında bir şey yok. Yalnız toplama kampından gelenlerin çalıştığı yer, doğrudan isabet almış. Şimdi çek arabanı bakalım! Ne kadardır evlisin? "

"Evleneli beş gün oldu. "

Savunma görevlisi birden sırıtmaya başladı. "Bunu neden baştan söylemezsin? O zaman iş değişir tabii. "

Graeber geri döndü. Yaşamımda bir dayanağım olsun istemiştim, diye düşündü. Oysa insan, bu dayanağa kavuşunca, daha kolay yaralanabiliyormuş. Bunu bilemedim.

Saldırı bitmişti. Kent, yanık ve ölüm kokuyordu. Her yer, alevler içindeydi. Alevlerin kimi kırmızı, kimi yeşil, kimi sarı ya da beyazdı. Bu arada bazı yangınlar, yıkıntıların arasında bir yılan gibi, hışırtılar çıkararak ilerliyor, diğer bir kısmı çatılardan göğe yükseliyordu. Öyleleri vardı ki, ayakta kalmış yapıların yüzlerini sanki sevecenlikle okşarcasına, tatlı bir esinti gibi yalıyordu. Kimileri pencere boşluklarından, önüne geçilmez bir tufan gibi dışarı fışkırmaktaydı. Her yer, ateşten duvarlar, fıskiyeler ve fırtınaların egemenliğindeydi. Alev alev yanan ölüler olduğu gibi, gövdeleri ateşler içinde yaralılar da vardı. Bunlar, haykırarak yapılardan dışarı fırlıyorlar, koşarak, çember çiziyorlar, sonunda yere yakılıp kısık kısık soluyorlardı. Sonra yalnızca titriyorlar, hırıldıyorlar ve yavaş yavaş yanık kokan bir et külçesine dönüşüyorlardı.

Graeber'in yanında duran biri, "Meşaleye dönmüşler, " dedi. "İnsan kurtarmak için hiçbir şey yapamıyor. Diri diri yanıyorlar. Yangın bombalarından akan o kahrolasıca nesne, üstüne bir sıçradı mı, deri, et, kemik, ne varsa kavuruyor. "

"Neden söndürülemiyor? "

"Her biri için ayrı bir yangın söndürme aracı kullanmak gerek, ama o zaman bile bunun bir yararı olacağından kuşkuluyum. Bu şeytani sıvı, her şeyi yiyor. Hele bu çığlıklar, dayanılır gibi değil! "

"Böyleleri kurtulamayacaksa hemen vuruvermeli. "

"Vurduğun anda cinayet suçuyla darağacını boylarsın! Ayrıca deli gibi koşan bu zavallılara kurşun isabet ettirmek kolay mıdır sanıyorsun? Asıl kötü yanı da, bu koşmaları zaten. Koşmaları yüzünden bir anda meşale haline geliveriyorlar. Rüzgâr, anladın mı? Koştuklarında gövdeleri esinti

yaratıyor ve esinti ateşi körüklüyor. Onlar da bir anda canlı meşaleler haline geliveriyorlar. "

Graeber, kendisiyle konuşan adama baktı. Miğferinin altındaki gözleri, çukurlarının ta içlerine kaçmıştı. Ağzında çoğu dişler eksikti.

"Yani sence tutuştuklarında, oldukları yerde kalmaları mı gerek? "

"Teorik açıdan durmak ya da alevleri battaniye ve benzeri şeylerle söndürmeye çalışmak daha iyi olur, ama herkes hemen battaniye bulabilir mi? Ayrıca hangimiz tutuşsak, olduğumuz yerde kalabiliriz? "

"Hiçbirimiz. Sen sivil savunma görevlisi misin? "

"Yok canım. Ben ceset temizleme ekibinde çalışıyorum. Tabii bu arada rastladığımız yaralıları da kaldırıyoruz. Hah, arabamız göründü işte! "

Graeber, önüne beyaz bir at koşulu bir arabanın, yıkıntılar arasından ortaya çıktığını gördü.

Konuştuğu adam, "Bekle, Gustav! " diye seslendi. "Buraya dek gelemezsin. Biz oraya taşırız. Sedyen var mı? "

"İki tane var. "

Graeber, adamın ardından gitti. Duvarın ötesindeki ölüleri gördü. Aklından, tıpkı bir mezbaha, diye geçirdi. Ama hayır, bir mezbaha gibi bile değil. Mezbahalar daha düzenli olurdu. Hayvanlar belirli kurallara göre kesilir, kanları süzülür, parçalara ayrılırdı. Oysa buradaki ölüler ufalanmış, ezilmiş, parçalanmış, kavrulmuş ve kızarmıştı. Üstlerinden henüz giysi parçaları sarkmaktaydı. Yün bir kazağın kolu, kan lekeleri içinde bir etek, kahverengi kumaştan bir pantolonun tek bacağı, kapkara kesilmiş, üstüne kanlı göğüs parçaları yapışık bir sutyen... Bir yana ölü çocuklar, karmakarışık bir yığın halinde toplanmıştı. Bunlar, çürük bir bodrumun isabet alması sonucunda can vermişlerdi. Tek tek eller, ayaklar, üstünde biraz saç kalmış ezik kafalar, ters dönmüş bacaklar, bunun altında kalmış bir okul çantası, içinde bir kedi ölüsü bulunan bir sepet, sanki henüz canı çıkmamış da, yeniden yaşama döndürülmeyi beklermiş gibi, hiç yarasız,

kâğıt gibi bembeyaz uzanmış yatan bir oğlan çocuğu, onun önünde, kırmızı su kabarcıklarıyla kaplı tek bir ayağın dışında bütün gövdesi kapkara kesilmiş bir başka ceset... Bunun kadın mı, yoksa erkek mi olduğunu anlayabilmek güçtü. Cinsiyet organları ile göğsü, tümüyle yanmıştı. Siyah, kavrulmuş parmaklarından birinde bir altın yüzüğün parıltısı göz alıyordu.

Biri, "Şu gözlere bak! " dedi. "Gözlerin bile yanabileceğini insan nedense düşünemiyor. "

Cesetler arabaya yüklendi. Bir kadın, "Linda! " diye hıçkırarak sedyeleri izledi. "Linda! Linda! "

Güneş, bulutların arasından çıktı. Yağmurun ıslattığı caddeler parladı. Yanmamış ağaçlar ise ıslak, açık yeşil parıltılar saçıyordu. Yağmurdan sonra ışık, daha bir taze ve güçlüydü. Graeber'in ardından biri, "Bunların günahı asla bağışlanmaz, " dedi.

Graeber dönüp baktı. Başında kırmızı, rüküş bir şapka bulunan bir kadın, çocukların ölülerine bakmaktaydı. "Asla! Ne bu dünyada, ne de öbür dünyada bağışlanabilir! "

Bir devriye kolu göründü. "Yürüyün! Durmayın! Haydi, yolunuza gidin! "

Graeber, yoluna koyuldu. Nedir bağışlanmayacak olan, diye sordu kendi kendine. Bu savaşın bitiminden sonra, o kadar bağışlanabilecek ve bağışlanamayacak şey çıkacaktı ki ortaya, bu ayrımı yapmaya bir yaşam yetmezdi. Şimdiye dek gördüğü çocuk ölülerinin sayısını kendi de bilmiyordu. Her yerde, Fransa'da, Hollanda'da, Polonya'da, Afrika'da, Rusya'da bir sürü çocuk ölüleriyle karşılaşmıştı, tümünün de arkalarından ağlayan birer anaları vardı. Gözü yaşlı olan, yalnızca Alman anaları değildi, ama neden düşünüyordu sanki bütün bunları? Daha bir saat önce kendi de uçakları barındıran gözyüzüne başını kaldırıp, "Domuzlar! Domuzlar! " diye haykırmamış mıydı?

Elisabeth'in oturduğu ev, isabet almamıştı, ama iki ev öteye düşen bir yangın bombasından çıkan alevler, rüzgârın etkisiyle bu yana sıçradığından, şimdi her üç evin de çatısı yanmaktaydı.

Kapıcı, eliyle bütün kenti göstererek, "Neden yangını söndürmeye çalışan yok? " diye sordu.

"Su mu kalmadı? "

"Biraz su var, ama basınç çok az olduğundan, ancak damla damla geliyor. Ayrıca yangına da yaklaşamıyoruz. Çatı, her an çökebilir. "

Sokağın ortasında koltuklar, bavullar, kuş kafesine kapatılmış bir kedi, resimler ve elbise paketleri durmaktaydı. Alt katın pencerelerinden yüzleri terden sırılsıklam kesilmiş ev sakinleri, battaniye ve yastıklara sardıkları eşyaları sokağa atıyorlardı. Başkaları, merdivenlerden aşağı yukarı koşuyordu. Graeber, kapıcıya, "Ev tümüyle yanar mı dersiniz? " diye sordu.

"itfaiye gelmezse, yanar sanırım. Tanrı'ya şükür ki rüzgâr yok. Üst katta bütün muslukları açtık ve yanabilecek ne varsa kaldırdık. Başka yapabileceğimiz bir şey yok. Bana söz verdiğiniz purolar nerede? Şu anda bir tane tüttürmek, iyi gelirdi. "

"Yarın mutlaka getiririm. "

Elisabeth'in katına baktı. Henüz büyük tehlikede değildi. Arada daha iki kat vardı. Elisabeth'in odasının yanındaki pencerede Bayan Lieser'in gidip geldiğini gördü. Kadın, içinde şiltelerin bulunduğu beyaz bir dengi bağlamaya uğraşıyordu.

Graeber, "Ben de eşya toplayacağım, " dedi. "Herhalde zararlı çıkmam. "

Kapıcı, "Hiçbir zaman, " diye karşılık verdi.

Elinde ağır bir bavulla merdivenden aşağı koşan gözlüklü bir adam, bavulu Graeber'in dizine çarptı. Boşluğa doğru kibarca, "Çok özür dilerim, " dedikten sonra koşmasını sürdürdü.

Evin kapısı açıktı. Koridor, paketlerle dolmuştu. Bayan Lieser, gözleri dolu dolu ve dudakları kısılmış olduğu halde Graeber'in yanından geçti. Graeber, Elisabeth'in odasına girdi ve kapıyı kapattı.

Pencerenin yanındaki koltuğa oturup çevresine bakındı. Odanın içi sanki birdenbire dış dünyayla ilgisini kesmiş, huzur dolu bir köşecik oluvermişti. Graeber bir süre kımıldamaksızın ve hiçbir şey düşünmeden oturdu. Sonra bavul aradı. Yatağın altında bulduğu iki bavulu çıkarıp ne toplaması gerektiğini düşündü.

İşe, Elisabeth'in elbiselerinden başladı. En pratik bulduğu birkaçını dolaptan çıkarttı. Sonra konsolu açıp çamaşırlarla çorapları boşalttı. Küçük bir mektup tomarını, ayakkabılarla birlikte sardı. Kulağına gelen bağırmalar ve gürültüler üzerine pencereden baktı. Sesler, itfaiyeden değil dışarı eşya taşıyanlardan geliyordu. Sırtına vizon kürkünü giymiş bir kadın, yıkılmış yapının karşısında kırmızı bir koltuğa oturmuş, elindeki bavulu da sımsıkı gövdesine yapıştırmıştı. Graeber, bavulda herhalde mücevherleri olmalı, diye düşünerek Elisabeth'in mücevherlerini aramaya koyuldu. Birkaç parça bir şey buldu. Aralarında ince altın bir bilezik ve ametist taşlı eski bir iğne de vardı. Lame elbiseyi de götüreceği eşyaların arasına koydu. Elisabeth'in eşyalarına dokunmak, içini hem bir sevecenlik esintisiyle dolduruyor, hem de izni olmadığı bir işi yapıyormuş gibi, hafif bir utanç duygusu veriyordu.

Elisabeth'in babasının bir resmini ikinci bavulun en üstüne yerleştirip bavulu kapattı. Sonra yine koltuğa oturup çevresine bakındı. Odanın içindeki o nedenini çözemediği huzur dolu hava yine her yanını sardı. Bir süre sonra yatağı da alması gerektiğini akıl etti. Battaniyelerle yastıkları keten çarşafların içine sarıp, çarşaf uçlarını, Bayan Leiser'den gördüğü gibi, düğümledi. Bohçayı yere bıraktığı zaman, sırt çantasını gördü. Onu unutmuştu. Çantayı yatağın ardından çekerken, çelik miğferi, sanki alttan biri tavana vuruyormuş gibi, döşemeye çarptı. Graeber, bakışlarını uzun bir süre miğfere dikti. Sonra ayağıyla onu da kapının ağzındaki eşyaların yanına itti ve hepsini aşağı taşıdı.

Evler yavaş yanıyordu, itfaiye gelmemişti. Birkaç yapının hemen hiçbir önemi yoktu. Yanmakta olan fabrikaları söndürme işi öncelik taşıyordu. Zaten kentin dörtte biri alevler içindeydi.

Dairelerde oturanlar, ellerinden geldiğince eşya kurtarmışlardı, ama şimdi bunları nereye taşıyacaklarını bilmiyorlardı. Ne taşımak için araç, ne de barınabilecek bir yer vardı. Cadde, yanan evlerin biraz ötesinden kapatılmıştı. Eşyalar, barikatın iki yanına yığılı duruyordu.

Graeber koltuklara, deri kanepeye, sandalyelere, karyolalara ve beşiğe baktı. Bir aile, yangından kurtardıkları bir mutfak masasının çevresindeki sandalyelere oturmuştu. Bir başka aile, sığındığı bir köşeyi, girmek isteyen herkese karşı sanki kendi tapulu yeriymiş gibi savunmaktaydı. Kapıcı, üstünde Şark desenleri bulunan bir şezlonga uzanmış uyumaktaydı. Bir evin duvarına, Bayan Lieser'e ait olan Hitler resmi dayanmıştı. Kadın da, çocuğu kucağında olduğu halde şiltelerinin üstünde oturmaktaydı.

Graeber, Elisabethen odasından çıkardığı Biedermeier stili koltuğu yerleşmişti. Bavullar, sırt çantası ve diğer eşyalar da ayaklarının dibindeydi. Önce bunları, zarar görmemiş evlerden birine bırakmayı denemişti. İki evin kapısını çaldığında hiç karşılık alamamıştı. Ötekilerine ise, zaten tıka basa dolu olduklarından, girmesine izin verilmemişti. Son başvurduğu evde bir kadın, "Çok akıllısınız! " diye bağırmıştı. "Eşyaları yerleştirdikten sonra kendiniz de buraya sığınmaya çalışacaksınız değil mi? " Graeber, bundan sonra yer aramaktan caymıştı. Eşyalarının yanına döndüğünde, içine ekmek ve yiyecek sardığı bir paketin çalınmış olduğunu görmüştü. Daha sonra masanın çevresinde oturan ailenin gizli gizli bir şeyler atıştırdığını fark etti. Arada sırada yüzlerini saklayarak ağızlarına bir şeyler atıyorlardı, ama yedikleri, kendilerinin olan ve kimse ile paylaşmak istemedikleri yiyecekler de olabilirdi.

Graeber, birden Elisabeth'i gördü. Elisabeth, barikatı aşmayı başarmıştı. Yüzünde alevlerin yansımalarıyla boş sokakta öyle durmaktaydı.

Graeber, "Elisabeth, buraya gel! " diye seslenerek ayağa fırladı

Elisabeth döndü, ama onu hemen göremedi. Ateşin önünde kapkara bir görüntü halindeydi. Yalnızca saçları parlıyordu. Graeber bir kez daha, "Buradayım! " diye seslenerek el salladı.

Elisabeth ona doğru koştu. "Buradasın! Tanrı'ya şükürler olsun. "

Graeber, onu kollarının arasında sıktı. "Seni almak için fabrikaya gelemedim. Burada eşyaların başında kalmak zorundaydım. "

"Sana bir şey oldu sandım. "

"Neden bana bir şey olsun ki? "

Elisabeth, başını onun göğsüne dayamış, hızlı hızlı soluk almaktaydı. "Ne oldu burada? " diye sordu.

"Evin çatısı tutuştu. "

"Ya sen? Senin için çok korktum. "

"Ben de senin için. Otur buraya. Biraz kendine gelirsin. "

Elisabeth, hâlâ hızlı hızlı solumaktaydı. Graeber, yolun sonunda bir su kovası ve yanında da bir fincan gördü. Gitti, fincanı doldurup Elisabeth'e verdi.

"İçiver şunu. "

Bir kadın, "Hey, o bizim suyumuz! " diye bağırdı.

Yüzü çilli, on iki yaşlarında bir erkek çocuğu, "Fincan da bizim, " diye ekledi.

Graeber, Elisabeth'e, "Sen içmene bak, " dedikten sonra döndü. "Ya hava? O da sizin mi? "

Elisabeth, "Sularını ve fincanlarını geri ver, " dedi. "Ya da başlarından aşağı dök. Böylesi daha iyi. "

Graeber, fincanı onun dudaklarına götürdü. "Hayır, iç. Buraya dek koşarak mı geldin? "

"Evet. Bütün yol boyunca koştum. "

Graeber, kovanın yanına döndü. Demin bağıran kadın, masanın çevresinde oturan ailedendi. Graeber, fincanı kovaya daldırıp yine doldurdu ve içti. Sonra fincanı kovanın yanma bıraktı. Kimse ses çıkartmadı, ama o döner dönmez çocuk koşup fincanı aldı ve masanın üstüne getirdi. Bunu gören kapıcı, masada oturanlara, "Domuzlar! " diye seslendi. Uyanmıştı.
Uzun uzun esnedikten sonra, yine uzandı. Birinci evin çatısı çöktü.

"Senin için topladığım eşyalar burada. Hemen hemen bütün elbiselerini aldım. Babanın resmiyle, yatak çarşafları ve battaniyeleri de getirdim. Eşya çıkarmayı da deneyebilirim. Henüz tehlike o kadar yakın değil. "

"Burada kal. Bırak yansın hepsi. "

"Neden? Daha vakit var! "

"Bırak yansın. O zaman her şey bitmiş olur. Böylesi daha doğru. "

"Biten nedir? "

"Geçmiş. Artık işimize yaramaz. Yalnızca ağırlık yapar, o kadar. Bu dediğim, iyi olan yanları için de geçerli. Baştan başlamalıyız. Geçmişte kalan, yalnızca bizi iflasa sürüklemeye yaradı. Artık geri dönemeyiz. "

"Mobilyaları satabilirdin. "

Elisabeth çevresine bakındıktan sonra, "Burada mı? " diye sordu. "Sokak ortasında açık arttırma düzenleyemeyiz. Çevrene baksana bir! Mobilya bol. Buna karşılık oturacak yer yok. Ve bu daha uzun süre böyle olacak. "

Yağmur, yine başlamıştı. İri ve sıcak damlalar dökülmekteydi. Bayan Lieser, başının üzerine bir şemsiye açtı. Evinden çiçeklerle süslü bir şapkayı kurtarmış ve taşımak kolay olsun diye başına geçirmiş bir kadın, şapkayı çıkarıp elbiselerinin altına sakladı. Kapıcı yine uyanıp aksırdı. Bayan Lieser'in yağlıboya tablosundaki Hitler, yağmurun altında sanki ağlarmış gibi görünüyordu. Graeber, sırt çantasından paltosuyla çadır bezini çıkardı. Paltoyu Elisabeth'in sırtına koydu. Çadır bezini de yatak çarşaflarıyla battaniyelerin üstüne serdi. "Bu gece yatacak bir yer bulmalıyız, " dedi.

"Belki de yağmur, yangını söndürür. Bu kadar insan nerede yatacak? "

"Bilmiyorum. Galiba bu caddeyi hepten unuttular. "

"Bence insan yorgun olunca her yerde uyuyabilir. "

"Binding'in bir evi ve evinde de boş bir odası var, ama oraya gitmek istemiyorsun, değil mi? "

Elisabeth, hayır gibilerden başını salladı.

Graeber, "Pohlmann'a da gidebiliriz, " dedi. "Onun katakompunda da yatacak yer var. Birkaç gün önce sormuştum. "

"Biraz daha bekleyebiliriz. Bizim kat henüz yanmaya başlamadı. "

Elisabeth, sırtındaki asker paltosuyla yağmurun altında oturuyordu. Hiç de karamsar bir havası yoktu, "içecek bir şeyimiz olsaydı, " dedi. "Ama sudan başka bir şey demek istiyorum. "

"İçkimiz var. Toplanırken, kitapların arkasında bir şişe votka buldum. Unutmuş olmalıyız. "

Graeber, şiltenin bulunduğu dengi açtı. Şişeyi yayların arasına saklamış, böylece hırsızdan korumuştu. Ayrıca bir de bardak sarmıştı. "Al. Yalnız diğerlerinin fark etmemesi için dikkatli içmeliyiz. "

"Tersine, başkalarının fark etmemesini istediğin zaman, dikkati bir yana atmalı. Ben bunu öğrendim. " Elisabeth bardağı alıp içti. "Nefis, " dedi. "Buna nasıl gerek duyuyordum, bir bilsen! Bak, şimdi burası bir açık hava kahvesine benzedi. Sigaran var mı? "

"Evdeki bütün sigaraları yanıma aldım. "

"Güzel. O halde gerekli her şeyimiz var demektir. "

"Birkaç parça eşya da almayayım mı? "

"Artık seni yukarı bırakmazlar. Ayrıca eşyalar hiçbir işimize yaramaz. Bu akşam yatacağımız yere bile taşıyamayız. "

"Birimiz eşyaların başında bekler, öbürü de yatacak yer arar. "

Elisabeth başını salladı. Sonra bardakta kalan içkiyi bitirdi. Dairelerinin bulunduğu yapının çatısı çöktü. Duvarlar bir an sallanır gibi oldu, sonra üst katların tabanları da yıkıldı. Caddedeki apartman sakinleri, derin derin iç geçirdiler. Pencerelerden kıvılcımlar fışkırdı. Alevler perdelere tırmandı. Graeber, "Bizim kata hâlâ bir şey olmadı, " dedi.

Arkasından bir adam, "Onun da yıkılması uzun sürmez, " diye karşılık verdi.

Graeber dönüp baktı, "Neden? "

"Neden benimki yansın da sizinki yanmasın? Ben üst katta tam yirmi üç yıl oturdum. Şimdi gözümün önünde yanıp gidiyor. Siz neden benden daha şanslı çıkacaksınız? "

Graeber adama baktı. Zayıf ve kafası saçsızdı. "Bu olayların şansla değil, ama rastlantıyla ilgisi olduğu kanısındayım. "

"Eşitlik ve adaletle ilgilidir. Tabii eğer bunların ne demek olduğunu biliyorsanız! "

"Tam olarak bilmiyorum, ama bilmemem benim suçum değil. " Graeber sırıttı. "Böyle şeylerin varlığına hâlâ inanıyorsanız, hiç de kolay bir yaşamınız var denemez. Size bir kadeh votka ikram edeyim mi? Öfkelenmekten çok daha fazla yardımı dokunur. "

"Teşekkür ederim! içkinizi kendinize saklayın! Eviniz çöktüğü zaman gerekecektir! "

Graeber, şişeyi yerine koydu. "Çökmeyeceğine bahse girer misiniz? "

"Ne dediniz? "

"Çökmeyeceğine bahse girer misiniz diye sordum. "

Elisabeth güldü. Dazlak kafalı adam, ikisine şaşkınlıkla baktı. "Demek bahse girmek istiyorsunuz, şımarık beyefendi! Ve siz, bayan, siz de gülüyorsunuz buna! Gerçekten ne hale gelmişiz de bilmiyormuşuz! "

Graeber, "Neden gülmesin? " diye sordu. "Gülmek, her zaman, özellikle ikisi de işe yaramayınca, ağlamaktan daha iyidir. "

Ust duvar, içeri doğru yıkıldı ve Elisabeth’in dairesinin üstündeki katın tavanını çökertti. Bayan Lieser, şemsiyesinin altında hıçkırmaya başladı. Mutfak masasının çevresindeki aile, ispirto ocağının üstünde kahve

pişirmekteydi. Kırmızı koltukta oturan kadın, koltuğu yağmurdan korumak için dayanacak yerlerine gazete seriyordu. Beşikteki çocuk bağırıyordu.

Graeber, "İki haftalık yuvamız, yanıp kül oluyor, " dedi.

Dazlak kafalı, hoşnut bir tavırla, "Adalet yerini buluyor, " diye karşılık verdi.

"Bahse girmeliydiniz. Kazanacakmışsınız. "

"Ben materyalist değilim, oğlum. "

"O halde evinizin yanması yüzünden neden bu kadar patırtı çıkarıyorsunuz? "

"Orası benim yuvamdı, ama siz bunun ne demek olduğunu anlayamazsınız sanırım. "

"Hayır, anlayamam. Alman İmparatorluğu, beni pek küçük yaşta dünyayı dolaşan bir gezginci haline getirdi. "

"Bundan ötürü teşekkür etmelisiniz. " Dazlak kafalı, elini ağzına götürüp yutkundu. "Ayrıca şimdi bir kadeh votkaya bir itirazım yok. "

"Artık çok geç. Votka içeceğinize oturup dua edin. "

Bayan Lieser’in dairesinin pencerelerinden alevler fışkırdı. Elisabeth, "Şimdi yazı masası, ihbarcı kadının yazı masası, bütün içindekilerle birlikte yanıyor, " diye fısıldadı.

"inşallah. Üzerine bir şişe petrol dökmüştüm. Şimdi ne yapacağız? "

"Başımızı sokacak bir yer arayalım. Bulamazsak sokakta bir yerde yatarız. "

"Sokakta ya da parkların birinde. " Graeber, başını göğe kaldırıp baktı. "Yağmura karşı şu çadır bezi var, ama pek fazla koruyacağını sanmıyorum. Neyse, belki bir yer buluruz. Koltuğu ve kitapları ne yapacağız? "

"Burada bırakalım. Yarın sabah hâlâ buradalarsa, o zaman ne yapacağımızı düşünürüz. "

Graeber, çantasını sırtına astı ve yatak dengini eline aldı. Elisabeth de bavulu yüklenmişti. Graeber, "Onu da bana ver, " dedi. "Çok şey taşımaya alışkınım. "

Bu sırada diğer yapıların üst katları çatırtılarla çöktü. Bayan Lieser haykırarak oturduğu yerden fırladı. Bir ateş parçası, sokağı aşıp yüzüne dek gelmişti. Şimdi alevler, Elisabethen odasının penceresinden fışkırıyordu. Sonra tavan çöktü. Elisabeth, "Artık gidebiliriz, " dedi.

Graeber, başını kaldırıp pencerelere baktı. "Güzel günlerdi, " dedi.

"Yaşadığımız en güzel günlerdi. "

"Yaşadığımız en güzel günlerdi. Gidelim. "

Elisabeth'in yüzünde ateşin kıpkırmızı yansımaları vardı. Koltukların arasından geçerek ilerlediler. Oradakilerin çoğu, yazgılarına boyun eğmiş, hiç konuşmadan oturuyorlardı. Biri yanındaki kitap yığınından aldığı bir kitabı okumaktaydı. Yaşlıca iki kişi kaldırıma oturup birbirlerine iyice sokulmuştu. Başlarının üstüne bir pelerin almışlardı. Bu halleriyle, üzgün bakışlı ve iki başlı bir yarasayı andırıyorlardı.

Elisabeth, "Ne tuhaf! " dedi. "İnsan daha düne değin onsuz edemeyeceğini sandığı bir şeyden kolayca ayrılabiliyor. "

Graeber yine dönüp ardına baktı. Fincanı kovanın yanından alan çilli oğlan çocuğu, Biedermeier koltuğa yerleşmişti bile. "Bayan Lieser sıçrayıp dururken, yanından bir çanta çaldım, " dedi. "İçi kâğıt dolu. Bir yerde ateşe atarız. Belki böylelikle birini ihbar edilmekten kurtarmış oluruz. "

Elisabeth, başını evet anlamında salladı. Bir daha da ardına dönüp bakmadı.

Graeber kapıya uzun süre vurdu, ama kimsecikler açmadı. Graeber geri döndü. "Pohlmann ya evde yok ya da kapıyı kimseye açmıyor. "

"Belki artık burada oturmuyordun"

"Başka nerede oturacak ki? Hiçbir yerde ev kalmadı. Son üç saat boyunca buna yeterince tanık olduk. Yalnız... " Graeber yine kapının yanma döndü. "Hayır. Gestapo gelmemiş. Yoksa kapının görünüşü, daha başka olurdu. Ne yapalım şimdi? Bir sığınağa inmek ister misin? "

"Hayır. Burada bir yerde kalamaz mıyız? "

Graeber, çevresine bakındı. Vakit geceydi. Kapkara yıkıntılar, kızıllaşmış gökyüzüne doğru eğri büğrü çizgilerle yüksel-inekteydi. "Burada tavanın bir parçası kalmış, " dedi. "Altı kuru. Bir yanına çadır bezini, öbür yanına da paltomu asabilirim. "

Tüfeğinin süngüsüyle tavan parçasına vurdu. Sağlamdı. Yıkıntıları araştırarak birkaç demir kazık buldu ve yere dikti. Sonra çadır bezini bunlara astı. "Burası bir perde. Paltoyu da öbür yana astık mı, bir tür çadır olur. Ne dersin? "

"Sana yardım edebilir miyim? "

"Hayır. Sen eşyalara göz kulak ol, yeter. "

Graeber yerdeki molozlarla taşlan temizledi. Sonra bavulları içeri taşıyıp yatağı serdi. Sırt çantasını yatağın başucuna koydu. "Şimdi bir barınağımız var, ' dedi. "Ben bundan çok daha kötü yerlerde kaldım, ama sen alışkın değilsindir. "

"Artık alışmamın zamanı geldi. "

Graeber, Elisabeth’in yağmurluğunu, bir ispirto ocağını ve bir şişe ispirtoyu çıkardı. "Ekmeğimiz çalındı, ama sırt çantamda daha birkaç kutu konservemiz var. "

"Yemek pişirmek için tencereye benzer bir şeyimiz var

mı? "

"Benim kap kaçağım var. Suya gelince, her yer yağmur birikintileriyle dolu. Votkadan da biraz arttı. Sana sıcak su ile grog’a benzer bir şey yapabilirim. Soğuktan korur. "

"Votkayı olduğu gibi içmeyi yeğlerim... "

Graeber ispirto ocağını yaktı. Soluk mavi ışık, çadırın içini aydınlattı. Daha sonra bir kutu bezelye konservesi açtı. Bunu, nikâh tanıkları Klotz'un sucuğundan geri kalanla yediler. Graeber, "Pohlmann'ı daha bekleyelim mi, yoksa yatıp uyuyalım mı? " diye sordu.

"Uyuyalım. Çok yorgunum. "

"Giysilerimizle yatmak zorundayız. Uyuyabilir misin? "

"Yeterince yorgunum. Uyuyabilirim. "

Elisabeth ayakkabılarını çıkarıp, çalınmasınlar diye sırt çantasının önüne koydu. Sonra çoraplarını çıkarıp cebine soktu.

Graeber, onun üstünü örttükten sonra, "Nasıl? " diye sordu.

"Tıpkı otel gibi. "

Graeber de onun yanma uzandı. "Evin yandığı için üzgün müsün? " diye sordu.

"Hayır. Daha ilk hava saldırıları başladığında böyle bir şeyin olabileceğini düşünmüş ve o zaman üzülmüştüm. Ama ondan sonra evimde geçirdiğim her gün, artık Tanrı'nın bir armağanıydı. "

"Haklısın, ama insan hep yaşamını düşüncelerinin duruluğuna uydurabilir mi? "

Elisabeth, başını onun omzuna dayayarak, "Bilmiyorum, " diye mırıldandı. "İnsan umudunu yitirince belki, ama artık her şey çok değişti. "

Sonra sakin bir uykuya daldı. Graeber, daha bir süre uyuyamadı. Cephede bazen karşılanması güç isteklerden söz ederlerken, bir barınak, bir yatak, bir kadın ve sakin bir gece de bu istekler arasında yer alırdı.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Graeber uyandı. Molozların üstünde ayak sesleri duyuluyordu. Graeber ses etmeden battaniyenin altından çıktı. Elisabeth kımıldandı ve uyumasını sürdürdü. Graeber, çadır bezinin arkasından dışarı bir göz attı. Gelen Pohlmann olabileceği gibi, hırsız ya da Gestapo da olabilirdi. Çünkü Gestapo, hep bu saatlerde gelirdi. Gelen, Gestapo'ysa, Graeber eve girmemesi için Pohlmann'ı yarı yolda yakalamak zorundaydı.

Karanlıkta, önünde iki kişi gördü. Elinden geldiğince ses etmeden onları izledi. Ayaklarında ayakkabı yoktu. Buna karşın birkaç metre ilerledikten sonra bir duvar parçasına çarptı ve zaten gevşek olan parça, hemen yere düştü. Graeber olduğu yere büzüldü. Gölgelerden biri, döndü. "Kim var orada? " diye sordu. Bu, Pohlmann'ın sesiydi.

Graeber ayağa kalktı. "Benim, Ernst Graeber Bay Pohlmann. "

"Graeber mi? Ne oldu? "

"Hiç. Evimiz bombalandığı için, nereye gideceğimizi bilemedik. Sonra bizi bir-iki gece için barındırabilirsiniz diye düşündüm. "

"Biz dediğin kim? "

"Beni ve karımı. Birkaç gün önce evlendim. "

Pohlmann yaklaştı. Karanlıkta yüzü, soluk soluk parlıyordu. "Beni gelirken mi gördünüz? "

Graeber bir an durakladı. Sonra, "Evet, " diye karşılık verdi. Gereksiz yere her şeyi inceden inceye düşünmenin zamanı değildi, ne Elisabeth için, ne de şu anda yıkıntıların arasına saklanan öteki adam için. "Evet, " diye yineledi. "Bana güvenebilirsiniz. "

Pohlmann alnını ovuşturdu. "Biliyorum, ondan eminim, " dedi. Henüz kararsızdı. "Yalnız değildim, gördünüz mü? "

"Evet. "

Sonunda Pohlmann bir karara varmış gibiydi. "Öyleyse gelin. Yatacak bir yer dediniz. Gerçi içeride az yer var, ama önce şuradan bir kurtulun. "

Köşeyi döndüler, Pohlmann, karanlığa doğru, "Tehlike yok, " dedi.

Yıkıntıların arasından bir adam çıktı. Pohlmann kapıyı açarak Graeber'le adama yol verdi. Sonra kapıyı içeriden kilitledi. "Karınız nerede? " diye sordu.

"Dışarıda uyuyor. Yanımızda şilte falan getirdik ve çadıra benzer bir şey kurduk. "

Pohlmann karanlıkta durdu. "Size bir şey söylemem gerek. Burada bulunmak, sizin için tehlikeli olabilir. "

"Biliyorum. "

Pohlmann hafifçe öksürdü. "Yani benim yüzümden demek istiyorum, çünkü en kuşkulu kişilerden biriyim. "

"Biliyorum derken ben de bunu kastetmiştim. "

"Ya karınız? Onun adına da konuştuğunuzdan emin misiniz? "

Graeber, bir an durdu. Sonra, "Evet, " dedi.

Öteki adam, o zamana dek hiç ses çıkartmadan Graeber'in arkasında beklemişti. Şimdi soluk alışı duyuluyordu. Pohlmann, kapı kapanıp perdeler çekildikten sonra ilerleyerek, küçücük bir lamba yaktı. "Ad söylemenin gereği yok, " dedi. "Bilmemek daha iyi. Bilinmeyen şey, itiraf edilemez. Ernst ve Josef yeter. "

Pohlmann, çok bitkin görünüyordu. Josef ise kırk yaşlarında ince yüzlü bir Yahudiydi. Sakin sakin duruyor ve Graeber'e gülümsüyordu. Daha sonra elbisesine yapışan kireçleri silkti.

Pohlmann, "Artık burası güvenlikli bir yer olmaktan çıktı, " diyerek oturdu. "Ama Josef buna karşın geceyi burada geçirmek zorunda. Dün kaldığı yer, artık yok. Ortalık aydınlanınca başka bir yer aramamız gerek. Yalnızca burası artık güvenliğini yitirdiği için, Josef. "

Josef, "Biliyorum, " diye karşılık verdi. Kalıbının gösterdiğinden daha kalın bir sesi vardı.

"Ya siz ne yapacaksınız, Ernst? Benden kuşkulandıklarını biliyorsunuz, ayrıca kuşkulanılan biriyle, aranan birinin yanında gecenin bu saatinde yakalanmanın ne demek olduğunu da biliyorsunuz! "

"Evet. "

"Gerçi bu gece belki bir şey olmaz, çünkü kent çok karışık, ama hiçbir zaman da kesinlikle bilinemez. Bu tehlikeyi göze almak istiyor musunuz? "

Graeber sustu. Pohlmann ile Josef, birbirlerine bakıyorlardı. Graeber, "Benim yitireceğim bir şey yok, " dedi. "Birkaç gün sonra yine cepheye dönmek zorundayım, ama karımın durumu farklı. O, burada kalıyor. Bunu düşünmedim. "

"Bütün bunları size, sizi başımdan savmak istediğim için söylemedim. "

"Biliyorum. "

Josefy "Dışarıda şöyle böyle uyuyabiliyor musunuz? " diye sordu.

"Evet. Yağmura karşı korunmuş durumdayız. "

"O halde dışarıda kalın. Böylece bizimle bir ilginiz olmamış olur. Yarın sabah da erkenden eşyalarınızı buraya getirin. Nasılsa onları koyacak bir yer aramıyor muydunuz? Ama eşyalarınızı, Katharinen Kilisesî’ne de bırakabilirsiniz. Kilisedeki adam dürüst bir insan. Eşya konulmasına izin veriyor. Kilise kısmen yıkıldı, ne var ki, fnahzenleri daha sağlam. Eşyalarınızı oraya koyun. O zaman gündüz rahat rahat başınızı sokacak bir yer arayabilirsiniz. "'

Pohlmann, "Sanırım haklı, Ernst, " dedi. "Josef bu işleri bizden daha iyi bilir. "

Graeber birdenbire içinin, yıllardan sonra kendisine yine küçük adıyla seslenen bu yaşlı adama karşı sevecenlikle dolduğunu duydu. "Bence de öyle, " dedi. "Sizi korkuttuğum için üzgünüm. "

"Yarın sabah bir şey gerekirse buraya gelin. İki kere uzun, iki kere kısa vurun. Fazla sesli vurmayın, sizi duyarım. "

"Peki. Teşekkür ederim. "

Elisabeth, saat altıda uyandı. Caddeden bir araba geçiyordu. Elisabeth gerindi. "Çok iyi uyudum, " dedi. "Neredeyiz şimdi? "

"Jahn Alanı'ndayız. "

"iyi. Bu akşam nerede yatıyoruz? "

"Göreceğiz bakalım. "

Elisabeth, sırt üstü uzandı. Bir tutam serin sabah aydınlığı, çadır bezi ile paltonun arasından sızdı. Dışarıda kuşlar ötüşüyordu. Elisabeth eliyle paltoyu itti. Hava çok güzeldi. "Bunca olaylarla dolu geçen yaşamımızı Çingene yaşamı olarak da nitelendirebiliriz, " dedi.

"Evet. Gece geç vakit Pohlmann ile konuştum. Bir şey gerekirse kendisini uyandırmamızı söyledi. "

"Hiçbir şeye gerek duymuyoruz. Kahvemiz var mı? Hem kahvemizi burada da pişirebiliriz değil mi? "

"Sanırım, akla uygun gelen her şey gibi, bunu yapmak da yasaktır, ama sakıncası yok. Nasıl olsa biz Çingeneyiz. "

Elisabeth saçını taramaya başlamıştı. Graeber, "Evin arkasında bir kapta temiz yağmur suyu var, " dedi. "Biraz yıkanmana yeter. "

Elisabeth ceketini giydi, "Gideyim öyleyse oraya. Tıpkı köy hayatı. Pompayla çekilen suda yıkanmak. Bir zamanlar böylesine romantik yaşam derlerdi, değil mi? "

Graeber güldü. "Rusya'daki durumla karşılaştıracak olursan, bugün bile romantik sayılır. Önemli olan, her zaman bir karşılaştırma yapmasını bilmektir. " Yatakları topladı. Sonra ispirto ocağını yakıp, üstüne yerleştirdi. Birdenbire aklına Elisa-beth'in odasından yemek vesikalarını almadığı geldi. Elisabeth de bu sırada sabah tuvaletini bitirmiş dönüyordu. Yüzü aydınlıktı ve gençliğinin tüm tazeliğini taşıyordu. Graeber, "Yiyecek fişlerin yanında mı? " diye sordu.

"Hayır. Pencerenin önündeki yazı masasının küçük gözündeydi. "

"Hay Allah, almayı unuttum! Yeterince zamanım vardı. Neden düşünmedim sanki! "

, "Ondan çok daha önemli şeyleri, sözgelimi benim lame elbisemi düşünmüşsün. Bugün yeni fiş isteyeceğiz. Yandıkları çok görülüyor. "

"Ama alman çok uzun sürecektir. Bir Alman memur, dünyanın sonu gelse bile bürokrasiden caymaz. "

Elisabeth güldü. "Fabrikadan bir saat izin ister ve fiş işine bakarım. Nasılsa kapıcı, bana evimin bombalandığı hakkında bir belge verir. "

Graeber, "Bugün fabrikaya mı gideceksin? " diye sordu.

"Gitmek zorundayım. Bombalanmak o denli günlük olaylardan oldu ki, işe gitmemeyi haklı gösteren bir neden sayılmıyor. "

"Elimden gelse, o kahrolasıca fabrikayı havaya uçururdum. "

"Ben de, ama o zaman daha kötü bir yere gönderirlerdi. Cephane fabrikalarında çalışmak istemem. "

"Gitmesen ne çıkar? Dün ne olduğunu bilmezler ki! Eşyalarını dışarı taşırken, yaralanmış olabilirsin. "

"O zaman bunu kanıtlamak zorunda kalırım. Fabrikanın özel doktorları ve polisi var. Birinin işi savsakladığını gördüler mi, basarlar cezayı. Fazla çalışma ve izne bırakmamak gibi... Bu da olmazsa, o zaman toplama kampında, halk eğitimi bölümünde bir kursa gönderirler. Oradan dönen, bir daha işe gitmemeyi asla göze alamaz. "

Elisabeth sıcak suyu alıp, tencerenin kapağındaki nohut kahvesinin üstüne döktü. "Unutma ki daha geçenlerde üç gün izin almıştım, " dedi. "Onun için fazla yakınmaya hakkım yok. "

Graeber, Elisabeth'in babasından ötürü çalışmak istediğini ve böylece ona yardım edebileceğini umduğunu biliyordu. Zaten herkesin boynuna buna benzer bir ilmik takılmıştı. "Allah kahretsin bu çeteyi! " dedi. "Bizi ne hale getirdi! "

"Kahven hazır. Öfkelenmeyi de bırak. Buna zamanımız yok. "

"Ben de zamanımızı boşuna aldığı için böyle şeylere kızıyorum, Elisabeth. "

Elisabeth başını salladı, "Biliyorum. Zamanımız az ve biz yine de pek az zaman birlikte olabiliyoruz. İznin neredeyse bitecek. Oysa çoğunu beklemekle geçirdik. Daha yürekli olup, sen burada olduğun sürece fabrikaya gitmemeliydim. "

"Yeterince yüreklisin. Ayrıca beklemek, bekleyecek bir şeyi olmamaktan daha iyidir. "

Elisabeth onu öptü. "Gereken yerde gerekli sözleri söylemeyi çabuk öğrendin, " dedi. "Artık gitmeliyim. Akşam nerede bulaşacağız? "

"Evet, nerede? Artık belli bir yerimiz de kalmadı. Her şeye baştan başlamak zorundayız. Seni fabrikadan alırım. "

"Ya araya hava saldırısı ya da yolların kesilmesi gibi bir durum girerse? "

Graeber düşündü. "Ben eşyaları toplayıp Katharinen Kilisesi'ne götüreceğim. İstersen ikinci buluşma yerimiz de orası olsun! "

"Kilise geceleri açık mı? "

"Neden gece? Sen geceye kalmıyorsun ki! "

"Orası hiç bilinmez. Bir keresinde altı saat sığınakta kapalı kalmıştık. En iyisi, her olasılığa karşı haber bırakabileceğimiz birisinin bulunması. Yalnız buluşma yerleri kararlaştırmak, yeterli değil. "

"Yani birimizden birine bir şey olursa mı demek istiyorsun? "

"Evet. "

Graeber başını salladı. İnsanların birbirlerini ne denli kolaylıkla yitirebileceklerine o da tanık olmuştu. "Bugün için Pohlmann'a haber bırakabiliriz, hayır, hayır. O, emin değil. " Düşündü. Sonra birden rahat bir soluk alarak, "Binding, " dedi. "En emini o. Sana evini göstermiştim. Gerçi henüz evlendiğimizi bilmiyor, ama zararı yok. Gidip ona durumu anlatırım. "

"Yine yiyecek dolabını talan etmek için mi gideceksin? "

Graeber güldü. "Aslında böyle bir şeyi yinelemek istemiyorum, ama insana yiyecek bir şeyler de gerekli. Görüyorsun ya, zorunluluklar, bizi nasıl ahlaksız yapıyor! "

"Bu gece burada mı yatacağız? "

"Sanmıyorum. Bir yer aramak için bütün gün zamanım

var. "

Elisabethen yüzünde bir an için gölgeler belirdi. "Senin var. Bense şimdi gitmek zorundayım. "

"Şunları çabucak toplayıp Pohlmann'a bırakayım ve seni fabrikaya götüreyim. "

"Artık buna vakit kalmadı. Acele etmek gerek. Haydi, akşama görüşmek üzere. Fabrikada, Katharinen Kilisesi'nde ya da Binding'de görüşürüz. Ne kadar renkii bir yaşam! "

Graeber, "Renkli yaşamın böylesi yerin dibine batsın, " diyerek onun ardından baktı. Elisabeth, alanı geçmekteydi. Pırıl pırıl bir sabahtı. Gökyüzü şimdi tertemiz ve koyu mavi bir renge bürünmüştü. Rutubet, yıkıntıların üstünde gümüşten bir ağ gibi parlıyordu. Elisabeth dönüp ona el salladı. Sonra daha hızlı yürümeye başladı. Graeber, onun yürüyüşünü seviyordu. Sanki bir tekerlek izinden yürürmüşçesine, ayaklarını birbirinin önüne atıyordu. Graeber, Afrika'da yerli kadınların böyle yürüdüklerini görmüştü. Elisabeth, bir kez daha el salladıktan sonra, alanın sonundaki yapıların arasında kayboldu. Graeber, tıpkı cephedeki gibi, diye düşündü. İnsan birbirinden ayrıldı mı, bir daha görüşüp görüşmeyeceğini bilemiyor. Yerin dibine batsın renkli yaşamın böylesi!

Saat sekizde, Pohlmann evinden çıktı. "Yiyeceğiniz var mı diye bakayım dedim. Size biraz ekmek verebilirim. "

"Çok teşekkür ederim. Karnımızı yeterince doyurduk. Katharinen Kilisesi'ne gitmezden önce yatakla bavulları burada bırakabilir miyim? "

"Tabii. "

Graeber, eşyaları Pohlmann'ın evine taşıdı. Josef görünürlerde yoktu.

Pohlmann, "Geldiğiniz zaman burada olmayabilirim, " dedi. "İki kere uzun, sonra iki kere kısa vurun. Josef sizi duyacaktır. "

Graeber bavullardan birini açtı. "Galiba yavaş yavaş bir Çingene yaşamı sürdüreceğiz, " dedi. "Böylesini hiç beklemezdim. "

Pohlmann yorgun yorgun gülümsedi. "Josef, üç yıldır böyle yaşıyor. Birkaç ay geceleri hep elektrikli trenlerde yattı. Durmadan dolaştı. Tabii hep oturur haldeydi ve kesik kesik uyuyabiliyordu. Ama bu, daha bombardımanlar başlamazdan önceydi. Şimdi böyle bir şey düşünülemez bile. "

Graeber, bavuldan çıkardığı bir et konservesini Pohl-mann'a uzattı. "Bu fazla. Lütfen Josef'e verin. "

"Et! Sizin ihtiyacınız yok mu? "

"Hayır. Ona verin. Onun gibilerinin bu fırtınadan, şu ya da bu biçimde yakayı kurtarmaları gerek. Yoksa her şey bittiğinde, halimiz nice olur? O zaman, her şeye yeniden başlamamıza yarayacak bir şeyler kalmış olacak mı bakalım? "

Yaşlı adam bir süre sustu. Sonra köşede duran küreye giderek çevirdi. "Şurasını görüyor musunuz? " diye sordu. "Dünyanın bu küçücük parçası, Almanya. Baş parmakla üstünü örtmek mümkün. Dünyanın çok küçük bir parçası. "

"Olabilir, ama bu küçük parçadan çıkarak dünyanın büyük bir kısmını elimize geçirdik. "

"Evet, elimize geçirdik, ama inandırmaksızın! "

"Şimdilik öyle, ama elimizde tutmayı başarsaydık da öyle mi olacaktı? On, yirmi, elli yıl elimizde kaldığını düşünün. Zaferler ve başarılar, insanları çok etkiler. Bunun örneğini kendi ülkemizde gördük. "

"Zafer kazanmadık. "

"Bu bir kanıt değil. "

"Yanılıyorsun, " dedi Pohlmann. "Hem de çok güçlü bir kanıt. " Kalın damarlı eli, küreyi yine döndürdü. "Dünya yerinde saymıyor, " dedi. "Bir zaman kendi ülkemize olan inancı yitirince bu kez dünyaya inanmalıyız. Güneş tutulabilir, ama hiçbir yerde gecenin sürmesi düşünülemez. İnsan, bu denli kolay umutsuzluğa düşmemeli. " Küreyi itti. "Her şeye yeniden başlamak için yeterince gücümüz kalıp kalmayacağını sordunuz. Kilise, işe birkaç balıkçıyla, katakomplardaki birkaç inanmışla ve arenalarda arta kalanlarla yeniden başlamıştı. "

"Evet, Nazilerin de her şeye birkaç işsiz güçsüz bağnazın desteğiyle Münih'te bir birahanede başlamaları gibi... "

Pohlmann gülümsedi. "Haklısınız, ama şunu bilin ki, hiçbir zalimin iktidarı, sürekli olmamıştır. İnsanlık, ardında düz bir çizgi halinde bir gelişme süreci bırakmadı. İlerlemesi, duraklamalar, bunalımlar ve dahası zaman zaman

gerilemeler kaydetti. Burnumuzun büyüklüğü yüzünden kanlı geçmişimizi artık tümüyle aştığımızı sandık. Oysa şimdi, başımızı çevirdiğimiz anda kendimizi o geçmişin pençelerine kaptıracağımızı biliyoruz. " Şapkasını aldı. "Artık gitmem gerek. "

"İsviçre ile ilgili kitabınızı getirdim. Yağmur suyundan biraz ıslandı. Önce yitirmiştim, ama sonra bulup kurtardım. "

"Kurtarmasanız da olurdu. Düşleri kurtarmak için çaba harcamaya değmez. "

"Bence değer, başka ne için çaba harcayacağız? "

"İnancımızı ayakta tutmak için. Düşler, nasıl olsa kendini yeniler. "

"Böyle olmasını umalım, yoksa insan kendini assın, daha

iyi. "

"Daha çok gençsiniz. " Sonra paltosunu giydi. "Ne garip! Gençliği bugüne dek hep bambaşka düşünmüştüm. "

Graeber, "Ben de öyle, " dedi.

Josef'in verdiği bilgi doğruydu. Katharinen Kilisesi'nin zangoçu eşya kabul ediyordu. Graeber, sırt çantasını orada bıraktıktan sonra konut bürosuna gitti. Büro, şimdi bir okulun doğa bilgisi sınıfına taşınmıştı. Eskiden kalma, üstü haritalarla dolu bir tezgâh ve içinde alkole konmuş parçalar olan bir cam dolap, hâlâ sınıftaydı. Görevli kadın, kavanozların bir kısmını kâğıtların üstüne ağırlık olarak yerleştirmişti. Kavanozlarda yılanlar, kertenkeleler ve kurbağalar vardı. ' Ayrıca içi doldurulmuş, gözleri camdan ve ön ayaklarının arasında bir fındık tutan bir sincap da bir köşede duruyordu. Kadın, kır saçlı ve sevimli biriydi. "Size geçici bir konut ayrılması için adınızı alacağım, " dedi. "Adresiniz var mı? "

"Hayır. "

"O halde arada sırada buradan geçip sormanız gerekecek. "

"Bir yararı olur mu dersiniz? "

"Hiçbir yararı olmaz. Sizden önce altı bin kişi başvurdu. En iyisi kendiniz kafanızı sokacak bir yer bulmaya çalışın. "

Graeber Jahn Alanı'na dönüp Pohlmann'ın kapısını vurdu. Karşılık veren olmadı. Bir süre bekledikten sonra, yangından geriye ne kaldığını görmek üzere Marienstrasse'ye gitti.

Elisabeth'in oturduğu ev, kapıcı katına değin yanmıştı. İtfaiye, son dakikada gelmişti. Henüz her yer su içindeydi. Elisabeth'in evinden geriye hiçbir şey kalmamıştı. Dışarıda duran koltuğun yerinde de yeller esiyordu. Yalnız oluğun içinde bir çift eldiven yatmaktaydı o kadar. Graeber, perdelerin arasından kapıcının evinde olduğunu gördü. Ona puro getirmeyi söz verdiğini anımsadı. Aradan uzun zaman geçmişti ve artık sözünü

tutmanın sanki bir gereği yoktu, ama yine de ne işe yarayacağı hiç belli olmazdı. Alfons'a gidip biraz puro almaya karar verdi. Zaten akşam için de nasılsa yiyecek gerekliydi.

Yalnızca ev isabet almıştı. Bahçeler, sabah güneşinin altında pırıl pırıldı. Ihlamur ağaçları rüzgârın önünde tatlı tatlı sallanıyor, nergisler altın renginde parlıyor ve ilk ağaçlar, sanki üzerlerine yüzlerce beyaz ve pembe kelebek konmuş gibi, çiçek açıyordu. Yalnızca Binding'in evi, içinde gökyüzünün yansıdığı bir su birikintisi bulunan bir bomba çukuruna doğru sarkmış bir yıkıntı halindeydi. Graeber bir an durup sanki gözlerine inanamıyormuş gibi baktı. Nedenini bilmiyordu, ama hep Alfons'a bir şey olamayacağını düşünmüştü. Ağır ağır yaklaştı. Evin kapısı, leylaklara asılı kalmıştı. Geyik boynuzları, sanki hayvanların gövdesi toprağa gömülüymüş gibi çimenlerin üstünde yatıyordu. Bir halı, barbar fatihlerden birine ait parlak bir bayrak gibi ağaçlardan birinin dallarına asılı kalmıştı. Bir şişe Napolyon konyağı, çiçek bahçelerinden birinin ortasında dimdik duruyordu. Bu haliyle, geceleyin birdenbire serpilivermiş bir asma kabağını andırıyordu. Graeber, şişeyi aldı, kırılıp kırılmadığına baktıktan sonra cebine soktu. Herhalde bodrum yıkılmadı ve Alfons'u kurtardılar, diye düşündü. Evin arka tarafına yürüdü. Mutfak kapısı, yıkılmıştı. Açtığında bir kımıldama oldu. Graeber, "Bayan Kleinert, " dedi.

Sesine bir hıçkırık karşılık verdi. Kadın yarısı yıkılmış odada oturduğu yerden kalkıp dışarı çıktı. "Zavallı beyim! Ne kadar da iyi yürekli bir insandı! "

"Ne oldu? Yaralandı mı? "

"Öldü. Öldü, Bay Graeber. Oysa yaşamayı ne de çok severdi! "

"Öldü mü? "

"Evet. İnsanın aklı almıyor, değil mi? "

Graeber, evet gibilerden başını salladı. İnsan ne kadar sık karşılaşırsa karşılaşsın, ölümü hiçbir zaman anlayamıyordu. "Nasıl oldu? " diye sordu.

"Bodruma inmişti, ama bodrum yıkıldı. "

"Bodrum, ağır bombalara dayanabilecek gibi yapılmamıştı. Neden Seidel Alam’ndaki sığınağa gitmedi? Buradan yalnızca birkaç dakika uzaklıkta! "

"Bir şey olmayacağını sandı. Ayrıca... " Bayan Kleinert durakladı. "Ayrıca yanında bir hanım da vardı. "

"Ne dediniz? Öğle vakti mi? "

"Henüz gitmemişti. Bir akşam önce gelmişti. İriyarı bir sarışındı. Biliyorsunuz Bay Binding, iriyarı sarışınlara bayılırdı. Saldırı başladığında onlara tavuk veriyordum. "

"Hanım da öldü mü? "

"Evet. Daha doğru dürüst giyinmemişlerdi bile. Bay Binding’in üzerinde pijama, hanımın üstünde de incecik, ipekli kumaştan bir sabahlık vardı. Onları böyle buldular. Benim de elimden bir şey gelmedi. Üniformasıyla ölecek yerde, başına böyle bir şeyin gelmesi ne kadar kötü! "

Graeber, "Ölecek olduktan sonra, bundan güzel bir biçim düşünülemezdi, " dedi. "Öğle yemeğini yemiş miydi? "

"Evet. Hem de büyük bir keyifle. Yemekten sonra da en sevdiği tatlıyı, kremalı elma pastasını yemişti. "

"Gördünüz mü, Bayan Kleinert? Çok güzel bir ölüm aslında. Günün birinde ben de ölümüm böyle olsun isterdim. Onun için ağlamanız gerçekten gereksiz. "

"Ama daha çok gençti. "

"Hep böyle denir. İnsan doksan yaşında ölse bile, erken öldüğü söylenir. Ne zaman gömülecek? "

"Öbür gün saat dokuzda. Tabuta yerleştirildi. Onu görmek ister misiniz? "

"Nerede? "

"Burada. Erzak konan bodrumda. Orası serindir. Tabut kapatıldı. Evin bu yanı, zarar görmedi. Yalnızca ön taraf, tümüyle yıkıldı. "

Mutfaktan geçip bodruma indiler. Bir sürü cam kırığı, bir köşeye süpürülmüştü. Her yer, şarap ve reçel kokuyordu. Ortada, yerde, ceviz rengi bir tabut duruyordu. Tabutun çevresinde, raflarda, devrilmiş ve birbirine karışmış reçellerle konserveler durmaktaydı. "Bu kadar kısa zamanda nasıl tabut bulabildiniz? " diye sordu Graeber.

"Partiden gönderdiler. "

"Cenazesi buradan mı kalkacak? "

"Evet. Öbür gün saat dokuzda. "

"Geleceğim. "

"Bay Binding, buna herhalde çok sevinecektir. "

Graeber, Bayan Kleinert’e baktı. Kadın, "Yani, öbür dünyada sevinecektir demek istedim, " diye ekledi. "Sizi çok severdi. "

"Neden? "

"Sizin, kendisinden bir şey istemeyen tek kişi olduğunuzu söylerdi. Ayrıca uzun süre cephede kaldığınız için de çok sever-

di. "

Graeber, bir süre tabutun önünde durdu, içinde belli belirsiz bir acıma duygusu vardı, ama hepsi bu kadardı. Daha fazla üzülemediği için ağlayan kadının önünde bir an kendinden utandı. Raflara bakarak, "Şimdi bunları ne yapacaksınız? " diye sordu.

Bayan Kleinert canlandı. "Alabileceğiniz kadarını alın, Bay Graeber. Nasıl olsa yabancı ellerde kalacak değil mi? "

"Sizde kalsın. Çoğunu siz yaptınız. "

"Ben kendim için biraz bir şeyler ayırdım. Hem o kadar fazla yiyeceğe ihtiyacım yok. Ne isterseniz alın, Bay Graeber. Zaten gelen partililerin gözleri, yiyecekleri görünce faltaşı gibi açıldı. Burada fazla yiyecek kalmasa daha iyi olur, yoksa biraz fazla istifçilik gibi görünecek. "

"Haklısınız. Öyle görünüyor. "

"Eve başkaları dolunca da hepsi kapanın elinde kalacak. Siz, Bay Binding’in gerçek bir dostuydunuz. Sanırım herkesten çok size vermek isterdi. "

"Ailesi yok mu? "

"Babası yaşıyor, ama aralarının nasıl olduğunu biliyorsunuz. Üstelik ona da yeterince kalacak. İkinci bodrumda bir sürü şişe sağlam kaldı. Neye ihtiyacınız varsa alın. "

Kadın, raflar boyunca koşuştu, aldığı kutuları getirip tabutun üstüne sıraladı. Tam başka kutular getirmek üzere uzaklaşacağı sırada aklı başına geldi ve kutulan tabutun üstünden alıp mutfağa götürdü.

Graeber, "Durun, Bayan Kleinert, " dedi. "Yanıma bir şeyler alacaksam, hiç olmazsa seçimde pratik olalım. " Kutulara baktı. "Bunlar kuşkonmaz.

Hollanda kuşkonmazı. Kalsın. Sar-dalyalarla domuz paçasını da bırakabiliriz. "

"Haklısınız. Olaylar kafamı öyle bir karıştırdı ki! "

Kadın, mutfaktaki sandalyenin üstüne koca bir yığın yaptı. Graeber, "Bu çok fazla, " dedi. "Hepsini nasıl taşıyacağım? "

"İki ya da üç kez gelin. Neden yabancıların eline geçsin, Bay Graeber? Siz askersiniz. Böyle şeyleri almaya, burada sıcak yuvalarında keyif çatan Nazilerden çok daha fazla hakkınız var. "

Doğru, diye düşündü Graeber. Elisabethen, Josef'in ve Pohlmann'ın da benim kadar hakları var. Bu fırsattan yararlanmazsam, eşeklik etmiş olurum. Nasılsa şöyle ya da böyle hareket etmemin Alfons'a artık ne yararı, ne de zararı dokunabilir.

Daha sonra, yıkıntıdan biraz uzaklaştığında Alfons'la oturmamasının ve böylece onunla birlikte evin altında can vermemesinin tümüyle bir rastlantı eseri olduğunu düşündü.

Kapıyı Josef açtı. Graeber, "İş çabuk oldu, " dedi.

"Sizi gelirken gördüm. " Josef, kapının kaplamasındaki küçük bir deliği gösterdi. "Biraz önce açtım bunu. Kullanışlı oluyor. "

Graeber, paketi masanın üstüne bıraktı. "Katharinen Kilisesi'ne gittim. Zangoç, orada bir gece kalabileceğimizi söyledi. Öğüdünüz için çok teşekkür ederim. "

"Sizinle konuşan, genç zangoç muydu? "

"Hayır, yaşlı biriydi. "

"Yaşlısı çok iyi yüreklidir. Beni bir hafta süreyle yardımcısı diye kilisede barındırdı. Sonra birdenbire kiliseye kontrole geldiler. Orgun içine sığınarak kurtulabildim. Beni ihbar eden, genci olmuştu. Dinsel nedenlerden ötürü Yahudilere diş biler. Bundan iki bin yıl önce Hazreti Isa'yı öldürdüğümüz için, bizden nefret ediyormuş. Böyleleri de var. "

Graeber paketi açtı. Sonra cebinden sardalya ve ringa balığı kutularını çıkardı. Josef, masanın üstündekilere baktı, ama yüzünde bir değişme olmamıştı. Graeber, "Bir hazine, " dedi. "Şimdi bunları paylaşacağız. "

"Bu kadar çok mu? "

"Görüyorsunuz. Partili bir dostumdan miras kaldı. Sizin için bir sakıncası yok ya! "

"Tersine. Yemeklere başka bir tat katar. Partili ilçe başkanını, kendisinden böyle hediyeler alacak kadar iyi mi tanıyorsunuz? "

Graeber, Josef'e baktı. "Evet, " diye karşılık verdi. "Bunu iyi tanırdım. Zararsız, iyi bir insandı. "

Josef karşılık vermedi. Graeber, "Sizce bu ikisi bir arada bulunamaz mı? " diye sordu.

"Siz bulanabileceğine inanıyor musunuz? "

"Bence insan karaktersiz ya da korkak ve zayıf olunca, böyle bir şey düşünülebilir. Yaptığını yalnız bu yüzden yapıyordur. "

"İlçe başkanlığı makamına böyle mi gelinir? "

"Bu da olmayacak şey değil. "

Josef gülümsedi. "Garip, " dedi. "İnsan çoğu kez bir katilin her zaman ve her yerde katil olması gerektiğini, hiçbir zaman başka türlü olamayacağına inanıyor. Oysa yalnızca arada sırada ve yalnızca varlığının küçük bir parçasıyla katil olması, çevresini korkunç acılara boğmasına yetiyor da artıyor bile. Öyle değil mi? "

Graeber, "Evet, " diye karşılık verdi. "Bir sırtlan, hep sırtlan kalır. Oysa insan, çok yönlü bir varlıktır. "

Josef başıyla bu sözleri onadı. "Son derece neşeli toplama kampı komutanları, birbirlerine karşı arkadaşça ve iyi davranan SS'ler vardır. Bu arada bazıları da vardır ki, işin iyi yanına yapışırlar, kötülükleri ya

görmemezlikten gelirler ya da geçici bir zorunluluk olarak açıklarlar. Bunlar, kaypak vicdanlı insanlardır. "

"Ve korkak insanlar. "

Josef de kibarca, "Ve korkak insanlar, " diye yineledi.

Graeber önce sustu. Sonra, "Size yardımcı olabilmeyi isterdim, " dedi.

Josef, sanki kendinden değil de, bir yabancıdan söz ediyormuş gibi kayıtsız, "Yardım edilecek bir şey yok, " dedi. "Yalnız başımayım. Ya yakalanacağım ya da kurtulmayı başaracağım. "

"Akrabalarınız yok mu? "

"Vardı. Bir erkek kardeşim, iki kız kardeşim, bir babam, karım ve çocuğum vardı. Öldüler. İkisi dövülerek, biri vurularak, diğerleri de gaz odasında can verdi. "

Graeber, bakışlarını ona dikmişti. "Toplama kampında

mı? "

Josef, kibar, ama soğukça: "Evet, toplama kampında, " dedi. "Toplama kamplarında bu işler için gerekli her şey düşünülmüş. "

"Siz, kurtulabildiniz, öyle mi? "

"Evet, kurtuldum. "

Graeber, Josef'e baktı. "Kimbilir bizden nasıl nefret ediyorsunuzdur? "

Josef omuzlarını kaldırdı. "Nefret etmek mi? Bu lüksü kaldırabilecek durumda mıyız? Nefret, insanı dikkatsiz yapar. "

Graeber, ardında yıkılmış bir evin molozlarının yükseldiği pencereye baktı. Odadaki küçük lambanın zayıf ışığı, sanki daha bir kararmıştı. Pohlmann'ın köşeye ittiği kürenin üstünde yansımalar bırakıyordu.

"Yine cepheye mi döneceksiniz? " Josef, gerçekten ilgilenmiş gibiydi.

"Evet. Sizi kovalayan caniler bir süre daha güçlü kalabilsinler diye çarpışmak üzere döneceğim. Belki de onlara, sizi yakalayıp asmalarına yetecek kadar vakit kazandırmak için çarpışacağım. "

Josef, hafif bir el hareketi yaptı, ancak bir şey söylemedi.

Graeber, "Yoksa kurşuna dizileceğim için gidiyorum, " dedi.

Josef, karşılık vermedi.

"Ve askerden kaçtığımda annemle babamı ve karımı hapse atacakları, toplama kampına gönderecekleri ya da öldürecekleri için gidiyorum. "

Josef, karşılık vermedi.

"Gidiyorum ve gerekçelerimin hem gerekçe olmadığını, hem de milyonlarca insanın aynı gerekçeyi ileri sürdüğünü biliyorum! Kimbilir bizden nasıl nefret ediyorsunuzdur! "

Josef, hafif bir sesle, "Saçmalamayın, " dedi.

Graeber ona bakakaldı. Ne demek istediğini anlamamıştı.

"Nefretten söz eden var mı? Yalnız siz ağzınıza alıyorsunuz bu kelimeyi! Neden bu denli önem veriyorsunuz nefret edilmeye? Pohlmann'dan nefret ediyor muyum? Yaşamlarını tehlikeye sokmak pahasına, geceler gecesi beni yanlarında barındırıp saklayanlardan nefret ediyor muyum? Onlar olmasaydı, bugün hâlâ yaşayabilir miydim? Ne kadar safsınız! "

Birden yine gülümsemeye başladı. Bu, yüzünden bir an uçup geçiveren ve gerçekte onunla hiçbir ilgisi bulunmayan, görüntü gibi bir gülümsemeydi. "Konudan sapıyoruz, " dedi. "Ne çok fazla konuşmalı, ne de fazla düşünmeli. Daha zamanı değil bunların. İnsanı yıpratır. Bütün bunlar için çok erken. Tehlikedeyken insan, yalnız nasıl kurtulacağını düşünmeli, o kadar. " Konserveleri gösterdi. "Bunlar işe yarayacak. Alıyorum. Teşekkür ederim. "

Konserve kutularını alıp kitapların arkasına koydu. Bunu, tuhaflığa kaçan, beceriksiz hareketlerle yapmıştı. Graeber, adamın ellerinin parmaklarında tırnak olmadığını gördü. Josef, onun nereye baktığım fark etmişti. "Toplama kampından ufak bir anı, " dedi. "Bir grup başkanının pazar eğlencesi. Buna Noel ağacının mumlarını yakmak, derlerdi. Ucu sivriltilmiş kibrit çöpleri kullanırlardı. Ayak parmaklarıma yapmalarını isterdim. Hiç olmazsa görünmezdi. Oysa bu durumda hemen tanınıyorum. İnsan, her zaman eldivenle dolaşamaz ki! "

Graeber ayağa kalktı. "Size eski bir üniforma ve maaş cüzdanımı versem, işinize yarar mı? Belki değişiklikler yapıp kullanabilirsiniz. Ben de yangında yitirdiğimi söylerim. "

"Teşekkür ederim, ama gerek duyacağımı sanmıyorum. Bir süre için Romanyalı oluyorum. Bunu Pohlmann akıl etti ve gereken aracılığı yaptı. Bu gibi işlerde çok beceriklidir. Yüzünden hiç belli olmuyor değil mi? Romen ve dolayısıyla partinin bir dostu olacağım. Dış görünüşüm, Romanyalılara benziyor. Parmaklarımı da komünistlerin bu hale getirdiğini rahatlıkla söyleyebileceğim. Yatakla bavulları hemen yanınıza alacak mısınız? "

Graeber, Josef'in ondan kurtulmak istediğini sezinledi. "Siz daha kalıyor musunuz burada? " diye sordu.

"Neden sordunuz? "

Graeber, konservelerin bir kısmını ona doğru itti. "Daha da alabilirim. Gidip biraz daha getireyim. "

"Bu kadarı bile fazla. Yanıma fazla eşya almamam gerek. Zaten artık gitmek zorundayım. Daha fazla bekleyemem. "

"Sigaralar. Sigaraları unuttum. Orada bol bol var. İsterseniz getirebilirim. "

Josef'in yüzü değişiverdi. Birdenbire rahatlamış, yumuşacık bir hale bürünmüştü. Sanki bir dostunun sözünü ediyormuş gibi, "Sigaralar, " dedi. "O başka. Yemekten de önemli. Onları beklerim. "

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Bir sürü insan, Katharinen Kilisesi’nde beklemeye başlamıştı bile. Hepsi, bavulların ya da sepetlerin üstünde oturuyordu. Çevrelerinde de çok sayıda bohça ve paket vardı. Çoğunluk, kadınlar ve çocuklardı. Graeber de bohça ve iki bavulla onlara katıldı. Yanında at suratlı yaşlı bir kadın oturuyordu. "Bari bizi evsiz kaldık diye başka yerlere taşımasalar, " dedi. "Bir sürü söylenti dolaşıyor. Barakalara götürüyorlar ve çok az yiyecek veriyorlarmış. Köylüler de cimri ve ters davranıyorlarmış. "

Zayıf bir kız, "Hiçbiri umrumda değil! " diye karşılık verdi. "Tek istediğim, buradan uzaklaşmak. Bombaların altında can vermekten daha iyidir sanırım. Varımızı yoğumuzu yitirdik. Bize bakmak zorundalar. "

"Birkaç gün önce Ren bölgesinden evsiz kalanlarla dolu bir tren geldi. Görünüşleri feciydi! Mecklenburg^ gidiyorlardı. "

"Mecklenburg mu? Oranın köylüleri zengindir. "

"Zengin mi dedin? " At suratlı kadın, pis pis güldü. "Yanlarında imanın gevreyene dek çalışırsan, kursağına birazcık bir şey girer. Führer’in kulağına gitmeli bunlar! "

Graeber, at suratlı kadınla zayıf kıza baktı. Onların arkalarında, sütunlu geçidin ötesinde katedral bahçesinin ilk yeşillikleri, nergisler açmıştı. Hazreti Isa’nın kırbaçlanmasını betimleyen heykelin üstüne bir ardıç kuşu konmuş, ötmekteydi.

Zayıf kız, "Bizi, evinde boş yeri olanların yanına hiç para almadan yerleştirmeleri gerekir, " dedi. "Çünkü biz, savaş kurbanıyız. "

Zangoç göründü. Zayıf bir adamcağızdı. Kırmızı burnu, aşağı doğru sarkmıştı. Omuzları da düşüktü. Bu adamın Gesta-po’nun aradığı kimseleri saklamak yürekliliğini gösterebileceğine Graeber’in aklı yatmıyordu.

Zangoç herkese eşyalarına karşılık bir numara veriyor, sonra aynı numarayı, bavul ve sepetlere koyuyordu. Graeber’e, "Akşam geç kalmayın, " dedi.

"Çünkü yerimiz az. "

"Yeriniz az mı? " Katharinen Kilisesi, çok büyük bir yapıydı.

"Evet. Kilisenin içi, barınak olarak kullanılmaz. Yalnız alt katlar ve yandaki geçitlerde kalınır. "

"Peki geç gelenler nerede yatıyor? "

"Yıkılmamış olan sütunlu geçitlerde. Bazıları da bahçede. "

"Kilisenin altındaki odalar, bombalara dayanıklı mıdır? "

Zangoç, Graeber'e acır gibi baktı. "Kilise yapıldığında, böyle şeyleri düşünmemişler. Henüz ortaçağ yaşanıyormuş daha. "

Kırmızı burunlu yüzü hiçbir anlam taşımıyordu. Rol yapmakta ne kadar ileri gittik, diye düşündü Graeber. Herkes neredeyse bu işin kendi çapında bir ustası olup çıktı.

Bahçeden ve sütunların altından geçerek dışarı çıktı. Kilise, ağır hasar görmüştü. Kulelerinden biri yıkılmıştı, güneş ışığı, acımasızca içeri dökülmekteydi. Loşluk, uzun ve aydınlık şeritlerce kesilmekteydi. Camların da bir kısmı kırılmıştı. Pencere içlerine serçeler yerleşmişti. Yandaki papaz okulu yıkılmıştı. Onun hemen yanında sığınak yer alıyordu. Graeber, sığınağa girdi. Burası, eskiden kilisenin olan ve yapılan küçük bir değişiklikle sığınak halini almış eski bir şarap mahzeniydi. Fıçıların yerleştirildiği tezgâhlar henüz kaldırılmamıştı. Hava rutubetli, serin ve keskindi. Yüzyılların şarap kokusu, o âna dek bombardımanla geçen gecelerin korku kokan havasına baskın çıkmışa benziyordu. Graeber, sığınağın arka kısmında, büyük dört köşe taşlardan örülü tavana gömülmüş ağır demir halkalar gördü. Buraların mahzen haline getirilmezden önce, cadılar ve

inançsızlar ıçin işkence odası olarak kullanıldığını anımsadı. Bunlar ellerinden bağlanıp havaya kaldırılır, ayaklarına ağırlık asılır ve itiraf edene dek kızgın kerpetenieıle erleri kopardırdı. Sonra da Tanrı ve Hıristiyanlık uğruna idam edilirlerdi. Graeber, o zamandan bu yana pek az şeyin

değiştiğini düşündü. Toplama kamplarındaki cellatlar, tarihte gerçekten kusursuz örneklere sahiptiler. Nazareth'li marangozun oğlunun' halefleri ise, gerçekten tuhaftılar.

Graeber, Adler Caddesi'nde yürümekteydi. Saat akşamın akışıydı. Bütün gün bir oda aramış ama bulamamıştı. Yorgun düşünce, o gün için araştırmalarına son vermişti. Bulunduğu mahalle, çok ağır hasara uğramıştı. Yıkıntılar, birbirini izliyordu. Graeber, asık suratla bu yıkıntıların arasından geçiyordu. Birden bir şey gördü ve ilk anda gördüğünün gerçek olabileceğine inanamadı. Yıkıntıların ortasında küçük, iki katlı bir ev vardı. Eskiydi. Biraz çarpılmış, ama hiç hasar görmemişti. Bir bahçenin ortasındaydı. Ağaçların ve yeşermekte olan çimlerin hepsi sapasağlamdı. Ev her şeyiyle yıkıntı çölünün ortasında bir vahayı andırıyordu. Bir çitin üstünde mürverler yeşermekteydi. Çitin bir tek tahtası bile kırılmamıştı. Bu küçük ve eski bahçe ile ev, bazen yıkıntılarla birlikte gelen bir mucizenin sonunda, hiçbir yerine bir şey olmadan kalmıştı. Kapının üstünde "Witte Otel ve Restoranı" yazılıydı.

Bahçe kapısı açık duruyordu. Graeber içeri girdi. Pencerelerdeki bütün camların sağlam olması bile şaşırtmadı onu. Bunu, neredeyse bir zorunluluk sayacaktı. Mucize, her zaman çaresizliğin ayak ucunda beklerdi. Kapının yanında postu kahve-rengi-beyaz bir av köpeği yatmış uyumaktaydı. İki bahçede nergisler, menekşeler ve laleler açmıştı. Graeber, sanki bütün bunları bir kez daha görmüş olduğunu anımsar gibiydi, ama ne zaman gördüğünü unutmuştu. Aradan çok zaman geçmiş olmalıydı. Belki de tüm bunları, yalnızca düşlerinde görmüştü. Kapıdan girdi.

Yemek salonu boştu. Raflarda tek tük bardaklar vardı. Şişe hiç yoktu. Bira musluğu pırıl pırıldı, ama altındaki süzgeç kuruydu. Duvar diplerine, üç masa ile sandalyeler yerleştirilmişti. Ortadaki masanın üzerinde, bir Tirol manzarasını gösteren resim asılıydı. Resimde, kız, gitarı andıran bir çalgı çalıyor, avcı da eğilmiş ona bakıyordu. Hiç Hitler resmi yoktu. Graeber de zaten böyle bir resmin bulunmasını beklememişti.

Yaşlıca bir kadın, salona girdi. Soluk mavi bir bluz giymiş, kollarını sıvamıştı. "Heil Hitler! " demedi. Yalnızca "İyi akşamlar, " diye selamladı ve bu deyişte gerçekten akşamı çağrıştıran bir şeyler vardı. Çalışmayla geçen bir günün sonunda, karşısındakine gerçekten iyi akşamlar dilediğini

kendine özgü bir biçimde vurgulamaktaydı. Bir zamanlar vardı böyle şeyler, diye düşündü Graeber. Yıkıntıların tozundan ötürü ağzı kuruduğundan, buraya bir şey içmek niyetiyle girmişti, ama şimdi akşamı Elisabeth ile burada geçirmek, gözünde çok büyük bir önem kazanmıştı. Bu büyülü bahçeyi ufka dek saran karanlık dairenin dışında iyi bir akşam geçireceklerini sezinliyordu.

"Burada akşam yemeği yenebilir mi? " diye sordu.

Kadının durakladığını görünce, "Yemek fişlerim var, " dedi hemen. "Burada, hatta bahçede yemek, herhalde çok güzel bir şey olurdu. Karımla birlikte son günlerimiz. Ondan sonra cepheye dönmek zorundayım, ikimize de yetecek kadar yemek fişim var. İsterseniz, takas etmek için konserve de getirebilirim. "

"Yalnızca mercimek çorbamız var. Artık yemek servisi yapamıyoruz. "

"Ne kadar iyi! Uzun zamandır ağzıma mercimek çorbası koymamıştım. "

Kadın gülümsedi. Bu, karşısındakinde sanki öyle kendiliğinden doğuvermiş duygusunu uyandıran, sakin bir gülümsemeydi. "Bu kadarını yeterli buluyorsanız, gelebilirsiniz. İsterseniz bahçede de oturabilirsiniz. Hava serinlerse, içeri girersiniz. "

"Bahçede yeriz. Ortalık yeterince aydınlık. Saat sekizde gelebilir miyiz? "

"Mercimek çorbası olunca, bu o kadar önemli değil. Kaçta isterseniz gelebilirsiniz. "

Evlerinin numara tabelasının altında bir mektup vardı. Annesinden geliyordu. Cepheden geri göndermişlerdi. Zarfı hemen açtı. Kısacık bir mektuptu. Annesi, kendisinin ve babasının ertesi sabah bir kafileyle yola çıkacaklarını yazmıştı. Nereye gideceklerini henüz bilmiyorlardı. Ernst merak etmemeliydi. Bu, yalnızca bir güvenlik önlemiydi.

Graeber, mektubun tarihine baktı. Kendisi izne çıkmazdan bir hafta önce yazılmıştı. Hava saldırılarından hiç söz yoktu, ama annesi, ihtiyatlı bir kadındı. Herhalde sansürden çekinmiş olmalıydı. Evin, annesiyle babası

yola çıkmazdan önceki son gece bombalanmış olması düşünülemezdi. Herhalde daha önce bombalanmış, annesiyle babasını da bunun üzerine başka bir yere göndermeye karar vermişlerdi.

Mektubu ağır ağır katlayıp cebine soktu. Demek annesiyle babası yaşıyordu. Bundan artık olanaklar elverdiği ölçüde emin olabilirdi. Çevresine bakındı. Sanki önünde dalgalı bir cam duvar birden ortadan kalkmış, Hakenstrasse de birdenbire bombardıman edilmiş diğer sokakların görünümünü almıştı. On sekiz numaralı evin çevresini saran acılar ve korkular, sessizce dağılıp gitmişti. Ortada, her yerde olduğu gibi, yıkıntılardan ve molozlardan başka bir şey kalmamıştı. Graeber, derin bir soluk aldı. Duyduğu sevinç değildi. Yalnız, bir cendereden kurtulmuş gibiydi. Onu hiç durmaksızın ve her yerde ağırlığı altında ezen bir yük, ansızın sırtından kalkıvermişti. İzni süresince annesiyle babasını belki de göremeyeceğini düşünmüyordu. Onların ne olduğunu bilmeksizin geçirdiği günler, bu umudu zaten gömmüştü. Artık onların yaşadığını bilmek, Graeber’e yetiyordu. Yaşıyorlardı. Bunu öğrenmekle yaşamında bir dönem kapanmış, Graeber özgürlüğe kavuşmuştu.

Caddeye son saldırı sırasında birkaç bomba daha düşmüştü. Yalnızca ön yüzü kalmış olan ev bu kez tümüyle çökmüştü. Üstünde mektupların bulunduğu kapı, biraz daha öteye yerleştirilmişti. Tam, deli sivil savunma görevlisinin ne olduğunu düşünürken, adamın öbür yandan gelmekte olduğunu gördü. Adam, "Hâlâ burada mısın asker? " diye sordu.

"Evet. Görünüşe göre siz de buradan ayrılmamışsınız! "

"Mektubunuzu buldunuz mu? "

"Evet. "

"Dün öğleden sonra geldi. Artık adınızı kapıdaki duyurudan silebilir miyiz? Beş başvuru daha var. Onun için yerimiz az geliyor. "

Graeber, "Daha silmeyin, " dedi. "Birkaç gün sonra silebilirsiniz. "

Adam, yaramaz bir çocukla konuşan ilkokul öğretmeni gibi sert bir sesle, "Artık silmemizin zamanı geldi, " dedi. "Size karşı yeterince sabırlı davrandık. "

"Bu gazetenin yazı işlerine siz mi bakıyorsunuz? "

"Bir sivil savunma görevlisi, her şey demektir. Düzeni o sağlar. Bir dul kadının üç çocuğu son saldırıdan bu yana ortada yok. Duyuru için yer gerekli bize. "

"O halde benim kâğıdımı çıkarın. Zaten mektuplarım, bunsuz da karşıdaki yıkıntıya geliyor. "

Sivil savunma görevlisi, kâğıdı kapıdan çıkarıp Graeber’e uzattı. Graeber’in yırtmaya kalkıştığını görünce, elini tutup engel oldu. "Delirdiniz mi asker? Böyle şeyler yırtılmaz, yoksa şansınızı kendi elinizle yitirmiş olursunuz. Pusulayı sakladığınız sürece, onun sayesinde kurtardıklarınıza bir daha zarar gelmez. Siz gerçekten acemiymişsiniz! "

Graeber, "Haklısınız, " diyerek kâğıdı katladı ve cebine soktu. "Ben de böyle kalmasını isterim. Şimdi nerede oturuyorsunuz? "

"Taşınmak zorunda kaldım. Konforlu bir bodrum buldum. Bir fare ailesinin yanına alt kiracı olarak yerleştim. Pek eğlenceli oluyor! "

Graeber adama baktı. Zayıf yüzünden bir şey anlayabilmek güçtü. Adam, "Bir dernek kurmak niyetindeyim, " dedi. "Yakınları yıkıntı altında kalanlar derneği. Birbirimize destek olmak zorundayız. Devletin parmağım bile kımıldatacağı yok. Hiç olmazsa yıkıntı altında kalanların bulunduğu her yer, kutsal toprakta yatsınlar diye, papazlar tarafından kutsanmak. Anlatabiliyor muyum? "

"Evet, anlayabiliyorum. "

"Buna sevindim, çünkü bu düşüncemi saçma bulanlar da var. Artık sizin derneğimize üye olmanıza gerek yok. Mektubunuzu aldınız. "

Zayıf yüz, birdenbire değişiverdi. Tanımlanamaz bir acı ve kızgınlık belirdi yüzünde. Adam birden dönüp caddeden aşağı yürüdü.

Graeber, onun ardından baktı. Sonra o da yürüdü. Elisabeth'e, annesiyle babasının yaşadıklarını söylemeye karar vermişti.

Elisabeth, fabrikanın önündeki alanı yalnız başına geçerek geliyordu. Küçücüktü ve sanki koca alanda yitip gitmiş gibiydi. Alacakaranlıkta alan daha büyümüş, alanın arkasındaki yapılarda daha bir çıplak ve sıkıcı görünüyordu.

Elisabeth, soluk soluğa, "Yine izin alıyorum, " dedi.

"Ne kadar? "

"Uç gün. Son üç gün. "

Elisabeth durdu. Gözleri nemlendi ve birden yaşlar süzülmeye başladı. "Onlara neden izin istediğimi anlattım, " dedi. "Üç günü hemen verdiler. Belki sonradan bu üç günün yerine fazla çalışmam gerekir, ama sonrasına hiç aldırmıyorum. Hatta belki fazla işimin olması daha da iyi. "

Graeber karşılık vermedi. Ayrılmak zorunda oldukları düşüncesi, karanlık bir göktaşı gibi onun da başına inivermişti. Bunu, ta baştan beri, pek çok şeyi bildiği gibi, nasıl gerçekleşeceğini düşünmeksizin ve sonuna dek duymaksızın bilmişti. Ayrılacakları günle aralarında hep bir sürü şey olmuştu. Gelgelelim şimdi, birden tek başına, kocaman, buz gibi korkuyla dolu olarak karşısına dikilmiş, soluk, insanı delip geçen, neredeyse iskelet haline getiren bir ışık saçıyordu. Tıpkı yaşamın güzelliğini ve büyüsünü delip geçen, ardında yalnızca çıplak kalıntıları ve zorunluluk diye adlandırılan nesneleri bırakan röntgen ışınları gibi!

Birbirlerine baktılar. Bunu, ikisi de hissetmişti. Bomboş alanda durmuş bakışıyorlar ve ne denli acı çektiğini anlıyorlardı. Bir fırtınanın içinde sarsıldıklarını biliyorlar, ama yerlerinden kıpırdamıyorlardı. Hep önünden kaçmaya çabaladıkları çaresizlik ve çıkmaz, sonunda arkalarından yetişmişti. Şimdi birbirlerini, ayrılmalarından sonra nasıl olacaklarsa, o durumda görüyorlardı. Graeber Elisabeth'i yalnız başına, fabrikada,

bir sığınakta ya da herhangi bir odada, fazla umut beslemeksizin, beklerken, Elisabeth ise onun tehlikenin ortasına, artık inancını yitirdiği bir dava uğruna çarpışmak üzere dönerken görüyordu. Çaresizlik bütün benliklerini doldurmuş, ayrıca öldürücü bir sevecenlik duygusu, sağanak gibi başlarından aşağı boşalıvermişti, ama kendilerini şu anda bu duyguya kaptırmayacaklarını, çünkü kaptırdıklarında paramparça oluvereceklerini biliyorlardı. Çaresizdiler. Yapabilecekleri hiçbir şey yoktu. Bu duygu, yoğunluğunu yitirene değin beklemek zorundaydılar.

Graeber’e, yine konuşabilecek halde olana dek geçen zaman, sonsuzmuş gibi geldi. Elisabeth’in gözlerindeki yaşların kuruduğunu gördü. Elisabeth, hiçbir hareket yapmamıştı. Yaşlar, sanki içine dökülmüştü. Graeber, "O halde birkaç gün daha birlikte kalabileceğiz, " dedi.

Elisabeth zorlukla gülümsedi. "Evet. Yarın akşamdan başlayarak. "

"Güzel. O zaman yine, sanki yalnızca akşamları serbestmişsin gibi hesaplamayı sürdürürsek önümüzde iki hafta daha var sayılır. "

"Evet. "

Yürüdüler. Bir evin duvarındaki boş pencere deliklerinde akşam kızıllığı, unutulmuş bir perde gibi kalakalmıştı. Elisabeth, "Nereye gidiyoruz ve nerede yatacağız? " diye sordu.

"Kilisenin sütunlarının altında ya da hava yeterince sıcak olursa, bahçesinde yatacağız. Şimdi de mercimek çorbası içmeye gidiyoruz. "

Restoran, yıkıntıların arasında belirdi. Graeber bir an evin hâlâ yerinde durmasını tuhaf buldu. Yapının görünüşü, bir serap kadar gerçekten uzaktı. Bahçe kapısından girdiler. Graeber, "Ne diyorsun buraya? " diye sordu.

"Savaşın görmeden geçtiği bir avuç barışa benziyor. "

"Evet. Bu akşam da hep böyle kalacak. "

Bahçe taptaze toprak kokuyordu. Birisi onları sulamıştı. Av köpeği, evin çevresinde gezinmekteydi. Yeni yemek yemiş gibi yalanıyordu.

Bayan Witte onları karşıladı. Önünde beyaz bir önlük vardı.

"Bahçede mi oturmak istersiniz? "

Elisabeth, "Evet, " dedi. "Ve eğer mümkünse ellerimi yıkamak istiyorum. "

"Tabii. "

Bayan Witte Elisabeth'i alıp eve soktu ve bir merdivenden çıkardı. Graeber, mutfağın önünden geçip bahçeye gitti. Bir masanın üstüne kırmızı-beyaz kareli bir örtü serilmiş, iki de sandalye konmuştu. Masanın üstünde bardaklar, tabaklar ve içi su dolu hafif desenli bir sürahi durmaktaydı. Graeber, bir bardak su doldurup kana kana içti. Soğuk suyun tadını şaraptan da çok beğenmişti. Bahçe, dışarıdan göründüğünden daha büyüktü. İçinde, yeşermiş bir parça çimenlik, mürverler, leylaklar ve taze yapraklarla bezenmiş bir çift ağaç vardı.

Elisabeth döndü. "Burayı nasıl buldun? "

"Bir rastlantı sonucu. Başka türlü bulabilmek olanağı var i mı ki? "

Elisabeth, çimenlerin üstünden yürüyüp, leylakların tomurcuklarına dokundu. "Henüz hepsi yeşil, " dedi. "Ama yakında açarlar. "

Graeber, "Evet, " diye karşılık verdi. "Birkaç haftaya dek açarlar. "

Elisabeth, onun yanma döndü. Sabun, taze su ve gençlik kokuyordu. "Burası çok güzel. Ne tuhaf, içimde sanki buraya daha önce gelmişim gibi bir duygu var. "

"Burayı ilk gördüğümde, ben de aynı şeyi duydum. "

"Sanki tüm bunlar, daha önce, bir kez daha varmış gibi. Sen, ben, şu bahçe. Eksik olan küçücük bir şey, son bir şey daha var gibi, o da gelse, vaktiyle olup bitenlerin hepsini anımsayacağım. " Başını Graeber'in omzuna koydu. "Hiçbir zaman gelmeyecek. İnsan hep, arada bir taş atımlık yer kalana dek yaklaşabiliyor, ondan ötesine geçemiyor. Belki tüm bunları daha önce gerçekten yaşadık da şimdi yineliyoruz ve bu böyle sürüp gidecek. "

Bayan Witte, elinde bir tencereyle geldi. "Size hemen fişlerimizi vereyim, " dedi Graeber. "Elimizde çok yok. Bir bölümü yandı. Ama bunlar sanırım yeter. "

Bayan Witte, "Hepsini almama gerek yok, " diye karşılık verdi. "Mercimeğimiz eskiden kalma. Yalnız sosis için biraz fişe ihtiyacım var. Kalanını size sonra getiririm. Bir şey içmek ister misiniz? Birkaç şişe biramız var. "

"Çok güzel. Tam içmek istediğimizi söylediniz. "

Akşam kızıllığı, artık soluk bir çizgi haline dönüşmüştü. Bir ardıç kuşu ötmeye başladı. Graeber, öğleden önce de aynı kuşun sesini duyduğunu hatırladı. Kilisede bir heykelin üstünde görmüştü. O zamandan bu yana, sanki çok şeyler olmuştu, Graeber, tencerenin kapağını kaldırdı. "Nefis bir sosis. Mercimekler de helmelenmiş. Nefis bir yemek! "

Tabakları doldurdu. Bir an kendini bir eve, bir bahçeye, bir kadına, bir masaya sahipmiş, güvenlik içindeymiş ve savaştan uzak yaşıyormuş gibi hissetti. "Elisabeth, " dedi. "Önüne, sana şu andaki gibi bir ömür boyu yaşayacağını, yani yıkıntıların

arasındaki bu bahçede, benimle yaşayacağını garanti eden bir sözleşme koysalardı, imzalar miydin? "

"Hemen. Daha uzun bir süre için de imzalardım. "

"Ben de öyle. "

Bayan Witte birayı getirdi. Graeber şişeleri açıp bardakları doldurdu. Bira soğuk ve lezzetliydi. Çorbalarını içmeye koyuldular. Ağır ağır içiyorlar ve birbirlerine bakıyorlardı.

Ortalık daha da kararmıştı. Bir ışıldak, gökte kaydı, bulutların arasına dalıp çıktı ve kaymasını sürdürdü. Ardıç kuşu, susmuştu. Gece başlıyordu.

Bayan Witte yine yemek koymak üzere geldi. "Yeterince yememişsiniz, " dedi. "Gençler, çok yemeli. "

"Yiyebileceğimiz kadar yedik. Tencere hemen hemen boşaldı. "

"Size biraz salatayla bir parça peynir getireceğim. "

Ay çıktı. Elisabeth, "Şimdi her şeyimiz var, " dedi. "Ay ışığı, bahçe; karnımızı doyurduk ve önümüzdeki gece de tümüyle bizim. İnsan, bu kadar güzelliğe neredeyse dayanamayacağını hissediyor. "

"İnsanlar vaktiyle hep böyle yaşamışlar ve bu yaşamda olağanüstü bir yan bulmamışlar. "

Elisabeth başını evet anlamında sallayarak çevresine bakındı. "Buradan hiçbir yıkıntı görünmüyor. Bahçenin yeri, buna engel oluyor. Ağaçlar, yıkıntıları gözden gizliyor. Her yeri böyle olan ülkeler, kimbilir ne güzeldir! "

"Savaş bittikten sonra oralara gideceğiz. Birçok yıkılmamış kent göreceğiz. Bu kentler, akşam olunca ışıklar içinde yanacak ve kimse bombalardan korkmayacak. Işık içinde yüzen vitrinlerin önünde gezineceğiz. Akşamlan çevre o kadar aydınlık olacak ki, yüzlerimizi sanki gündüzmüş gibi görebileceğiz. "

"O ülkelere girmemize izin verecekler mi? "

"Bir gezi için neden vermesinler? Sözgelimi İsviçre’ye neden gidemeyelim? "

"Onun için İsviçre Frangımızın olması gerek. Nereden bulacağız? "

"Yanımıza fotoğraf makineleri alıp İsviçre’de satarız. Bunların parasıyla da orada birkaç hafta yaşarız. "

Elisabeth güldü. "Ya da sahip olmadığımız mücevherleri ve kürk mantoları satarız. "

Bayan Witte, salata ve peynirle geldi. "Burası hoşunuza gitti mi? "

"Çok. Biraz daha oturabilir miyiz? "

"İstediğiniz kadar kalabilirsiniz. Size kahve de pişiririm, ama tabii nohutlu kahve. "

Graeber, "Demek kahve de var! " dedi. "Desenize bugün prensler gibi yaşıyoruz! "

Elisabeth yine güldü. "Başlangıçta havyarıyla, kaz ciğeriyle, şarabıyla prensler gibi yaşadık. Şimdi de normal insanlar gibi, daha sonra yaşayacağımız gibi yaşıyoruz. Yaşamak ne güzel şey değil mi? "

"Evet, Elisabeth. "

Graeber ona baktı. Fabrikadan çıktığında yorgun görünüyordu. Şimdi ise dinlenmiş bir hali vardı. Zaten çok çabuk değişirdi ve değişmek için pek az şeyle yetinirdi.

Elisabeth, "Yaşamak, güzel olacak, " dedi. "Pek az şeyle, ■yok denecek kadar az şeyle yetinmeye alıştık. Onun için bizi büyük mutluluklar bekliyor. Başkalarının olağan bulduğu, bizim için başlı başına birer serüven olacak. Sözgelimi yanık kokmayan hava ya da fişsiz bir akşam yemeği. Her istediğini alabileceğin dükkânlar. Yıkılmamış kentler. Önce çevrene bakınmak zorunluluğunu duymadan konuşabilmek. Korkmamak! Uzun sürecek bütün bunların gerçekleşmesi, ama korku, gittik! çe azalacak ve arada sırada geldiğinde de, artık hemen gideceğini bildiğimizden, korku olmaktan çıkıp mutluluğa dönüşecek. Sen de inanıyor musun bunların hepsinin olacağına? "

Graeber güçlükle, "Evet, Elisabeth, " diyebildi. "İnsan böyle düşününce, önünde daha bir sürü mutluluk olduğunu anlıyor. "

Epeyce oturdular. Graeber hesabı ödedi. Bayan Witte yatmak üzere çıktı.

Ay, daha da yükselmişti. Toprak ve yaprak kokusu güçlenmişti. Hava esintisiz olduğundan, bu koku zaman zaman bütün ■kenti kaplayan toz ve yanık kokusunu siliyordu. Çalıların aracında bir hışırtı duyuldu. Bir kedi, fare avlıyordu. Fareler, şimdi

her zamankinden çoktu, yıkıntıların altında bol bol yiyecek buluyorlardı.

Saat on birde kalktılar. Sanki bir adadan ayrılır gibiydiler.

Kiliseye geldiklerinden zangoç, "Çok geç kaldınız, " dedi. "Bütün yerler doldu. " Bu, sabahki adam değildi. Genç bir zangoçtu. Sinekkaydı tıraş olmuştu ve biraz kendini beğenmiş gibi bir havası vardı. Herhalde Josef'i ihbar eden, bu olmalıydı.

"Bahçede yatamaz mıyız? "

"Bahçenin üstü örtülü kısımları da doldu. Neden konut bürosuna baş vurmuyorsunuz? "

Gecenin saat on ikisinde bundan daha aptalca bir soru düşünülemezdi. Graeber, "Tanrı'ya daha çok güveniyoruz, " diye karşılık verdi.

Zangoç, bir an sert sert ona baktı. "Burada kalmak istersiniz, açıkta yatmanız gerek. "

"Zararı yok. "

"Evli misiniz? "

"Evet. Neden sordunuz? "

"Burası Tanrı'nın evi. Evli olmayanlar, burada birlikte kalamazlar. Bahçede kadınlar ve erkekler için iki ayrı yerimiz var. "

"Evli olsalar da ayrı mı yatıyorlar? "

"Evet. Bahçe kiliseye ait. Bedeni zevkler söz konusu olamaz. Siz de hiç evliye benzemiyorsunuz. "

Graeber evlilik cüzdanını çıkardı. Zangoç madeni çerçeveli gözlüğünü takıp cüzdana baktı. "Evleneli çok az olmuş, " dedi.

"Bu konuda dinsel kuralların bir ayrım yaptığını sanmıyorum. "

"Kilise nikâhı da kıydırdınız mı? "

Graeber, "Dinleyin, " dedi, "ikimiz de yorgunuz. Karım, bütün gün çalıştı. Şimdi uyumak üzere bahçeye gidiyoruz. Bir diyeceğiniz varsa, bizi dışarı atmayı deneyin, ama birkaç kişi daha getirmenizi öğütlerim, çünkü bu iş pek kolay olmayacak! "

Birden yanlarında bir rahip belirdi. Hiç ses çıkartmadan gelmişti. "Ne oluyor burada? "

Zangoç, meseleyi anlattı. Rahip, birkaç cümle sonra onun sözünü kesti. "Kendinizi Tanrı yerine koymaya kalkmayın,

Böhmer. İnsanların burada yatmak zorunda kalmaları zaten yeterince acı. " Graeber’e döndü. "Yarın da ev bulamazsanız, akşam saat dokuzda Domhof 7 adresine gelip Rahip Biedendieck’i sorun. Evime bakan kadın, sizi bir yere yerleştirecektir. "

"Çok teşekkür ederiz. "

Biedendieck başını sallayarak yanlarından ayrıldı. Graeber zangoca, "Hey siz, Tanrı’nın neferi! " dedi. "Bir binbaşıdan emir aldın. Boyun eğeceksin. Kilise, yüzyıllar boyu varlığını sürdürebilmiş olan tek diktatörlüktür. Bahçeye nereden gidilir? "

Zangoç, onları mihrabın bulunduğu yerden geçirdi. Karanlıkta tören sırasında giyilen elbiseler, parlıyordu. Böhmer, "Katedral başrahiplerinin mezarlarının üstünde kamp kurmaya kalkmayın, " diye homurdandı. "Şurada kalın. Ancak yan yana yatabilirsiniz. Ayrı yataklarınız olmalı. Ayrıca soyunmak da yasaktır. "

"Pabuçlarımızı da çıkarmayacak mıyız? "

"Onları çıkarabilirsiniz. "

Yürüdüler. Koridorlardan çok sesli bir horultu konçertosu yükselmekteydi. Graeber çadır beziyle battaniyeleri çimlerin üstüne yaydı. Bu sırada Elisabeth’in gülmekte olduğunu gördü.

"Neye gülüyorsun? " diye sordu.

"Zangoca ve sana gülüyorum. "

"Peki. " Graeber, bavulları duvar tarafına koydu ve sırt çantasını bir nevi yastık gibi yerleştirdi. Birdenbire ritmik horultuların arasında bir kadın çığlığı yükseldi: "Hayır! Hayır! Ahh!. " Çığlık boğuk hırıltılar arasında yitti.

Biri, "Susun! " diye bağırdı. Kadın, yine bir çığlık attı. Öbür ses, bu kez daha yüksek, "Allah kahretsin, sussanıza be! " diye bağırdı. Çığlık, sanki kadın boğuluyormuş gibi kesiliverdi.

Graeber, "Ne kadar üstün bir ırk olduğumuzu bak da anla, " dedi. "Uykuda bile verilen emirlere uyuyoruz. "

Yattılar. Duvarın dibinde hemen hemen yalnızdılar. Yalnızca her iki köşedeki karanlık çıkıntılar, orada da birilerinin uyumakta olduğunu gösteriyordu. Ay, yıkılmış olan kilise kulesinin ardındaydı, eski katedral başrahiplerinin mezarına pek az vuruyordu. Mezarların üstündeki kapakların bazıları kırılmıştı, ama bunun nedeni bombalar değildi; tabutlar çürüyüp çökmüştü. Bahçenin tam ortasında, yabani güllerin arasında büyük bir haç yükseliyordu. Çevresini, üstü kapalı geçit boyunca, taş heykeller çevirmişti. Elisabeth ile Graeber, Hazreti İsa'nın kırbaçlanmasını betimleyen heykelle, başına, dikenlerden örülmüş tacın geçirilmesini anlatan heykel arasında yatıyorlardı. Bunların ardında, bahçeye açılan ikinci kısımda, geçitlerin sütunlarıyla üstlerindeki kubbeler parlıyordu.

Graeber, "Yanıma gel, " dedi. "O sofu zangocun sözleri yerin dibine batsın! "

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yıkık kulenin çevresinde kırlangıçlar uçuşuyordu. Güneşin ilk ışınları, yerinden kopmuş çatı kaplamalarında yansıyordu. Graeber ispirto ocağını çıkarttı. Burada bir şey pişirmenin yasak olup olmadığını bilmiyordu. Onun için eski yasasına göre davranıyor, kimsenin bir şeyi yasak etmesine meydan bırakmadan yapacağını yapıyordu. Kabını alıp musluk aramaya başladı. Heykellerden birinin arasında bir tane buldu. Yüzü kırmızı sakallı bir adam, orada ağzı açık uyumaktaydı. Yalnızca bir bacağı vardı. Takma bacağını çıkarıp yanına koymuştu. Bacak madeni kısımlarıyla sabah güneşinin altında bir makine gibi parlıyordu. Graeber, üstü açık sütunların arasından geçitlere baktı. Zangoç, doğru söylemişti. Kadınlarla erkekler, ayrı yatıyordu. Güney yakası yalnızca kadınlarındı.

Graeber döndüğünde, Elisabeth'i uyanık buldu. Dinlenmiş ve uykusunu almış görünüyordu. Yüzü, Graeber'in geçitlerde gördüğü soluk yüzlerden çok farklıydı. "Nerede yıkanabileceğini biliyorum, " dedi. "Başkalarının akını başlamadan gel, sana katedral başrahiplerinin banyosunu göstereyim. "

Elisabeth güldü. "Sen burada, bavulların başında kal. Yoksa döndüğünde bulamazsın. Ben yıkanacağım yeri nasıl olsa bulurum. Nereden gidiliyor? "

Graeber ona yolu gösterdi. Elisabeth, bahçeden geçerek gitti. O kadar sakin uyumuştu ki elbisesi bile buruşmamıştı. Graeber arkasından baktı. Birden onu sevdiğini algıladı.

"Ne o, Tanrı'nın bahçesinde bir şey mi pişiriyorsunuz? " Sofu Zangoç, keçe tabanlarıyla sessizce yaklaşmıştı. "Üstelik de dikenli taş heykelinin altında! "

"Daha neşeli bir heykel var mı? Oraya da gidebilirim. "

"Bu toprağın her yanı kutsaldır. Orada katedral başrahiplerinin gömülü olduklarını görmüyor musunuz? "

Graeber sakin bir sesle, "Mezarlıklarda oturup yemek pişirdiğim çok oldu, " diye karşılık verdi. "Ama siz gidebileceğimiz başka bir yer, bir kantin ya da açık hava mutfağı var mı, onu söyleyin bana! "

"Kantin mi? " Zangoç, bu kelimeyi çürük bir meyve gibi ağzında yuvarlamaktaydı. "Burada mı? "

"Hiç de fena olmazdı. "

"Belki sizin gibi zındıklar için, ama neyse ki başka türlü düşünen insanlar da var. İsa'nın toprağında bir kantin, ha! Tanrı'ya bundan büyük hakaret olamaz! "

"Ben hiç de o düşüncede değilim. Hazreti İsa'nın biraz ekmek ve birkaç balıkla binlerce insanı beslediğini, sanırım siz de biliyorsunuzdur. Ama hiç kuşku yok ki o, sizin kadar kendini beğenmiş karga suratlının biri değildi! Haydi bakalım, şimdi çekin gidin buradan! Savaşta olduğumuzu da aklınızın bir köşesine yerleştirin. "

"Rahip Biedendieck'e bu hakaretinizi bildireceğim. "

"Hiç durmayın! Sizin gibi bir çanak yalayıcıyı hemen kapı dışarı edeceğinden eminim! "

Zangoç, büyük bir öfke ve kurumla dönüp gitti. Graeber, Binding'in terekesine ait bir kahve paketini açıp kokladı. Hakiki kahveydi. Sıcak suyu üstüne döktü. Koku yayıldı ve etkisini hemen gösterdi. Katedral başrahiplerinin mezarlarının arkasında bir adamın sakallı başı belirdi. Adam havayı kokladıktan sonrada aksırdı ve ayağa kalkıp yaklaştı. "Bir fincan verir misin? "

Graeber, "Çek arabanı, " dedi. "Burası Tanrı'nın evi. Sadaka verilmez, alınır. "

Elisabeth döndü. Sanki gezmeye gidiyormuş gibi hafif adımlarla yürüyordu. "Kahveyi nereden buldun? " diye sordu.

"Binding’den. Yalnız çabuk içelim, yoksa bütün millet başımıza toplanır. "

Güneşin ışığı, heykellerin üzerinde geziniyordu. İsa’nın kırbaçlanması heykelinin önünde bir demet menekşe açmıştı.

Graeber, çantasından tereyağı ve ekmek çıkardı. Ekmeği çakısıyla kesip üstüne tereyağı sürdü. Elisabeth, "Hakiki tereyağı, " dedi. "Bu da mı Binding’den? "

"Hepsi ondan. Aslında bana yalnızca iyiliği dokundu, oysa ben ondan hiçbir zaman hoşlanamadım. Tuhaf, değil mi? "

"Belki de ondan hoşlanasın diye yapmıştır. Böyleleri varmış. "

Elisabeth, Graeber’in yanında, sırt çantasının üstüne oturmuştu. "Yedi yaşımdayken, aşağı yukarı böyle yaşamak isterdim. "

"Ben de fırıncı olmak istiyordum. "

Elisabeth güldü. "Bunun yerine göçebe oldun, hem de en iyisinden! Saat kaç? "

"Şunları toplayıp seni fabrikaya götüreyim. "

"Hayır. Toplamayı bırak da biraz güneşlenelim. Toplanmak ve taşımak fazla zaman alır, içerisi şimdiden dolmuş. Eşyaları teslim etmek için çok beklememiz gerek. Bunu, ben gittikten sonra da yapabilirsin. "

"Peki. Acaba burada sigara içebilir miyiz dersin? "

"Sanırım yasaktır, ama yine de sen buna aldırmayacaksındır, değil mi? "

"Haklısın. Dışarı atılana dek içimizden geldiği gibi davranalım. Nasıl olsa fazla uzun sürmeyecek. Bugün, geceleri soyunarak yatabileceğimiz bir yer bulmaya çalışacağım, ama Rahip Biedendieck’e gitmeyelim, değil mi? "

"Hayır. Ona gideceğimize Pohlmann'a gidelim. "

Yükselen güneş, girişi aydınlatmıştı. Sütunların gölgesi, duvarlara vuruyordu, insanlar, sanki ışık ve gölge ile dolu bir hapishanede gezinir gibi oraya buraya gidiyorlardı. Çocuklar ağlıyordu. Bahçenin köşesinde yatmakta olan tek bacaklı adam, takma bacağını taktı, üstüne de pantolonunu çekti. Graeber ekmeği, tereyağını ve kahveyi kaldırdı. "Saat sekize on var, " dedi. "Artık gitmen gerek. Seni fabrikadan alırım, Elisabeth. Bir şey olursa, iki buluşma yerimiz var: Birincisi Bayan Witte'nin bahçesi, İkincisi de burası. "

"Peki. Bugün, son iş günüm. "

"Buna karşılık bu akşam saatlerce oturur, yitirdiğimiz günün acısını çıkarırız. "

Elisabeth onu öptükten sonra hızlı adımlarla uzaklaştı, Graeber, birinin güldüğünü duydu. Öfkeyle dönüp baktı. Sütunların arasında genç bir kadın duruyordu. Yanındaki oğlan çocuğu duvarın üstüne çıkmış, annesinin saçlarına saldırıyor, kadın da çocuğuyla birlikte gülüyordu. Graeber ile Elisabeth'e dikkat etmemişti bile. Graeber eşyalarını topladı, sonra kabını yıkamaya gitti. Tek bacaklı adam, arkasından geldi. Takma bacağı yere vuruyor, gıcırtılar çıkarıyordu. "Hey, arkadaş! "

Graeber durdu. "Kahve içenler siz değil miydiniz? " diye sordu adam.

"Evet, ama içip bitirdik. "

"Biliyorum. " Adamın iri mavi gözleri vardı. "Ben telveyi kastediyorum. Eğer dökecekseniz, bana verin. Bir kez daha kaynatılabilir. "

"Evet. Tabii veririm. " Graeber telveyi kazıdı. Sonra eşyalarını alıp emanete vereceği yere götürdü. Zangoçla kavga etmeyi bekliyordu, ama onun yerini şimdi kırmızı burunlu zangoç almıştı. Adam şarap kokuyordu ve hiç konuşmuyordu.

Kapıcı, yanmış olan kapıdaki dairesinin penceresinde oturmaktaydı. Graeber'i görünce elini salladı. Graeber içeri girdi. "Bize mektep falan var

mı? "

"Evet. Karınıza var. Mektubun üzerine Bayan Kruse diye yazılmış. Sizin, değil mi? "

Graeber mektubu aldı. Kapıcının kendisini tuhaf bakışlarla süzdüğünü sezinledi. Sonra mektuba bakıp bir anda dondu. Gestapo’dan geliyordu. Zarfı çevirdi. Sanki biri daha önce açmış gibi, üstünkörü yapıştırılmıştı.

"Bu ne zaman geldi? " diye sordu.

"Dün akşam. "

Graeber bir daha zarfa baktı. Kapıcının içindekini okuduğundan emindi. Bunun için zarfı açtı ve içindekini çıkardı. Elisabeth’e saat 11. 30’da gelmesini bildiren bir çağrıydı. Saatine baktı. Ona geliyordu, "iyi, " dedi. "Sonunda gelebildi! Uzun zamandır bekliyordum. "

Mektubu cebine koydu. "Başka bir şey var mı? "

Kapıcı merak dolu gözlerle, "Bu kadarı yeterli değil mi? " diye sordu.

Graeber güldü. "Bizim için bir ev biliyor musunuz? "

"Hayır. İhtiyacınız var mı? "

"Benim yok, ama karımı yerleştirmem gerek. "

Kapıcı, "Ya öyle mi? " dedi. Pek inanmış bir hali yoktu.

"Evet. Hem iyi hava parası da veririm. "

Kapıcı yine, "Öyle mi? " dedi.

Graeber çıktı. Adamın pencereden arkasından baktığını hissediyordu. Durdu ve sanki çatının iskeletini ilgiyle seyrediyormuş gibi yaptı. Sonra ağır adımlarla yoluna koyuldu yine.

İlk köşeyi döner dönmez mektubu yine cebinden çıkardı. Üstünden hiçbir şey anlaşılmayan, basılı bir pusulaydı. İmza bile atılmamıştı. Yalnızca Elisabeth adı ve tarih, daktiloyla yazılmıştı. A harfi, biraz yüksekte kalıyordu.

Graeber, bakışlarını kâğıda dikti. Dört köşe boz renkli, en ucuz cinsindendi, ama sanki dünyayı birdenbire karartıvermişti. İçinden, kavranması güç bir gözdağı yükseliyor, ölüm kokuyordu.

Graeber, kendini Katharinen Kilisesi'nin önünde buldu. Oraya nasıl geldiğini bilmiyordu. Arkasından birisi "Ernst, " diye fısıldadı. Graeber, hızla dönüp baktı. Seslenen, Josef'ti. Üstünde bir asker paltosu vardı. Graeber'e bakmadan kiliseye yürüdü. Graeber çevresine bakındı, bir dakika sonra da Josef'in ardından gitti. Adam, mihrabın yakınında boş bir sıraya oturmuştu. Eliyle bir hareket yaptı. Graeber mihraba gitti, çevresine bakındı, sonra dönüp Josef'in yanında diz çöktü.

Josef, "Pohlmann tutuklandı, " diye fısıldadı.

"Ne? "

"Gestapo bu sabah Pohlmann'ı götürdü. "

Graeber o anda Pohlmann'ın tutuklanmasıyla Elisabeth'e gelen mektup arasında bir ilişki bulunup bulunamayacağını kestiremedi. Yalnızca bakışlarını Josef'e dikti. Sonunda, "Demek Pohlmann da gitti, " diyebildi.

Josef hemen başını kaldırdı. "Başkası da mı var? "

"Bu sabah karıma Gestapo'dan bir çağrı geldi. "

"Ne zaman için? "

"Bugün öğleden önce, saat 11. 30 için. "

"Çağrı yanınızda mı? "

"Evet. Buyurun. "

Graeber, Josef’e mektubunu verdi. "Pohlmann’a ne oldu? " diye sordu.

"Bilmiyorum. Yoktum. Döndüğümde işaret taşımızın yerinin değişik olduğunu gördüm. Pohlmann götürülürken taşı bir yana itmiş. Bir saat sonra da kitapları arabaya yüklendi. "

"Kitapların içinde onu suçlayabilecek bir şey var mıydı? "

"Sanmıyorum. Tehlikeli ne varsa konserveler de dahil olmak üzere, başka yerde gömülü. "

Graeber, Josef’in elindeki kâğıda baktı. "Ben de şimdi ona gitmek istiyordum, " dedi. "Ne yapayım diye danışacaktım. "

"Ben de bu yüzden buraya geldim. Büyük bir olasılıkla evinde bir Gestapo nöbetçisi kalmıştır. " Josef, çağrı kâğıdını Graeber’e geri verdi. "Ne yapmak istiyorsunuz? "

"Bilmiyorum. Daha yeni elime geçti. Siz olsaydınız ne yapardınız? "

Josef hiç duraksamadan, "Kaçardım, " dedi.

Graeber, mihrabların parıltısının deldiği yarı karanlığa baktı. "Önce gidip ne istediklerini soracağım, " dedi.

"Karınızı istediklerine göre, size bilgi vermeyeceklerdir. "

Graeber, buz gibi olmuştu, ama Josef, yalnızca doğal konuşuyordu, o kadar. "Karımı isteselerdi Pohlmann gibi tutuklarlardı. Başka bir şey olmalı. Onun için gideceğim. Belki de önemli değildir. O zaman kaçmak yanlış bir davranış olur. "

"Karınız Yahudi mi? "

"Hayır. "

"O zaman iş değişir. Yahudiler çağrılınca mutlaka kaçmalıdır. Karınızın yolculukta olduğunu söyleyemez misiniz? "

"Hayır. Çalışmak zorunda, onun için hemen anlarlar. "

Josef düşündü. "Onu tutuklamak niyetinde olabilirler. Dediğiniz gibi, istedikleri bu olsaydı, o saat yapabilirlerdi. Neden çağrıldığını kestirebiliyor musunuz? "

"Babası toplama kampında. Daha önce birlikte oturduğu biri, karımı ihbar etmiş olabilir. Ayrıca evlendiğimizden dolayı dikkati çekmiş olması da düşünülebilir. "

Josef, düşünmesini sürdürdü. "Babasıyla ilgisi olabilecek her şeyi, mektup, anılar defteri gibi şeyleri yakın. Sonra da yalnız başınıza gidin. Yalnız gideceksiniz, değil mi? "

"Evet. Mektubun bugün geldiğini ve fabrikada çalışan karımla bağlantı kuramadığımı söyleyeceğim. "

"Evet. En iyisi böyle yapmak. Ne olduğunu öğrenmeye çalışın. Cepheye dönmek zorunda olduğunuzdan, nasıl olsa size bir şey yapamazlar. Karınız için gizlenecek bir yer arıyorsanız, size bir adres verebilirim, ama önce gidip durumu öğrenin. Ben, öğleden sonraya dek burada kalacağım. " Josef, bir an durakladı. "Rahip Biedendieck'in günah çıkartma kulübesinde, şu rahip yok levhasının asılı olduğu yerde olacağım. Böylelikle birkaç saat olsun uyuyabilirim. "

Graeber ayağa kalktı. Kilisenin serin loşluğundan sonra, dışarının parlak ışığı, Gestapo'nun sorguya çekerken kullandığı projektörler gibi gözlerini kamaştırdı. Caddelerden yavaş yavaş geçti. Sanki bir kavanozda yürüyormuş gibiydi. Çevresindeki her şey birdenbire onun için yabancı ve erişilmez olmuştu. Kolunda çocuğuyla bir kadın, birden içini acı bir kıskançlıkla dolduran bir güvenlik simgesi olmuştu. Bu sırada oturmuş gazetesini okuyan bir adam, Graeber'in gözünde artık asla erişemeyeceği bir tasasızlığı canlandırmaktaydı. Gülerek konuşmakta olan birkaç kişiyse onun için artık ansızın çöküveren bir başka dünyanın varlıklarıydı. Yalnızca onun üzerine korku bulutu kapkara çöküvermiş, cüzamlıymış gibi çevresinden ayırmıştı.

Gestapo binasına girerek bir SS’e çağrıyı gösterdi. Adam, ona kanatlardan birine giden koridoru işaret etti. Koridorlar kâğıt, havalandırılmamış büro ve kışla kokuyordu. Üç kişinin bulunduğu bir odada beklemek zorunda kaldı. Adamlardan biri, avluya açılan pencerenin önündeydi. Ellerini arkasında kavuşturmuş sağ elinin parmaklarıyla sol elinin üstünde piyano çalıyordu. Ötekilerse sandalyelere oturmuşlar, bakışlarını önlerine dikmişlerdi. Biri dazlak kafalıydı ve bir eliyle üst dudağındaki doğuştan olma yarığı örtmeye çalışıyordu. Ötekinin Hitler biçimi bıyıkları vardı. Yüzü şiş ve solgundu. Graeber girince, hepsi dönüp ona baktılar, sonra bakışlarını yine hemen ayırdılar.

Odaya gözlüklü bir SS girdi. Bekleyenlerin hepsi bir anda ayağa fırladı. Graeber, içlerinde kapıya en yakın duranlarıydı. SS, biraz şaşarak "Siz ne arıyorsunuz burada? " diye sordu. Askerler hakkında, kural olarak ancak askeri mahkemeler bir karar verilebilirdi.

Graeber, kâğıdı gösterdi. SS okuduktan sonra, "Bu siz değilsiniz ki, " dedi. "Burada Bayan Kruse... "

"Kendisi karımdır. Birkaç gün önce evlendik. Bir devlet işletmesinde çalışıyor. Onun için işini belki ben yapabilirim diye düşündüm. "

Graeber gerekebilir diye yanına aldığı evlilik cüzdanını çıkardı. SS, kararsız bir tavırla bir süre bekledi. "Bodrum katında 72 numaralı odaya gidin. "

Graeber’e kâğıtlarını geri verdi. Graeber, bodrum kat diye düşündü. Gestapo hakkındaki söylentilerin en korkunçları, bu bodrum katlarıyla ilgili olanlardı.

Graeber merdivenlerden indi. Ona doğru gelen iki kişi, onu kıskanç bakışlarla süzdüler. Kendileri daha ne olacaklarını bilmezken, onun özgürlüğüne kavuştuğunu sanıyorlardı.

72 numaralı oda, oldukça büyüktü. Raflarla doluydu. Bir kısmı da bölünüp kalem kısmı yapılmıştı. Canı sıkkın bir görevli, Graeber’in kâğıdını aldı. Graeber, adama neden geldiğini anlatarak yine kâğıtlarını gösterdi.

Adam, başını salladı. "Karınız adına makbuz imzalayabilir misiniz? "

"İmzalarım. "

Masanın üstünden iki kâğıt uzattı. "Burayı imzalayın. Altına, Elisabeth Kruse’nin kocası yazın. Tarihi ve nerede evlendiğinizi de ekleyin. İkinci nüshaları siz alabilirsiniz. "

Graeber, ağır ağır imzasını attı. Kâğıtta yazılı olanları okuduğunu belli etmek istemiyordu ama körü körüne de imzalamak niyetinde değildi. O arada memur, rafları araştırıyordu. Sonunda, "Hay Allah, küller nerede? " diye sordu. "Yine her şeyi karmakarışık etmişsiniz, Holtmann, Kruse paketini getirin. "

Bölmenin gerisinden birinin homurdandığı duyuldu. Graeber, imzasıyla, toplama kampı tutuklularından Bernhard Kruse’nin küllerini aldığını onadı. Ayrıca ikinci bir kâğıtta, Bernhard Kruse’nin kalp yetersizliğinden öldüğü yazılıydı.

Memur, bölmenin arkasına geçmişti. Biraz sonra bir pipo tütünü kutusuyla döndü. Kutu, boyuna göre kısa gelen kahverengi bir paket kâğıdına sarılmış ve bir iple bağlanmıştı. Kutunun yanlarında basılı ‘Claro’ markası, hâlâ duruyordu. Renkli kapağın bir kısmı da görünüyordu. Kapakta puro içen bir Kızılderili’nin, kırmızı ve altın renklerle işlenmiş bir arma tuttuğu görülüyordu.

Görevli, uykulu gözlerle Graeber’e bakarak. "Küller burada, " dedi. "Asker olduğunuza göre, bu konuda kesinlikle ağız açılmayacağını bildirmeme sanırım gerek yok. Ne gazete, ne de basılı kartlar yoluyla ölüm ilanı göndermek yok! Cenaze töreni de yapılmayacak. Anlaşıldı mı? "

"Evet. "

Graeber kutuyu alıp çıktı.

Elisabeth’e hiçbir şey söyleyemeyeceğini hemen anlamıştı. Sonradan öğrenme olasılığını da göze alması gerekiyordu. Ama bu da pek olacak iş değildi, çünkü Gestapo’nun iki kez haber vermesi, olağan değildi. Şimdilik onu yalnız bırakmak zorunda oluşu, yeterliydi. Bunun üstüne bir de babasının ölümünü bildirmek, gereksiz ve acımasız bir davranış olurdu.

Ağır ağır Katharinen Kilisesi’ne döndü. Sokaklar birden yine canlanıvermişti. Tehlike geçmiş, ölüme dönüşmüştü. Ama bu, yabancı bir ölümdü ve Graeber, yabancı ölümleri artık kanıksamıştı. Elisabeth’in babasını yalnızca çocukluğunda tanımıştı.

Kolunun altındaki kutuyu algıladı. İçindeki, büyük bir olasılıkla Kruse’nin külü değildi. Holtmann’ın külleri kolaylıkla karıştırmış olması, mümkündü. Ayrıca toplama kampında da buna özel bir titizlik gösterildiği düşünülemezdi. Kitle halindeki yakmalarda bir ayrım yapılamazdı zaten. Ocakçılardan biri rastgele bir avuç kül alıp sarıyordu, hepsi bu kadardı. Graeber, külleri göndermek zahmetine neden katlandıklarını anlayamıyordu. Bu, acımasızlıkla bürokrasinin karışımı bir şeydi ve acımasızlığın derecesini daha da artırıyordu.

Külleri ne yapacağını düşündü. Yıkıntıların birine gömebilirdi. Ayrıca bir mezarlığa götürmeyi de deneyebilirdi, ama bunun için de izin ve mezar gerektiğinden Elisabeth durumu öğrenirdi.

Kilisenin içinde ilerleyerek Rahip Biedendieck’in günah çıkartma kulübesinin önüne geldi. ‘Rahip yok’ levhası, dışarı asılmıştı. Yeşil perdeyi yana çekti. Josef, ona baktı. Uyanıktı ve gerektiğinde Graeber’in karnına bir tekme indirip kaçabilecek bir pozisyonda oturuyordu. Graeber, mihrabın yakınındaki sıraya gitti. Biraz sonra da Josef geldi. Graeber, kutuyu gösterdi. "Buymuş. Babasının külleri. "

"O kadar mı? "

"Yetmez mi? Pohlmann hakkında bir şeyler öğrenebildiniz

mi? "

"Hayır. "

İkisi de pakete bakıyordu. Josef, "Puro kutusuna koymuşlar, " dedi. "Çoğunlukla eski karton kutulara, teneke kutulara ya da kese kâğıtlarına dolduruyorlar. Onların yanında bu kutu tabut sayılır. Nerede bırakacaksınız? Burada, kilisede mi? "

Graeber başını salladı. Birden aklına ne yapabileceği gelmişti. "Kilisenin bahçesinde mezarlık gibi bir yer var, " dedi.

Josef, başını evet anlamında sallamakla yetindi.

Graeber, "Size bir yardımım dokunabilir mi? " diye sordu.

"Yan kapıdan dışarı çıkıp, caddede kuşkulu bir durum olup olmadığına bakabilirsiniz. Gitmem gerek. Yahudi düşmanı zangocun görevi, saat birde başlıyor. Beş dakikaya kadar geri dönmezseniz, sokağın serbest olduğunu anlarım. "

Graeber, güneşin altında duruyordu. Biraz sonra Josef, kapıdan çıktı. Graeber'e sürünürcesine geçerken, "İyi şanslar, " diye mırıldandı.

"Size de. "

Graeber döndü. Kilisenin bahçesi bu saatte bomboştu. Kanatları sarı üstüne kırmızı noktalarla süslü iki kelebek, ufacık, beyaz çiçekli bir çalının çevresinde uçuşmaktaydı. Çalı, katedral başrahiplerinden Aloysius Blümer'in mezarının yanındaydı. Graeber yaklaşıp mezarı gözden geçirdi. Üç mezar göçmüştü, ama Blümer'inkinin çim örtüsünün altına giden bir delik açılmıştı. Çok uygun bir yerdi.

Bir kâğıdın üstüne, bu küllerin toplama kampından bir Katolik tutukluya ait olduğunu yazdı. Bunu, kutunun bulunması olasılığına karşı yapmıştı. Pusulayı paket kâğıdının altına soktu. Tüfeğinin süngüsüyle çimlerin bir kısmını kesti ve altlarındaki aralığı, kutunun geçebileceği kadar büyüttü. Kutuyu içeri ittikten sonra, delikten çıkardığı toprakları yeniden deliğe doldurup üstünü çimlerle örttü. Eğer küller gerçekten Bernhard Kruse'ninse, kutsal toprağa gömülmüştü. Üstelik de kilise büyüklerinden birinin ayağının dibinde yatıyordu.

Graeber geri dönüp duvara oturdu. Taşlar, güneşten ısınmıştı. Düşünüyordu. Belki bir günah işlemiş, belki de gereksiz bir duyarlılık göstermişti. Bernhard Kruse Katolikti ve Katoliklerin yakılması yasaktı, ama kilise bu kez durumun özelliklerini göz önünde tutmak zorundaydı. Kutudaki küller Kruse'nin değil de, Protestan ya da Ortodoks Yahudilerden birinin olsa

bile bu durumda bir sakıncası olmaz, diye düşündü. Ne Yehova, ne de Katolik ya da Protestanların Tanrısı buna bir itirazda bulunurdu.

Kutuyu, bir yuvaya gizlice guguk kuşu yumurtası yerleştirir gibi sokuverdiği mezara baktı. Yol boyunca içinde pek fazla bir şey hissetmemişti, ama şimdi, her şey olup bittikten sonra, içini derin ve sonsuz bir acı kaplamıştı. Bu, ölüye ilişkin düşüncelerini çok aşan bir şeydi. Pohlmann'ı, Josef'i, karşılaştığı bütün yoksulluğu, savaşı ve kendi yazgısını düşünmekteydi.

Ayağa kalktı. Paris'teyken, meçhul askerin mezarını görmüştü. Mezar, görkem içerisinde, taşlarına Fransız tarihinin en büyük savaşlarının hak edildiği bir zafer takının altındaydı. Graeber, önündeki göçmüş çimenliğin, Katedral Başrahibi Blü-mer'in mezar kapağının ve onun altındaki puro kutusunun, Paris'teki mezara benzediğini, hatta savaşlardan ve o şeref takından yoksun olduğu için, ondan daha da fazla bir şey olduğunu duyumsadı.

Elisabeth, "Bu akşam nerede yatıyoruz? " diye sordu. "Kilisede mi? "

"Hayır. Bir mucize oldu. Bayan Witte'ye gittim. Boş bir odası var. Kızı birkaç gün önce köye gitmiş. Orada oturabileceğiz ve hatta ben gittikten sonra sen de orada kalabileceksin. Eşyaları oraya taşıdım bile. İznin çıktı mı? "

"Evet. Artık ne ben işe gitmek zorundayım, ne de sen beni almak zorundasın. "

"Çok şükür! Bunu bu akşam kutlayacağız! Bütün gece oturacağız ve ancak yarın öğlene doğru uyuyacağız. "

"Evet. Bütün yıldızlar çıkana dek bahçede kalacağız, ama daha önce gidip hemen kendime bir şapka alayım. Bugün tam sırası. "

"Şapkayı ne yapacaksın? Akşam bahçede mi giyeceksin? "

Elisabeth güldü. "Belki onu da yaparım, ama asıl önemli olan bu değil, şapkayı almam. Bu, simgesel bir davranış. Şapka bayrağa benzer. İnsan onu

ya sevinçli ya da acılı gününde alır. Galiba bunu anlayamıyorsun! "

"Hayır, ama alalım bir tane. Şapkayla senin özgürlüğünü kutlarız. Bu, akşam yemeğinden daha önemli! Daha açık olan dükkânlar var mı? Şapka alırken bir elbise fişi vermek zorunda mısın? "

"Fişim var. Nerede şapka bulunabileceğini de biliyorum. "

"İyi. Öyleyse lame elbisene uygun bir şapka alalım. "

"Ona uygun şapka almak gereksiz, çünkü o bir gece elbisesi. Günlük bir şapka alacağız. Bunu yapmalıyız. Böylece aklıma gelmeyecek. "

Dükkânın vitrininin bir bölümü kalmıştı. Öbür bölümü ise tahtalarla kapatılmıştı. İçeri baktılar. Vitrinde iki şapka duruyordu. Biri yapma çiçeklerle, öbürü de renkli tüylerle süslenmişti. Graeber şapkalara kuşkuyla baktı. Elisabeth'i bunlardan birini giymiş olarak kafasında canlandıramıyordu. Sonra beyaz saçlı bir kadının dükkânı kapatmak üzere olduğunu görünce, "Çabuk, " dedi.

Kadın, onları dükkânın arkasında bulunan karartılmış bir odaya götürdü. Elisabeth ile hemen, Graeber'in tek kelimesini bile anlamadığı bir şeyler konuşmaya başladılar. Graeber kapının yanındaki incecik ayaklı, altın yaldızlı sandalyeye oturdu. Dükkân sahibesi, aynanın önündeki ışığı yakarak kutulardan şapkalar ve kumaşlar çıkardı. İç sıkıcı dükkân, birdenbire bir büyücünün mağarasına benzeyivermişti. Şapkaların mavi, kırmızı, pembe ve beyaz renkleri göz alıyordu. Brokarların parıltısı, bu şapkaları sırlar dolu bir şenlikte giyilmek üzere hazırlanan taçlara benzetmişti. Elisabeth, aynanın önündeki ışığın altında bir o yana, bir bu yana dönüyor, bu haliyle canlanmış bir tabloyu andırıyordu. Graeber oturduğu yerde hiçbir şey söylemeksizin, gündüz olup bitenlerden sonra tümüyle gerçek dışı gibi görünen bu sahneyi izliyordu. Elisabeth'i ilk kez böylesine yaşadığı andan kopmuş, kendine dönük, eğlendirici bir oynaşa dalmış olarak, ışık, sevecenlik ve aşkla dolu, ama aynı zamanda da silahlarını hazırlayan bir avcı gibi ciddi ve dikkatli görüyordu. Satıcı kadınla konuşmalarını, ne konuştuklarına dikkat etmeksizin dinliyordu. Bu mırıltı, tertemiz bir kaynaktan gelen su şırıltılarını andırıyordu. Elisabeth'i seviyor, istiyor ve içini dolduran bu sessiz mutluluğun ötesinde kalanlara

aldırmıyordu. Yakın ayrılığın gölgesi, yalnızca bu mutluluğu daha bir derinleştiriyor, yoğunluğu artırıyor ve küçük ipek ve brokar parçaları üzerinde oynaşan yansımalar kadar değerli ve geçici kılıyordu.

Elisabeth, "Başı iyice saran, sade görünüşlü ve parlak sarı bir şapka istiyordum, " diyordu.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Pencereden yıldızlar görünüyordu. Dört köşe pencerenin çevresini asmalar sarmıştı. Bir-iki koruk salkımı, esintide sessiz bir saatin koyu renk rakkasları gibi sallanmaktaydı.

Elisabeth, "Gerçekte ağlamıyorum, " dedi. "Ama ağlasam bile önemseme. Gerçekte bu gözyaşları bana değil, içimde kapalı kalmış, kendini dışarı atmak isteyen bir şeye ait. Zaman oluyor elimizden yalnızca ağlamak geliyor. Bu, acıdan değil. Ben mutluyum. "

Graeber'in kollarının arasında, başını onun omzuna dayamış yatıyordu. Eski, koyu renk ceviz yatak, epey genişti. Baş ve ayak uçları yüksek ve yaygındı. Köşede ceviz bir komodin, pencerenin önünde de bir masayla iki sandalye duruyordu. Duvarda, içinde yapma çiçeklerden örülü bir gelin buketi bulunan bir cam dolapla, üstünde koruk salkımlarıyla dışarıdan gelen soluk ışığın açıklı koyulu oynaştıkları bir ayna asılıydı.

Elisabeth "Mutluyum, " dedi. "Şu son haftalar boyunca öyle çok şey oldu ki, tümüne bir anda alışmam, uymam çok güç. Denedim, ama başaramadım. Bu gece bana karşı anlayışlı ve sabırlı davranmalısın. "

"Seni kentin dışına çıkarmak, bir köye götürmek isterdim. "

"Sen gittikten sonra, kalacağım yerin benim için bir önemi yok. "

"Öyle deme. Köyler bombardıman edilmiyor. "

"Nasıl olsa günün birinde tepemize bombaları yağdırmaya son verecekler. Kentten geriye pek bir şey kalmadı sayılır. Ay-rica fabrikada çalıştığım sürece, kentten ayrılamam. Bu şipşirin odayı ve Bayan Witte'yi buldum ya, bu bana yeter. "

Elisabeth'in solukları şimdi daha düzenliydi. "Neredeyse kendimi bulmak üzereyim, " dedi. "Beni fazla isterik bulma. Yalnızca mutluyum. Ama bu, tekdüze olmaktan uzak, çalkantılı bir mutluluk. "

"Tekdüze bir mutluluk mu, kim ister ki öylesini? "

"Bilmiyorum, ama sanırım mutluluğun öylesine de oldukça uzun bir süre için razı olurdum. "

"Ben de, ama şimdilik öyle bir mutluluğa erişmemiz güç. Bunun için onu küçümsüyorum. "

"On yıl sürecek, güvenlik dolu, tekdüze bir mutluluk... Belki de bir ömür boyu yaşasam, yine bıkmazdım böyle bir mutluluktan. "

Graeber güldü. "Sanırım bu, yaşamımızın türlü olaylarla dolu geçmesinden ileri geliyor. Oysa atalarımız, bin türlü yaşantı arar ve böyle tekdüze mutluluklardan nefret ederlerdi. "

"Ama bizler, onlar gibi değiliz. Kuşağımız yine de isteklerinde aşırılığa kaçmayan, sade insanların kuşağı oldu. " Elisabeth, Graeber’e baktı. "Artık uyumak, bütün bir gece boyunca kesintisiz uyumak istemez misin? Yarın akşam yola çıktıktan sonra, bir daha nerede böyle uyuyabilme olanağını bulacağınıTanrı bilir! "

"Yolda istediğim kadar uyuyabilirim. Yerime varmam, birkaç gün alır. "

"Herhangi bir zaman, bir yatakta yatabilecek misin? "

"Hayır. Yarından başlayarak en fazlasından bir ranza ya da içi saman dolu bir şiltede yatmayı umut edebilirim. Bunun o kadar kötü bir şey olduğunu sanma. İnsan çabuk alışıyor. Zaten artık yaz geliyor. Rusya, ancak kışın berbattır. "

"Belki bir kışı daha orada geçirmek zorunda kalırsın. "

"Geri çekilmeyi bu tempoyla sürdürürsek, kışa Polonya’da, hatta belki de Almanya’da oluruz. Polonya ise Rusya kadar soğuk değildir. Hiç olmazsa soğuğu, yabancısı olmadığımız bir soğuktur. "

Graeber, şimdi bir daha ne zaman izne çıkacağımı soracak, diye düşündü. Bu saatleri atlatabilmeyi isterdim.

O sormak, ben ise karşılık vermek zorundayız. Bu işin bir an önce olup bitmesini isterdim. Daha şimdiden, benliğimin bir kısmı, sanki buradan ayrılmış ve uzaklarda gibi. Burada kalan parçası ise üstündeki deriyi tümüyle sıyırıp atmış, ama buna karşın gerçek anlamıyla yaralanabileceği söylenemez. Yalnızca açık bir yaradan bile çok daha duyarlı.

Graeber, pencerenin önünde sallanan asmalara, sonra aynada oynaşan gümüş ve gri renklere baktı. Öyle geliyordu ki ona, sanki bütün bunların ardında gizli olan bir giz vardı ve kendini açığa vurmaya hazırlanıyordu.

Sonra canavar düdüklerini duydular.

Elisabeth, "Burada kalalım, " dedi. "Giyinip bir sığınağa tıkılmak istemiyorum. "

"Peki. "

Graeber, pencereye gitti. Masayı yana itip dışarı baktı. Gece, aydınlık ve esintisizdi. Bahçe, ay ışığında pırıl pırıldı. İnsanı düşlere daldıracak kadar romantik ve hava saldırıları için de son derece uygun bir geceydi. Graeber Bayan Witte’nin kapıdan çıktığını gördü. Yüzü bembeyazdı. Graeber pencereyi açtı. Kadın, "Sizi kaldırmaya geliyordum, " diye bağırdı.

Graeber başını salladı. Sonra kadının, "Sığınak... Leibnizs-trasse... " diye bir şeyler dediğini duydu.

Graeber, anladığını belirtmek için elini salladı. Sonra kadının eve döndüğünü gördü. Bir dakika daha bekledi. Bayan Witte, evden çıkmamıştı. O da evde kalıyordu. Graeber, buna şaşmadı.

Sanki Bayan Witte böyle yapmak zorundaydı. Gitmesine gerek yoktu. Ev ve bahçe, bilinmez bir büyünün koruyucu etkisindeymiş gibiydi. Sanki üstlerinden geçip giden uğultuda onlar, sessiz ve dokunulmazlığı olan bir adanın sakinleriydiler. Ne ağaçlarda, ne de çalılarda bir kıpırdanma vardı. Pencerenin önündeki asmalar bile artık sallanmıyordu. Bu barış adası, ay ışığında, felaket getiren fırtınayı, kendisine çarptığı anda etkisiz kılan bir cam sığınak gibi uzanmaktaydı.

Graeber döndü. Elisabeth, yatağın içinde oturmuştu. Omuzları karanlıkta solgun solgun parlıyor, yuvarlaklaştıkları yerde yumuşacık gölgeler doğuyordu. Sert göğüsleri, her şeye meydan okuyan duruşlarıyla, olduklarından daha büyük görünüyordu. Dudakları koyu, gözleri son derece saydam ve hemen hiç renksizdi. Kollarını arkasındaki yastıklara dayamıştı ve uzaklardan gelip birdenbire odaya girivermiş biri gibi oturuyordu. Graeber bir an onu da, dışarıda, ay ışığının altında bir kıyamet gününün öncesinde uzanan bahçe kadar yabancı, sessiz ve sır dolu buldu.

"Bayan Witte de burada kaldı, " dedi.

"Gel. "

Graeber yatağa doğru giderken, gri ve gümüş renkli aynada yüzünü gördü, ama tanıyamadı. Bir başkasının yüzüydü bu. Elisabeth, "Gel, " diye yineledi.

Graeber, karısına eğildi. Elisabeth, ona sarıldı. "Ne olursa olsun, umrumda değil, " dedi.

Graeber, "Hiçbir şey olamaz, " diye karşılık verdi. "Bu gece olamaz. " Buna neden böylesine inandığını kendi de bilmiyordu. Bu inancının kaynağının bahçeyle, ışıkla, aynayla, Elisabeth'in omuzlarıyla ve benliğini son zerresine dek dolduran, birdenbire geliveren huzurla bir ilintisi olmalıydı. "Hiçbir şey olamaz, " dedi yine.

Elisabeth, battaniyeyi çekip yere fırlattı. Şimdi çırılçıplaktı. Güçlü ve uzun bacakları, sanki kalçalarından fırlar gibiydi. Omuzlardan ve göğüslerden başlayarak dümdüz bir karna doğru incelen, baldırları ince olmayan, tersine her iki yandan taşarak kucağının üçgenine doğru taşan bu gövde, artık bir genç kızın değil, genç bir kadının gövdesiydi.

Graeber, onu kollarının arasında hissetti. Elisabeth, ona doğru kayar gibiydi. Graeber, sanki binlerce el tarafından tutulmuş, kucaklanmış ve taşınmaktaydı. Hiçbir boşluk kalmamıştı. Her şey sımsıkı birbirine kavuşmuş, yapışmış durumdaydı. Bu, ilk günlerin heyecanından çok başka bir şeydi. Dalgalarıyla her şeyi, sözcükleri, sınırları, ufku ve en sonunda da benlikleri kaplayan ağır, ama sürekli bir kabarmaydı.

Graeber başını kaldırdı. Çok uzaklardan dönüyordu. Kulak kabartıp dinledi. Uzaklarda ne kadar kaldığını bilmiyordu. Dışarısı sessizdi. Graeber bir an yanıldığını sandı ve yattığı yerde yine kulak kabarttı. Ne patlama, ne de uçaksavarların ateşini duyabiliyordu. Gözlerini kapatıp yine kendini bıraktı. Sonra kendini topladı. "Gelmediler, Elisabeth, " dedi.

Elisabeth: "Geldiler, " diye mırıldandı.

Yan yana yatıyorlardı. Graeber yerdeki battaniyeye, aynaya, açık duran pencereye baktı. Gecenin hiç son bulmayacağına inanmıştı. Şimdi ise, zamanın yavaş yavaş sessizliğin içine damlamaya başladığını hissediyordu. Pencerenin önündeki asmalar, esintide yine sallanıyordu. Gölgeleri aynada oynaşırken kentin uzak gürültüleri duyuluyordu. Graeber Elisabeth'e baktı. Gözleri kapalı, ağzı açıktı. Sakin ve derin derin soluk alıyordu. Henüz dönmemişti. Graeber ise dönmüş, yine düşünmeye başlamıştı. O, gittiği yerde hep daha uzun kalıyor, diye düşündü. Ben de isterdim bunu yapabilmeyi, bütünüyle ve uzun süre için yitip gitmeyi. Duyduğu sevginin büyüklüğü yüzünden karısını kıskanıyor, dahası korkuyordu da. Elisabeth, onun gidemeyeceği ya da gitse bile yeterince kalamayacağı bir yerlerdeydi; belki buydu onu korkutan. Birdenbire kendini yalnız ve tuhaf bir yenikliğin içinde hissetti. Elisabeth gözlerini açtı. "Uçaklar nerede kaldı? " diye sordu.

"Bilmiyorum. "

Elisabeth, eliyle alnına düşen saçları geriye taradı. "Karnım acıktı. "

"Benim de. Yiyeceğimiz bol. "

Graeber yataktan kalkıp, Binding'in bodrumundan aldığı konserveleri çıkardı. "Tavuk, dana eti, hatta bir parça tavşan etiyle komposto bile var. "

"Kompostoyla tavşan etini yiyelim. "

Graeber kutuları açtı. Elisabethen kendisine yardım edecek yerde yatıp beklemesinden hoşlanıyordu. Daha karanlığın ve o karanlıklarda yaşanılan tatlı esrarın etkisinden kurtulmadan kalkıp hemen hamaratlığa koyulan kadınlardan hoşlanmazdı.

"Şu Alfons’tan aldıklarıma ne zaman dokunsam, utanıyorum, " dedi. "Ona karşı oldukça kötü davrandım. "

"Buna karşılık mutlaka o da bir başkasına kötü davranmıştır. İkisi birbirini denkleştirir. Cenazesine gittin mi? "

"Hayır. Çok fazla üniformalı parti üyesi vardı. Mezarlığa gitmedim. Yalnızca Obersturmbannführer Hildebrandt’ın konuşmasını dinledim. Hepimizin Alfons’u örnek almamızı ve onun son dileğini yerine getirmemizi söyledi. Son dilekle söylemek istediği, düşmana karşı sonuna dek canını dişine takıp savaşmaktı. Oysa gerçekte Bindingdn son dileği, çok başkaydı. Bodrumda üstünde pijama, yanında da gecelikli sarışın bir kadın vardı. "

Graeber, etle kompostoyu Bayan Witte’nin vermiş olduğu iki kaba boşalttı. Sonra ekmek kesip, bir şişe şarap açtı. Bu arada Elisabeth de kalkmıştı. Ceviz karyolanın önünde çıplak duruyordu. Graeber "Aylardan beri iki büklüm oturarak asker paltosu diken biri gibi göründüğün Tanrı hakkı için söylenemez, " dedi. "Tersine her gün beden eğitimi yapan biri gibisin. "

"Beden eğitimi mi? İnsan, ancak çaresiz kaldığı zamanlar ona başvurur. "

"Öyle mi? Bak, yüz yıl düşünsem, bu aklıma gelmezdi. "

Elisabeth, "Çaresizlikle savaşmanın tek etkili yolu budur, " dedi. "Artık eğilemeyecek hale gelene dek beden eğitimi yapacak, ölesiye yorulana dek koşacaksın. Odayı on kez dağıtıp toplayacak, saçlarını başının acısına dayanamayıncaya dek de fırçalayacak ve buna benzer şeyler yapacaksın. "

"Bir yararı dokunuyor mu dersin? "

"Ancak çaresizliğin sondan bir önceki aşamasında, artık düşünmek istemediğin zaman yaparsan yarar, ama son aşamaya varmışsan, artık kendini bırakmaktan başka yapabileceğin bir şey yoktur. "

"Peki ondan sonra? "

"Ondan sonra yeniden yaşamaya başlayana dek bekleyeceksin. Dalgaların seni yeni bir kıyıya sürüklemesini bekleyeceksin. "

Graeber, bardağını kaldırdı. "Yanılmıyorsam, çaresizlik üzerinde yaşımıza göre biraz fazla kafa patlattık. Unutalım bunları. "

Elisabeth, "Unutmak konusunda da gereğinden fazla bilgi sahibi olduk, " dedi. "Bunları da unutalım. "

"Peki. Yaşasın bu tavşanı pişiren Bayan Kleinert. "

"Ve yaşasın bize bu bahçeyle bu odayı veren Bayan Witte. "

içkilerini içtiler. Şarap soğuk, lezzetli ve tazeydi. Graeber, bardakları yeniden doldurdu. Ayın altın ışıkları, bardaklarda yansıyordu. Elisabeth, "Geceleri uyanık kalmak, güzel bir şey, sevgilim, " dedi. "İnsan geceleri çok daha rahatlıkla konuşabiliyor. "

"Bu dediğin doğru. Geceleri asker paltosu diken bir terzi olmaktan çıkıp, Tanrı'nın genç ve canlılık dolu bir çocuğu oluyorsun. Ben de askerliğimden sıyrılıyorum. "

"Geceleri insan olduğu gibi değil, olması gerektiği gibi görünüyor. "

"Belki. " Graeber tavşan etine, kompostoya ve ekmeğe baktı. "O zaman biz, pek sıradan kişileriz. Geceleri uyumaktan ve yemek yemekten başka bir şey yapmıyoruz. "

"Ve sevişiyoruz. Bu sıradan bir şey sayılmaz. "

"Ve içiyoruz. "

Elisabeth, "Ve içiyorum, " diyerek ona bardağını uzattı.

Graeber güldü. "Oysa bunun yerine duyarlı, üzüntülü olmalı ve derin konulara dalmayız. Biz ise yarım tavşanı midelerimize indirdik, yaşamı çok güzel bulup Tanrı'ya şükrediyoruz. "

"Bu daha iyi. Öyle değil mi? "

"İyi olan tek şey. İnsan istemeyi bir yana bıraktı mı, her şeyi bir armağan olarak görmeye başlar. "

"Bunu cephede mi öğrendin? "

"Hayır. Burada öğrendim. "

"İyi. Öğrenilmesi gereken de bu zaten, değil mi? "

"Evet. Biraz da şansa ihtiyaç var tabii. "

"Bizde bu da var mıydı? "

"Vardı. Neyi gereksiniyorsak, sahiptik. "

"Şimdi tüm bunlar geride kalacağı için üzgün müsün? "

"Geride kalmayacak. Yalnızca değişecek. "

Elisabeth, ona baktı. Graeber, "Ama üzülüyorum yine de, " dedi. "Hem öyle üzülüyorum ki, yarın senden ayrılırken öleceğimi sanıyorum. Üzülmemem için ne olması gerektiğini düşündüğüm zaman, yalnızca eğer sana rastlamasaydım üzülmeyeceğimi anlıyorum. O zaman üzülmeyecektim, ama bomboş ve bir şeyi umursamaksızın buradan çekip gidecektim. Bunu düşündüğümde de üzüntüm, artık üzüntü olmaktan çıkıyor. Kapkara bir mutluluk, mutluluğun öbür yanı oluyor. "

Elisabeth ayağa kalktı. Graeber, "Belki iyi anlatamadım, " dedi. "Ne demek istediğimi anladın mı? "

"Anladım. Ve çok iyi anlattın. Bundan daha iyi söylenemezdi. Bunu söyleyeceğini biliyordum. "

Elisabeth, ona doğru geldi. Graeber, onu hissediyordu yalnızca. Elisabeth, Elisabeth olmaktan çıkmış, adını yitirmiş, dünyada ne kadar ad varsa, hepsini kendinde toplamıştı. Graeber'in gözlerinde bir an insanı kör eden bir ışık parladı ve Graeber her şeyin, ayrılış ve dönüşün, sahip olmanın ve yitirmenin, yaşamanın ve ölümün, geçmişin ve geleceğin birleştiğini, bir tümün çatısı altında kaynaştığını sezinledi. Sonsuzluğun taş maskesi

her zaman ve her yerde vardı ve bu maske yok edilemezdi. Sonra birden yer, ayaklarının altında kabarır gibi oldu. Ayaklarının altındaki çıkıntıyı hissedince, yana atlamak zorunda olduğunu düşündü ve Elisabeth'i sımsıkı kollarının arasına alarak onunla birlikte ve onun içine doğru yuvarlanıp gitti...

Son öğleden sonralarıydı. Bahçede oturuyorlardı. Yanlarından bir kedi geçti. Gebeydi, yalnızca kendisiyle uğraşıyordu ve kimseye bakmıyordu. Birden Elisabeth, "Bir çocuğum olacağını umuyorum, " dedi.

Graeber, şaşkın bakışlarını ona dikti. "Bir çocuğun mu? Neden? "

"Neden olmasın? "

"Bir çocuk! Böyle bir zamanda! Doğuracağına inanıyor musun? "

"Umuyorum. "

Graeber, karısının yüzüne baktı. "Yanılmıyorsam şimdi bir şeyler söylemem ya da yapmam ve seni öpmem, şaşırmış gibi yapmam gerekirdi, Elisabeth. Ama yapamıyorum. Benim için çok beklenmedik... Bugüne değin bir çocuğum olabileceğini hiç düşünmemiştim. "

"Düşünmene gerek de yok. Zaten bu seni ilgilendirmez. Daha ben de bilmiyorum. "

"Bir çocuk! Tıpkı bizim gibi, o da bir savaşa tam zamanında yetişmiş olurdu. Nasıl bir yoksulluğun içine doğacağını göz önünde canlandırabiliyor musun? "

Kedi yine göründü. Mutfağa doğruldu. Elisabeth, "Her gün bir sürü çocuk doğuyor, " dedi.

Graeber, aklından Hitler gençliğini ve öz ana-babalanm ihbar eden çocukları geçirdi. "Neden konuşuyoruz bunu? " dedi. "Bizimkisi yalnızca bir istek, öyle değil mi? "

"Bir çocuğun olsun istemez miydin? "

"Bilmiyorum. Barış zamanında belki isterdim. Bu konuda hiç düşünmedim. Çevremiz öylesine zehirlendi ki, etkisi daha yıllar boyu silinmez. Bu durumda insan, çocuk sahibi olmayı isteyebilir mi? "

"Yalnız bu yüzden ister. "

"Neden? "

"Doğacak yavruyu bu zehre karşı bir panzehir gibi yetiştirmek için. Şimdi olup bitenlerin karşısındakiler, çocuksuz kalırlarsa, halimiz ne olur? Yalnızca barbarlar mı çocuk sahibi olacak? O zaman kim dünyayı yeniden düzeltecek? "

"Bu yüzden mi çocuk doğurmak istiyorsun? "

"Hayır. Bu aklıma şimdi geldi. "

Graeber sustu. Elisabeth'in gerekçesine karşı söylenebilecek bir şey yoktu. Haklıydı. "Bana göre çok hızlısın, " dedi. "Daha evliliğe alışamamışken, bir de çocük sahibi olup olmama konusunda karar vermemi bekliyorsun. "

Elisabeth gülerek ayağa kalktı. "İşin en basit yanını, gelişigüzel bir çocuk değil, ama senden bir çocuk sahibi olmak istediğimi anlayamadım. Şimdi gideyim de Bayan Witte ile akşam yemeğini kararlaştıralım. Konservelerle tepeleme dolu harika bir sofra olacak. "

Graeber, bahçedeki sandalyede yalnız başına oturuyordu. Gökyüzü, kızıl ışıklar yansıtan bulutlarla doluydu. Gün, bitmişti. Çalınan bir gündü, iznini yirmi dört saat geçirmişti. Gideceğini bildirdiği halde kalmıştı. Şimdi bir saate kadar yola çıkması gerekiyordu.

Başvuru bürosuna bir kez daha gitmiş, ama annesiyle babasından yine hiçbir haber alamamıştı. İşleri elinden geldiğince yoluna koymaya çalışıyordu. Bayan Witte, Elisabeth'i yanında alıkoymaya hazır olduğunu bildirmişti. Graeber, evin bodrumunu da gözden geçirdi sonra. Çok güvenlikli sayılacak kadar derin değildi, ama sağlamdı. Ayrıca Leibnizstrasse'deki genel sığınağa da bakmıştı. Kentteki sığınakların birçoğu kadar iyiydi.

Sakin sakin arkasına yaslandı. Mutfaktan gelen tabak çanak seslerini duyuyordu. İzni uzun sürmüş, üç hafta yerine üç yıl gibi gelmişti. Gerçi zaman zaman kurdukları yaşamın pek sağlam olmadığını, biraz aceleye geldiğini ve henüz sallandığını düşünmüyor değildi, ama yine de sağlam olduğuna inanmak istiyordu.

Elisabeth’in sesini duydu. Karısının çocuk konusunda söylediklerini düşündü. Onun sözlerini duyunca sanki bir duvar delinmiş, bir gedik açılmış, ardından da henüz sallantıda olan bir avuç gelecek belirmişti. Graeber, hiçbir zaman bu duvardan ötesini düşünmemişti. Gerçi geldiğinde, gitmezden önce adını ve böylece doğrudan doğruya onu taşıyacak bir şey bulmak, almak ve sahip olmak istemişti, ama bir çocuk düşüncesi, hiçbir zaman aklından geçmemişti. Leylakların arasında uçuşan alacakaranlığa baktı. Yaşamın, o zamana dek önüne dikilen duvarın da ötesinde sürebileceğini, hep bir kapkaç olarak gördüğünün, günün birinde yine sakin bir yaşama dönüşebileceğini ve bunu yabancı, henüz doğmamış, sonsuz ve içini o zamana değin tanımadığı bir sevgiyle dolduran bir varlığa devredebileceğini düşünmek, ne kadar tuhaftı! Böyle bir şeyin düşüncesi, ufkunu ve sezişlerini ne kadar uzaklara götürüyor, genişletiyordu! içinde bir şeyler, bunu hem istiyor, hem istemiyordu, ama sonunda yine de istiyor, ölümsüzlüğün bu zavallı, avuntu dolu aldatmacasına kavuşabilmek için çırpınıyordu.

Graeber, "Tren saat altıda kalkıyor, " dedi. "Bütün eşyalarımı topladım. Artık kalkma zamanı geldi. Beni istasyona götürme. Buradan hareket etmek ve yanımda burayı, senin buradaki halini alıp götürmek istiyorum. İstasyondaki kalabalık ve sıkıntıların izlenimlerini almak istemiyorum. Son seferinde annem geçirdiydi. Önleyememiştim. Hem benim, hem de onun için çok kötü oldu. Kendime ancak uzun bir süre sonra gelebildim, sonraları da ne zaman düşünsem, aklıma asıl haliyle annem değil, istasyonda ağlamakta olan o yaşlı kadın gelirdi. Beni anlayabiliyor musun? "

"Evet. "

"İyi. O zaman dediğim gibi yapalım. Beni, bir maradan ve eşek gibi yüklü bir er parçasından başka bir şey olmayacağım yerde görmeni istemiyorum. Senden, burada nasılsak, öyle ayrılacağım. Şimdi şu parayı al, arttı. Cephede bana gerekli değil. "

"Paraya ihtiyacım yok. Kendim için yeterince kazanıyorum. "

"Dışarıda harcayamam. Al. Bununla kendine şöyle anlamsız, kullanışsız, altın rengi şapkana uyabilecek güzel bir elbise al. "

"Bu parayla sana paketler yollarım. "

"Yollama. Cephede bizim yiyeceğimiz sizden bol. Kendine bir elbise beğen. Şapkayı aldığın gün, bir şeyler öğrenmiş oldum. Bir elbise seçeceğine söz ver. Kullanışsız, gösterişli bir şey olsun. Yoksa bu para yetmez mi? "

"Yeter. Hatta artanıyla bir çift ayakkabı bile alabilirim. "

"Çok güzel. O zaman kendine bir çift parlak altın rengi ayakkabı al. "

Elisabeth, "Peki, " dedi. "Parlak altın sarısı tüy gibi hafif ve yüksek topuklulardan alırım. Döndüğün zaman da sana onlarla koşarım. "

Graeber, sırt çantasından, annesine vermek için getirdiği aziz resmini çıkardı. "Bunu Rusya'da bulmuştum. Sen sakla. "

"Hayır, Ernst. Başka birine ver ya da yine yanına al. Bunu bana vermen sanki... Sanki, sanki çok kesin bir... Hayır, al bunu. "

Graeber resme baktı. "Yıkılmış bir evde bulmuştum, " dedi. "Belki de uğur getirecek bir nesne değildir. Bak, bunu düşünmemiştim. " Resmi yine çantasına koydu. Bu parlak sarı ton üzerinde Aya Nikola'yı çevresinde bir sürü melekle gösteren bir resimdi.

Elisabeth, "İstersen onu şu gecelediğimiz kiliseye, Katharinen Kilisesi'ne götürebilirim, " dedi.

Graeber, gecelediğimiz, diye düşündü. Dün, daha düne dek, bu anı çok yakındı. Şimdi ise neredeyse sonsuz denilebilecek uzaklıklara kaymıştı. "Orada kabul etmezler, " dedi. "Çünkü mezhep farkı var. Tanrı'nın sevgisini yönetmeyi üstlenenler, pek hoşgörü sahibi değillerdir. "

Bu resmi Kruse'nin külleriyle Katedral Başrahibi Blümer'in mezarına bıraksaydım keşke, dedi kendi kendine. Ama belki de bu, kiliseye karşı

ikinci bir hakaret olurdu.

Dönüp arkasına bakmadı. Ne çok ağır, ne de hızlı yürüyordu. Sırtındaki çanta ağırdı, cadde ise çok uzundu. Köşeyi dönerken, sanki bir sürü köşeyi dönermiş gibi oldu. Elisabeth'in saçlarının kokusu, bir saniye daha burnunda kaldı, sonra bunun yerini eski yangın yerlerinin, basık öğleden sonrasının ve havanın ısınmasıyla birlikte yıkıntıların altındaki cesetlerin yoğunlaşan kokusu aldı.

Duvarın üstünde yürüyordu. Yolun bir yanındaki ıhlamur ağaçları, kavrulmuş, kapkara kesilmişti. Öbür yanındakiler ise yeşeriyordu. Nehir tıkanmıştı. Sıvaların, samanların, çuvalların, korkuluk parçalarının ve karyolaların üzerinden tembel tembel akıyordu. Graeber, şimdi bir hava saldırısı başlasa, sığınağa inmek zorunda kalırım, diyordu. Böylece treni kaçırmak için de haklı bir gerekçem olur. Acaba birdenbire Elisabeth'in karşısına çıksaydım, ne yapardı? Bunu düşünmeye koyuldu. Karısının ne yapacağını bilemiyordu. Büyük olasılıkla o zamana dek iyi giden her şeyin yerini, acı alırdı. Tıpkı istasyondan trenin yarım saat geç kalkmasına ve bu yarım saatin, anlamsız konuşmalarla geçirilmesine benzerdi. Ayrıca bir hava saldırısı, ona hiçbir şey kazandırmazdı. Tren kalkmaz, beklerdi ve o da yetişmek zorunda kalırdı.

Bramsche-Strasse'ye geldi. Kente ilk kez buradan yola çıkmıştı. Onu getirmiş olan otobüs beklemekteydi. Bindi. On dakika sonra kalktılar. Aradan geçen süre içerisinde istasyon, başka yana nakledilmişti. Üstü, pilotlara karşı kamuflaj boyasıyla boyanmış dalgalı sacla örtülmüştü. Bir yanma gri tenteler gerilmiş, öbür yanına da yapma ağaçlar dikilmiş ve penceresinden tahtadan bir ineğin baktığı bir ahır yapılmıştı. Bir çimenlikte iki yaşlı beygir otlamaktaydı.

Tren hazır beklemekteydi. Bazı vagonların üstünde. Yalnız askerlere aittir, levhası asılıydı. Bir nöbetçi kâğıtlara bakıyordu. Graeber'in iznini bir gün geçirmiş olmasına sesini çıkarmadı. Graeber vagona bindi ve pencerenin yanında bir yer buldu. Bir süre sonra üç kişi daha geldi. Biri astsubay, biri yüzünde yara izi bulunan bir onbaşı, biri de oturur oturmaz tıkınmaya başlayan bir topçuydu. Perona gezici bir karavana getirildi. Karavananın yanında iki genç yardımcı hemşire ile onlardan daha yaşlı ve göğsünde iğne şeklinde bir demir haç nişanı olan bir hemşire vardı.

Astsubay "Şuraya bak, kahve getirmişler! " dedi.

Onbaşı, "O, bizim için değil, " diye karşılık verdi. "İlk kez cepheye giden acemi askerlere verecekler. Biraz önce duydum. Ayrıca bir de nutuk çekilecekmiş. Bizim için artık böyle şeyler yapmazlar. "

İstasyona bir kaçak kafilesi getirildi. Sayılıp, iki sıra halinde ayrıldılar. Ellerindeki karton kutular ve bavullarla, gözlerini kahve kazanına dikmişlerdi. Birkaç SS subayı belirdi. Ayaklarında şık çizmelerle süvari pantolonları vardı. Leylekler gibi peronda tur atmaya başladılar. Kompartımana izinden dönen üç asker daha girdi. Biri pencereyi açıp dışarı sarktı. Peronda yanında çocukla bir kadın durmaktaydı. Graeber önce çocuğa, sonra kadına baktı. Kadının buruşuk bir boynu, kalın göz kapakları, küçük ve sarkık göğüsleri vardı. Sırtına yıkana yıkana rengi solmuş üstünde mavi yeldeğirmeni desenleri bulunan bir elbise geçirmişti. Graeber'e ışık ve her şey, her zaman olduğundan çok daha net görünüyordu. Kadın "Hoşça kal, Heinrich, " dedi.

"Kendine iyi bak, Marie. Herkese selam söyle. "

"Olur. "

Birbirlerine bakıp sustular. Birkaç kişi, ellerinde çalgılarla peronun ortasına dizildi.

Onbaşı, "Ne kadar soylu bir davranış, " dedi. "Genç yemlikleri bandoyla uğurluyorlar, oysa bundan çoktan vazgeçtiklerini sanıyordum. "

Astsubay, "Bize de biraz kahve verebilirlerdi, " dedi. "Sonunda eski savaşçılarız ve biz de cepheye gidiyoruz. "

"Akşama dek sabret. Kahveni çorba halinde önüne koyarlar. "

Uygun adım yürüyüşler ve emirler duyuldu. Yeni askerler geliyordu. Hemen hepsi çok gençti. Aralarında ancak birkaçı, güçlü kuvvetli ve biraz daha büyükçeydi. Bunlar da herhalde SA ya da SS'ten geliyor olmalıydılar. Onbaşı, "Bunların çoğunun daha sakalı çıkmamış, " dedi. "Şu ortaokul öğrencilerine bakın, çocuklar! Cephede bunlardan medet umulacak! "

Yeni askerler, sıraya dizildi. Astsubaylar emirler savuruyordu. Sonra sesler kesildi. Biri bir konuşma yapıyordu.

Onbaşı, karısı dışarıda bekleyen adama, "Pencereyi kapat, "

dedi.

Adam karşılık vermedi. Konuşmacının sesi, sanki tenekeden ses tellerinden çıkıyormuşçasına duyuluyordu. Graeber arkasına yaslanıp gözlerini kapattı. Heinrich, hâlâ penceredeydi. Onbaşının söylediğini duymamıştı. Sıkılgan, budalaca ve acı dolu bakışlarını Marie'ye dikmişti. Marie de ona bakmaktaydı. Graeber, iyi ki Elisabeth burada değil, diye düşündü.

Dışarıdan gelen ses, sonunda sustu. Dört çalgıcı, 'Deutschland, Deutschland über alles'i ve 'Horst-Wessel' marşını çalıyordu. Her ikisinden de yalnızca birer dize ve çabuk çalmışlardı. Kompartımanda kimsenin kılı kıpırdamıyordu. Onbaşı burnunu karıştırıyor ve çevresini ilgisiz bakışlarla süzüyordu.

Yeni askerler vagonlarına bindi. Kahve kazanı, onları izledi. Biraz sonra içi boş olduğu halde aşağı indirildi. Astsubay, "Şu orospulara da bak sen! " dedi. "Eski askerleri kurutacaklar susuzluktan. "

Köşedeki topçu, bir an için yemeğine ara verdi. "Ne dedin? " diye sordu.

"Şu orospulara da bak, dedim. Ne ziftleniyorsun, dana eti

mi? "

Topçu, üstü sürülü bir ekmeği ısırdı. Sonra, "Domuz, " dedi. "Domuz. " Astsubay, vagondakileri sırayla gözden geçiriyordu. Bir arkadaş aradığı belliydi. Topçu, oralı olmadı. Heinrich ise hâlâ pencerede duruyordu. "Berta Teyze'ye de selam söyle, " dedi Marie'ye.

Yine sustular. Birisi, "Neden kalkmıyoruz? " diye sordu. "Saat altıyı geçiyor. "

"Belki bir general bekleniyordun"

"Generaller uçakla gider. "

Daha bir yarım saat beklediler. Heinrich arada sırada, "Artık git, Marie, " diyordu.

"Bekleyebilirim. "

"Ama çocuğun yemek saati geldi. "

"Eve dönünce karnını istediği gibi doyurur. "

Yine bir süre konuşmadılar. Sonunda Heinrich, "Josef’e de selam söyle, " dedi.

"Olur. Söylerim. "

Topçu, gürültülü bir biçimde yellendi, derin derin içini çekti ve uyuyakaldı. Tren de sanki onun uyumasını beklemiş gibi ağır ağır kalktı. "Herkese selam söyle, Marie. "

"Sen de, Heinrich. "

Tren hızlanmıştı. Marie, vagonla birlikte koşuyordu.

"Çocuğa dikkat et, Marie. "

"Olur, olur Heinrich. Sen de kendine dikkat et. "

"Tabii, tabii. "

Graeber, pencerenin altında hâlâ koşan kadının kızarmış yüzünü gördü. Kadın, on saniye daha Heinrich’in yüzünü görebilmek için, sanki kendi hayatı söz konusuymuş gibi koşmaktaydı. O anda Graeber birdenbire Elisabeth’i gördü. Bir an kuşkulandı, ama hemen sonra bütün niteliğiyle seçti. Yüzü, sanki cansız denilebilecek kadar soluktu. Graeber fırlayıp Heinrich’in yakasına yapıştı.

"Bırak ben de bakayım! "

Birdenbire her şeyi unutuvermişti. İstasyona neden yalnız başına gelmiş olduğunu anlayamıyordu. Hiçbir şeyi anlayamıyordu. Elisabeth'i görmeli, ona seslenmeliydi. En önemlisini söylememişti.

Heinrich'i ensesinden çekti. Heinrich, daha beter dışarı sarktı. Dışarıdan dirsekleriyle pencerenin yanlarına tutundu. Tekerleklerin takırtısı arasında, "Liese'ye de selam söyle! " diye bağırdı.

"Çekil pencereden! Bırak beni! Karım dışarıda bekliyor! "

Graeber, Heinrich'i omuzlarından tutup çekti. Heinrich arkaya bir tekme savurdu. Tekmesi, Graeber'in diz kemiğine rastladı. "Kendine dikkat et, " diye seslendi.

Artık kadının sesi duyulmuyordu. Graeber, Heinrich'in diz boşluklarına vurdu ve omuzlarından tutup çekti, ama Heinrich bırakmıyordu. Bir elini sallıyor, öbür eliyle de dışarıda pencerenin kenarına tutunmaya çalışıyordu. Tren bir dönemeci alırken, Graeber, Heinrich'in kafasının üstünden Elisabeth'i gördü. Artık çok uzakta kalmıştı ve istasyon barakasının önünde nokta gibiydi. Graeber, Heinrich'in süpürge gibi saçlarının üstünden elini uzatıp salladı. Elisabeth belki elini görebilirdi, ama kimin el salladığını göremezdi. Araya birkaç ev girdi ve istasyon görünmez oldu.

Heinrich, ağır ağır pencereden çekildi. Graeber, "Hay Allah seni... " diye başlayacakken, sözünü yarıda kesti. Heinrich'in gözlerinden yanaklarına iri iri yaşlar yuvarlanıyordu. Graeber, ellerini indirdi. "Allah kahretsin! "

Onbaşı, "Ulan, ne iş bu be! " diye söylendi.

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Alayını iki gün sonra buldu ve bölüğün yazıcılar kısmına gidip geldiğini bildirdi. Başçavuş yoktu. Odada yalnızca yazıcı oturuyordu. Köy, Graeber'in bildiği son mevzinin yüz yirmi kilometre berisindeydi. "Burada işler nasıl? " diye sordu.

"Bombok, senin iznin nasıl geçti? "

"Şöyle böyle. Ben yokken çok şey oldu mu? "

"Eh. Şu anda nerede olduğumuzu görüyorsun. "

"Bölük nerede? "

"Bir takım siper kazıyor, Bir başka takım da ölüleri gömüyor. Öğlene dönerler. "

"Çok değişiklik var mı? "

"Kendin görürsün. Sen hareket ettiğinde kimler buradaydı bilmiyorum. Bu arada çok takviye aldık. Bir sürü çocuk gönderdiler. Sinekler gibi ölüyorlar. Savaş nedir bildikleri yok. Yeni bir komutanımız var. Eskisi, yani Şişko Meinert, öldü. "

"Ateş hattında mıydı? "

"Hayır. Kenefte kuyruğu titretti. Kenefle birlikte havaya uçtu. " Yazıcı esnedi. "Ne olduğunu kendin göreceksin zaten. Memleketteyken kıçına bir şarapnel sallatmayı akıl edemedin mi? "

Graeber, "Haklısın, " dedi. "Ama böyle şeyler insanın aklına hep iş olup bittikten sonra gelir. "

"Ben senin yerinde olsam, birkaç gün geç dönerdim. Bu kargaşalıkta kimse anlayamazdı. "

"Bu da insanın aklına ancak döndükten sonra geliyor. "

Graeber köyü dolaştı. Son gördüğüne benziyordu. Zaten bu köylerin hepsi birbirine benziyordu. Hepsi aynı derecede yanıp yıkılmıştı. Tek fark, şimdi artık kar olmamasıydı. Her yer çamur içindeydi. Çizmeler ta derine batıyor ve toprak da, sanki aşağı çekmek istermişçesine, böğrüne batanı kolay kolay bırakmıyordu. Anayola, üstünden geçmek için kalaslar dizilmişti. Suyun içinde vırç vırç ses çıkarıyorlar, bir ucuna basıldığında, öbür uçları havaya kalkıyordu.

Hava güneşli ve oldukça sıcaktı. Graeber'e sanki hava Almanya'dakinden sıcakmış gibi geldi. Cephenin bulunduğu yöne kulak kabarttı. Ağır topçu ateşi bir yükseliyor, bir hafifliyordu. Yazıcının gösterdiği bodrumu bulup eşyalarını boş bir yere koydu. İznini iki-üç gün daha uzatmadığı için kendi kendine çok kızmıştı. Gerçekten de burada kendisini kimsenin aradığı yoktu. Yine dışarı çıktı. Köyün önüne kazılmış siperlerin içi su dolmuş, duvarları çökmüştü. Bazı yerlere dar beton koruganlar yapılmıştı. Sırılsıklam arazinin ortasında mezar taşları gibi duruyorlardı.

Graeber geri döndü. Anayolda Bölük Komutanı Rahe'ye rastladı. Gözünde gözlüğüyle, kalasların üstünde leylek gibi dengesini bulmaya çalışıyordu. Graeber yanına gidip geldiğini bildirdi. Rahe, "Çok şanslıymışsınız, " dedi. "Siz buradan ayrılır ayrılmaz izinler kaldırıldı. " Sonra açık renk gözleriyle Graeber'e baktı. "İşe yaradı mı izniniz? "

Graeber, "Evet, " diye karşılık verdi.

"Buna sevindim. Burada durum, pek parlak değil. Bu köyde geçici olarak bulunuyoruz. Yeni yapılan yedek mevzilere çekileceğiz sanıyorum. Gördünüz mü? Oradan geçmiş olmalısınız"

"Hayır, görmedim. "

"Görmediniz mi? "

Graeber, "Hayır, teğmenim, " dedi.

"Buradan yaklaşık kırk kilometre uzakta. "

"Herhalde gece geçmiş olmalıyız. Gelirken bol bol uyudum. "

"Herhalde. " Rahe, sanki daha bir şeyler sormak istiyormuş gibi Graeber'in yüzüne baktı. Sonra, "Sizin Takım Komutanı Teğmen Müller öldü, " dedi. "Şimdi komutanınız, Teğmen Mass. "

"Baş üstüne. "

Rahe, bastonuyla çamuru karıştırdı. "Bu çamur olduğu sürece Ruslar, toplar ve tanklarla ilerlemekte güçlük çekecekler. Bu da mevzilenmemiz için zaman kazandıracak bize. Her şeyin iyi ve kötü yanı var, değil mi? Döndüğünüze sevindim, Gra-eber. Yeni gelen takviyeleri eğitmek için eski ve deneyimli elemanlara gerek duyuyoruz. " Bastonuyla çamuru karıştırmaya devam etti. "Memlekette durum nasıl? "

"Aşağı yukarı burasının aynı. Çok hava saldırıları oluyor. "

"Öyle mi? Demek durum bu kadar kötü! "

"Başka kentlere oranla ne kadar kötü olduğunu bilemeyeceğim, ama birkaç günde bir mutlaka hava saldırısı oluyordu. "

Rahe, sanki daha bir şeyler anlatmasını bekliyormuş gibi Graeber'e baktı. Graeber susmuştu.

Öbürleri öğleyin döndüler. Immermann, "Vay izinli! " dedi. "Neden döndün bu bokluğun ortasına? Neden kirişi kırmadın? "

Graeber, "Nereye gidebilirdim ki? " diye sordu.

Immermann bir süre başını kaşıdı. Sonra, "İsviçre'ye, " dedi.

"İşte senin gibi kurnaz olmadığımdan, bunu düşünemedim. Oysa her gün İsviçre'ye kirişi kıranlar için lüks trenler kalkıyor. Tepelerinde kırmızı haç bulunduğundan, bu trenler bombardıman da edilmiyor. Bütün İsviçre sınırı boyunca üzerinde 'Hoş Geldiniz' yazılı şeref kapıları yapmışlar. Ne zamandan beri bu kadar fazla konuşmaya başladın sen? "

"Konuşmaktan hiçbir zaman çekinmezdim, ama sen vatanın tatlı sesleri arasında bunu unutmuş olacaksın. Ayrıca şunu bilesin, geri çekiliyoruz. Kaçıyoruz denebilir. Geri gittiğimiz her yüz kilometrede daha rahat konuşabiliyoruz. "

Immermann, üniformasının pisliğini temizlemeye koyuldu, "Müller öldü, " dedi. "Meinecke ve Schröder, revirde yatıyorlar. Mücke karnından vuruldu. Galiba Varşova'da kuyruğu titretmiş. Başka daha kim vardı eskilerden? Ha, tamam. Ber-ning'in sağ ayağı koptu. Kan kaybından öldü. "

"Steinbrenner ne yapıyor? "

"O sağlam ve neşesi yerinde. Neden sordun? "

"Hiç, öyle sordum... "

Steinbrenner'i akşam yemeğinden sonra gördü. Güneş yanığı tenli bir meleğe benziyordu.

Graeber'e "Memlekette durum nasıl? " diye sordu.

Graeber, yemek takımını bıraktı. "Sınıra geldiğimizde SS yüzbaşılarından biri, memleketin durumu hakkında tek kelime söylersek, en ağır cezalara çarptırılacağımızı bildirdi. "

Steinbrenner güldü. "Bana rahatça anlatabilirsin. "

"Bunu yaparsam eşeğim demektir. En ağır ceza nedir, biliyor musun: Savunma gücünü zayıflatmak suçundan kurşuna dizilme. "

Steinbrenner'in gülmesi kesilmişti. "Sanki memleket felakete uğramış da anlatılacak bir şeyler varmış gibi konuşuyorsun. "

"Hiçbir şey söylediğim yok. Yalnızca SS yüzbaşısının bize söylediğini yineliyorum. "

Steinbrenner, kafasının içindekileri okumak istermişçesine Graeber'e baktı. "Demek evlendin? "

"Nereden biliyorsun? "

"Ben her şeyi bilirim. "

"Yazıcıdan öğrenmişsindir. Boş yere poz atmayı bir yana bırak. Yazıcı barakasına galiba oldukça sık gidiyorsun, değil mi? "

"Gerektiği zaman gidiyorum. İzne çıkarsam, ben de evleneceğim. "

"Ya? Peki kimle evleneceğine karar verdin mi? "

"Memleketimdeki Obersturmbannführer'in kızını alacağım. "

"Tabii. "

Steinbrenner, Graeber'in sesinde gizli olan alayı fark etmemiş gibi yaptı. "Kan durumu olağanüstü, " dedi. "Bende kuzeybatı kanı var. Onun ailesi de Ren ve Aşağı Saksonya bölgesinden. "

Graeber bakışlarını Rus akşamının kızıllığına dikti. Bir-iki karga, çevrede paçavra gibi uçuşmaktaydı.

Steinbrenner ıslık çalarak uzaklaştı. Graeber arkasına yaslandı. Cepheden gümbürtüler geliyordu. Kargalar, kanat çırparak kaçıştı. Ansızın kendini sanki hiç izne çıkmamış gibi hissetti.

Gece yarısından saat ikiye dek nöbeti vardı. Köyün çevresinde geziniyordu. Cephenin kızıllığının önünde yıkıntılar, kapkara görünüyordu. Gökyüzü titriyor, topçu ateşiyle bir aydınlanıp bir kararıyordu. Çizmeler, sert çamurda, cehennem ateşinde kavrulan ruhlar gibi iniltiler çıkarıyordu.

Acı, çabuk, şaşırtıcı bir biçimde ve önceden kendini hiç belli etmeksizin geliverdi. Graeber yolculuk boyunca ne bir şey düşünmüş, ne de bir şey duymuştu. Şimdi ise acı, birdenbire, bir geçiş dönemine bile zaman bırakmadan saldırıyor sanki onu paramparça ediyordu.

Durdu ve bekledi. Kımıldanmıyordu. Bıçakların dönmeye başlamasını, acı vermesini, birtakım adlar haline dönüşmesini ve böylece mantığa ve

avuntuya açılmasını, hiç olmazsa yazgısına boyun eğmesine fırsat vermesini bekliyordu.

Ama beklediği gelmedi. İçinde, yitirmenin acısından başka hiçbir şey yoktu. Bu yitiriş, sürekliydi. Hiçbir yerde bir köprü yoktu. Bir zamanlar bu köprüyü ele geçirmiş, ama şimdi yine yitirmişti. Kendini dinledi. Bir yerlerde bir ses olmalı, bir umut yankısı dolaşmalıydı. Boşluktan ve adsız bir acıdan başka bir şey bulamadı.

Çok erken daha, diye düşündü. Sonraları, acı geçince, yine gelecektir. İradesiyle tutmaya çalıştı, benliğinden kopup gitmesini istemedi. Acı dayanılmaz bir dereceye ulaşsa bile, yitirmek istemiyordu. ‘Dayanmayı başarırsam, geri gelecektir, ’ dedi. Sislerin arasında Elisabeth’in karmakarışık yüzü belirdi. Tıpkı son gördüğü gibiydi. Bütün öbür yüzleri yitip gitmiş, bir bu kalmıştı. Bahçeyi ve Bayan Witte’nin evini kafasında canlandırmaya çalıştı. Yapabiliyordu gerçi, ama bu yaptığı, bir piyanonun tuşlarına dokunuyormuş da ses alamıyormuş gibiydi. Ne oldu diye heyecanlandı, birden. Belki de Elisabeth’e bir şey oldu. Belki bayıldı. Belki şu anda ev çöktü. Belki Elisabeth öldü.

Çizmelerini çamurdan çekip kurtardı. Islak toprak, iç çeker gibi bir ses koyuverdi. Graeber, terlediğini hissetti.

Biri, "Bu, seni yıpratacaktır, " dedi.

Konuşan Sauer’di. Yıkılmış bir ahırın bir köşesine dayanmıştı. "Ayrıca bir kilometreden duyuluyor, " diye sürdürdü. "Talim mi yapıyorsun? "

"Sen evlisin, değil mi Sauer? "

"Tabii. İnsanın çiftliği olunca, evlenmek zorundadır. Kadınsız çiftlik yürümez. "

"Uzun bir süreden beri mi evlisin? "

"On beş yıldır. Neden sordun? "

"İnsan uzun süre evli olunca kendini nasıl hisseder? "

"Soruya bak! Nasıl hissetsin istersin? "

"Yani seni tutan bir çapa gibi midir? Hep düşündüğün ve dönmek istediğin bir yer gibi midir? "

"Çapa da ne demek? Tabii ki düşünüyorum. Bugün bütün gün düşündüm. İlkbahar hasadının zamanı geldi. Ayrıca tohum ekmenin de sırası. İnsan düşününce kafası karışıyor. "

"Ben çiftliği değil, karını diyorum. "

"İkisi birbirinden ayrılamaz. Sana deminden beri bunu anlatmak istiyorum. Kadınsız çiftlik iyi yürümez. Diyeceksin ki eline ne geçiyor? Aslında dertten başka hiçbir şey! Üstelik de şu Immermann'ın sözleri, insanı çileden çıkarıyor. Savaş tutsaklarının yalnız kadınlarla yattıklarını ileri sürüyor. " Sauer süm-kürdü ve bilinmeyen bir nedenden ötürü, "Yatağımız büyük ve iki kişiliktir, " diye ekledi.

"Immermann hep saçma sapan konuşan gevezenin biri. "

"Bir kez erkek tadı alan kadının bir daha uzun zaman erkeksiz kalamayacağını, bir süre sonra bir yenisini arayacağını söylüyor. "

Graeber, birden çok öfkelenerek, "Elinin körü! " dedi. "O kahrolasıca salak, bütün insanların bir olduğunu sanıyor. Oysa bundan büyük saçmalık olamaz! "

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Artık birbirlerini tanıyamıyorlardı. Üniformaları bile ayırt edemiyorlardı. Çoğu kez ordudan olduklarını, ancak miğferlerden, seslerden ve konuşulan dilden anlayabiliyorlardı. Siperler çoktan yıkılmıştı. Cephe, mermi çukurlarından ve koruganlardan oluşmuş eğri büğrü bir hattı. Yeri durmadan değişiyordu. Yağmur, uğultulu, gece, patlamaların ışığı ve uçuşan çamur parçalarından başka bir şey yoktu. Gökyüzü çökmüştü. Stormovikler, onu parçalamıştı. Yağmur yağıyor, onunla birlikte aşağı bomba ve mermi sağanağı boşanıyordu.

Projektörler, beyaz köpekler gibi parça parça bulutları çekiştiriyordu. Titreyen ufukları dolduran gümbürtünün arasında uçaksavarların sesi duyuluyordu. Tutuşan uçaklar düşüyor ve aydınlatma fişeklerinin altından yağmuru, sonsuzlukta yitip gidiyordu. Sarı ve beyaz aydınlatma paraşütleri boşlukta bir yerlerde asılı kalıyor, sonra derin sulara düşmüşçesine sönüyordu. Bunun ardından yaylım ateş yeniden başlıyordu.

On ikinci gündeydiler. İlk üç gün hatlar dayanmıştı. Kirpi sığınaklar, topçu ateşine fazla hasara uğramadan dayanmıştı. Sonra en öndekiler yitirilmişti. Cephe hattı, tanklar tarafından yarılmış, ama tanksavarlar, yarma hareketini birkaç kilometre geride durdurmuştu. Sabah karanlığında tanklar, alevler içinde kalmıştı. İçlerinden devrilmiş olan bazıları, arkası üstü dönmüş dev böcekler gibi, tekerleklerini çevirmeyi daha bir süre sürdürmüştü. Telefon bağlantılarını yeniden kurmak ve patikalar yapmak için ceza bölükleri ileri gönderilmişti. Hiçbir dayanak ateşi olmaksızın çalışan taburların yarıdan fazlası iki saatte yitirilmişti. Kurşuni gökyüzünden alçalan bombardıman uçakları, kirpi sığınaklarına saldırmaktaydı. Altıncı gün, sığınakların yarısı safdışı kalmıştı. Ancak siper olarak kullanılabiliyordu. Yedinci gece Ruslar saldırıya geçmiş, ama geri püskürtülmüşlerdi. Onların ardından tufanı andırır bir yağmur başlamıştı. Askerler, artık tanınmaz haldeydi. Aynı koruyucu renge sahip böcekler gibi, balçık çukurlarda sürünüyorlardı. Bölük, yalnızca makineli tüfekli iki koruganla onların arkasındaki birkaç havan topu sayesinde dayanabiliyordu. Adamların geri kalanı çukurlarda ya da duvar kalıntılarının arkasındaydılar. Koruganların birini Rahe, ötekini de Mass tutuyordu.

Uç gün tutunabildiler, ikinci günü cephaneleri hemen hemen tükenmişti. Ruslar isteselerdi, yürüyüp geçebilirlerdi, ama bir saldırıya uğramadılar. Geç vakit, akşamın alacakaranlığında iki Alman uçağı cephane ve yiyecek attı. Bir kısmını alıp karınlarını doyurdular. Gece destek geldi. İstihkâm birlikleri, üstlerine kalaslar sıralanmış patikalar yapmayı başarmışlardı. Makineli tüfekler ve diğer silahlar, bu kesime getirilmişti. Bir saat sonra, topçu hazırlık ateşi açılmaksızın ani bir saldırıya uğramışlardı. Ruslar birdenbire hatların elli metre önünde belirivermişti. El bombalarının bir kısmı patlamayınca, Ruslar hattı yarmıştı.

Graeber önünde, patlamaların ışığında bir miğfer, onun altında da açık bir ağız ve başın gerisinde de kupkuru, canlı bir ağaç dalını andıran bir kolun bir şey atmak üzere hazırlandığını gördü. Ateş etti, o sırada yanındaki acemi erin atmayı beceremediği el bombasını kapıp fırlattı. Bomba patladı. Graeber acemi askere, "Kapsülleri gevşet sersem! " diye bağırdı. "Ver onları bana! Fitillerini çekme. "

Attığı ikinci bomba patlamadı. Aklından hemen, sabotaj, diye geçti. Tutsakların düzenlediği ve şimdi canımıza okuyan bir sabotaj! Başka bir bomba attı, kendisine doğru gelen Rus bombasını görünce çamura atladı. Patlamanın yarattığı kırbaç darbesini andıran hava basıncını hissetti. Bunun ardından çamurlar üstüne yağdı. Elini arkaya götürdü. "Haydi! Çabuk ver! " diye bağırdı. Ancak eli boş kalınca başını çevirip baktı ve arkasında acemi asker diye bir şeyin artık kalmamış olduğunu gördü. Çamur sandığı da eline yapışmış olan bir et parçasıydı. Geriye doğru kaydı, eline bir fişeklik geçirdi, son iki bombayı fişeklikten çekti, çukurun kenarına gölgelerin tırmandığını, atladığını gördü, olduğu yere sindi.

Tutsak oldum, diye düşündü. Yakalanacağım. Dikkatle çukurun kenarına doğru tırmandı. Kımıldamadan yattığı sürece çamur, görülmesini engelliyordu. Bir aydınlatma fişeğinin ışığında, acemi askerin kol ve bacaklarının bir yana, delik deşik olmuş gövdesinin bir yana uçmuş olduğunu gördü. El bombası, tam karnının hizasında patlamış, patlama onun gövdesinde şiddetini yitirince, Graeber’e bir şey olmamıştı.

Graeber, başını çukurun hizasından kaldırmadan yattığı yerde kaldı. Sağdaki korugandan bir makineli tüfeğin ateş ettiğini gördü. Sonra soldaki de ateşe başladı. Bunlar ateş ettiği sürece her şeyi yitirmiş sayılmazlardı

daha. Bütün kesimi yaylım ateşi altında tutuyorlardı. Artık Ruslar da gelmiyordu. Herhalde ancak küçük bir grup hatları yarabilmişti. Graeber, koruganların arkasına geçmeliyim, diye düşündü. Başı ağrıyordu. Yarı yarıya uyuşmuş gibiydi, ama kafasının içinde bir nokta, düşünme duruluğunu ve dikkatini yitirmemişti. Deneyimli bir askerle acemi asker arasındaki bütün fark da buradaydı. Acemi asker hepten paniğe kapıldığından, kolay vuruluyordu. Graeber, Ruslar geri dönerse ölmüş gibi olduğu yere uzanacaktı. Çamurun içinde onu bulmaları güçtü. Ama koruganlara yaklaşabilse, sonrası için durumu düzelmiş olacaktı.

Kenardan bir öteki çukura kaydı, aşağı düştü ve ağzına su doldu. Bir süre sonra yine yukarı tırmandı. Üçüncü çukurda üç cesetle karşılaştı. Bekledi. Sonra sol koruganın yakınında el bombalarının patladığını gördü. Ruslar yine hatları yarmışlardı ve bu kez iki koldan saldırıyorlardı. Makineli tüfekler durmadan ateş etmekteydi. Bir süre sonra el bombalarının patlamaları kesildi, ama korugan ateşini sürdürüyordu. Graeber sürüne sürüne ilerledi. Rusların geri döneceklerini biliyordu. Büyük siperlerde fazla kuvvet gizlendiğini sanabilirlerdi. Onun için Graeber, küçüklerinde kalsa daha güvenlikte sayılırdı. Küçük siperlerden birine varınca, içine uzandı. Şiddetli bir sağanak boşandı. Makineli tüfek ateşini daha sürdürüyordu. Sonra topçunun ateşi başladı. Sağdaki korugana tam bir isabet oldu. Korugan havaya uçtu. Sırılsıklam bir sabah başlamaktaydı.

Graeber, güneşin ilk ışınlarından önce kurtulmayı başardı. İsabet almış bir tankın arkasında Sauer ile iki acemi askere rastladı. Sauer'in burnu kanıyordu. Bir el bombası, çok yakınlarında patlamıştı. Acemi erlerden birinin karnı yarılmış, bağırsakları dışarı fırlamıştı. Yağmur, açık karnına yağıyordu. Kimsede yaraya sarmaya yarayacak bir şey yoktu. Ayrıca sarmak, yararsızdı. Ne kadar erken can verirse, kendisi için o kadar iyiydi. İkinci acemi erin ise bir bacağı kırıktı. Siperlerden birinin içine düşmüştü. Bu yumuşak çamurda bacağını nasıl kırdığı akıl ermez bir şeydi. Ortasından yarılmış ve yanmış olan tankın içinde mürettebatın kapkara iskeletleri görünüyordu. Biri gövdesinin üst kısmıyla dışarı sarkmıştı. Yüzünün yarısı yanmıştı. Öbür yarısıysa iyice şişmiş, kırmızı ve mor renk almış, yer yer yarılmıştı. Dişleri sönmüş kireç gibi bembeyazdı.

Yanlarına sol korugandan bir irtibat eri geldi. "Korugana toplanın! " dedi. "Çukurlarda kalan var mı daha? "

"Bilmiyoruz. Sıhhiyeci kalmadı mı? "

"Kimi ölü, kimi yaralı. "

İrtibat eri, sürünerek yanlarından uzaklaştı. Graeber, karnının içine yağmur yağan acemi ere, "Sana bir sıhhiyeci bulacağız, " dedi. "Ya da sargı getireceğiz. Şimdi döneriz. " Er karşılık vermedi. Rengi kaçmış dudaklarıyla, küçülmüş gibi, çamurda yatmaktaydı. Graeber, ayağı kırık olana, "Bu çamurda seni tente bezine koyup arkamızdan çekemeyiz, " dedi. "Bize dayan ve sağlam bacağınla ilerlemeye çalış. "

Onu ortalarına alıp çukurdan çukura ilerlemeye başladılar. İlerleyişleri uzun sürdü. Bir çukura atladıklarında er inliyordu. Bacağı ters dönmüştü. Artık onlarla gelecek hali kalmamıştı. Eri, koruganın yakınındaki bir duvarın arkasına yerleştirdiler. Miğferini de, sıhhiyeciler gelirse kolayca bulabilsinler diye duvarın üstüne koydular. Erin yanında iki Rus askeri yatıyordu. Birinin başı yoktu, öbürüyse yüzüstü dönmüş, altındaki çamur kıpkırmızı kesilmişti.

Daha bir sürü Rus ölüsü gördüler. Onların ardından kendi ölüleriyle karşılaştılar. Rahe yaralanmıştı. Sol kolu üstünkörü

sarılmıştı. Uç ağır yaralı, üstleri tenteyle örtülü olduğu halde sağanağın altında yatıyordu. Yaraları saracak malzeme kalmamıştı. Daha sonra gelen bir Junkers uçağı, birkaç paket attı. Paketler fazla ileri, Rusların bulunduğu kesime düştü.

Yedi kişi daha geldi. Arta kalanlar, koruganda toplandı. Teğmen Mass ölmüştü. Kumandayı Başçavuş Reinecke aldı. Fazla cephaneleri kalmamıştı. İki ağır ve iki hafif makineli tüfekleri daha çalışır durumdaydı.

Ceza bölüğünden kurtulan on kişi cephane ve konserve getirip yaralıları geri taşıdı. Yanlarında sedyeleri vardı. Daha sonra bunlardan ikisinin yüz metre geride havaya uçtukları görüldü. Topçu ateşi, öğleye değin hiçbir bağlantı olanağı tanımadı.

Öğleyin yağmur dindi. Güneş çıktı. Hava hemen ısındı ve çamurlar kurumaya başladı. Rahe, "Hafif tanklarla saldırıya geçecekler, " dedi. "Allah kahretsin! Tanksavarlar nerede? Onlar gelmezse halimiz dumandır! "

Top ateşi sürdü. Öğleyin yine bir nakliye uçağı göründü. Uçağa Masserschmidtler eşlik etmekteydi. Stormovikler, hemen Alman uçaklarına saldırdı. İki Stormovik düşürüldü. Daha sonra iki Masserschmidt düştü. Nakliye uçağı fazla ilerleyemedi. Yükünü arkalarda attı. Rus uçaklarından üç kat daha hızlı olan Masserschmidtler, çarpışmalarını sürdürüyordu, ama Rus uçakları sayıca çok fazla olduklarından, sonunda Almanlar dönmek zorunda kaldı.

Ölüler, ertesi günü kokmaya başladı. Graeber koruganda oturuyordu. Yirmi iki kişiydiler. Reinecke, bir o kadarını da öbür korugana toplamıştı. Gerisi, ölü ve yaralılardı yalnızca. Başlangıçta ise yüz yirmi kişiydiler. Graeber oturup silahlarını temizledi. Hepsi çamur içinde kalmıştı. Düşünemiyordu. Artık makineleşmiş gibiydi. Geçmişle ilgili hiçbir şey anımsayamıyordu. Yalnızca bekledi, uyudu, uyandı ve kendini savunmaya hazırlandı.

Tanklar devriyesi sabah geldi. Bütün gece boyunca toplar, makineli tüfekler ve uçaksavarlar, koruganların yanma kimseyi yanaştırmamıştı. Telefon hatları birkaç kez onarılmış, ama hep yeniden kesilmişti. Geleceği bildirilen destekler gelmemişti. Alman topçusu çok az ateş edebiliyordu. Korugan daha iki kez isabet almasına karşın, dayandı. Artık koruganlıktan çıkmış, fırtınanın ortasında savrulan bir gemiyi andıran beton yığını olmuştu. Yakınında patlayan yarım düzine top mermisi, korugam yerinden gevşetmişti. Hareket ettiğinde içindekiler duvarlara çarpıyordu.

Graeber omzundaki mermi sıyrığını sardıramamıştı. Bulduğu biraz konyağı, yarasına dökmüştü. Korugan, sarsılıyordu yine. Şimdi artık fırtınanın ortasında oradan oraya savrulan bir gemi de değildi. Denizin dibinde makineleri çalışmayan, yalnızca suda sürüklenen bir denizaltıya benzemişti. Zaman kavramı da patlamalarla silinip gitmişti. Yalnız karanlık ve bekleyiş vardı. Birkaç hafta önce Almanya’da bir kentte yaşanmamıştı.
İzne çıkılmamıştı. Elisabeth diye biri de yoktu. Her şey, iki ölüm arasında görülmüş bir düş, deliliği andıran bir uykuydu. Bu uykunun bir yerinde bir roket havaya yükselmiş, sonra parçalanıp gitmişti. Geride yalnızca bir korugan kalmıştı.

Hafif Rus tankları, hatları yardı. Bölüktekiler, tankların geçmesini bekledikten sonra piyadeleri ateşe tuttular. Makineli tüfeklerin ısınan namluları, elleri yakıyordu. Ateşi sürdürdüler. Rus topçusu, artık bulundukları yere ateş açamıyordu. İki tank yaklaşıp ateş açtı. Onlar için her şey kolaydı. Makineli tüfek ateşi etkilemiyordu. Tankların aralıklarına nişan alıyorlardı, tutturabilmek şans işiydi. Tanklar, makineli tüfek ateşinin dışına çıkıp ateş etti. Korugan sarsılıyor, içinde beton parçaları uçuşuyordu.

. Reinecke, "El bombaları! " diye bağırdı. Sonra kendi birkaç el bombasını bir demet halinde bağladı, omzuna atıp kapıya doğru sürünerek ilerledi. İlk salvonun ardından dışarı çıkıp koruganın arkasına geçti.

Rahe, "İki makineli tüfek tanklara ateş etsin, " emrini, verdi. Tankların zincirlerini tahrip etmek için el bombaları ile kavis çizerek ilerlemeye çalışan Rahe’yi dayanak ateşiyle korumaya çalıştılar, ama yapmak istedikleri, olmayacak bir işti. Rus ağır makineli tüfeklerinin ateşi başlamıştı.

Bir süre sonra tanklardan biri ateşi kesti. Kimse bir patlama duymamıştı. Immermann, "Hakladık, " diye bağırdı.

Tank, artık ateş etmiyordu. Makineli tüfekleri, dönüp geri giden ikinci tanka çevirdiler. Rahe, "Cepheyi altı tane tank yar-mıştı, " diye bağırdı. "Geri döneceklerdir. Bütün makineli tüfekler yaylım ateşi açsın! Piyadeye engel olmamız gerek. "

Immermann, biraz kafasını toplayınca, "Reinecke nerede? " diye sordu. Bilen yoktu. Reinecke geri dönmedi.

Bütün öğleden sonrası boyunca dayandılar. Koruganlar yavaş yavaş toz haline geldi, ama ikisi de ateş edebiliyordu daha. Yalnız daha aralıklıydı ateşleri. Cephaneleri azalmıştı. Konserve yiyorlar, çukurlarda biriken suları içiyorlardı. Hirschmann, elinden vuruldu.

Güneş çevreyi kavuruyordu. Gökyüzü, iri ve parlak bulutlarla doluydu. Koruganın içi kan ve barut kokuyordu. Dışarıdaki ölüler şişmişti. Uyuyabilen uyuyordu. Kuşatılıp kuşatılmadıklarını bilemiyorlardı.

Akşam ateş bir ara şiddetlendi. Sonra birden tümüyle kesildi. Dışarıya fırlayıp saldırıyı beklemeye koyuldular, ama gelen yoktu. Daha iki saat de gelmedi. Sakin geçen bu iki saat enerjilerini bir çarpışmadan çok daha fazla yıpratmıştı.

Sabahın saat üçüne doğru korugandan geriye karmakarışık bir çelik ve beton yığını kalmıştı. Artık dışarı çıkmak zorundaydılar. Altı ölüleri, iki yaralıları vardı. Geri dönmeliydiler. Karnından vurulmuş yaralıyı birkaç yüz metre daha sürüklediler, sonra öldü.

Ruslar yine saldırıya geçti. Bölüğün elinde yalnızca iki makineli tüfek kalmıştı. Bir çukurun içinden kendilerini bunlarla savundular. Sonra yine geri çekildiler. Ruslar onları olduklarından daha güçlü sanıyorlardı. Kurtuluşları, bu yüzden oldu. İkinci kez durduklarında Sauer başından vuruldu. Ağır ağır kendi ekseninde dönüp yere yıkıldı. Graeber onu bir çukurun içine çekti. Hirschmann, yuvarlanıp çukurun dibine çarptı. Göğsü, kurşunlarla paramparça olmuştu. Graeber, onu yoklarken kanlı cüzdanını buldu ve aldı.

İkinci hatta ulaştılar. Daha sonra yine geri çekilmeleri emri geldi. Bölük, savaş hattından alındı. Yedek güçlerin mevzileri cephe haline geldi. Birkaç kilometre arkada toplandılar. Bölükten geriye yalnızca otuz kişi kalmıştı. Ertesi gün takviye aldılar ve yeniden yüz yirmi kişi oldular.

Graeber, Fresenburg’u bir sahra hastanesinde buldu. Burası, yarım yamalak donatılmış bir barakaydı. Fresenburg’un sol bacağı parçalanmıştı. "Kesmek istiyorlar, " dedi. "Salak asistanın biri kesmek gerek diye tutturdu. Kesmekten başka bir şey bildiği yok. Yarın sabah beni başka yere göndermelerini sağladım. Önce deneyimli bir doktorun muayenesinden geçeyim. "

Portatif bir karyolada yatıyordu. Dizinin üzerinde telden bir kafes vardı. Yatak, açık pencerenin yanındaydı. Dışarıda bir avuç düzlük görünüyordu. Çayırda kırmızı, sarı ve mavi çiçekler açmıştı. Oda kokuyordu, İçinde Fresenburg’unkinden başka daha üç yatak vardı. Fresenburg, "Rahe nasıl? " diye sordu.

"Kolundan vuruldu, ama kurşun kemiğe dokunmamış, "

"Hastanede mi? "

"Hayır. Bölükte kaldı. "

"Tahmin etmiştim. " Fresenburg gülmeye çalıştı. Yüzünün yarısı gülüyor, yara izi olan öteki donukluğunu koruyordu. "Bazıları geri dönmek istemez. Rahe de onlardan. "

"Neden istemez? "

"Teslim oldu. Artık umudunu ve inancını yitirdi. "

Graeber, karşısındaki parşömen rengi yüze baktı. "Ya sen? "

"Bilmiyorum. Önce şu iş hallolsun da. " Tel kafesi gösteriyordu.

Çayırdan gelen sıcak esinti, odayı doldurdu. Fresenburg, "Ne tuhaf, değil mi? " diye sordu. "Her yer karla örtülüyken, insan bu ülkede hiç yaz olmayacağını sanıyor. Sonra yaz birdenbire geliveriyor ve bu kez sıcak imanımızı gevretiyor. "

"Evet. "

"İznin nasıl geçti? "

"Bilemiyorum. İznimi ve burayı bir arada düşünemez oldum. Önceleri yapabilirdim, ama artık olmuyor. Aralarında uçurumlar var. Neyin gerçek olduğunu şaşırdım. "

"Bunu şaşırmayan var mı? "

"Bildiğimi sanıyordum. Memleketteyken sanki her şey yerli yerindeydi, şimdi artık bilemiyorum. İznim hem çok kısa sürdü, hem de buradan çok uzaklarda kaldı. Oradayken, artık kimseyi öldürmeyeceğimi düşünmüştüm. "

"Bunu başka düşünenler de oldu. "

"Evet. Çok ağrın var mı? "

Fresenburg başını salladı. "Bu kulübede hiç beklemeyeceğin bir şey var: Morfin. İğne yaptılar. Etkisi daha geçmedi. Ağrılarım var, ama sanki bir başkasının ağrılarıymış gibi. Düşünmek için daha bir-iki saat zamanım var. "

"Sıhhiye trenleri işliyor mu? "

"Bir otomobil var. Bundan sonraki hastaneye kadar götürüyor. "

"Yakında bizden kimse kalmayacak burada. Şimdi sen de gidiyorsun. "

"Belki beni yine buraya dönebilecek kadar onarırlar. "

Birbirlerine baktılar. Bunun olamayacağını ikisi de biliyordu. Fresenburg, "Buna inanmak istiyorum, " dedi. "Hiç değilse morfinin etkisi altında olduğum şu bir-iki saat için inanmak istiyorum. Bazen yaşamın bir dönemi ne kadar kısa sürebiliyor, değil mi? Ondan sonra yabancısı olduğumuz bir başka dönem başlıyor. Bu, benim ikinci savaşımdı. "

"Daha sonra ne yapacaksın? Karar verdin mi? "

Fresenburg, hafifçe gülümsedi. "Başkalarının beni ne hale getireceklerini bile bilmiyorum. Bunu bekleyip görmek gerek. Buradan çıkacağıma hiçbir zaman inanmamıştım. Hem, silleyi bir kez yedim mi tam yiyeceğim sanıyordum. Şimdi ise kendimi yarı yarıya yemiş olmaya alıştırmak zorundayım. Bu daha mı kolay olacak bilemiyorum. Bana sorarsan, en kolayı öbür türlüsüydü. Her şey bitmiş, bedel neyse onu ödemiş oluyordun ve artık bu dünyanın çirkeflikleriyle bir ilgin kalmıyordu. Şimdi ise yine içindesin, insanlar, ölüm her şeyi siler gibilerden birtakım aldatmacalara sapmışlar. Aslında gerçekle ilgisi yok. Yorgunum, Ernst. Bir sakat olduğumu algılamaya başlamazdan önce, biraz uyumaya çalışacağım. Sana iyi şanslar dilerim. "

Graeber’e elini uzattı. Graeber, "Sana da iyi şanslar, Ludwig, " dedi.

"Benden yana merakın olmasın. Artık akıntının yönünde yüzüyorum. İlkel yaşama içgüdüsüne boyun eğiyorum. Daha önce durum farklıydı. Farklıydı, ama belki o da bir aldatmacadan başka bir şey değildi. Yalnız gizli de olsa,

içinde bir parça ümit vardı. İnsan nedense gerektiğinde her şeye kendi eliyle son verebileceğini hep unutuyor. Bu da, o pek beğendiğimiz aklımızla birlikte Tanrı'nın bir armağanı. Neyse, zararı yok. "

Graeber, başını salladı.

Fresenburg'un yüzünde o yarım gülümsemesi belirdi. "Haklısın, " dedi. "Bunu yapmayacağız. Bunun yerine olanların bir daha asla yinelenmemesi uğrunda çaba harcamalıyız. "

Başını arkaya yasladı. Birden çok bitkin görünüyordu. Graeber kapıya vardığında gözlerini kapatmıştı.

Graeber, köyüne döndü. Gökte hafif bir akşam kızıllığı belirmişti. Yağmur, bir daha yağmamıştı. Çamurlar kuruyordu. Terk edilmiş tarlalarda çiçekler ve yabani otlar boy vermişti. Cepheden boğuk gürültüler geliyordu. Birden her şey yabancılaşmış, sanki tüm bağlar ve ilişkiler çözülüvermişti. Graeber, bu duyguyu bilirdi: Nice geceler uyanıp da bir an nerede olduğunu anımsayamadığında, bunu ta içinde duymuştu. İnsan sanki dünyanın dışına düşmüş de karanlık bir boşlukta uçuyormuş gibi olurdu. Ama bu, hiçbir zaman uzun sürmezdi. İnsan her seferinde geri döner, nerede olduğunu anımsardı, ama içinin ta derinliklerinde, gün gelip de dönüş yolunu bulamayacağı korkusu kalırdı.

Graeber bu duyguyu, korkunun bir türü sayamıyordu. Gerçekten de insan korkmuyor, yine de içinden ancak yüzlerce kilometre yol yürünerek çıkılabilen bir bozkırın ortasında bırakılmış küçücük bir çocuk gibi büzülüyor, büzülüyordu. Graeber ellerini cebine sokup çevresine bakındı. Hep o eski, aynı tabloydu bakışlarına hedef olan: Yıkıntılar, sürülmemiş bakımsız tarlalar, Rusya'da bir akşam gurubu ve bunun karşısında da cephenin soluk parıltıları. Bu değişmeyen tabloyla birlikte Graeber, yüreğine buz gibi bir elin girmekte olduğunu da algılıyordu.

Cebinde bulunan Elisabeth'in mektuplarından sıcaklık, sevecenlik ve aşkın o tatlı coşkunluğu yükselmekteydi. Bu mektuplar, düzenli bir evin içini aydınlatan birer ampul değil, bir bataklıkta yanıp sönen yanıltıcı ışıklar gibiydi. Graeber onları izlemeye çalıştıkça, bataklığa daha çok gömüldüğünü duyuyordu. Dönüş yolunu bulabilmek için bir lamba takmak

istemişti, ne var ki lambayı, evi kurmazdan önce yakmıştı. Onu bir yıkıntının içine yerleştirmişti. Şimdi koyduğu lambanın ışığı, o yıkıntıyı süsleyecek yerde daha bir iç sıkıcı kılıyordu. Cepheye dönmezden önce bunu bilememişti. Işığı hiçbir şey sormadan izlemiş, onu yalnızca izlemekle işin biteceğine inanmak istemişti. Bu kadarıyla bitmiyordu işte! Yalnızca ışığı izlemek, yeterli olamıyordu.

Elinden geldiğince, bunu yapabildiği sürece baş çevirmişti gerçekten. Kendisini taşımasını, kendisine dayanak olmasını istediği bir şeyin şimdi onu daha da büyük bir yalnızlığa ittiğini görebilmek, başlı başına bir yüreklilikti. Elde ettiğinin kapsamı, yeterince geniş değildi. Yüreğine değiyor, ama onu kavrayıp dayanak olamıyordu. Bu geniş, uçsuz ve bucaksız sefalet ve çaresizlik bataklığında tutunamıyor, bir an için parlayıp sonra sönen küçük bir ışık gibi, batıp gidiyordu. Elisabeth'in mektuplarını cebinden çıkarıp okudu. Batan güneşin kırmızı yansımaları, yeşil yaprakların üstünde oynaşıyordu. Artık ezbere bildiği bu mektupları bir kez daha okudu ve yalnızlığı daha bir yaman oldu. Çok kısa sürmüştü bu mektupların yazılmasına yol açan yaşantı, oysa öbürü çok uzun, uçsuz bucaksızdı, izinde üç hafta geçirmişti, ama bir askerin yaşamı izne değil, cephede geçirilen günlere göre hesaplanırdı.

Mektupları yine cebine koydu. Yazıcıdan aldığı annesiyle babasının mektuplarının yanına yerleştirdi. Kara kara düşünmek anlamsızdı. Fresenburg haklıydı. Bundan sonra atacağı adımdan daha ötesini düşünmenin yararı yoktu. Tehlikede olunca, büyük bilmecelerin çözümüne girişmemeliydi insan. 'Neden Elisabeth'i, sanki yitirdiğim bir şeyi düşünür gibi düşünüyorum, ' diye sordu kendi kendine. 'Mektupları cebimde! O, yaşayan bir varlık! '

Köy, karanlık, sıkıntılı ve terk edilmiş, önünde uzanmaktaydı. Bu köylerin tümü de sanki dünya durdukça bir daha yapılmayacaklarmış gibi görünüyordu. İki yanında ıhlamur ağaçları bulunan bir yol, beyaz bir evin kalıntılarına uzanıyordu.

Orada bir zamanlar bir bahçe olmalıydı; şurada burada hâlâ açan çiçeklere rastlanıyordu ve pis bir havuzun kenarında bir heykel vardı. Bu, flüt çalan bir Pan heykeliydi, ama düzenlediği öğlen vakti şölenine kimsecikler

katılmamıştı. Yalnızca birkaç acemi er, meyve ağaçlarında ham kiraz arıyordu.

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

"Çeteciler! " Steinbrenner dudaklarını yalayarak Ruslara baktı. Köyün alanında duruyorlardı. İkisi erkek, ikisi kadındı. Kadınlardan biri gençti. Yuvarlak bir yüzü, çıkık elmacık kemikleri vardı. Dördü de köye sabah getirilmişti.

Graeber, "Bunlar pek çeteciye benzemiyor, " dedi.

"Bal gibi çeteci. Öyle olmadıklarını nereden anladın? "

"Çeteci gibi durmuyorlar. Daha çok yoksul köylülere benziyorlar. "

Steinbrenner güldü. "Dış görünüşü ölçü alırsan, dünyada cani kalmaz. "

Graeber, çok doğru, diye düşündü. En iyi örneği de sensin bunun. Bu sırada Rahe'nin geldiğini gördü. Bölük komutanı, "Ne yapalım şimdi bunları? " diye sordu.

Bölüğün başçavuşu, "Burada yakalandılar, " dedi. "Onun için bir emir alana dek hapsetmeliyiz. "

"Bizim kendi derdimiz zaten başımızdan aşkın. Alaya göndersek olmaz mı? "

Rahe bu soruyu sormuştu gerçi ama, karşılık bekleyemeyeceğini de biliyordu. Alayın artık belirli bir yeri kalmamıştı. Olsa olsa alaydan, yakalananları sorguya çekmek ve sonra da ne yapılacağını bildirmek için birini gönderirlerdi. Steinbrenner, "Köye girmeden eski bir çiftlik evi var, " dedi. "Bu eve ait olan samanlığın penceresi demir parmaklıklı. Kapısı da demirden ve kilitlenebiliyor. "

Rahe ona baktı. Steinbrenner'in ne düşündüğünü biliyordu. Rusları Steinbrenner'e teslim ederse, her zaman olduğu gibi kaçmaya kalkışacaklar ve bu da onların sonu olacaktı. Köyün dışında böyle bir oyun, kolaylıkla düzenlenebilirdi.

Rahe çevresine bakındı. Sonra, "Graeber, " dedi. "Bunları size veriyorum. Steinbrenner samanlığın yolunu gösterebilir. Sağlam olup olmadığına bir bakın. Sonra durumu bana bildirip başlarına nöbetçi dikin. Nöbetçi erleri kendi manganızdan seçin. " Sonra üstüne basa basa ekledi: "Sorumluluk, yalnızca sîzindir. "

Tutsaklardan biri topallıyordu. Yaşlı kadının da ayakları varisliydi. Köyün dışına çıktıklarında, Steinbrenner adamlardan genç olanını dürttü. "Hey! Sen! Koş bakalım. "

Adam dönüp baktı. Steinbrenner gülerek elini salladı. "Koş! Koş! Serbestsin artık! "

Yaşlı adam, Rusça bir şeyler söyledi. Bunun üzerine genci, koşmadı. Steinbrenner, çizmesiyle onun ayaklarına doğru bir tekme savurdu. "Koşsana ulan leş kargası! "

Graeber, "Bırak, " dedi. "Rahe'nin emrini duydun. "

Steinbrenner, "Bunları burada serbest bırakabiliriz, " diye fısıldadı. "Yalnızca erkekleri bırakırız demek istiyorum. On adım gittikten sonra vururuz. Kadınları da samanlığa kapatırız. Gencini ortalık karardıktan sonra dışarı alırız. "

"Onları rahat bırak ve çek arabanı. Burada kumanda bana

ait. "

Steinbrenner, genç kadının baldırlarını süzüyordu. Kadın kısa bir etek giymişti. Bacakları esmer ve dolgundu.

"Nasıl olsa kurşuna dizilecekler, " dedi, "iyilerini ya biz bitireceğiz ya da SD bitirecek. Hazır böyleyken, genciyle biraz hoşça vakit geçirebilirdik. Tabii sen izinden yeni döndüğün için kolay konuşuyorsun. "

Graeber, "Sen çeneni kapa ve nişanlını düşün, " dedi. "Rahe sana, samanlığın yolunu göstermeni emretti, o kadar. "

iki yanı ağaçlı yoldan geçerek beyaz kapıya doğru ilerlediler. Steinbrenner asık suratla, "Burası, " diyerek sağlam kalmış küçük bir kapıyı gösterdi. Taş bir yapıydı ve demir çubuklarla desteklenmiş kapısına dışarıdan bir asma kilit konulabilirdi.

Graeber, yapıyı daha yakından gözden geçirdi. Vaktiyle bir ahır ya da samanlık olmalıydı. Zemini çimentolanmıştı. Buraya kapatılanların yardım görmeksizin dışarı çıkabilmeleri düşünülemezdi. Tutsakların üstü de daha önce iyice aranmıştı.

Graeber kapıyı açıp Rusları içeri soktu. Nöbetçi olarak getirdiği iki acemi er, tüfekleriyle hazır bekliyordu. Tutsaklar, birbirlerinin arkasından samanlığa girdiler. Graeber kapıyı kapattı ve kilide baktı. Sağlamdı.

Steinbrenner, "Tıpkı kafesteki maymunlara benzediler, " dedi. "Muz! Haydi muz! Birer muz ister misiniz, maymunlar? "

Graeber, yanında getirdiği erlere döndü. "Sizler nöbetçi olarak burada kalacaksınız. Tutsakların başına bir şey gelirse, bütün sorumluluk sizindir. Daha sonra başkaları ile nöbet değiştireceksiniz. " Sonra Ruslara döndü, "içinizde Almanca konuşabilen var mı? "

Hiçbiri karşılık vermedi. Graeber, "Bakalım, belki sonra sizlere yatmanız için biraz saman bulmaya çalışırız, " dedi. Steinbrenner’i de, "Gel, " diye çağırdı.

"Oldu olacak şunlara birer kuştüyü yatak bul! "

"Yürü! Sizler de dikkatli olun! "

Graeber, Rahe’ye giderek hapishanenin sağlam bir yapı olduğunu bildirdi. Rahe, "Nöbeti iki erle siz alın, " dedi. "Birkaç gün sonra, durum biraz daha düzelince, bunlardan kurtulmayı umuyorum. "

"Emredersiniz. "

"Yanınıza iki kişi yetecek mi? "

"Yeter. Samanlık, çok sağlam bir yapı. Hatta geceleri orada yatarsam nöbeti yalnız başıma da yürütebilirim. Dışarı çıkabilmeleri güç. "

"İyi. O halde dediğiniz gibi yapalım, çünkü bu acemi erlere savaş tekniği hakkında biraz bir şeyler öğretmemiz gerekiyor. Haberlere göre... " Rahe sözünü yarıda kesti. Yüzü karmakarışıktı. "Durumu siz de biliyorsunuz zaten. Gidebilirsiniz. "

Graeber eşyalarını topladı. Artık takımında tanıdığı pek az kişi kalmıştı. Immermann, "Ne o, gardiyan mı yaptılar seni? " diye sordu.

"Evet. Orada rahat rahat uyurum. Hiç olmazsa bu acemi çaylaklara bir şeyler öğretebilmek için çırpınmaktan daha iyi. "

"Uyumaya fazla vakit bulabileceğini sanmıyorum. Cephenin durumundan haberin var mı? "

"Yanılmıyorsam berbat. "

"Yine çekilmek için savaşılıyor. Ruslar hatları her yerde yarıyorlar. Bir saatten beri bin türlü söylenti var. Rusların büyük saldırısı başladı deniyor. Burası düzlük. Gerçekten büyük saldırı başladıysa, burada tutunabilmek oldukça güç. Bu kez çok daha gerilere çekilmek zorundayız. "

"Alman sınırına gelince, savaşa son vereceğimizi sanıyor musun? "

"Sen inanıyor musun buna? "

"Hayır. "

"Ben de inanmıyorum. Bizde savaşa son verebilecek kim var ki? Herhalde genelkurmay bu işi yapmaz. Böyle sorumluluğu üstlenmeye yanaşmaz. " Immermann, sırıtarak sürdürdü. "Son savaşta genelkurmay, sorumluluğu savaş sona ermezden hemen önce çabucak kurulan geçici bir hükümetin üstüne yıkmıştı. Salaklar, boyunlarını bıçağa uzatır gibi ateşkes antlaşmasını imzaladılar. Bunu yaptıktan sekiz gün sonra da vatana ihanet etmiş olmakla suçlandılar, ama bugün artık böyle bir şey düşünülemez. Hükümetin tutumuna uygun olarak yenilgi de

kesin. Hükümetin dışında yenilginin sorumluluğunu üstlenmesi için zorlanabilecek bir parti yok. "

Graeber acı acı, "Tıpkı komünistlerde olduğu gibi, " dedi. "Aynı rejim, aynı yöntemler. Ben yatmaya gidiyorum. En çok istediğim nedir, biliyor musun? Hayatımda bir kez olsun istediğimi düşünebilmek, istediğimi söyleyebilmek ve yapabilmek. Ama sağcı ve solcu peygamberler başımıza türediğinden bu yana böyle davranmak, her türlü cinayetten daha büyük bir suç sayılıyor. "

Sırt çantasını yüklenip mutfağa gitti. Bir kepçe bezelye çorbasıyla, ekmek tayınını ve akşam yemeği için ayrılan sucuğunu aldı.

İkindi vakti ortalık, tuhaf bir sessizlik içindeydi. Nöbetçiler, gece için yatacak saman getirdikten sonra köye dönmüştü. Cephenin gürültüleri bile ikindi vaktinin sessizliğini bozmuyordu. Samanlığın önünde yabani otlarla dolu bir çimenlik uzanmaktaydı. Ezilmiş ve orasında burasında mermi çukurları açılmış olmasına karşın yeşermekteydi, dahası eski yaya yolunun iki yanında birkaç çiçekli çalı bile boy vermişti.

Graeber, iki yanında kayın ağaçları yükselen yolun arkasında yarısı sağlam kalmış küçük bir kulübe buldu. Buradan samanlığı da görebiliyordu. Kulübede birkaç kitap bile vardı. Deri kaplı ciltlerin üstündeki altın yaldızlı yazılar solmuştu. Yağmur ve kar, birinin dışında bütün kitapları okunmayacak hale koymuştu. Kalan kitapta, temsili manzaralara ait romantik gravürler vardı. Metin Fransızcaydı. Graeber, yavaş yavaş kitabın sayfalarını çevirmeye koyuldu. Her sayfayı çevirişte, resimlerin üstünde yarattığı etki güçleniyordu. Bu resimlerin içinde uyandırdığı acı dolu ve umuttan yoksun özlemin sızısı, kitabı bir yana bıraktıktan epey sonrasına dek sürdü. Kayın ağaçları boyunca yürüyerek havuzun yanına geldi. Flüt çalan Pan, orada yosun ve çamur içinde durmaktaydı. Boynuzlarından biri kopmuştu, ama bunun dışında devrimi, komünizmi ve savaş yıllarını, fazla hasara uğramadan atlatmıştı. Kulübedeki kitaplar gibi o da artık kafalarda ancak bir efsane olarak kalmış bir dönemden, Birinci Dünya Savaşı öncesinden bir kalıntıydı. Graeber, o zamanlar henüz dünyada değildi. Birinci Dünya Savaşı’nın bitiminde doğmuş, enflasyonun yoksulluğu ve savaş sonrası yıllarının bin bir sıkıntısı içinde yetişmiş, yaşamın bilincine ise ikinci bir savaşın ortasında varmıştı. Havuzun çevresini dolandı. Kulübenin yanından geçip tutsakların

bulunduğu yere gitti. Samanlığın demir kapısına baktı, gerçek bir samanlık kapısı değildi. Sonradan getirilip takılmış olmalıydı. Belki de asıl evin ve bahçenin sahibi olan adam da ölümü bu kapının arkasında beklemek zorunda kalmıştı.

Yaşlı kadın uyuyordu. Genci ise bir köşeye çökmüştü. Ayakta duran erkekler, gözlerini alacakaranlığa dikmişlerdi. Graeber gelince başlarını ona çevirdiler. Genç kız hep önüne bakıyordu. Yaşlı adam ise bakışlarını Graeber'den ayırmıyordu. Graeber dönüp uzaklaştı ve çimlerin üstüne uzandı.

Gökten bulutlar geçmekteydi. Kayın ağaçlarının dalları arasında kuşlar cıvıldaşıyordu. Mermi çukurlarının üstünde mavi bir kelebek uçuyor, çiçekten çiçeğe konuyordu. Bir süre sonra ona bir İkincisi katıldı. Oynaşmaya ve birbirlerini kovalamaya başladılar. Cepheden gelen gümbürtü, gittikçe artıyordu. İki kelebek, bir süre sonra çiftleştiler ve birbirlerine yapışık olarak sıcak, güneşli havada uçup gittiler. Graeber uyuyakaldı.

Akşam acemi erlerden biri, tutsaklar için birkaç kap yemek getirdi. Yemek, öğleden kalan bezelye çorbasıydı. Biraz sulandırılmıştı. Er, Ruslar yemeklerini bitirene dek bekledi, sonra yemek kaplarını yine yanma aldı. Graeber için de sigara getirmişti. Sigara, her zamankinden çoktu. Bu, kötü bir belirtiydi. İyi yemek ve çok sigara, ancak bunalımlı günlerin öncesinde dağıtılırdı.

Acemi er, "Bu akşamki talim, her zamankinden iki saat uzun sürdü, " dedi. Bunu söylerken büyük bir ciddiyetle Graeber'e bakmaktaydı. "Çarpışma, süngü ve el bombası kullanma talimi yaptık. "

"Bölük komutanı ne yaptığını bilen bir adamdır. Sizleri boş yere yormaz. "

Er, evet anlamında başını salladı. Ruslara, hayvanat bahçesindeki hayvanlara bakar gibi bakıyordu. Graeber, "Orada gördüklerin, insan, " dedi.

"Evet... Rus... "

"Öyle olsun. Haydi bakalım tüfeğini al ve ateşe hazır tut. Kadınları sırayla dışarı çıkaracağız. " Graeber, pencerenin parmaklığına yaklaştı. "Herkes soldaki köşeye toplansın. Yaşlı kadın buraya gelsin. Ondan sonra diğerleri dışarı çıkacak. "

Yaşlı Rus, bir şeyler söyledi. Graeber'in dediği gibi yaptılar. Er, tüfek elde hazır bekliyordu. Yaşlı kadın, ötekilerden ayrılıp yaklaştı. Graeber kapıyı açıp onu dışarı çıkarttı, sonra kapıyı yine kapattı. Yaşlı kadın, ağlamaya başlamıştı. Öldürülmek üzere dışarı çıkarıldığını sanıyordu. Graeber, erkeklerden yaşlısına, "Söyleyin ona, kendisine bir şey yapacak değiliz, " dedi. "Yalnız doğal ihtiyaçlarını görsün, o kadar. "

Yaşlı Rus konuşunca kadının ağlaması kesildi. Graeber'le er kadını ayakta kalmış iki duvarın yanına götürdüler. Graeber, kadın geri dönene dek bekledi, sonra onu götürüp gencini dışarı çıkardı. Genç kadın, hızlı ve kıvrak adımlarla Graeber'in önünden gidiyordu. Erkeklerin işi ise daha kolaydı. Graeber onları samanlığın arkasına götürdü ve işlerini görürlerken gözünü üzerlerinden ayırmadı. Genç er, büyük bir ciddiyetle tüfek elde beklemekteydi. Sanki çok büyük bir iş yapıyormuş gibi dikkat kesilmiş, heyecandan alt dudağını öne doğru uzatmıştı. Graeber, son Rusun arkasından samanlığın kapısını kapattı.

Er, "Doğrusu heyecanlı bir işti, " dedi.

"Ya, öyle mi? " Graeber tüfeğini bıraktı. "Şimdi gidebilirsin. "

Er gidene dek bekledi. Sonra sigaralarını çıkarıp, erkeklerden yaşlısına, tutsaklardan her biri için bir tane verdi. Bir de kibrit çakıp parmaklıkların arasından uzattı. Rusların hepsi sigara içiyordu. Yarı karanlıkta parlayan sigara uçları yüzlerini aydınlatıyordu. Graeber genç Rus kadınına baktı ve birdenbire içinde Elisabeth'e karşı dayanılmaz bir özlem duydu. Onun bakışını izlemiş olan yaşlı Rus, "Siz iyi... " dedi.

Yüzü, parmaklığın demir çubuklarının hemen ardındaydı. Hafif bir sesle, "Almanlar, yitirmek savaşı, siz olmak iyi insan, " dedi.

"Saçmalamayın. "

Adamın buruşuk yüzü, bir an için genç Rus kadınına döndü, sonra yine Graeber’e çevrildi.

"Neden bizi bırakmaz ve bizimle gelmez? " Bir an durduktan sonra, yine konuştu: "Bizimle ve Marusya ile gelin. Var iyi yer saklanacak. Sonra yaşamak. " Yaşamak kelimesinin üzerine basa basa söylemişti.

Graeber başını salladı. Çıkar yol, bu değil, diye düşündü. İyi ama neydi çıkar yol? Var mıydı ki? Rus, fısıltı halinde konuşmasını sürdürüyordu: "Ölmemek, hepimiz yaşamak. Siz de yalnız tutsak olmak, yanımızda iyi kalmak, biz olmak suçsuz. "

Çok kolay geliyordu adamın söyledikleri. Hele akşamın son ve tatlı ışıklarında. Belki de gerçekten suçsuzdular. Üstlerinde silah bulunmadığı gibi, çeteciye benzer bir görünüşleri de yoktu. Hele yaşlı adamla yaşlı kadının çetecilikle bir ilgilerinin bulunmadığına emindi. Hiç olmazsa onları bıraksam, diye düşündü. Ben de bir şey yapmış olurum böylece. Suçsuz insanların yaşamını kurtarırım, ama ne var ki onlarla gidemem. Oraya, terk etmek istediğim bir yaşama dönemem. Çevrede gezindi, yine havuzun başına geldi. Kayın ağaçları şimdi gökyüzünün altında kapkara birer görüntüydü. Döndü. Samanlığın karanlığında, bir sigaranın ucu parlamaktaydı. Parmaklığın ardında yaşlı Rusun yüzü belli belirsiz görünüyordu. "Yaşamak, " dedi. "Bizim yanımızda, iyi yaşamak. "

Graeber geri kalan sigaralarını çıkarıp adamın kocaman avucuna bıraktı. Sonra da birkaç kibrit uzattı, "Alın, içersiniz. Gece için. "

"Yaşamak, -siz genç-, savaş bitti sizin için o zaman -Siz iyi insan- biz suçsuz - yaşamak- siz, biz, hepimiz ölmemek, yaşamak. "

Kısık, derinden gelen bir sesti bu, ‘Yaşamak’ sözcüğünü, karaborsacının ‘tereyağı’ ya da orospunun ‘aşk’ deyimi gibi, tatlı, kandırıcı ve yapmacıklık bir biçimde söylüyordu. Sanki yaşam denen şeyin satılabilmesi olanağı varmışçasına...

Graeber, sesin kendisini çekiştirmeye, sürüklemeye başladığını hissediyordu. "Kes sesini! " diye bağırdı yaşlı adama. "Ya bırak bu saçma sapan konuşmayı ya da sizi haber veririm. O zaman işiniz bitik demektir. "

Yine dolaşmaya koyuldu. Cephenin gürültüleri, daha da artmıştı. Gökyüzünde ilk yıldızlar göz kırpmaktaydı. Graeber birden alabildiğine bir yalnızlık duydu. Köyde, bir evin bodrumunda, arkadaşlarının horultusu ve kokusu içinde olmayı aradı. Kendini, sanki tümü tarafından bırakılmış ve önemli bir karara yalnız başına varmak zorunda kalmış gibi hissediyordu.

Uyumayı denemek üzere kulübesindeki samanlara uzandı. Belki de ben farkına varmadan kaçmayı başarabilirler, diye düşündü, ama bu bir çözüm yolu değildi. Bunu yapamayacaklarını biliyordu. Samanlığı hapishane haline getirenler, bunun çaresini düşünmüşlerdi.

Cephe gittikçe canlanmaktaydı. Gecenin sessizliğini uçak motorlarının gürültüsü ve makineli tüfek takırtıları yırtıyordu. Ardından bombaların boğuk patlamaları duyuldu. Graeber kulak kabartmış dinliyordu. Gürültü iyice artmıştı. Bir kaçabilse-ler, diye düşündü. Bir süre, sonra yerinden kalkıp samanlığın yanına gitti, içeriden ses gelmiyordu. Görünüşe bakılırsa Ruslar uyumaktaydı, ama sonra yaşlı Rusun bir görüntü halindeki yüzünü görünce, geri döndü.

Gece yarısından sonra, cephedeki çarpışmaların iyice şiddetlendiğini anlamıştı. Ağır topçunun ateşi, hatların çok gerisine dek varıyordu. Mermilerin düştüğü yerler, artık köyün pek uzağında sayılmazdı. Graeber, çarpışmanın aşamalarını kafasında canlandırabiliyordu. Tanklar, neredeyse saldırıya geçecekti. Yaylım'ateş, şimdi yeri göğü inletiyordu. Gümbürtüler her yanı sarmıştı. Graeber, bunların şiddetini iliklerine dek duyuyordu. Savaşın pek yakında kendisine ulaşacağını da biliyordu, ama bu cehennem, tuhaf bir biçimde sanki kendisinin ve içinde birkaç Rus'un bulunduğu o daracık beyaz samanlığın çevresinde anaforlar halinde dönmekteydi. Öyle ki tümü, bu yıkıntı ve ölüm velvelesinin odak noktası olmuşlardı ve her şey, onların bundan sonraki yazgılarına bağlıydı.

Bir aşağı bir yukarı gezindi, samanlığın yanına gidip döndü, kapının anahtarlarının 'ağırlığını cebinde hissediyordu. Samanlarının üstüne kıvrıldı. Ancak sabaha karşı ağır ve rahatsız bir uykuya dalabildi.

Yerinden sıçradığında, gecenin karanlığı yerini sabahın griliğine bırakmaktaydı. Cephede kıyamet kopuyordu. Topçu ateşi, köyün üstüne ve gerilerine sarkmıştı. Samanlığa baktı. Pencerenin parmaklığına bir şey

olmamıştı. Ruslar, parmaklığın arkasında hareket ediyorlardı. Sonra Steinbrenner'in koşarak geldiğini gördü. Steinbrenner, "Geri çekiliyoruz! " diye bağırmaktaydı. "Ruslar hatları yardı. Köy alanında toplanıyoruz. Çabuk ol! Her şey karmakarışık oldu. Öteni berini toparla. "

Şimdi Graeber'in yanına vardı. "Şunları da hemen temizleyelim. "

Graeber, yürük atışlarının hızlandığını hissetti. "Emir nerede? " diye sordu.

"Emir mi? Keçileri mi kaçırdın oğlum? Köyü gördüğün zaman, kimsenin emir verecek durumda olmadığını sen de anlayacaksın. Saldırıyı duymadın mı? "

"Duydum. "

"O zaman durumu biliyorsun. Haydi çabuk. Bu çeteyi de arkamızda sürükleyeceğimizi mi sandın? Parmaklığın arasından hesaplarını görüveririz. "

Steinbrennen'in gözleri, daha bir mavileşmiş ve parlaklaşmıştı. Burun kemiğinin üstündeki deri, iyice gerilmişti. Elini fişekliğinde dolaştırıyordu.

Graeber, "Burada sorumluluk bana ait, " dedi. "Yanında emir yoksa, gidebilirsin. "

Steinbrenner güldü. "Peki canım. O halde sen bekle. "

Graeber, "Hayır, " dedi.

"Birinin bu işi yapması gerek. Yanımızda götüremeyiz. Yufka yürekliliği bir yana bırak da başla. Gerisini ben tamamlarım. "

Graeber, "Hayır, " dedi. "Onları vurmayacaksın. "

"Hayır mı? " Steinbrenner, bakışlarını ona dikmişti. "Demek hayır, " diye yineledi ağır ağır. "Peki ne demek istediğinin farkında mısın? "

"Evet, farkındayım. "

"Farkındasın demek? Öyleyse... "

Steinbrenner’in yüzündeki anlam değişivermişti. Tabancasına yapıştı. Graeber tüfeğini kaldırarak ateş etti. Steinbrenner sendeleyip yere düştü. Çocuk gibi bir inilti koyuverdi. Tabancası elinden kaydı. Graeber, gözlerini ona dikmişti. Kendimi savunmak için yaptım, diye düşündü bir an. Bir top mermisi, bahçenin üzerinden vınlayarak geçti.

Graeber kendine geldi, samanlığa gitti, cebinden anahtarı çıkararak kapıyı açtı. Sonra, "Gidin, " dedi.

Ruslar onun yüzüne baktılar. İnanmıyorlardı. Graeber tüfeğini bir yana fırlattı. Boş kalan ellerini göstererek sabırsız bir sesle, "Gidin, haydi, çabuk olun! " dedi.

Erkeklerden genci, dışarı ürkek bir adım attı. Graeber dönüp Steinbrenner’in yattığı yere geldi. Kimi kast ettiğini bilmeksizin, "Katil, " dedi. Gözlerini Steinbrenner’e dikti. Hiçbir şey hissedemiyordu.

Sonra ansızın kafasının içinde düşünceler, birbirini kovalamaya başladı. Sanki yollarını tıkayan bir taş yuvarlanıp gitmişti. Bir sorunun, kesin çözümünü bulmuştu. Sırtındaki ağır yük kalkmış, gövdesinin ağırlığı da uçup gitmiş gibiydi. Bir şeyler yapmak zorunda olduğunu biliyordu, ama uçup gitmemek için bir yere tutunmak isteğinin de önüne geçemiyordu. Başı, boşlukta yüzer gibiydi. Dikkatli adımlarla iki yanı ağaçlıklı yol boyunca yürüdü. Önemli, çok önemli bir şeyi yapması gerekti, ne var ki kavrayamıyordu bunu. Henüz kavrayamıyordu. Şimdilik daha çok uzakta, çok yeni ve acı verecek kadar açık ve seçikti.

Rusları gördü. Bir grup halinde, kadınları önlerine almışlar, iki büklüm koşmaktaydılar. Yaşlı adam arkasına bakıp döndü. Birden elinde bir tüfek belirdi. Tüfeği kaldırıp nişan aldı. Demek ki çeteciymişler, diye düşündü Graeber. Tüfeğin namlusunun kapkara deliğini gördü; delik büyüyordu, bağırmak istedi. Hemen bağırarak söylenmesi gerekli çok şey vardı.

Silah sesini duymadı. Yalnız çimenleri gördü birdenbire. Sonra gözlerinin tam önünde yarı ezilmiş, sayvanları kırmızımtırak, yaprakları incecik ve de gittikçe büyüyen bir bitki belirdi. Bir kez daha olmuştu böyle bir şey, ama

bilemiyordu şimdi ne zaman olduğunu. Bitki bir an sallandı, sonra onun düşmekte olan başının daralan ufkunda hiç sessiz, çok doğal ve yine o evrenin minimini yaratıklarına özgü uyumla yalnız başına kaldı, bütün gök kubbeyi doldurana ve Graeber'in gözleri kapanıncaya kadar büyüdü, büyüdü...

SON

Erich Maria Remarque

YAŞAMAK ZAMANI ÖLMEK ZAMANI

Ünlü Alman yazarı *Erich Maria Remarque*'ın *Yaşamak Zamanı, Ölmek Zamanı* adlı bu romanı, genç Alman askeri Ernst Graeber'in üç haftalık izin döneminde geçer. Alman orduları, Doğu'dan geri çekilmeye başlamıştır. Çöküşün başlangıcıdır bu. Ama Graeber'in önünde, tam üç haftalık ve savaştan uzak bir hayat vardır. Döndüğü kentin yıkıntıları, anasıyla babasını arayıp bulma çabaları ve sonunda bu umutsuzluk denizinin ortasında kurtarıcı bir ada gibi karşısına çıkacak sevgi ortamında geçecek üç hafta. Graeber ve Elisabeth, bu kısa zaman parçasını, bombardıman uçaklarının saldırılarından ve savaşın kentin her köşesinde boy gösteren yıkımlarından çalarak yaşayacaklardır. Ama ne ölçüde? *Remarque*, bu dekor içinde, iki insanın umutlarından ve umarsızlıklarından oluşan bir sahne içinde Nazi Almanyası'nın çok canlı, çok gerçekçi bir görünümünü vermektedir. *Erich Maria Remarque*, bilindiği gibi, Hitler yönetiminin yok etmeye çalıştığı bir ulu yazardır. Kitaplarının alanlarda yakılması unutulmamıştır. Alman yurttaşlığından da atılan yazarın bütün suçu, tıpkı *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* ve *Dönüş Yolu*'nda ve bu romanında da görüleceği gibi, yöneticilerin açtıkları savaşların suçunun bütün bir ulusa yüklenemeyeceğini açık açık söylemiş olmasıdır.

ISBN 975-510-497-6

Kapaktaki resim: HANEFİ YETER

KDV İÇİNDEDİR

